

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

2018 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN
DEĞERLERİN SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINA YANSIMA
DÜZEYİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NIHAL BİLGİN CEVİZ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. YUSUF KESKİN

OCAK 2021

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

2018 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN
DEĞERLERİN SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINA YANSIMA
DÜZEYİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NIHAL BİLGİN CEVİZ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. YUSUF KESKİN

OCAK 2021

BİLDİRİM

Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez-Proje Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırladığım bu çalışmada;

- Tezde yer verilen tüm bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve sunduğumu,
- Yararlandığım eserlere atıfta bulunduğumu ve kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişimde bulunmadığımı,
- Bu tezin tamamını ya da herhangi bir bölümünü başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

Nihal BİLGİN CEVİZ

İTHAF

Kılıçarslan AKIN'a

ÖN SÖZ

Değişim ve gelişimin her alanda geçmiş yüzyıllara göre daha hızlı bir şekilde yaşanmasından en çok toplumlar etkilenmektedir. Toplumların ahlaki değerleri de bu hızlı gelişimden azade değildir. Geçmişin ahlak değerleriyle günümüzün ahlak değerleri arasındaki zıtlama kuşaklar arasındaki çatışmayı da beraberinde getirmektedir. Günümüzde kuşaklar arasındaki yorum, yaşayış farklılıkları tarihin hiçbir döneminde bugünkü kadar büyük olmamıştır. Değil aile büyükleriyle kendi anne, babasıyla bile iletişim kurmakta zorlanan günümüz gençliği, kültür aktarımıyla beslenemediği için ya kendilerine yepyeni ahlaki değerler türetmekte ya da ahlaki değerleri tamamen reddetmektedir. Bu durum değerler eğitime yeterince önem verilmediğinin de açık bir göstergesidir.

Değerler eğitimi ailede başlayıp örgün öğretimle devam eden ve hayat boyu süren bir olgudur. Yeni nesillere kendi toplumlarının beklendik davranışlarını kazandırmada öğrenci-okul-aile iş birliği hayati bir öneme sahiptir. Bu iş birliği sayesinde gençler gerek öğrenim hayatları boyunca gerekse öğrenim hayatlarının ardından içerisinde yaşadığı toplumun değerlerini, gerçeklerini tanıyacak, topluma uyum konusunda bir sorun yaşamayacaktır.

Araştırmaya başladığım ilk günden itibaren tecrübesi ve bilgi birikimiyle bana her zaman destek olan değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Yusuf KESKİN'e teşekkürü bir borç bilirim. Yoğunluğuna rağmen bana zaman ayıran, bilgisine ve tecrübesine hayran kaldığım değerli hocam Prof. Dr. Sevgi COŞKUN KESKİN'e şükranlarımı sunarım. Ayrıca tez jürimde yer alan değerli hocam Dr. Ahmed Emin OSMANOĞLU'na çalışmama olan değerli katkılarından ve beni motive eden dönütlerinden ötürü teşekkürlerimi sunarım.

Bugünlere gelmemde çok büyük emekleri olan kıymetli annem Fatma BİLGİN ve kıymetli babam Ali BİLGİN'e, beni her zaman teşvik eden ablam Merve AKIN, abim Serkan AKIN'a, anlayışı ve hoşgörüsü ile desteğini her zaman hissettiğim sevgili eşim Serkan CEVİZ'e ve ikinci ailem değerli Buson CEVİZ, Ayhan CEVİZ'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

2018 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN DEĞERLERİN SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINA YANSIMA DÜZEYİNİN İNCELENMESİ

Nihal BİLGİN CEVİZ, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Yusuf KESKİN

Sakarya Üniversitesi, 2021.

Bu araştırmada 2018 sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin ilköğretim sosyal bilgiler 4, 5, 6, ve 7. sınıf ders kitaplarına yansıtılma düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Nitel araştırma yöntemlerinden tekil tarama modeli kullanılarak yapılan çalışmada veri kaynağı olarak 2018 tarihli sosyal bilgiler öğretim programı ve bu programa bağlı olarak Talim Terbiye Kurulu tarafından kabul edilen sosyal bilgiler 4, 5, 6, ve 7. sınıf düzeyinde 4 ders kitabı kullanılmıştır. Elde edilen veriler tablolar ve görseller yardımıyla betimlenmiştir.

Yapılan araştırma sonucunda 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında program 2018 sosyal bilgiler öğretim programı tarafından vurgulanması öngörülen değerlerin ders kitaplarına yansima düzeyinin örtüştüğü, 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında “dayanışma” değerinin ders kitabına yansima düzeyinin örtüşmediği, 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında “vatanseverlik ve doğal çevreye duyarlılık” değerlerinin ders kitabına yansima düzeyinin örtüşmediği, 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Birey ve Toplum” öğrenme alanında “sorumluluk”, “Kültür ve Miras” öğrenme alanında “estetik”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında “dürüstlük”, “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında “barış”, “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında “saygı” değerinin ders kitabına yansima düzeyinin örtüşmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değer, Değerler eğitimi, Sosyal bilgiler öğretim programı, Ders kitabı incelemesi.

ABSTRACT

ANALYSIS OF THE REFLECTION LEVEL OF THE VALUES INCLUDED IN THE 2018 SOCIAL STUDIES TEACHING PROGRAM INTO SOCIAL KNOWLEDGE COURSE BOOKS

Nihal BİLGİN CEVİZ, Master Thesis

Supervisor: Ass. Prof. Yusuf KESKİN

Sakarya University, 2021.

In this study, it was aimed to examine the application levels of the values in the 2018 social studies education program into primary school social studies 4th, 5th, 6th and 7th grade textbooks.

In the study, which was carried out using the document analysis technique, one of the qualitative research methods, the social studies education program dated 2018 and 4 textbooks at the 4th, 5th, 6th and 7th grade level accepted by the education board were as the data source. The data obtained are described with the help of tables and visuals.

As a result of the researches, the level of reflection of the values predicted to be emphasized by the 2018 social studies teaching program in the classroom social studies book matches with the textbooks, the level of reflection of “solidarity” value in the field of learning “People, Places and Environment” in the 5th grade social studies textbook is not met, in the 6th grade social studies textbook, in the field of learning “People, Places and Environment” patriotism and sensitivity to social environment” values do not meet the level of reflection in the textbook, in the 7th grade social studies book, “responsibility” in the field of learning “Individual and Society”, “aesthetics” in the field of learning “Culture and Heritage” “honesty” in the field of “Production, Distribution and Consumption” “peace” in the “Active Citizenship” learning area, “respect” in the “Global Links” learning area did not match the level of reflection in the textbook.

Keywords: Value, Values education, Social studies education program, Textbook review.

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	i
İTHAF	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ	x
GÖRSELLER LİSTESİ.....	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR	xxi
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın amacı.....	3
1.2. Problem cümlesi	3
1.3. Alt problemler	3
1.4. Araştırmanın önemi	3
1.5. Araştırmanın sınırlılıkları	4
BÖLÜM II.....	5
ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİYLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	5
2.1. Araştırmanın kuramsal çerçevesi.....	5
2.1.1. Değer(ler) kavramı	5
2.1.2. Değerlerin sınıflandırılması.....	8
2.1.3. Eğitim ve değerler	12
2.2. Değerler eğitimi	13
2.2.1. Karakter eğitimi.....	14

2.2.2. Ahlak eğitimi	16
2.2.3. Değer eğitimi yaklaşımları	17
2.2.3.1. Değerlerin gizli öğretim yaklaşımı (Örtük program)	18
2.2.3.2. Değerlerin doğrudan öğretim yaklaşımı (Değer aktarma-telkin)	18
2.2.3.3. Değer açıklama yaklaşımı (Değer belirginleştirme).....	18
2.2.3.4. Değer analizi.....	19
2.2.3.5. Ahlaki muhakeme yaklaşımı	20
2.2.3.6. Eylem ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı.....	20
2.3. Sosyal bilgiler nedir?	21
2.4. Sosyal bilgilerin ülkemizdeki gelişimi	22
2.5. Sosyal bilgiler öğretiminde yaklaşımlar	24
2.5.1. Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi.....	24
2.5.2. Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi	24
2.5.3. Yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler öğretimi	24
2.6. Sosyal bilgiler ve değerler eğitimi.....	24
2.6.1. Sosyal bilgiler ve değerler eğitimi ilişkisi	28
2.7. İlgili araştırmalar	29
2.7.1. Yurt içinde yapılan araştırmalar	29
2.7.2. Yurt dışında yapılan araştırmalar	33
BÖLÜM III.....	35
YÖNTEM	35
3.1. Araştırmanın modeli	35
3.2. Çalışma birimi	35
3.3. Verilerin toplanması ve analizi.....	42
3.4. Verilerin geçerlik ve güvenirliği.....	43
BÖLÜM IV	45

BULGULAR	45
4.1. Dördüncü sınıf ders kitabının incelenmesi	45
4.1.1. Birey ve toplum öğrenme alanı	48
4.1.2. Kültür ve Miras öğrenme alanı	53
4.1.3. İnsanlar yerler ve çevreler öğrenme alanı.....	58
4.1.4. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı	62
4.1.5. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı	68
4.1.6. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı.....	75
4.1.7. Küresel bağlantılar öğrenme alanı.....	81
4.2. Beşinci sınıf ders kitabının incelenmesi	86
4.2.1. Birey ve toplum öğrenme alanı	89
4.2.2. Kültür ve miras öğrenme alanı	95
4.2.3. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı.....	102
4.2.4. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı	106
4.2.5. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı	111
4.2.6. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı.....	116
4.2.7. Küresel bağlantılar öğrenme alanı.....	123
4.3. Altıncı sınıf ders kitabının incelenmesi	129
4.3.1. Birey ve toplum öğrenme alanı	132
4.3.2. Kültür ve miras öğrenme alanı	141
4.3.3. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı.....	149
4.3.4. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı	150
4.3.5. Üretim, tüketim ve dağıtım öğrenme alanı	157
4.3.7. Küresel bağlantılar öğrenme alanı.....	166
4.4. Yedinci sınıf ders kitabının incelenmesi	172
4.4.1. Birey ve toplum öğrenme alanı	174

4.4.2. Kùltür ve miras öğrenme alanı	177
4.4.3. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı.....	183
4.4.4. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı	189
4.4.5. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı	195
4.4.6. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı.....	202
4.4.7. Küresel bağlantılar öğrenme alanı	208
BÖLÜM V	214
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	214
5.1. Sonuç ve tartışma	214
5.2. Öneriler.....	218
5.2.1. Akademisyenlere	218
5.2.2. MEB'e	218
5.2.3. Öğretmenlere	219
KAYNAKLAR.....	220

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Nelson’a Göre Değerlerin Sınıflandırılması	8
Tablo 2. Rokeach’e Göre Değerlerin Sınıflandırılması.....	9
Tablo 3. Spranger’e Göre Değerlerin Sınıflandırılması	10
Tablo 4. Schwart’a Göre Değerlerin Sınıflandırılması.....	11
Tablo 5. 4. Sınıfta Kazandırılması Gereken Değerler	25
Tablo 6. 5. Sınıfta Kazandırılması Gereken Değerler	26
Tablo 7. 6. Sınıfta Kazandırılması Gereken Değerler	27
Tablo 8. 7. Sınıfta Kazandırılması Gereken Değerler	28
Tablo 9. Sosyal Bilgiler Dersi Programı Öğrenme Alanları ve Süreleri	36
Tablo 10. MEB (2018) tarafından hazırlanan sosyal bilgiler programında yer alan değerler	37
Tablo 11. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Sınıflara Göre Doğrudan Verilecek Değerler	38
Tablo 12. Sosyal bilgiler 4, 5, 6, ve 7. Sınıf ders kitapları değer analiz tablosu örneği.....	43
Tablo 13. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verilen değerler ve örtüşme durumları	46
Tablo 14. Birey ve Toplum öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	48
Tablo 15. Kültür ve miras öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	53
Tablo 16. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	58
Tablo 17. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	62
Tablo 18. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	69

Tablo 19. Etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	76
Tablo 20. Küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	82
Tablo 21. Beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verilen değerler ve örtüşme durumları	87
Tablo 22. Birey ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	89
Tablo 23. Kültür ve miras öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	95
Tablo 24. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	102
Tablo 25. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	107
Tablo 26. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	112
Tablo 27. Etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	116
Tablo 28. Küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	124
Tablo 29. Altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verilen değerler ve örtüşme durumları	130
Tablo 30. Birey ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	132
Tablo 31. Kültür ve miras öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	142
Tablo 32. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	149
Tablo 33. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	150

Tablo 34. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	157
Tablo 35. Etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	161
Tablo 36. Küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	166
Tablo 37. Yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verilen değerler ve örtüşme durumları	172
Tablo 38. Birey ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	175
Tablo 39. Kültür ve miras öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	178
Tablo 40. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	184
Tablo 41. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	189
Tablo 42. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	195
Tablo 43. Etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	202
Tablo 44. Küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi	209

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1. Etkinlik1.....	51
Görsel 2. Küçük Yüreklerden Dev Kampanya.....	51
Görsel 3. Ödev kontrolü	52
Görsel 4. Ampute Milli Takımı	52
Görsel 5. Etkinlik 2.....	56
Görsel 6. Aile Albümü	56
Görsel 7. Kültür Miras Öğeleri.....	57
Görsel 8. Millî Mücadele Dönemi Kahramanları.....	57
Görsel 9. Etkinlik 3.....	60
Görsel 10. Doğal afetler.....	61
Görsel 11. Oltu Destanı	61
Görsel 12. Doğal güzellikler.....	61
Görsel 13. Etkinlik 4.....	65
Görsel 14. Anadolu Rallisi	65
Görsel 15. Teknolojik gelişmeler	66
Görsel 16. Telefonun gelişimi	66
Görsel 17. Ampulün icadı.....	67
Görsel 18. Etkinlik 5.....	72
Görsel 19. Etkinlik 6.....	72
Görsel 20. Musul’a yardım.....	73
Görsel 21. İsraf	73
Görsel 22. Alışveriş listesi.....	74
Görsel 23. Aile bütçesi	74
Görsel 24. Etkinlik 7.....	79

Görsel 25. Sorumluluk üstleniyorum	79
Görsel 26. 15 Temmuz gecesi	80
Görsel 27. İçme suyu	84
Görsel 28. Petra Antik Kenti	84
Görsel 29. Kültürel öğeler	85
Görsel 30. Farklarımız.....	85
Görsel 31. Etkinlik 8.....	93
Görsel 32. Etkinlik 9.....	93
Görsel 33. Bilimsellik.....	94
Görsel 34. Aile birliği.....	94
Görsel 35. Doğal çevre	94
Görsel 36. Hacivat ile Karagöz.....	94
Görsel 37. Etkinlik 10.....	98
Görsel 38. Etkinlik 11.....	98
Görsel 39. Etkinlik 12.....	99
Görsel 40. Baklava	97
Görsel 41. Horon	97
Görsel 42. Ebru Sanatı.....	99
Görsel 43. Çatalhöyük	100
Görsel 44. Kılıç	100
Görsel 45. Akdamar Kilisesi	100
Görsel 46. Şenlik	100
Görsel 47. Bayramlaşma.....	100
Görsel 48. Uzungöl.....	101
Görsel 49. Manyas Kuş Cenneti	101
Görsel 50. Etkinlik 13.....	104

Görsel 51. Çığ düşmesi.....	104
Görsel 52. Heyelan	105
Görsel 53. Hava kirliliği	105
Görsel 54. Su kirliliği	105
Görsel 55. Toprak kirliliği.....	105
Görsel 56. Erozyon	105
Görsel 57. Etkinlik 14.....	109
Görsel 58. Etkinlik 15.....	109
Görsel 59. Çalışkanlık	109
Görsel 60. Edison	110
Görsel 61. Graham Bell.....	110
Görsel 62. Einstein	110
Görsel 63. Aziz SANCAR.....	110
Görsel 64. Etkinlik 16.....	114
Görsel 65. Bilinçli tüketici.....	114
Görsel 66. Market alışverişi.....	114
Görsel 67. Düğün merasimi.....	115
Görsel 68. Sümela Manastırı	115
Görsel 69. Etkinlik 17.....	119
Görsel 70. Etkinlik 18.....	119
Görsel 71. Etkinlik 19.....	119
Görsel 72. Türk Bayrak Kanunu	120
Görsel 73. Cumhuriyeti böyle kazandık	121
Görsel 74. Darüşşafaka.....	122
Görsel 75. Mehmetçik Vakfı	122
Görsel 76. LÖSEV.....	122

Görsel 77. Türk bayrağı.....	122
Görsel 78. Mehmet AKİF ERSOY	122
Görsel 79. Etkinlik 20.....	126
Görsel 80. Kapadokya	126
Görsel 81. Tatlı	127
Görsel 82. Yaprak sarması	127
Görsel 83. Büyük Kanyon	127
Görsel 84. Victoria Şelalesi	127
Görsel 85. Göbeklitepe	127
Görsel 86. Nemrut Dağı	127
Görsel 87. İshak Paşa Sarayı	128
Görsel 88. Çin Seddi.....	128
Görsel 89. Ünite Değerlendirme Çalışması	129
Görsel 90. Etkinlik 21	135
Görsel 91. Etkinlik 22.....	136
Görsel 92. Etkinlik 23.....	136
Görsel 93. Etkinlik 24.....	137
Görsel 94. Merhamet simgesi	137
Görsel 95. İnsani yardım kampanyası	138
Görsel 96. Dayanışma	138
Görsel 97. İmece usulü	138
Görsel 98. Hunat Hatun Külliyesi	133
Görsel 99. Sadaka taşları	139
Görsel 100. Baba ve kızı.....	139
Görsel 101. Öğretmen	139
Görsel 102. Kütüphane	139

Görsel 103. Kültürel yemeklerimiz	140
Görsel 104. Gelin ve damat	140
Görsel 105. Renkli çiçekler	140
Görsel 106. Kilise	140
Görsel 107. Etkinlik 25	145
Görsel 108. Etkinlik 26	145
Görsel 109. Pazırık Halısı	146
Görsel 110. Çadır	146
Görsel 111. Bayat Kilimi	146
Görsel 112. Nevruz	146
Görsel 113. Çin Kalesi	147
Görsel 114. Orhun Abideleri	147
Görsel 115. Ribat-ı Melik	147
Görsel 116. Kurultay	147
Görsel 117. Mutasavvıflar	148
Görsel 118. Etkinlik 27	153
Görsel 119. Etkinlik 28	153
Görsel 120. Yapay zekâ	154
Görsel 121. Korsan yayın	154
Görsel 122. Milli füzeler	155
Görsel 123. Güneş enerjisi	155
Görsel 124. Akıllı şehir	155
Görsel 125. Arkeologlar	155
Görsel 126. Kazı buluntuları	155
Görsel 127. Karekod	155
Görsel 128. Barkod	155

Görsel 129. Telif hakkı.....	156
Görsel 130. Etkinlik 29.....	159
Görsel 131. Kirlenmiş bir dere	159
Görsel 132. Tahrip edilmiş orman.....	159
Görsel 133. Afiş çalışması.....	160
Görsel 134. Etkinlik 30.....	164
Görsel 135. Nesrin Olgun.....	164
Görsel 136. Darbe Gecesi.....	165
Görsel 137. Kara Fatma Birliği	165
Görsel 138. Kadın milletvekilleri	165
Görsel 139. Seçim sandığı	165
Görsel 140. Meclis.....	165
Görsel 141. Etkinlik 31.....	169
Görsel 142. Etkinlik 32.....	169
Görsel 143. TİKA.....	170
Görsel 144. Mülteciler.....	170
Görsel 145. Fastfood	171
Görsel 146. Özel hayat	176
Görsel 147. Van depremi.....	177
Görsel 148. Etkinlik 33.....	181
Görsel 149. Bayram.....	181
Görsel 150. Düğün alayı.....	181
Görsel 151. Halı dokuyan kadın.....	181
Görsel 152. Hamam.....	182
Görsel 153. Musa heykeli.....	182
Görsel 154. Gravür	182

Görsel 155. Matbaa	182
Görsel 156. Telgraf makinesi	183
Görsel 157. Etkinlik 34.....	186
Görsel 158. Etkinlik 35.....	186
Görsel 159. Boşaltılmış yerleşim alanı.....	186
Görsel 160. Çarpık kentleşme	186
Görsel 161. Bilim insanları.....	187
Görsel 162. Beyin gücü	187
Görsel 163. Hava kirliliği	187
Görsel 164. Atıklardan oluşan kirlilik	187
Görsel 165. Suriyeli çocuklar	187
Görsel 166. Göçmenler.....	188
Görsel 167. Etkinlik 36.....	191
Görsel 168. Etkinlik 37.....	192
Görsel 169. Shibuya Miral.....	192
Görsel 170. Dünya teorisi	193
Görsel 171. Teknolojik ürünler	193
Görsel 172. Piri Reis'in Dünya haritası.....	193
Görsel 173. Düz Dünya anlayışı.....	193
Görsel 174. Ünite değerlendirme çalışması 20.....	194
Görsel 175. Ünite değerlendirme çalışması 21	194
Görsel 176. Etkinlik 38.....	198
Görsel 177. Etkinlik 39.....	198
Görsel 178. Etkinlik 40.....	199
Görsel 179. Kızılay.....	199
Görsel 180. SERÇEV	199

Görsel 181. Demirci ustası ve çırak.....	199
Görsel 182. Köprü (temsili).....	200
Görsel 183. Kale (temsili)	1996
Görsel 184. Fatih Camii ve Külliyesi	200
Görsel 185. Devlet Su İşleri	201
Görsel 186. Atıklar	201
Görsel 187. Meslek eğitimi	201
Görsel 188. Teknoloji.....	201
Görsel 189. Buharlı lokomotif.....	201
Görsel 190. Etkinlik 41.....	205
Görsel 191. Etkinlik 42.....	205
Görsel 192. İlk kadın muhtar.....	206
Görsel 193. TBMM'nin açılışı	202
Görsel 194. Seçim	206
Görsel 195. Hatun ve Hakan.....	203
Görsel 196. Cumhuriyet Balosu	207
Görsel 197. Ev temizliği.....	207
Görsel 198. Ünite değerlendirme çalışması 23.....	208
Görsel 199. Etkinlik 43.....	211
Görsel 200. Etkinlik 44.....	211
Görsel 201. Etkinlik 45.....	212
Görsel 202. Geçici kamp	212
Görsel 203. Sera etkisi.....	208
Görsel 204. Yanardağ patlaması.....	212
Görsel 205. Göç.....	209
Görsel 206. Açlık.....	213

SİMGELER VE KISALTMALAR

Akt	:Aktaran
Bkz	: Bakınız
BN	: Bilgi Notu
BY	: Birlikte Yapıyoruz
GH	: Gazete Haberi
HS	: Hazırlık Soruları
İH	: İnternet Haberi
LÖSEV	: Lösemili Çocuklar Sağlık ve Eğitim Vakfı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NCSS	: Sosyal Bilimler Ulusal Konseyi
OM	: Okuma Metini
ÖAG	: Öğrenme Alanı Görselleri
PS	: Pekiştirme Soruları
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TİKA	: Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
ÜDÇ	: Ünite Değerlendirme Çalışmaları

BÖLÜM I

GİRİŞ

Eğitim, bireyin kendi iradesi ile gerçekleştirdiği değişimin oluşum sürecini ifade etmektedir (Ertürk, 1984). Toplumun en önemli yapı taşlarından biri olan eğitimin sistemli, planlı ve düzenli bir şekilde sürdürülmesi toplumların kalkınmaları ve gelişimleri için önem arz etmektedir. Gelişmiş toplumların eğitim sistemleri incelendiğinde standartların üzerinde olduğu görülmektedir (Kulantaş, 2007).

Günümüzde yaşanan gelişim ve dönüşümlerin takipçisi olup, bu sürece adapte olmayı başarabilen toplumların her alanda gelişmiş ve dünya düzenine yön verme konusunda söz sahibi olan toplumlar içerisinde yer edindiği görülürken; bu değişim sürecine başarılı bir şekilde adapte olamayan toplumların geri planda kalmaya mahkûm oldukları görülmektedir (Arslan, 2007). Değişen ve gelişen dünya düzeni insanoğlunun yaşamında birçok değişikliğe sebep olmuştur. Bu değişimler bazı sorunları da beraberinde getirmiştir (Can, 2008). Bireylerin bu değişime ayak uydurabilmeleri ve toplum düzenine aykırı davranışlarda bulunmadan yaşamlarını en iyi şekilde sürdürebilmeleri için eğitime ihtiyaçları vardır.

Toplumlarda düzenin sağlanabilmesi, kaos ve çatışma ortamlarının oluşmasına engel olunması için bazı önlemler alınmalıdır. Bu önlemlerin başında ise değerlerin bireye aktarımı gelmektedir. Değerlerin genç nesillere aktarılması toplum düzenini sağlamak adına atılan en büyük adımlardan biri olmaktadır. Bu da ancak eğitim yoluyla mümkün olacaktır. Bu durumda okullara büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir (Doğan ve Gülüşen, 2011).

Değerler, önemi özellikle son dönemde giderek artmakta olan olgulardır. Değerler, bireylerin nasıl yaşamaları gerektiğinin farkında olmalarını sağlayan unsurlardır (Akbaş, 2008). Her toplumun kendi kültür değerleri vardır. Bir kültürün yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması ancak değerlerin bilincine varılarak mümkün olacaktır. Bir milleti diğer milletlerden ayıran özelliklerin o milletin kültürü olduğu düşünüldüğünde toplumların kültürel devamlılığının sağlanmasında değerler eğitiminin önemi ortaya çıkmaktadır.

Son yıllarda önemi giderek daha fazla anlaşılmakta olan değerler eğitimi, değer kazandırma faaliyetlerinin tümüne verilen ad olmaktadır (Keskin, 2008). Değerler eğitiminin nasıl verilmesi gerektiği konusu uzmanlar tarafından yıllarca tartışılmıştır. Günümüzde değerler eğitiminin sağlıklı bir şekilde tamamlanabilmesinin ancak formal ve informal eğitim ile olacağı vurgulanmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak aile aracılığıyla başlayan değerler eğitimi süreci kademeli olarak; çevre ve okul şeklinde devam etmektedir. Bu süreçte en fazla sorumluluğun yüklendiği yer ise okullar olmaktadır. Okulların ana hedefleri arasında akademik başarının yanı sıra kesinlikle değerler eğitimi de olmalıdır (Keskin, 2008; Kurtde Fidan, 2013). Değerler eğitimi yeterince almamış bir bireyin akademik alanda da başarı elde etmesinin zor olduğu düşünülmektedir.

Değerlerin kazandırılmasında en önemli rollerden birinin “yurttaşlık eğitimi programı” olan sosyal bilgiler dersine düştüğü bilinmektedir (Öztürk, 2007). Sosyal bilgiler dersi, içerisinde birçok farklı disiplin barındırması ve dersin asıl amacının etkin vatandaş yetiştirmek olması ile değer eğitimin en etkin şekilde verilmesine ortam hazırlamaktadır (Gömlüksiz ve Cüre, 2011).

Dersler aracılığıyla kazandırılmaya çalışılan değerlerin bir plan ve düzen doğrultusunda verilmesi değerlerin daha etkili şekilde kazandırılmasına olanak sağlamaktadır. Bu sürecin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi ancak uygulanacak olan öğretim programları ile mümkün olmaktadır. Erden (2015) 'e göre öğretim programları her bir ders için ayrı olarak hazırlanan ve eğitim programları içerisinde yer alan, öğretmene rehberlik eden ve yazılı olarak hazırlanan programlardır. Değerlere gereken önemin bu programlarda verilmesi, aktarımını da kolaylaştırmaktadır. Türkiye’de bu bağlamda uygulanan programlar incelendiğinde 2004 öncesinde uygulamada olan programlarda değerlerin dolaylı yoldan verilip öğretmen inisiyatifine bırakıldığı görülürken 2004 ve sonrasında uygulanan programlarda değerlere doğrudan yer verildiği görülmektedir (Keskin, 2008;2010; Keskin, Kırtel ve Coşkun Keskin, 2015). Bu da değerlerin kazandırılması için en önemli adım olmaktadır.

Ders kitapları okullarda 1830’larda okutulmaya başlanmıştır (Heyneman, 2006). Ders kitapları öğretim programlarının uygulamaya geçirilmesi için en önemli araçlar olarak kabul görmektedir. Ders kitaplarının bu denli önem arz etmesinin başta gelen nedenlerinden biri öğretmen ve öğrenci tarafından en fazla başvuru kaynağı olmasıdır. Ders kitapları, programın öğretim sürecine yansımaları olarak kabul edilmektedir. Ders

kitaplarında değerler görsel ve metinler aracılığıyla verildiği için değerlerin kalıcılığı daha fazla olmaktadır. Bu durum da öğrencinin değerleri daha iyi benimsemesini sağlamaktadır (Uçar, 2019). Ayrıca ders kitaplarının bir diğer özelliği ise ders sonrası süreçte hatırlatıcı görevi görmesi olmaktadır (Ceyhan ve Yiğit, 2003, s.24).

Bu çalışma, 2018 sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlerin ders kitaplarına yansıma düzeyini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Literatür incelendiğinde ders kitaplarında değerler eğitimi konusunda birçok çalışmanın bulunduğu görülmekte olup bu çalışmaların genellikle Türkçe ders kitaplarına yönelik olduğu görülmektedir.

1.1. Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın amacı;2018 sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlere, bu program çerçevesinde hazırlanan ilköğretim sosyal bilgiler 4.5.6 ve 7. sınıf ders kitaplarında nasıl yer verildiğini belirlemektir.

1.2. Problem cümlesi

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerlerin sosyal bilgiler ders kitaplarına yansıması nasıldır?

1.3. Alt problemler

Yukarıdaki ana problem doğrultusunda belirlenen alt problemler şunlardır:

1. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerlerin 4.sınıf ders kitaplarına yansıma düzeyi nasıldır?
2. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerlerin 5.sınıf ders kitaplarına yansıma düzeyi nasıldır?
3. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerlerin 6.sınıf ders kitaplarına yansıma düzeyi nasıldır?
4. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerlerin 7.sınıf ders kitaplarına yansıma düzeyi nasıldır?

1.4. Araştırmanın önemi

Değerlerin öğrenilmesi ve öğretilmesi uzun bir süreç ile ifade edilmektedir. Bu süreç ailede başlayıp okul aracılığıyla devam etmektedir. Değerlerimizin okullarda kazandırılabilmesinde öğretim programları önemli rol oynamaktadır. Programlar aracılığıyla vurgulanan değerlerin ders kitaplarına yansıtılma düzeylerinin incelenmesi bu

nedenle önemli olmaktadır. Ders kitapları öğretim sürecinin en önemli materyallerinden biri olmakla beraber yıllar geçse de önemini günümüzde bile hala korumaktadır. 2005 öncesi programlarda dolaylı yoldan verilen değerler 2005 ve sonrasında doğrudan verilmeye başlanmıştır. Sosyal bilgiler dersi değerlerin verilmesinde önem arz eden derslerin başında gelmektedir. Birden çok disiplini içerisinde barındıran sosyal bilgiler dersi bu özelliği ile değerler eğitiminin olmazsa olmaz parçalarından sayılmaktadır (Keskin, 2008; 2010). Bu sebeple güncel sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerin ders kitaplarına yansımalarının incelenmesi önem arz etmektedir.

1.5. Araştırmanın sınırlılıkları

Bu araştırma;

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve bu program uyarınca 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığına [MEB]bağlı okullarda okutulan sosyal bilgiler ders kitapları (4, 5, 6 ve 7. sınıf) ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Değer: “Toplumun bir parçası olan bireylere, nelerin kıymetli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini yani yaşam tarzının nasıl olması gerektiğini belirleyen unsurlardır” (Akbaş, 2008, s.10).

Değerler Eğitimi: “Davranışa dönüştürülmesi beklenen değerlerin öğrencilere sistematik bir şekilde verildiği eğitimidir” (Keskin, 2008; Topkaya, 2011).

Sosyal Bilgiler: Sosyal bilimlerin farklı disiplinlerini içerisinde barındıran bir ilköğretim dersi (Bilgili, 2016).

Ders Kitabı: Dönemin müfredatına uygun hazırlanan materyallerdir (Ulusoy, 2014).

Öğretim Programı: “1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 2. maddesinde ifade edilen Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları ile Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri esas alınarak hazırlanan programdır” (MEB, 2018, s. 3).

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİYLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Araştırmanın kuramsal çerçevesi

Bu başlık altında ilk olarak değerler kavramı üzerinde durulmuş ve farklı tanımlamalar verilmiştir. Farklı değer sınıflamaları tanıtılmıştır. Araştırmada eğitim ile değerlerin ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Değerler eğitimi tanımı yapıp bu başlık altında karakter ve ahlak eğitimine yer verilmiştir. Değerler eğitimi yaklaşımları ele alınıp tanımlamaları yapılmıştır. Değerler eğitimi tanımı yapıldıktan sonra değerler eğitiminin sosyal bilgiler ile ilişkisi üzerinde durulmuş sosyal bilgilerin tanımı, ülkemizdeki gelişimi, sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan yaklaşımlar başlıklar halinde tanımlanıp son olarak sosyal bilgiler öğretim programında değerler eğitimine yer verilmiştir.

2.1.1. Değer(ler) kavramı

Günümüzde oldukça hızlı bir değişim ve gelişim yaşanmaktadır. Bu değişim olgusu toplumların; yapıları, kültürleri, yaşam biçimleri ve değerleri üzerinde etki göstermektedir. İnsan davranışlarının temelinde yatan davranış ve tutumları etkilemede en önemli rol değerlere düşmektedir (Balcı, 2008). Bireyin karakteri ve kişilik gelişiminin temel taşlarından biri değerlerdir (Mondal, 2017). Bu duruma bağlı olarak üzerinde durulması gereken en önemli kavramlardan biri değerdir. Değer kavramını tek bir tanım altında toplamak oldukça güçtür. Değer kavramı birçok disiplin altında farklı tanımlamalara sahiptir (Güneş, 2015; Keskin, 2008). Aşağıda sosyal bilimler ve özellikle de eğitim alanında yapılan farklı değer tanımlamaları verilmiştir.

Değer kavramı, sosyal bilimlere ilk olarak Znaniecki tarafından kazandırılmış olup Latince “kıymetli, güçlü olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden türetilmiştir (Ülken, 2002, s. 248). Sözcük anlamı olarak bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, paha, üstün nitelik, meziyet olarak tanımlanmaktadır. Türkçe “teğmek” sözcüğünden gelen dokunmak, değmek anlamındaki değer sözcüğü anlam genişlemesi ile bir şeyin önemini belirleyen soyut ölçüt, karşılığı, ederi anlamında kullanılmaktadır (Arslan ve Yaşar, 2007, s. 7). Türk Dil Kurumu [TDK] sözlüğünde ise “*bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel*

değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2018). Konuyla ilgili alan yazın incelendiğinde birçok tanım karşımıza çıkmaktadır. Bu tanımların her biri, değer farklı bir yönüne değinse bile genel olarak tüm tanımların odak noktasının insan olduğu görülmektedir.

Rokeach (1973)’a göre değer herhangi bir karşıt ya da olası durumda kişinin ya da toplumun tercih ettiği, geliştirdiği davranış biçimidir (aktaran Demir, 2018). Simmons (1999) değeri bireyin gerçekleştirdiği eylemlerin sınırları belirlenmiş inançları olarak tanımlamaktadır. Harland ve Pickering (2011)’e göre bireyin yaşamında aldığı kararları tartmasına yarayan bir ölçüdür. Schwartz (2015) ise değerleri bireylerin önceliklerini belirlemede motivasyon kaynakları olarak tanımlamıştır. Akbaş’a (2004) göre bireyin çevresiyle olan ilişkisi sonucu geliştirdiği davranışlardır. UNESCO (2005)’ya göre ise, önceliklerimize ve seçimlerimize yansıyan devamlı ve tekrar tekrar ortaya çıkıp hayatımıza yön veren ideallerdir (aktaran Demir, 2018). Ulusoy ve Dilmaç (2015) ise değeri, bir şeyin önemini belirleyen soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, yüksek ve yararlı nitelik olarak tanımlamışlardır.

Bir diğer değer tanımı ise Keskin (2016: 21) tarafından şu şekilde yapılmıştır: *“Değerler; insan, toplum, kurum veya ideolojinin düşünce, hüküm, tutum, davranış ve etkinliklerinde tercih edilen, kabul görülen, benimsenen, arzu edilen ve istenilen inanç, yargı, hedef, gaye, ölçüt, rehber, kural, duygu ve düşüncülerdir”*. Bu tanımı diğerlerinden ayıran fark ise değerleri sadece bireysel olarak ele almayıp toplumlar ve ideolojiler kapsamında değerlendirmiş olmasıdır. Toplumu merkeze alan diğer bir değer tanımlaması ise Fichter tarafından yapılmıştır. Ona göre değer *“topluma ve kültürlerle anlam veren ölçütler ve topluma yararlı toplum için istenilir veya kişi veya grupların beğendiği şeydir”* (aktaran Kaymakcan ve Meydan, 2016, s. 24).

Bu tanımlardan hareketle değer kavramını; insan için önemli olan, davranışlarının temellerini belirleyen, davranışlarını etkileyen ve değiştiren doğruluğu kabul edilmiş genel ahlaki ilke ve inançlar olarak tanımlayabiliriz. Yukarıda değinilen tanımlarda görüldüğü gibi değer kavramı farklı araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Ancak farklı tanımlamalara rağmen bazı ortak özelliklerinin de olduğunu söylemek mümkündür. Bu ortak özelliklere ilişkin öne çıkan kavramlar; ölçü, ilke, standart, inanç ve idealler olarak sıralanabilir. Ayrıca değerler, birey ya da toplumu, ortak paydada birleştiren olgular olup odak noktası olarak insanı temele almaktadır.

Alan yazındaki tanımlardan hareketle değerler ile ilgili beş ortak özellik ortaya çıkmaktadır (Bilsky ve Schwartz, 1994'ten aktaran Demir, 2018, s. 16).

Değerler;

- Kavramlar veya inançlardır.
- Arzu edilen nihai durum veya davranışlardır.
- Belli durumları aşarlar.
- Olayların ve davranışların değerlendirilmesine ve seçimine rehberlik ederler.
- Önem derecelerine göre sıralanırlar.

MEB (2005) tarafından hazırlanan sosyal bilgiler programında ise değerlerin özellikleri şöyle verilmiştir:

- Bireyin düşünce ve anlayışına güç vererek davranışlarını şekillendirir ve davranışa etki eder.
- Değerler yaşamda ikilemde kalma durumunda bireylere tercihleri için referans olurlar.
- Toplum tarafından benimsenen toplum adına birleştirici ve bütünleştirici unsurlardır.
- Kişinin davranışlarını kontrol etmesini sağlar.
- Zamanla değişebilir.
- Kişi ve toplumların ortak istek ve amaçlarının yansımasıdır.
- İnsan kişiliğinin ahlaki, politik, entelektüel, fiziksel, estetik ve sosyoekonomik durumunu temsil eder.

Yukarıdaki özellikler değerlerin insan davranışlarına dayanak oluştururken, insanların iyi-kötü, doğru-yanlış ayrımını sağlaması, topluma ayak uydurabilmesi ve kişiliğini yansıtması bakımından önemlidir. Değerler toplumun ortak uzlaşısı içinde geçmişten günümüze taşıdığı ve toplumu bir arada tutan birtakım normlar bütünüdür. Değerlerin yozlaşmadan sürdürüldüğü ve yaşatıldığı toplumlara bakıldığında ayrışma ve sorunların az olduğu ve bu toplumların sağlıklı biçimde varlıklarını sürdürdükleri görülmektedir (Tozlu, 2003'ten aktaran Özdaş, 2013, s. 10). Değerlerin benimsenip gelecek nesillere aktarılması ve gelecek nesiller tarafından da yaşatılması bu sebeple hayati öneme sahiptir. Değerler birleştirici özellikleri ile toplumları bir arada tutabilme özelliğine sahiptir. Toplumların varlıklarını sürdürebilmeleri ve bir arada huzur içerisinde yaşayabilmeleri ancak toplumun

gelenek ve göreneklerine göre kendi içerisinde oluşturduğu birtakım değerlerin genç nesle aktarılması ile mümkündür. Her toplumun kendine özgü bazı değerleri vardır. Toplumların değişen dünya düzeni sonucunda birtakım değerlerini de göz ardı ettiği ve etkilerinin eskisi kadar görülmediği gözlemlenmiştir (Keskin ve Coşkun Keskin, 2020). Bu durum, araştırmacıları değerler ile ilgili çalışmalar yapmaya teşvik etmiştir.

2.1.2. Değerlerin sınıflandırılması

Değerlerin tanımlanmasındaki çeşitlilik değerlerin sınıflandırılmasında da görülmektedir. Farklı kişiler tarafından farklı değer sınıflandırmaları yapılmış olup bu sınıflandırmalar içerisinde en önemli ve en çok bilinenlere aşağıda yer verilmiştir. Bu sınıflandırmalar Nelson, Rokeach, Schwartz ve Spranger'e aittir (Keskin, 2008; 2016; Yazıcı, 2006).

Nelson'a göre değerler; bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler olarak üçe ayrılır. Bu değerler Tablo 1'de verilmiştir (Naylor ve Diem, 1987'den aktaran Akbaş, 2004, s. 32).

Tablo 1

Nelson'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Bireysel Değerler	Bireysel değerler kişisel tercihlerimizle ilişkilidir (Michaelis, 1988'den aktaran Yazıcı, 2006, s.501).
Grup Değerleri	Grup değerleri belirli bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan değerlerdir. Bu gruplara örnek olarak aile, kulüp, dinî ya da politik bir grup söylenebilir (Naylor ve Diem, 1987'den aktaran Akbaş, 2004).
Sosyal Değerler	Sosyal değerler tanımlanırken sosyalleşme, sosyal grup, norm ve grup ruhu gibi kavramlar kullanılmaktadır (Akbaş, 2004, s. 19).

Rokeach (1973) ise değerleri “*asli (amaç) ve araç değerler olarak sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmada her iki grupta da 18'er değer bulunduğu görülmektedir*” (Rokeach, 1973'ten aktaran Akbaş, 2004, s. 57).

Tablo 2

Rokeach' e Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Asli (amaç) Değerler	Araç Değerler
Aile güvenliği	Bağımsız olma
Barış içinde bir dünya	Bağışlayıcı
Başarılı olma	Cesaretli
Bilgelik	Dürüst
Dini olgunluk	Entelektüel
Eşitlik	Geniş görüşlü
Gerçek dostluk	Hırslı
Güzellikler dünyası	İtaatkar
Heyecan verici bir yaşam	Kendini kontrol eden
İç huzur	Kibar
Kendine saygı	Kendine hakim
Mutluluk	Mantıklı
Gerçek dostluk	Neşeli
Özgürlük	Sevecen
Rahat bir yaşam	Sorumluluk sahibi
Sosyal kabul	Temiz
Ulusal güvenlik	Yardımsever
Zevk	Yaratıcı olma

Spranger (1926) değerleri altı temel sınıfa ayırmıştır. Bunlar bilimsel, ekonomik, estetik, sosyal, politik ve dinî değerlerdir (aktaran Akbaş, 2004, s. 55). Bu sınıflama Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3

Spranger’e Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Bilimsel Değer	Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüeldir.
Ekonomik Değer	Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.
Estetik Değer	Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
Sosyal Değer	Başkalarını sevmeye, yardımsever olma ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattır, bencil değildir.
Politik Değer	Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
Dini Değer	Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar.

Schwartz (1992) ise değerleri 10 temel grupta sınıflandırmıştır (aktaran Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 60). Bu sınıflama Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4

Schwart'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Değer Grupları	Değerler
Güç (power)	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntüsünü koruyabilmek, insanlar tarafından benimsenmek.
Başarı (achievement)	Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak.
Hazcılık (hedonism)	Zevk, hayattan tat almak.
Uyarılım (stimulation)	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak.
Özyönelim (self-direction)	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendine saygısı olmak.
Evrenselcilik (universalism)	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyaya barış istemek, güzellikle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olma, çevreyi koruma, iç uyum.
İyilikseverlik (benevolence)	Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, alçakgönüllü olmak.
Geleneksellik (tradition)	Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat, mahremiyet.
Uyma (confirm)	Kibarlık, itaatkâr olmak, anne-babaya ve yaşlılara

değer vermek, kendini denetleyebilmek.

Güvenlik (security)

Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak.

2.1.3. Eğitim ve değerler

İnsanoğlunun varlığı ile birlikte var olan eğitim, bireyin gelişimi ve bu gelişimin sürekliliğini sağlamak için gereklidir. Toplumdan topluma farklılık gösteren eğitim süreci için toplumların var olması, farklı toplumlarla sağlıklı etkileşim içerisinde olabilmesi ve var oluşunu sürdürebilmesi için en önemli etkenlerden biridir denilmektedir (Gerekten, 2018). Herhangi bir kalıba ve sınıra hapsedilmesi mümkün olmayan eğitim, sonu olmayan bir süreç olup birey var olduğu sürece yani ömür boyu devam etmektedir. Günümüzde birtakım sosyal, kültürel ve ekonomik etkinin altında kalarak yaşamak zorunda olan bireyler, bulundukları ortama göre şekillenip bir dünya görüşüne sahip olacaktır.

Bireyin eğitim alanı olarak sadece belirli bir yerin işaret edilmesi doğru değildir. Çünkü bireyin eğitim alanı bulunduğu her yerdir. İlk olarak ailede gerçekleşen eğitim, sosyal çevre ve diğer adlandırılan ortamlar ve okullar şeklinde devam etmektedir (Keskin, 2008). Eğitimin devamlılığını sağlamak için ise okullara ihtiyaç duyulmaktadır. Aile aracılığıyla alınan temel eğitim okullar aracılığıyla pekiştirilip geliştirilmektedir. Okulların bu konuda önemli görev ve sorumlulukları bulunmaktadır (Doğanay, 2006). İyi bir eğitim süreci geçiren birey sağlıklı, topluma yararlı ve adaptasyon sorunu yaşamayan, iletişim becerileri gelişmiş birey demektir. İyi bir eğitimin olmazsa olmazı ise değerler eğitimidir. Birey eğitim sayesinde yaşadığı toplumun değer yargılarını benimser ve bu durumda bireyin toplum içerisinde daha çabuk kabul görmesini sağlar. Değerler eğitimi almayan bireylerin eğitim sürecini sağlıklı tamamlaması söz konusu olmamaktadır. Bu durumda değerler ve eğitim birbirinden ayrı anlamını yitiren, yapbozun parçaları gibi düşünülmektedir.

Gelişen teknoloji ve medya araçları ile bireylere empoze edilmek istenen değerler zayıflatılmaya çalışılmaktadır. Bu durumun üstesinden ancak eğitim ile gelmek mümkün olmaktadır. Eğitim bireylere yeni keşifler yapma, kendilerini gerçekleştirme, doğru ve yanlış ayırt edebilme imkânı sağlamaktadır. Bu da ancak toplumun günün şartlarına göre

ihtiyacını karşılayan değerleri kavramak ile mümkün olmaktadır (Keskin ve Coşkun Keskin, 2020).

2.2. Değerler eğitimi

Değerler toplumdan topluma farklılık gösteren olgulardır (Ecerkale, 2019). Her toplumun kendi gelenek ve görenekleri doğrultusunda oluşmuş bazı değerleri vardır. Bu değerlerin benimsenmesi toplum içerisindeki birliğin oluşmasını sağlamaktadır. Hızla gelişen teknoloji farklı dil, din ve ırktaki insanların birbirleriyle daha kolay ve çabuk iletişim kurmalarına olanak sağlamaktadır. Ortak kültüre sahip insanlar bile birbirinden farklı düşünürken tamamen farklı gelenek ve göreneklere sahip insanların bir arada sorunsuz ve huzur içinde yaşamaları ancak bazı evrensel değerlerin verilmesi ile mümkün olacaktır (Akyol, 2010; Keskin ve Coşkun Keskin, 2020). Bu değerlerin verilmesi ise ancak değerler eğitimi ile mümkün kılınmaktadır. İnsanları diğer canlılardan ayıran en temel özellik olan değerlerin, bireylere kazandırılma süreci ise değerler eğitimi olarak adlandırılmaktadır (Kafadar, 2019). Toplumun devamlılığı ve evrensel oluşu ancak değerler eğitimi ile mümkün olmaktadır. Değerler kalıtsal olmayıp öğretilen ve öğrenilebilen olgulardır (Akyol, 2010). Bu sebeple değerler eğitimi bireylere küçük yaşlardan itibaren verilmeye başlanmalı ve sürekliliği sağlanmalıdır.

İnsanlar pek çok şeyi ilk olarak aile ortamında öğrenmeye başlar (Hökelekli ve Gündüz,2007). Ahlaki gelişimi iki yaşından itibaren oluşmaya başlayan çocuklar, bilinçli veya bilinçsiz olarak birtakım değerleri ailede kazanmaya başlar (Beldağ, 2012). Ailede başlayan değerler eğitimi genellikle taklit etme yoluyla oluşmaktadır (Uçar, 2019). Bu sürecin diğer önemli etkenleri ise sosyal çevre, iş ortamı ve diğer olarak adlandırılan ortamlar olmaktadır. Durum böyle olunca değerler eğitiminin ailede başlayıp aşamalı bir şekilde devam ettiği söylenebilir.

Değerler eğitimin verilmesi konusunda en büyük sorumluluğu üstlenen kurum ise kuşkusuz okullardır. Okul yaşantısı ile ailede temeli atılan değerler pekiştirilmeye başlanmaktadır (Çakmak, 2019; Keskin, 2008; 2010). Daha sistemli bir şekilde okul ve aile iş birliği doğrultusunda devam etmektedir. Okullarda sistemli ve planlı bir şekilde verilen değerler eğitimi sadece öğrenciyi değil yaşadığı aile ve sosyal çevreyi de doğrudan veya dolaylı yollarla etkilemektedir. Öğrenci okulda almış olduğu değer eğitimini bu ortamlarda aktarabilmektedir.

Değerler eğitimi ilk olarak karakter eğitimi adı altında 1920’li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkmıştır (Yigittir, 2015). Bu çalışmada öne çıkan isimler ise Rokeach, Simon, How ve Kohlberg olmuştur. Fakat yapılan araştırmalar ancak 1970’li yıllarda yayımlanmaya başlanmıştır. Değer eğitimi ortaya çıkışı ile birlikte ülkeler arasında bazı farklı şekillerde adlandırılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri’nde karakter eğitimi, İngiltere’de değer eğitimi, Avrupa Birliği literatüründe ise vatandaşlık eğitimi şeklinde yer almaktadır (Keskin, 2008; Meydan, 2012). Ayrıca literatürde dini eğitim, moraloji, kamu eğitimi ve demokratik eğitim olarak da tanımlandığı görülmektedir (Lovat, 2010).

Değerler eğitimi uygulamalarında 1990’lı yıllarda bireysel değer eğitiminin ön planda tutulduğu, toplumsal ve ahlaki değer eğitimin ikinci plana atıldığı görülmektedir. Fakat değişen dünya düzeni toplumsal sorunları da beraberinde getirdiğinden toplumsal ve ahlaki değerler tekrar önem kazanmıştır (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008).

(Doğanay 2006, s. 257) değer eğitiminin önemini şu sözlerle ifade etmiştir: “*Toplum tarafından benimsenen değerler, bireye ne kadar iyi verilirse o derece sağlam bir toplum oluşturulabilir. Aksi hâlde huzursuzlukların yaşandığı bir toplum oluşabilir. Değerler bakımından yeterince olgunlaşmayan veya değer olguları yerleşmeyen bireyler hem kendilerine hem de çevresindeki diğer kişilere karşı zarar verici eylemlerde bulunabilir.*”

Sonuç olarak dünyada ve ülkemizde artan toplumsal olaylar değer eğitiminin öneminin gün geçtikçe daha fazla anlaşıldığı ve üzerine araştırmacılar tarafından çok daha fazla çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Günümüzde değerler eğitiminin bu denli önemin artması ise toplum olarak değerlerimizden uzaklaştığımızın bir göstergesi olarak kabul edilebilir (Keskin, 2008, Keskin ve Coşkun Keskin, 2020)

2.2.1. Karakter eğitimi

1990’lı yılların ortalarına doğru önemi giderek artan karakter kavramı Güncel Türkçe Sözlük’te (TDK, 2018), “*Bir bireyin kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ve bireyin davranış biçimlerini belirleyen üstün ana özellik, öz yapı, ır, seciye*” olarak ifade edilmiştir. Planlanmış bir eğitsel faaliyet olan karakter eğitimin ana hedefi temel insani değerleri kazanmış bireyler yetiştirmektir (Arslan, 2019). Bireyin benimsediği değerler karakterinin oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Bu sayede bireyin benimseyip davranışa dönüştürdüğü değerler karakteri hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlamaktadır.

Berkowitz (2014)'e göre karakter eğitimine ihtiyaç duyulmasının en büyük sebebi modern toplumlarda oluşan ahlaki çöküştür. Modern diye adlandırılan bu toplumlarda ırkçılık, şiddet gibi unsurların ön planda olduğu görülmektedir. Berkowitz (2014) bu problemin ancak karakter eğitimi ile çözülebileceğini savunmaktadır. Karakter eğitimi ailede başlayıp okul sürecinde pekiştirilmektedir. Bu nedenle karakter eğitimi için okullara önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Karakter eğitimi, değerler eğitiminin en önemli unsurlarından biridir. Karakter eğitiminde başarı sağlayabilmek öncelikle iki değer bireye verilmesi ile mümkün olmaktadır. Bu değerler saygı ve sorumluluktur. Bu iki değeri özümsemiş bireylerin karakter eğitimleri başarılı bir şekilde gerçekleşmektedir. İyi bir karakter için iyi bir eğitim söz konusudur. Bu eğitimin verimli ve kaliteli bir şekilde sağlanması bazı strateji ve yöntemler doğrultusunda hareket etmeyi beraberinde getirmektedir. Bu strateji ve yöntemler ise şunlardır (Linkona, 1991'den aktaran Doğanay, 2015).

1. Tüm okulu kapsayan yöntemler: Yardım projeleri sayesinde öğrencilere okul dışındaki insanları da önemsedikleri gösterilebilir.
2. Sınıf dışındakileri önemseme ve koruma: Yardım projeleri sayesinde öğrencilere okul dışındaki insanları da önemsedikleri gösterilebilir.
3. Okulda pozitif bir ortam oluşturma: Demokratik bir okul kültürü oluşturmak için veli ve okul müdürü iş birliği yapılabilir.
4. Aile ve çevreyi eğitime dâhil etme: Okul ve aile iş birliği halinde hareket ederek velilerin, çocuklarında görmek istedikleri değerleri içeren aile katılımlı faaliyetler düzenlenebilir.

Öğretmenin sınıf içerisinde kullanabileceği yöntemler:

- Etik kılavuz, bakıcı ve model olarak öğretmen: Öğretmen öğrenciyi aşağılayıcı davranışlardan kaçınmalı ve şiddet, iltimas, hareket gibi davranışlarda bulunmamalıdır. Öğrencilerin bireysel özelliklerine saygılı davranmalıdır.
- Saygı ve sevgiye dayalı bir sınıf iklimi oluşturma: Öğretmen öğrencilerin birbirlerini tanımaları ve kaynaşmaları için grup çalışmalarına olanak sağlamalıdır.
- Ahlaki disiplini sağlama: Sınıf kuralları öğrenciler ile birlikte sınıf ortamında tartışılarak belirlenmelidir.

- Demokratik bir sınıf ortamı oluşturma ve sınıf toplantıları yapma: Uygun sınıf oturma düzeni ile tartışılacak konu belirlenip öğrencilerin çözüm fikirleri alınmalıdır.
- Değerleri eğitimin bir parçası hâline getirme: Değerlerin karakter gelişiminde eğitimin bir parçası haline gelmesi gerekmektedir. Bunun için öğretmenin dersin işleyişine uygun materyaller geliştirmesi, projeler hazırlayıp değerleri pekiştirme çalışmaları yapması, değerleri eğitimin içerisine katmada önemli rol oynayacaktır.
- İşbirliğine dayalı öğrenmeyi kullanma: İş birliğine dayalı çalışmanın önemine vurgu yapılmalı ve gruplara buna göre roller ve görevler verilmelidir.
- Vicdanları geliştirmek: Burada öğretmenin üzerine düşen en önemli sorumluluk, öğrencilerin öğrenme stratejileri doğrultusunda kendilerini değerlendirmelerine olanak sağlamak olacaktır.
- Öğrencilerin ahlaki gelişim düzeylerini yükseltme: Öğretmen ikilem tartışmaları ile öğrencilerin akıl yürütme yöntemini kullanmalarına olanak sağlamalıdır.
- Çatışma yöntemini geliştirme: Öğretmen sorunların çözümünde barışçıl yolların izlenmesini sağlamalıdır.

2.2.2. Ahlak eğitimi

Ahlak kelimesi Batı dillerine Yunanca “ethos” kelimesinden, Türkçede ise Arapça “hulk” kelimesinden türetilmiştir (Cevizci, 2002). Ahlâk; inanç, düşünce, töre, gelenek, görenekler ve yasalara göre düzenlenmiş, toplum tarafından kabul görmüş yaşam şekli olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2011). Diğer bir ifade ile insanlar arasındaki kurallar ve ilkeler bütünüdür. Bu sebeple toplumsal değer taşımaktadır.

Ahlak güzel eylemlerde bulunmaktır (Bakioğlu ve Sılay, 2013). Ahlâk olmadan toplum içinde yaşamak ve sorumluluklarının bilincinde hareket etmek oldukça güçtür. Her toplumun kendine ait farklı ahlaki değerleri vardır (Özcan, 2012). Bu durum ahlak eğitiminin zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Ahlak eğitimi ile bireyin güzel eylemlerde bulunabilmesi için; yol gösterme, insanlara nasıl yaşamaları gerektiği hakkında bilgi verme hedeflenmiştir.

Ahlak eğitimi ilk olarak ailede başlayıp daha sonra çevre ve okul şeklinde aşamalı olarak devam etmektedir (Çenesizoğlu, 2019). Ahlak eğitimi konusunda okullarda özellikle öğretmenlere önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Öğrenci, öğretmeni kendisine rol model aldığı için öğretmenin davranışları ahlak kurallarına uygun olmalıdır.

Ahlak eğitimi kavramı ilk defa Jean Piaget tarafından gündeme getirilmiş ve daha sonra Kohlberg tarafından geliştirilmiştir (Avcı, 2011). Literatür incelendiğinde ahlak eğitimi ile ilgili birçok görüşün ortaya atılıp savunulduğu görülmektedir.

Kohlberg'e göre ahlak gelişiminde bireylere saygı gösterme esas alınmalıdır. Kohlberg özetle bu durumu sana nasıl davranılmasını istiyorsan karşındaki insana öyle davranmalısın olarak ifade etmektedir (Çenesizoğlu, 2019).

Kant ise (2007) kişinin kendi eylemlerini belirlemek için oluşturduğu bir ahlak ilkesi olması gerektiğini savunur. Aynı zamanda kişiliğin oluşması için üç temel özellik olduğunu ortaya atmaktadır. Bunlar:

- İtaat: Büyüklerin emirlerine itaat ve kendi iradesiyle hissettiklerine itaat.
- Doğruluk ve dürüstlük: Kişiliğin özü.
- Girginlik: Arkadaşlık kurmalı ve yalnız kalmaktan kaçınmalı.

Geleneksel karakter eğitimi düşünürleri öğrencilerin değer konusunda zihnen şekillendiğini düşünürken bir kısım düşünürler ise bireyin zihninin kontrolünü sağladığını savunarak karşı çıkarlar (Taylor, 1979'dan aktaran Özcan, 2012, s. 26).

Araştırmacılar tarafından birçok farklı yorumu yapılan ahlak eğitiminin sonuç olarak toplumsal değer taşıyan ve değer eğitiminin olmazsa olmaz parçalarından biri olduğu görülmektedir. Ahlak eğitimi tamamlamamış bireylerin değer eğitimi konusunda yetersiz kaldığı görülmekte olup bu durumun toplumsal yaşamda ciddi problemleri beraberinde getireceği düşünülebilir.

2.2.3. Değer eğitimi yaklaşımları

Değerler eğitimi soyut kavramlardan oluşan bir sistemdir (Tahiroğlu, 2014). Alan yazın incelendiğinde bu soyut kavramların bireylere nasıl kazandırılması gerektiğiyle ilgili çok farklı yaklaşımların kullanıldığı görülmektedir (Doğanay, 2006; Keskin, 2008; Tahiroğlu, 2014).

- Değerlerin Gizli Öğretim Yaklaşımı (Örtük Program)
- Değerlerin Doğrudan Öğretim Yaklaşımı (Değer Aktarma- Telkin)
- Değer Açıklama Yaklaşımı (Değer Belirginleştirme)
- Değer Analizi Yaklaşımı
- Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı (Ahlaki İkilem)

- Eylem ve Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı

Aşağıda değerler eğitime yönelik bu altı yaklaşım incelenmiştir.

2.2.3.1. Değerlerin gizli öğretim yaklaşımı (Örtük program)

Örtük program ders dışı etkinlikler sonucu ortaya çıkan bilgilerden oluşmakta olup genellikle bu bilgiler farkında olmadan verilmektedir. Bu programda öğrencilerin söz hakkı yoktur. Bu programda ana amaç belirlenen hedefler doğrultusunda kazanımların gerçekleştirilmesidir. Bu süreç öğrencilere olumlu kazanımlar verebileceği gibi olumsuz kazanımlarda ortaya çıkarabilir (Tahiroğlu, 2014). Öğretmenin inisiyatifinde yürütülmesi bazı eşitsizliklere yol açabilir.

2.2.3.2. Değerlerin doğrudan öğretim yaklaşımı (Değer aktarma-telkin)

Telkin etme yaklaşımı (1970) yılında Blanchette ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir (İşcan, 2007). Klasik eğitim anlayışına dayanan bu yaklaşım geçmişten gelen bilgi, beceri, değer ve kuralların yeni nesillere aktarılmasıdır (Çiftçi, 2003'ten aktaran Katılmış, 2010). Bu yaklaşım geçmişten günümüze kadar gelmiş olan tüm değerlerin doğrudan aktarılmasını ifade etmektedir. Bu yaklaşımda ödül ve ceza sistemi sıklıkla kullanılmaktadır.

Öğretmen merkezli olan yaklaşımda en çok kullanılan öğretim tekniklerinden biri açıklamadır. Öğretmen öğrenciden istenilen değerleri sorgulamadan, fikir yürütmeden sadece taklit etmelerini bekler (Meydan, 2014). Öğretmen değerleri öğrencilere aktarırken akademik çalışmalardan da yararlanır (Hudd, 2005). Bu değerler öğretilirken efsanevi kahramanlar, şairler ve öykülerden yararlanılmaktadır (Keskin, 2008).

2.2.3.3. Değer açıklama yaklaşımı (Değer belirginleştirme)

Değer açıklama literatürde değer berraklaştırma olarak da bilinmektedir (Meydan, 2014). 1960'lı yılların başlarından 1980'li yıllarında ortalarına kadar etkili olan bir yaklaşımdır (Kirschenbaum, 2000, s. 4). Sidney Simon ve arkadaşları tarafından geliştirilen yaklaşım telkin yoluyla değer eğitimi yaklaşımının eksiklikleri doğrultusunda ortaya çıkar. Bu yaklaşımın amacı telkinler olmadan öğrencilerin kendi değer sistemlerini oluşturmalarını sağlamaktır. Bu yaklaşımda öğrenci özgür olup kendi özür iradesiyle karar vermektedir (Doğanay, 2006). Öğretmen rehberlik görevi üstlenir ve öğrencinin görüşüne saygı duyar (Leming, 2008, s. 142). Öğrencilerinden kendi değerlerini tanımaları ve keşfetmelerini beklerken onlara yardımcı rolü üstlenirler (Schwartz, 2008).

Tümevarımsal yapıda olan bu yaklaşım öğrenciye kendi deneyim ve görüşlerini diğer öğrencilerin deneyim ve görüşleri ile karşılaştırma imkânı sunmaktadır.

Rahts, Harmin ve Simon (1978), değerlerin açıklanması yaklaşımını üç işlem üzerine kurmuştur:

- Seçme
- Takdir etme
- Davranma

Bu işlemler de aşağıda verilen yedi kriterin gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkar (akt. Tahiroğlu ve Çetin, 2015, s. 25-26).

Seçme

- Öğrencileri özgürce seçim yapmaya cesaretlendirmek.
- Öğrencileri seçeneklerle yüzleştirerek alternatifleri görmelerine yardım etmek.
- Öğrencilerin her bir seçeneğin sonuçlarını dikkatli bir biçimde düşünerek seçim yapmalarına yardım etmek.

Takdir Etme

- Öğrencileri düşünmeye teşvik ederek ödüllendirme ve korumak.
- Öğrencilerin seçimlerinin diğer öğrenciler tarafından da onaylanmasını sağlamak.

Davranma

- Öğrencilerin seçimlerine göre hareket etmelerini teşvik etmek.
- Öğrencilerin yaşamlarında buradaki seçimlerine benzer durumlarla karşılaştıklarında aynı tepkiyi göstermeleri ve böyle durumları fark etmeleri için onlara yardım etmek.

Bu düşünceye sahip öğretmenlerin bireyin düşüncesine saygı duyması ve kendi düşüncelerini aşılama çalışmasının uygun olmadığı söylenebilir.

2.2.3.4. Değer analizi

Amerikan Ulusal Sosyal Bilgiler Kurulu tarafından geliştirilen bu yaklaşım öğrencilerin kendi kendilerine karar verebilmelerini hedeflemektedir. Tamamen bilimsel olarak düşünülen sistematik ve akılcı bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda hedeflenen; öğrencilerin aldığı kararlar ve kararların bilimsel açıdan değerlendirilmesi sürecidir (Doğanay, 2007).

Özellikle sosyal bilimler eğitimcileri tarafından sıklıkla kullanılan yaklaşımda en fazla kullanılan öğretim teknikleri arasında sınıf tartışmaları, alan araştırmaları, bireysel ve grup çalışmaları gösterilmektedir.

2.2.3.5. Ahlaki muhakeme yaklaşımı

Kohlberg tarafından geliştirilmiştir (Akbaş, 2008). 6 basamaktan oluşan, üç evreli ve her evresinde ikişer düzey bulunan bu kuram “gelenek öncesi”, “geleneksel evre” ve “gelenek ötesi” olarak adlandırılmıştır ve aşağıda şu şekilde açıklanmıştır (Kohlberg, 1963’ten aktaran Doğanay, 2009):

Gelenek öncesi

- Ceza ve İtaat Evresi: Otoriteye saygı duyulan ve itaat edilen evredir.
- Araçsal İlişkiler Evresi: Fayda açısından yaklaşılacak evredir.

Geleneksel evre

- Kişiler Arası Uyum Evresi: Gruba bağlılık ve kişiler arası uyum ön plandadır.
- Kanun ve Düzen Evresi: Toplumsal düzeni korumak esas alınmaktadır.

Gelenek ötesi

- Toplumsal Sözleşme Evresi: Toplumsal düzeni sağlamak için konulan kuralları esas alır.
- Evrensel Ahlak İlkeleri Evresi: İnsan yaşamına saygı ve sevgi esas alınarak karar verilen evredir.

Bu yaklaşımda öğretmen bir rehber görevi üstlenerek öğrenciler gerçek yaşamdan örnekleri iki farklı değer çakışması ile birlikte vererek bu problemi çözmelerine yardımcı olur (Başol ve arkadaşları, 2014). Bu yaklaşımda asıl amaç çözüm değil çözüme giden yolu öğrenciye keşfettirmektir (Akbaş, 2008).

2.2.3.6. Eylem ve gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımı

Bu yaklaşım ile hedeflenen yaparak yaşayarak öğrenme sürecinde öğrencilere olumlu dönüş sağlayacak etkinlikler hazırlanmasıdır. Yaklaşımın en önemli özelliği ise öğrencinin kendi değerleri doğrultusunda uygulamalar yapmasına fırsat sağlamaktır (Aktepe ve Tahiroğlu, 2016).

Bu yaklaşımın savunucuları bu süreci bireyin kendini gerçekleştirme süreci olarak tanımlamaktadır. Bunu süreci ise şöyle sıralamışlardır: “Bireyin alternatifleri tanımları, alternatifler arasından bireyin özgürce seçim yapması ve son olarak seçimlerini davranışa dönüştürmeleri” (Huitt, 2004’ten aktaran Aladağ, 2009).

2.3. Sosyal bilgiler nedir?

Sosyal bilgiler ilk olarak 19. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkmıştır (Bilgili, 2016). Sosyal bilgiler sosyal bilimlerin topluma iletiminde bir aracı olarak tanımlanmaktadır (Çelikleş, 2019).

Sosyal Bilgiler ile ilgili genel bir tanım yapmak kolay değildir. Bu dersin insan ile olan her durumu içerisinde barındırması, bir başka deyişle sosyal bilimler altında bir oluşum göstermesi birden farklı tanımlar yapılmasına olanak sağlar.

Sönmez (2010)’e göre “*Sosyal bilgiler toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonucunda elde edilen diril bilgilerdir*” (Sönmez, 2010, s. 3).

Şimşek (2016)’e göre sosyal bilgiler “*İyi bir vatandaş olarak evrensel ve milli değerlere sahip, programın belirlemiş olduğu becerileri gerçek hayatta uygulayabilen, farklı bilim dallarından elde ettiği bilgilerle gelecekteki yaşamına dair sağlıklı bir yol çizebilen bireyler yetiştirme amacıyla geliştirilmiş; kendini yenileyebilen, dinamik ve kompleks bir çalışma alanıdır*” (Şimşek, 2016, s. 3).

Dönmez (2003)’e göre sosyal bilgiler “*Dünyadaki olayları sebep ve sonuçlarıyla açıklayan, bireylerin vatandaşlık hak ve sorumluluklarını ortaya koyarak insanın geçmiş, gelecek ve bugünü ile iletişimini ortaya koyan bilgilerdir*” (Dönmez, 2003, s. 31).

1916 ve 1970 yılları arasında birçok farklı tanımla yapılan sosyal bilgiler ile ilgili tanımlar içerisinde en fazla ses getiren 1970’te Barth ve Stermis tarafından yapılan olmaktadır. Bunlar sosyal bilgiler öğretiminde 3 gelenek olduğunu belirtmektedir (Tay, 2010).

- vatandaşlık aktarımı
- sosyal bilimler
- yansıtıcı düşünme

Daha sonra ise tartışmalara ve bu karmaşaya son vermek adına sosyal bilgiler için en kapsamlı tanımla NCSS (1994) şu şekilde yapmıştır: “*Sosyal bilgiler bireylerin vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla, sosyal ve beşeri bilimleri kaynaştıran bir çalışma*

alanıdır. Okul müfredat programı içerisinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyoloji ile birlikte; beşerî bilimler, matematik ve doğa bilimlerinden uygun içerikler üzerinde, düzenli ve sistematik bir çalışma sağlar” (aktaran Kirkit 2019, s. 54).

Sosyal bilgilerin tanımları doğrultusunda genel olarak insan ile ilgili her şeyin bu dersin kapsamına girebileceği söylenebilir. Sosyal bilgiler için konusu insan olan ve insanı ele alan bir çalışma alanı demek yerinde olmaktadır.

2.4. Sosyal bilgilerin ülkemizdeki gelişimi

İnsanoğlunun varlığı ile birlikte sosyal bilimler eğitimi başlamıştır denilmektedir (Sönmez, 2010). İnsan yaratıldığından beri toplum içerisinde varlığını sürdürmektedir. Bu da toplumsal hayatın oluşumunu sağlamıştır. Toplumsal hayatta bir arada yaşayabilmek için eğitim zorunlu olmuştur.

Sosyal bilgiler kavramı ilk kez 1892 yılında ABD Milli Eğitim Konseyi tarafından ortaya çıkarılmıştır (Kirkit, 2019). Sosyal bilgilerin Amerika’da ortaya çıkmasının sebebi olarak ise toplumsal yozlaşmanın giderek ileri boyutlara taşınmış olması gösterilebilir. Sosyal bilgiler ders olarak Komitesi tarafından 1916 yılında kabul edilmiştir.

Türklerde sosyal bilgiler anlayışı ise okul aracılığıyla olmasa bile tarihin ilk dönemlerinden beri vardır denilmektedir. Orhun Abideleri sosyal bilgiler eğitimi açısından birlik ve beraberliği vurguladığı için örnek gösterilmektedir (Yalçınkaya ve Uslu, 2015). Selçuklularda Nizamiye Medreseleri ile İslam tarihi, Osmanlı’da ise ilk defa Fatih ve Süleymaniye medreselerinde tarih ve coğrafya derslerinin okutulmaya başlanması sosyal bilgilerin tarihî süreç içerisindeki varlığına örnek teşkil eder (Bilgili, 2016).

Sosyal bilimler Türkiye’de ilk olarak Osmanlı ordusunun modernleştirilmesi için kullanılmaya başlanmış olup yeni açılan askerî okullar ile eğitim alanına girmiştir (Aslan, 2016).

1839 yılında Tanzimat Fermanı ile açılan sıbyan mektepleri ve rüştiyelerde tarih ve coğrafya derslerinin okutulması düşünülmüş, 1845 yılında bu düşünce gerçekleştirilip hazırlanan nizamname ile idadîlerin programlarında tarih ve coğrafya derslerine yer verilmiştir (Bilgili, 2016). 1891 yılında ise ilkokullar için hazırlanan ilk detaylı programda dönemin dinî etkisi ile tarih ve coğrafya dersleri çıkartılıp din ve ahlak derslerinin saatleri arttırılmıştır. 2. Meşrutiyet ile eğitim Balkan Savaşı’nın etkisinde kalmış ve her çocuk bir

birey ve vatandaş algısı oluşmuştur (Akyüz, 2015). Bu durum 1913'te hazırlanan programda Osmanlı tarihi, Osmanlı coğrafyası ve malumat-ı medeniyye ve ahlakiye derslerinin yer almasına sebebiyet vermiştir (Tazebay ve arkadaşları, 2000). 1914-1915 yıllarında hazırlanan iptidai programında da tarih, coğrafya ve musabakat-i ahlakiye derslerine yer verilmiştir (Aslan, 2016).

1924 yılında ise ülkemize gelen John Dewey yeni eğitim sisteminin temellerini atmıştır (Can, 2019). Bu dönemde derslerde cumhuriyet ve yakın tarih konularına ağırlık verilmeye başlanmıştır. 1926 yılında hazırlanan program bazı eklemeler ve çıkarmalar ile 1962 yılına kadar varlığını devam ettirmiştir. 1962 yılında hazırlanan yeni program ile tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri birleştirilip “toplum ve ülke incelemeleri” adını almıştır (Çenesizoğlu, 2019). 1968 yılına gelindiğinde ise ilk kez sosyal bilgiler adı ile yeni bir program oluşturulmuştur (Kirkit, 2019). 1985 yılına kadar uygulamada kalan program Amerika'da oluşturulan temele dönme düşüncesinden etkilenilerek değiştirilmiş ve sosyal bilgiler dersi yerini millî coğrafya ve millî tarihe bırakmıştır. 1997 yılına gelindiğinde ise zorunlu olan 8 yıllık eğitim ile bu derslerin kaldırılması kararlaştırılır. Bir yıl sonra 1998 yılında hazırlanan yeni program ile sosyal bilgiler dersi tekrar yürürlüğe girmiş ve bu program 2005 yılına kadar uygulamada kalmıştır (Çeliktas, 2019).

Sosyal bilgiler programında yapılan en köklü değişiklik Millî Eğitim Bakanlığının 2004 yılında yapılandırmacı eğitim felsefesini benimsemesiyle olmuştur.

2005 sosyal bilgiler programı 4 ve 5. sınıf ile 6 ve 7. sınıf olmak üzere iki ayrı şekilde düzenlenmiştir. İlköğretim kapsamına giren 4 ve 5. sınıf programını sınıf öğretmenleri, 6 ve 7. sınıf programlarını sosyal bilgiler öğretmenleri yürütmüştür. 11 Nisan 2012'de kabul edilen kanun ile ülkemizde daha önce 8 yıl olan zorunlu eğitim 12 yıla çıkarılmıştır. 2012-2013 eğitim öğretim yılı itibariyle geçerli olan bu kanuna göre ilkokul (1, 2, 3, 4,) şeklinde ortaokul (5, 6, 7, 8) şeklinde lise ise (9, 10, 11, 12) şeklinde düzenlenmiştir (Çeliktas, 2019).

2004 yılında 4 ve 5. sınıflarda uygulanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 2017-2018 eğitim ve öğretim yılında kaldırılmış, 2005 yılında kabul edilen 6 ve 7. sınıflarda uygulanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ise 2018-2019 eğitim ve öğretim yılı itibariyle tüm sınıf seviyelerinde uygulamadan kaldırılıp yerine 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ilkokul ve ortaokul kademelerinde uygulanmaya başlanmıştır (MEB, 2018).

2.5. Sosyal bilgiler öğretiminde yaklaşımlar

Sosyal bilgiler ile ilgili birçok farklı tanımın olması sosyal bilgilerin öğretiminde birden fazla yaklaşımın geliştirilmesine olanak sağlamıştır. Fakat bugüne kadar en fazla kabul gören 1978 yılında Barr, Shermis ve Barth tarafından geliştirilip 3 başlık altında toplanan yaklaşım olmuştur. Bu yaklaşımlar şunlardır:

2.5.1. Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi

Sosyal bilgiler öğretim yaklaşımları içerisinde en eski olanıdır. Adından da anlaşılacağı üzere asıl amacı vatandaş eğitimidir. Burada esas alınan toplumun istek ve beklentileridir. Öğretmen toplumun istek ve beklentilerini öğrencilere telkin etme görevi üstlenmektedir. Öğrenciler ise toplumun beklentileri doğrultusunda hareket etmeleri gerektiği bilincinde olmalıdır. Bu yaklaşım amacı öğrenciden geçmişini bilip geçmiş ve geleceği ile gurur duyma, vatanseverlik duygusunun gelişmesi, sorumluluklarının bilincinde olup ona göre hareket etmesini sağlamaktır. Bu yaklaşımın temeli öğretmen merkezli yöntem ve tekniklerden oluşmaktadır (Eryılmaz, 2019).

2.5.2. Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi

Bu yaklaşımın amacı sosyal bilimlere dayanan bilgi, beceri ve değerlerin öğrencilere kazandırılmasıdır. Sosyal bilimcilerin geliştirdikleri yöntem ve yaklaşımları kapsamaktadır. Öğrenci merkezli olan bu yaklaşımda kullanılan öğretim yöntemi inceleme ve buluş yoluyla öğrenmedir (Tay, 2010).

2.5.3. Yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler öğretimi

John Dewey'in düşüncelerine dayanan bu yaklaşımın öğretim yöntemi araştırma incelemedir. Öğrenciden beklenen toplumsal problemlerle ilgili çözüm yolları arama ve karar verme becerisine sahip olmasıdır (Öztürk, 2012). Yaklaşımın en temel amacı ise bireylerin bilgilerini verimli bir şekilde kullanabilmelerini sağlamaktır (Demir, 2018).

2.6. Sosyal bilgiler ve değerler eğitimi

“Sosyal Bilgiler; sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgiler ışığında ilköğretim çağındaki çocuklara toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırarak sorumlu vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan bir öğretim programıdır” (Erden, 1997, s. 8).

Değişen dünya ile toplumsal değerlerimizde birtakım değişimler içerisine girmiştir. Bu değerlerin korunup devamlılığının sağlanabilmesi için eğitim en önemli araçtır. Doğrudan vatandaşlık eğitimine odaklanmış tek ders olan sosyal bilgiler ise değerler eğitimi anlamında en önemli ders olma niteliği taşımaktadır (Çakmak, 2019). Aynı zamanda sosyal bilgilerin gündelik hayata yakınlığı ve hayatın içinden olması sebebiyle bir rehber görevi gördüğü söylenebilir.

Sosyal bilgiler dersinin vizyonu incelendiğinde değerler eğitimine verdiği önem görülmektedir. Öğrencilere demokratik tutum ve değerlerini geliştirip farkına varma anlamında rehberlik eden sosyal bilgiler dersi içerisinde aktarılabilecek değerler belirlenmiştir. Bu değerlerin 4,5,6, ve 7. sınıflardaki öğrenme alanları ile ilgili dağılımları şu şekildedir (MEB, 2018):

Tablo 5

4. Sınıfta Kazandırılması Gereken Değerler

Öğrenme Alanı	Kazandırılacak Değer
Birey ve Toplum	saygı ve sorumluluk
Kültür ve Miras	aile birliğine önem verme, kültürel mirasa duyarlılık ve vatanseverlik
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	doğal çevreye duyarlılık
Bilim, Teknoloji ve Toplum	bilimsellik ve doğal çevreye duyarlılık
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	sorumluluk ve tasarruf
Etkin Vatandaşlık	sorumluluk ve bağımsızlık
Küresel Bağlantılar	kültürel mirasa duyarlılık ve saygı

Tablo 5 incelendiğinde 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında öğrencilere birey ve toplum öğrenme alanında “saygı ve sorumluluk”, kültür ve miras öğrenme alanında

“aile birliğine önem verme, kültürel mirasa duyarlılık ve vatanseverlik”, insanlar yerler ve çevreler öğrenme alanında “doğal çevreye duyarlılık” bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında “bilimsellik ve doğal çevreye duyarlılık”, üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında “sorumluluk ve tasarruf”, etkin vatandaşlık öğrenme alanında “sorumluluk ve bağımsızlık”, küresel bağlantılar öğrenme alanında “kültürel mirasa duyarlılık ve saygı” değerlerinin kazandırılması amaçlanmıştır.

Tablo 6

5. Sınıfta Kazandırılması Gereken Değerler

Öğrenme Alanı	Kazandırılacak Değerler
Birey ve Toplum	bilimsellik, aile birliğine önem verme ve sorumluluk
Kültür ve Miras	estetik ve kültürel mirasa duyarlılık
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	doğal çevreye duyarlılık ve dayanışma
Bilim, Teknoloji ve Toplum	dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	sorumluluk
Etkin Vatandaşlık	özgürlük ve bağımsızlık
Küresel Bağlantılar	kültürel mirasa duyarlılık

Tablo6 incelendiğinde 5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında öğrencilere birey ve toplum öğrenme alanında; “bilimsellik, aile birliğine önem verme ve sorumluluk”, kültür ve miras öğrenme alanında “estetik ve kültürel mirasa duyarlılık”, insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında “doğal çevreye duyarlılık ve dayanışma”, bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında “dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği”, üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında “sorumluluk”, etkin vatandaşlık öğrenme alanında “özgürlük ve bağımsızlık”, küresel bağlantılar öğrenme alanında “kültürel mirasa duyarlılık” değerlerinin kazandırılması amaçlanmıştır. İncelenen 5. sınıf öğretim programında 4. sınıf

öğretim programından farklı olarak “estetik, dayanışma, çalışkanlık, özgürlük ve dürüstlük” değerlerinin kazandırılmasının amaçlandığı görülmektedir.

Tablo 7

6. Sınıfta Kazandırılması Gereken Değerler

Öğrenme Alanı	Kazandırılacak Değerler
Birey ve Toplum	dayanışma ve yardımseverlik
Kültür ve Miras	kültürel mirasa duyarlılık
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	vatanseverlik ve doğal çevreye duyarlılık
Bilim, Teknoloji ve Toplum	bilimsellik
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	vatanseverlik, doğal çevreye duyarlılık ve sorumluluk
Etkin Vatandaşlık	eşitlik
Küresel Bağlantılar	kültürel mirasa duyarlılık

Tablo 7 incelendiğinde 6.sınıf sosyal bilgiler öğretim programında öğrencilere birey ve toplum öğrenme alanında “dayanışma ve yardımseverlik”, kültür ve miras öğrenme alanında “kültürel mirasa duyarlılık”, insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında “vatanseverlik ve doğal çevreye duyarlılık”, bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında “bilimsellik”, üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında “vatanseverlik, doğal çevreye duyarlılık ve sorumluluk”, etkin vatandaşlık öğrenme alanında “eşitlik”, küresel bağlantılar öğrenme alanında “kültürel mirasa duyarlılık” değerlerinin kazandırılması amaçlanmıştır. 6. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında 4 ve 5. sınıf öğretim programlarından farklı olarak “eşitlik” değerinin kazandırılmasının amaçlandığı görülmektedir.

Tablo 8

7. Sınıfta Kazandırılması Gereken Değerler

Öğrenme Alanı	Kazandırılacak Değerler
Birey ve Toplum	özgürlük ve sorumluluk
Kültür ve Miras	kültürel mirasa duyarlılık ve estetik
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	özgürlük
Bilim, Teknoloji ve Toplum	bilimsellik ve özgürlük
Üretim, Dağıtım, Tüketim	dayanışma, dürüstlük ve çalışkanlık
Etkin Vatandaşlık	barış
Küresel Bağlantılar	barış ve saygı

Tablo 8 incelendiğinde 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında öğrencilere birey ve toplum öğrenme alanında “özgürlük ve sorumluluk”, kültür ve miras öğrenme alanında “kültürel mirasa duyarlılık ve estetik”, insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında “özgürlük”, bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında “bilimsellik ve özgürlük”, üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında “dayanışma, dürüstlük ve çalışkanlık”, etkin vatandaşlık öğrenme alanında “barış”, küresel bağlantılar öğrenme alanında “barış ve saygı” değerlerinin kazandırılması amaçlanmıştır. 4, 5, ve 6. sınıf öğretim programından farklı olarak 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programında “barış” değerinin kazandırılmasının amaçlandığı görülmektedir.

2.6.1. Sosyal bilgiler ve değerler eğitimi ilişkisi

Toplumların sosyal yapısının bozulması ile birçok sorun ortaya çıkarmıştır (Öztürk, 2011). Bu sorunların çözülebilmesi için eğitime ihtiyaç duyulduğu görülür. Yaşanılan sosyal problemlere çözüm bulma arayışı, Amerika’da sosyal bilgilerin doğuşuna olanak sağlamıştır (Kafadar, 2019).

Toplumsal sorunların temelinde insan davranışları yatar. İnsanların toplum içerisinde yaşayabilmesi, kurallara uygun hareket etmesi ve kendisinden farklı düşüncelere sahip insanlara saygılı davranışlar sergileyebilmesi için bazı değerlerin bilincinde olması gerekmektedir (Necdet, 2007). Bu değerlerin sağlıklı bir biçimde kazandırılabilmesi için ise değerler eğitimi ihtiyaç duyulmaktadır. Değerler eğitimi denince akla ilk gelen derslerden biri ise sosyal bilgilerdir. Sosyal bilgiler dersi birçok farklı kültürü, toplumu ve tarihsel dönemi konu edinmesi ve birden fazla disiplini içerisinde barındırması nedeniyle değerler eğitimi açısından eğitim sistemimizde önemli bir yer edinmektedir (Kan, 2010). Batı ülkeleri toplumsal krizlerin önlenmesi için değerler eğitimi gereken önemi verirken Türkiye ve doğu ülkeleri bu anlamda batıya nazaran biraz daha değerler eğitimi konusunda geri planda kalmıştır denilebilir.

Değerler eğitimi ilk olarak ailede almaya başlayan birey daha sonra okul aracılığıyla bu eğitim sürecine devam eder. Okulda, hayatını idame ettirdiği toplumun ve diğer toplumların kültürleri ve tarihleri hakkında bilgiler edinir. Bu bilgilerin büyük bir kısmı ise sosyal bilgiler dersi kapsamında verilmektedir (Keskin, 2010). Sosyal bilgiler dersi aracılığıyla verilen değerler eğitiminin özellikle küçük yaş ve sınıflarda çok daha önemli olduğu söylenebilir. Sosyal bilgiler dersinin temel amacı olarak ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi *“toplumsal yaşama katılım için gerekli olan bilgi, beceri ve değerleri içselleştirilmiş, demokratik vatandaşlar yetiştirmek”* olarak belirlemiştir.

Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin önemi alan yazın incelendiğinde birçok araştırmada görülmektedir. Türkiye’de sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler 2004 yılından önceki programlarda dolaylı yollardan verilirken 2004 ve sonrasındaki 2018 programında doğrudan verilmektedir (Keskin, 2019). Bu durum doğrultusunda, değerler eğitimi öneminin gün geçtikçe farkına varıldığı ve sosyal bilgiler dersinin değerleri kazandırmada önemli bir aracı olma görevi üstlendiği söylenebilir.

2.7. İlgili araştırmalar

2.7.1. Yurt içinde yapılan araştırmalar

Akyol (2010), yüksek lisans tezinde 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan sevgi temasının değerler eğitimi açısından incelenmesini amaçlamıştır. İki farklı yayınevine ait iki kitap incelemiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmış olup veri analizinde tümevarım analiz yöntemi uygulanmıştır. Yapılan tüm incelemeler

neticesinde iki kitapta da sevgi temasındaki hedef ve kazanımların dil ve zihin becerilerini karşılarken sevgi değerini karşılayamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaliyeva (2015), yüksek lisans tezinde yabancılar için hazırlanan ders kitaplarında yer alan evrensel ve yerel değerlerin yansıtılma düzeyleri, türleri, yönelimleri ve hangi alt değerleri kapsadığını belirlemeyi amaçlamıştır. İncelenen ders kitaplarının analizi için Schwartz'ın değerler sınıflaması esas alınarak frekans sıklığı ve yüzdeleri çıkartılmıştır. Bu doğrultuda Kalivera yabancılar için Türkçe yazılan “Yeni Hitit 2 Orta” ve “Yeni Hitit 3 Yüksek” kitapları ile yabancılar için İngilizce “Speak Out Pre-Intermediate” ve “Speak Out Intermediate” ders kitaplarını incelemiştir. İncelemeler sonucunda 3188 alt değer saptanmış olup bunlardan 849 tanesi Yeni Hitit 2 Orta ders kitabında, 721 tanesi Yeni Hitit 3 Yüksek ders kitabında, 991 tanesi Speak Out Pre-Intermediate ders kitabında, 627 tanesi Speak Out Intermediate ders kitabında yer aldığı görülmüştür.

Keskin (2015), “Tarih Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi” adlı makalesinde 2007 tarihli ortaöğretim tarih dersi öğretim programı ve program doğrultusunda hazırlanan ders kitabını incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. İncelemeler sonucunda 2007 tarihli Tarih Dersi Öğretim Programı’nın 2005 tarihli ilköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile paralellik gösterdiği tespit edilmiştir. Tarih programının amaçlar kısmında yer alan değerlerin ise 9, 10 ve 11. sınıf düzeyindeki ders kitaplarına sağlıklı şekilde yansıtılmadığı görülmüştür.

Çalışkan (2016), yüksek lisans tezinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ilköğretim için belirlenen 100 Temel Eser içerisinde dünya edebiyatına ait eserlerde yer alan değerleri incelemeyi amaçlamıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanılan çalışmada tarama modeli uygulanmıştır. 30 eser üzerinden yapılan çalışma iki bölüm şeklinde incelenmiştir. İlk bölümde; olay örgüsü, karakterler, yer, mekân incelenirken ikinci bölümde ise değer tespiti için inceleme yapılmıştır. Yapılan incelemeler doğrultusunda eserlerde vurgulanan değerler; “arkadaşlık, sevgi, azim, çalışkanlık, kişisel gelişim, merhamet, yardımlaşma, fedakârlık, dürüstlük, özgürlük, adalet, sorumluluk, güzel ahlak, dayanışma, barış, eşitlik, haksızlığa karşı çıkma, özlem, komşuluk, hoşgörü, iyilik, ileri görüşlülük, kanaatkarlık, özür dileme” olarak tespit edilmiştir. Eserlerde en çok aile ve arkadaş değerlerine vurgu yapılmıştır. Aile değeri içerisinde alt değer olarak “anne” vurgulanırken sevgi değeri içerisinde ise alt değer olarak “doğa sevgisi” vurgulanmıştır.

Gerekten (2018), yüksek lisans tezinde 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan atasözlerini değerler eğitimi açısından incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen değerler doğrultusunda Ömer Asım Aksoy'un derlediği “Atasözleri Sözlüğü” incelenmiş ve sözlükte yer alan 2667 atasözünden 10 ana kök değerle ilgili 522 atasözü tespit edilmiştir. Belirlenen kök değerler doğrultusunda yeni müfredata göre hazırlanan ders kitabı incelendiğinde kitapta yer alan etkinliklerde bu atasözlerinden 28 tanesine yer verildiği görülmüştür. Bu atasözlerinden ise 18 tanesinin belirlenen 10 kök değerden 6 tanesini yansıtmakta olduğu tespit edilmiştir. Yapılan incelemeler doğrultusunda atasözlerinin özellikle bir temada yoğunlukla verildiği görülüp eşit dağılımın söz konusu olmadığı sonucuna varılmıştır.

Kahya (2018), yüksek lisans tezinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2017-2018 eğitim öğretim yılında okutulan ortaokul Türkçe ders kitaplarında bulunan etkinlikleri değerler açısından incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ve tarama modeli kullanılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının Değerler Eğitimi Yönergesi'nde yer alan 27 değer taranmıştır. İncelenen etkinlikler her beceri alanına göre ayrı ayrı tablolastırılıp şekillendirilmiş ve analizi sağlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda bir uzman görüşü alınmıştır. Yapılan incelemeler neticesinde 5. sınıflarda 223, 6. sınıflarda 214, 7. sınıflarda 74, 8.sınıflarda ise 110 kere etkinliler içerisinde değerlerin geçtiği saptanmıştır.

Sonuç olarak çalışmada değerlerin belli bir plan dahilinde sınıflara ve temalara göre verilmek yerine düzensiz bir şekilde verildiği tespit edilmiştir. Tüm sınıf düzeylerinde okuma becerisi gerektiren etkinliklerde değerlere daha çok yer verilirken dinleme etkinliklerinde değerlere daha az yer verildiği görülmüştür. En fazla değer 5. sınıflarda, en az değer ise 7. sınıflarda verildiği tespit edilmiştir.

Taşdemir (2018), yüksek lisans tezinde 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı metinlerini “kültürel mirasa duyarlılık” değeri açısından incelemeyi amaçlamıştır. Örneklem Sevgi Yayıncılığa ait 6. sınıf ders kitabıdır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği ile tarama modeli kullanılmıştır. Veriler analiz edilirken içerik analizi uygulanmıştır. Seçilen metinler doğrudan alıntı yoluyla kaydedilmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde “Sosyal Bilgiler Öğreniyorum” ünitesinde 1, “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinde 0, “İpek Yolunda Türkler” ünitesinde 16, “Ülkemizin Kaynakları” ünitesinde 1,

“Ülkemiz ve Dünya” ünitesinde 1, “Demokrasinin Serüveni” ünitesinde 3, “Elektronik Yüzyıl” ünitesinde ise 2 adet değere yer verildiği tespit edilmiş olup genel olarak kitabın “kültürel mirada duyarlılık” değerini işlemede yetersiz olduğu ve değerlerin dengesiz dağılımın söz konusu olduğu tespit edilmiştir.

Cura (2019), yüksek lisans tezinde 1992-2005 Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programına göre Millî Eğitim Bakanlığı tarafından basılan ders kitaplarını değerler eğitimindeki yeterlilikleri açısından incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Nicel veriler tablo ve grafikler yoluyla ortaya konarken veri çözümlemelerinde betimsel analiz kullanılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda her iki programa göre hazırlanan kitapların da birbirlerine kıyasla üstünlük sağlamadığı tespit edilmiştir. Kitapların genel olarak değer eğitimi açısından yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Çelikten (2019), yüksek lisans tezinde Nezihe Meriç’in çocuk kitaplarını değerler açısından incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evreni 1976- 2006 yılları arasında yayımlanan 11 çocuk kitabından oluşmaktadır. Bu çalışmada sosyal bilgiler ve din kültürü dersi öğretim programlarında yer alan 15 değer baz alınmış olup kitaplar bu doğrultuda incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda belirlenen değerlerin tamamının kitaplarda işlendiği tespit edilmiştir. Kitaplarda en fazla rastlanan değer “bilimsellik”, en az rastlanan değer ise adaletli olma olduğu tespit edilmiştir. Değerler açısından en zengin “Küçük Bir Kız Tanıyorum Dokuz Yaşında”, “Küçük Bir Kız Tanıyorum Altı Yaşında”, “Dur Dünya Çocukları Bekle” ve “Oradan da Geçti Kara Leylekler” kitapları olurken değer bakımından en zayıf olan romanların ise “Ahmet Adında Bir Çocuk”, “Alagün Çocukları” ve “Küçük Bir Kız Tanıyorum On Bir Yaşında” olduğu görülmüştür.

Karakoç (2019), yüksek lisans tezinde ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf müzik ders kitaplarında yer alan okul şarkılarının değerler eğitimi ve müziksel özellikleri açısından incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması modeli kullanılmıştır. Veriler toplanırken doküman analizi uygulanmış olup verilerin analizinde 2014 nota yazım programı kullanılarak ses kayıtları hâline getirilmiştir. Son olarak okul şarkıları uzman görüşü alınarak incelenmiştir.

2017- 2018 yıllarında okutulan 4 ders kitabı incelenmiş toplamda 109 şarkı analiz edilmiştir. Bu şarkılar değerler eğitimi, metronom hızları, ses aralıkları, ölçü rakamları,

tonal yapıları ve karar sesleri açısından incelenip tablo ve grafikler ile gösterilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda değerler eğitimi açısından incelenen bu kitaplarda şarkıların dengeli bir şekilde dağılmadığı tespit edilmiş olup en çok okul şarkısının bulunduğu kitabın 6. sınıf, en az okul şarkısının bulunduğu kitabın ise 5. sınıf ders kitabı olduğu sonucuna varılmıştır.

2.7.2. Yurt dışında yapılan araştırmalar

Baraka (2008) “Mısır Devlet Okullarında Vatandaşlık Eğitimi: Hangi Değerler Öğretilmeli ve Hangi İdari ve Siyasi Bağlamlarda?” adlı çalışmasında gençlerin toplumsal hayata katılımlarının olumsuz sonuçlarından ötürü okullarda demokratik değerlerin aktarılmasının önemi ve sosyal bilgiler müfredatlarında bu değerlere yer verilmesinin önemini vurgulamayı amaçlamıştır. Çalışmada yeni bir müfredat hazırlanması ve bu müfredatın eğitimcilerin karşılaştığı sorunlara da çözüm sunacak bir niteliğe sahip olması gerektiği savunulmuştur.

Connolly ve PennEdwards (2005) “Değerlerin Öğretimi: İçsel Bir Durum Çalışması” adlı araştırmalarında değerler eğitimi programının tüm öğrenme alanlarında içselleştirilmesini amaçlamıştır. Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının değerler eğitimi hakkındaki algılarını ve öğrencilere değer aktarımı konusunda yeterliliklerini araştırmak için 4 kişi ile görüşmeler yapmışlardır. Bu görüşmeler sonucunda öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının programı benimseme konusunda yetersiz oldukları sonucuna varılmıştır.

Hardwick (2017) yaptığı çalışmada değerler eğitiminde çocuk edebiyatı ürünlerinin kullanımının önemini vurgulamayı amaçlamış ve bu doğrultuda çocuk edebiyatında hatırı sayılır olan 5’i klasik, 5’i ödüllü 10 kitabı değerler açısından incelemiş ve klasik kitapların ödüllü kitaplara oranla değerler eğitimi açısından daha yeterli olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Robinson-Lee (2007) yaptığı çalışmada Kuzey Carolina’da bulunan bir okuldaki karakter eğitimi programının etkinliğini araştırmıştır. Yapılan incelemeler neticesinde bu programın etkililik konusunda yetersiz kaldığı sonucuna varılmıştır.

Thonberg (2008) “Değerler Eğitiminde Mesleki Bilgi Eksikliği” çalışmasında öğretmenlerin değerler eğitimi konusundaki algılarını ve değerler eğitimi konusunda yetkinliklerini araştırmayı amaçlamıştır. Çalışma 13 öğretmen üzerinden yürütülmüş ve yapılan incelemeler sonucunda değerler eğitiminin plansız ve yetersiz bir şekilde verildiğinin, öğretmenlerin bu konuda eksik olduğunun sonucuna varılmıştır.

Whitney (1986) Amerika Birleşik Devletleri'nde değerler eğitimi ile ilgili bir durum çalışması yapmıştır. Çalışma sosyal bilgiler öğretmenleri ile yürütölmüş olup öğretmenlere anket uygulanmıştır. Yapılan anketler sonucunda ise öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde okutulan kitapları değerler eğitimi konusunda yetersiz gördükleri ve kendilerinin de değerler eğitimi konusunda yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde yapılan çalışma ile ilgili olarak araştırmanın yapıldığı model, çalışma birimi ile geçerlik ve güvenirlik ile ilgili bölümler verilmektedir.

3.1. Araştırmanın modeli

Araştırmada kullanılan yöntem “tarama modeli”dir. Bu yöntem ile hali hazırda ya da geçmişte yaşanmış bir durumu içinde bulunduğu şartlar çerçevesinde tamamlamak amaçlanmıştır (Eroğlu ve Köktan, 2008, s. 26). Bu bağlamda çalışmada tekil tarama modeli uygulanmıştır. Tekil tarama modeli araştırmadaki değişkenlerin ayrı ayrı çeşit veya miktar olarak belirlenmesidir (Karasar, 2009). Bu araştırmada 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin bu program doğrultusunda hazırlanmış ilköğretim sosyal bilgiler 4,5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarına yansıma düzeylerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmada 2018 tarihli sosyal bilgiler dersi 4, 5, 6 ve 7. sınıf öğretim programında yer alan değerlerin aynı sınıf düzeylerindeki ders kitaplarına yansımaları analiz edilmiştir. Analiz sürecinde tarama modellerinin doğasına uygun olarak sosyal bilgiler 4,5,6 ve 7. sınıf ders kitapları hazırlık soruları, bilgi notu, okuma metni, özlü sözleri yorumlama, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, internet ve gazete haberi, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları analiz birimi başlıkları altında incelenmiştir.

3.2. Çalışma birimi

Çalışmanın doğası gereği temel iki kaynak ele alınmıştır. Bunlar 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve sosyal bilgiler ders kitaplarıdır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Bağlamında

Sosyal bilgiler öğretim programları Türkiye’de 2005 yılında uygulanmaya başlanmıştır. 2005 yılında hazırlanan program 2015 yılına kadar uygulamada kaldıktan sonra 2017 hazırlanan yeni taslak programın revize edilmesi ile 2018 yılında uygulamaya geçirilmiştir. 2018 tarihli sosyal bilgiler öğretim programı TTKB’nin 19 Ocak 2018 tarih ve 12 sayılı

kararı ile kabul edilmiş olup program *giriş* ve *esas* olarak iki bölümden oluşmaktadır. Programda; 7 öğrenme alanı, 18 özel amaç, 27 beceri ve 18 değer yer almaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı 7 öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmıştır.

- Birey ve Toplum
- Kültür ve Miras
- İnsanlar, Yerler ve Çevreler
- Bilim, Teknoloji ve Toplum
- Üretim, Dağıtım ve Tüketim
- Etkin Vatandaşlık
- Küresel Bağlantılar

Bu öğrenme alanları bir ya da birden fazla disiplini içerisinde barındırmaktadır. Örneğin, “Birey ve Toplum” psikoloji, sosyoloji ve sosyal psikoloji bilgisini, “Kültür ve Miras” tarih bilgisini, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” coğrafya bilgisini, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” disiplinler arası alanları, “Üretim, Tüketim ve Dağıtım” ekonomi bilgisini, “Etkin Vatandaşlık” sosyoloji, siyaset bilimi ve hukuk bilgisini, “Küresel Bağlantılar” ise disiplinler arası alanları içermektedir.

Tablo 9

Sosyal Bilgiler Dersi Programı Öğrenme Alanları ve Süreleri

Sınıflar	4. Sınıf			5. Sınıf			6. Sınıf			7. Sınıf		
Öğrenme Alanı	Kazanım	Süre Oranı	Ders Saati	Kazanım	Süre Oranı	Ders Saati	Kazanım	Süre Oranı	Ders Saati	Kazanım	Süre Oranı	Ders Saati
Birey ve Toplum	5	11,1	12	4	13	14	5	11,1	14	4	11,1	12
Kültür ve Miras	4	13	14	5	16,6	18	5	20,4	18	5	27,8	30
İnsanlar,	6	18,5	20	5	16,6	18	4	13	18	4	13,9	15

Yerler ve
Çevreler

Bilim,

Teknoloji 5 14,8 16 5 13 14 4 11,1 14 4 11,1 12
ve Toplum

Üretim,

Dağıtım ve 5 16,6 18 6 16,6 18 6 16,6 18 6 13,9 15
Tüketim

Etkin

Vatandaşlık 4 13 13 4 11,1 12 6 14,8 12 4 11,1 12

Küresel

Bağlantılar 4 13 13 4 13 14 4 13 14 4 11,1 12

Toplam 33 100 100 33 100 10 8 34 100 108 31 100 108

(MEB, 2018, s. 12).

MEB (2018) tarafından hazırlanan sosyal bilgiler programında yer alan değerler ise şunlardır:

Tablo 10

MEB (2018) tarafından hazırlanan sosyal bilgiler programında yer alan değerler

• Adalet	• Estetik
• Aile birliğine önem verme	• Eşitlik
• Bağımsızlık	• Özgürlük
• Barış	• Saygı

-
• Bilimsellik	• Sevgi
• Çalışkanlık	• Sorumluluk
• Dayanışma	• Tasarruf
• Duyarlılık	• Vatanseverlik
• Dürüstlük	• Yardımseverlik
-

(MEB, 2018, s. 9).

Yukarıda Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda doğrudan yer alan değerler verilmiş olup bu değerlerin sınıflara göre belirtildiği tablo ise aşağıdadır:

Tablo 11

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Sınıflara Göre Doğrudan Verilecek Değerler

Sınıflar	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf
Birey ve Toplum	Saygı ve Sorumluluk	Bilimsellik, Aile birliğine önem verme, Sorumluluk	Dayanışma ve Yardımseverlik	Özgürlük ve Sorumluluk
Kültür ve Miras	Aile Birliğine önem verme, Kültürel mirasa duyarlılık Vatanseverlik	Estetik ve Kültürel mirasa duyarlılık	Kültürel mirasa duyarlılık	Kültürel mirasa duyarlılık ve Estetik
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Doğal çevreye duyarlılık	Doğal çevreye duyarlılık ve Dayanışma	Vatanseverlik	Özgürlük

Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilimsellik ve Doğal çevreye duyarlılık	Dürüstlük, çalışkanlık ve Bilim etiği	Bilimsellik	Bilimsellik ve Özgürlük
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Sorumluluk ve Tasarruf	Sorumluluk	Vatanseverlik, Doğal çevreye duyarlılık ve Sorumluluk	Dayanışma, Dürüstlük ve Çalışkanlık
Etkin Vatandaşlık	Sorumluluk ve Bağımsızlık	Özgürlük ve Bağımsızlık	Eşitlik	Barış
Küresel Bağlantılar	Kültürel mirasa duyarlılık ve Saygı	Kültürel mirasa duyarlılık	Kültürel mirasa duyarlılık	Barış ve Saygı

Not: Tabloda koyu olarak verilen değerler tekrarlı olan değerleri göstermektedir.

Tablo 10 incelendiğinde bazı değerlerin tekrar verildiği görülmektedir. Tekrarlı olarak verilen değerler sınıflara göre ise şu şekildedir:

1. Birey ve Toplum öğrenme alanında: *sorumluluk* (4,5,6 ve 7. sınıf)
2. Kültür ve Miras öğrenme alanında: *kültürel mirasa duyarlılık* (4,5,6 ve 7. sınıf), *estetik* (5 ve 7. sınıf)
3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında: *doğal çevreye duyarlılık* (4 ve 5. sınıf)
4. Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında: *bilimsellik* (4,6 ve 7. sınıf)
5. Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında: *sorumluluk* (4,5 ve 6. sınıf)
6. Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında: *bağımsızlık* (4 ve 5. sınıf)
7. Küresel Bağlantılar öğrenme alanında: *kültürel mirasa duyarlılık* (4,5 ve 6. sınıf), *saygı* (4 ve 7. sınıf).

Sosyal bilgiler programında sınıflara göre tekrar eden değerler incelendiğinde tüm sınıf düzeylerinde verilen değerler “*kültürel mirasa duyarlılık*” olduğu görülürken sadece tek bir sınıf düzeyinde verilen değerler ise “*eşitlik*” olduğu görülmektedir.

Ders Kitapları Bağlamında

4 ve 5. sınıf düzeyinde uygulanmakta olan 208 sayfada yer alan, 6. sınıf düzeyinde uygulanmakta olan 274 sayfada yer alan ve 7. sınıf düzeyinde uygulanmakta olan 238 sayfada yer alan 7 öğrenme alanı analiz edilmiştir. Bu bağlamda çalışmada kitapların 2019- 2020 eğitim öğretim yılında MEB tarafından ülke genelinde okutulması sebebi ile uygun örneklem kullanılmıştır. Sınıflara göre seçilen ders kitapları ise şunlardır:

2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programına göre hazırlanmış ders kitapları:

1. 4.Sınıf: Tüysüz, S. (2019). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Tuna Matbaacılık, Ankara.

- Birey ve Toplum (22 sayfa)
- Kültür ve Miras (26 sayfa)
- İnsanlar, Yerler ve Çevreler (20 sayfa)
- Bilim, Teknoloji ve Toplum (26 sayfa)
- Üretim, Dağıtım ve Tüketim (28 sayfa)
- Etkin Vatandaşlık (20 sayfa)
- Küresel Bağlantılar (23 sayfa)

2. 5.Sınıf: Şahin, E. (2019). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Anadol Yayıncılık, Ankara.

- Birey ve Toplum (22 sayfa)
- Kültür ve Miras (25 sayfa)
- İnsanlar, Yerler ve Çevreler (28 sayfa)
- Bilim, Teknoloji ve Toplum (28 sayfa)
- Üretim, Dağıtım ve Tüketim (32 sayfa)
- Etkin Vatandaşlık (22 sayfa)
- Küresel Bağlantılar (17 sayfa)

3. 6.Sınıf: Kaplan, F., Kuru, H., Yıldırım, C., Yılmaz, M. (2019). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Çağlayan Matbaası, İzmir.

- Birey ve Toplum (34 sayfa)
- Kùltür ve Miras (54 sayfa)
- İnsanlar, Yerler ve Çevreler (27 sayfa)
- Bilim, Teknoloji ve Toplum (21 sayfa)
- Üretim, Dağıtım ve Tüketim (27 sayfa)
- Etkin Vatandaşlık (34 sayfa)
- Küresel Bağlantılar (27 sayfa)

4. 7.Sınıf: Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A., Kılıç, S. (2019). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Çağlayan Matbaası, İzmir.

- Birey ve Toplum (24 sayfa)
- Kùltür ve Miras (50 sayfa)
- İnsanlar, Yerler ve Çevreler (28 sayfa)
- Bilim, Teknoloji ve Toplum (22 sayfa)
- Üretim, Dağıtım ve Tüketim (30 sayfa)
- Etkin Vatandaşlık (26 sayfa)
- Küresel Bağlantılar (18 sayfa)

Talim Terbiye Kurulunca Hazırlanan 4,5,6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Kısaltmaları;

- Hazırlık Soruları (HS)
- Bilgi Notu (BN)
- Okuma Metni (OM)
- Özlü Sözleri Yorumlayalım (ÖSY)
- Pekiştirme Soruları (PS)
- Birlikte Yapıyoruz (BY)
- İnternet Haberi (İH)
- Gazete Haberi (GH)
- Öğrenme Alanı Görselleri (ÖAG)
- Ünite Değerlendirme Çalışmaları (ÜDÇ)

3.3. Verilerin toplanması ve analizi

Araştırmada 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve programa uygun olarak hazırlanan 2019 yılında yayınlanan sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerlere yapılan vurgular analiz edilmiştir.

- Literatürün incelenmesi
- Çalışma biriminin seçilmesi
- Programın incelenmesi
- Kitapların İncelenmesi
- Sayısallaştırma
- Bulguların tanımlanması
- Bulguların yorumlanması

Literatürün incelenmesi: Türkiye’de ve Dünya’da ilgili alanda yapılan çalışmalar ve diğer değerler eğitimi literatürü incelenerek alandaki boşluk tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma biriminin seçilmesi: Çalışmanın doğası gereği temel iki kaynak ele alınmıştır. Bunlar 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve sosyal bilgiler ders kitaplarıdır.

Programın incelenmesi: Sosyal bilgiler öğretim programı değerler eğitimi açısından analiz edilmiştir. Programda 18 değere yer verildiği görülmekte olup yukarıda (Bkz. Tablo 11) gösterilmiştir. Yine program analiz edilirken 7 öğrenme alanına yer verildiği görülmekte olup yukarıda (Bkz. Tablo 9) ile gösterilmiştir. Son olarak sınıflar bazında doğrudan vurgulanması öngörülen değerlerin analizi yapılmış ve yukarıda (Bkz. Tablo 12) yer verilmiştir.

Kitapların incelenmesi: Kitaplar değerlere yer verilme durumu açısından analiz edilmiştir. Değerler analiz edilirken analiz birimi başlıkları altında incelenmiş ve tablolaştırılmıştır. Tabloda analiz birimi başlıkları olarak; hazırlık soruları, bilgi notu, okuma metni, özlü sözleri yorumlama, birlikte yapıyoruz, internet haberi, gazete haberi, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları verilmiştir. Kitaplarda yer alan bölümlerin analizini kolaylaştırmak amacıyla kısaltmalara yer verilmiştir (Bkz. Çalışma Birimi)

Sayısallaştırma: Elde edilen verilerin nicelleştirilmesidir. İlgili analiz birimi başlığında değerlerin nicelik olarak tekrarlanma sıklığı “sayı x” kullanılarak verilmiştir. Böylece değerlerin öğrenme alanında belirlenen analiz birimi başlığında kaç kez yer aldığı tespit edilmektedir.

Bulguların tanımlanması: Elde edilen veriler bağlamında hazırlanan tablolarda her bir değer “doğrudan (●) ya da dolaylı (○)” yer aldığı belirtilmiştir (Tablo 13). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerler bağlamında incelenen Talim Terbiye Kurulu tarafından hazırlanmış olan sosyal bilgiler 4,5,6 ve 7. sınıf ders kitabı analizleri şu şekilde işlenmiştir.

Tablo 12

Sosyal bilgiler 4, 5, 6, ve 7. Sınıf ders kitapları değer analiz tablosu örneği

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Saygı			4x●							
Doğal çevreye duyarlılık									5●	
Tasarruf				●						
Barış		●	2x○							
										Doğrudan ●
										Dolaylı ○

Değerlerin nicelik olarak tekrarlanma sıklığı, “sayı x sembol (●/○)” kullanılarak belirtilmiştir.

Bulguların yorumlanması: Bulguların tanımlanmasında oluşturulan tablolar betimlenerek yorumlanmış ve kitaplardan her bir değer için örnekler seçilerek bulguların betimlenmesinde kullanılmıştır.

3.4. Verilerin geçerlik ve güvenirliği

Bu araştırma 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve bu programa göre hazırlanmış 2019 yılında yayımlanan ders kitapları incelenmiştir. Verilen ders kitapları incelenirken 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan amaçlar ve kazanımlar esas alınmıştır. Amaçlar ve kazanımlara uygunluk sağlayan etkinlikler incelenmiş ve hangi değerlere yer

verildiği belirlenmeye çalışılmıştır. Verilerin geçerlik ve güvenirliğini sağlamak için ise uzman görüşü alınmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde; son yayınlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 7 öğrenme alanı içerisinde yer alan saygı, sorumluluk, aile birliğine önem verme, kültürel mirasa duyarlılık, vatanseverlik, doğal çevreye duyarlılık, bilimsellik, tasarruf, bağımsızlık, saygı, estetik, dayanışma, dürüstlük, çalışkanlık, bilim etiği, özgürlük, yardımseverlik, eşitlik, barış gibi değerlerin incelenen ders kitaplarında yer alan durumu analiz edilmiştir (MEB, 2018). Bu analiz, sınıf düzeylerine göre programda belirtildiği üzere verilen ağırlıklı değerlerle bu değerlerin kitaplarda yer alma düzeylerinin örtüşüp örtüşmediği yönünde olmuştur. Bu bağlamda yapılan analizlerle ilgili bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

4.1. Dördüncü sınıf ders kitabının incelenmesi

Daha öncede belirtildiği üzere 4. Sınıf sosyal bilgiler öğretim programında; “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 5 kazanım, “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 4 kazanım, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 6 kazanım, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 5 kazanım, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 5 kazanım, “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında 4 kazanım, “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında 4 kazanım şeklinde yer almaktadır.

Bu öğrenme alanları doğrultusunda, programda ağırlıklı olarak verilmesi öngörülen değerler ile kitapta yer alan değerler ve örtüşme durumlarının analiz tablosu Tablo 13’de sunulmuştur.

Tablo 13.

Dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verilen değerler ve örtüşme durumları

Öğrenme Alanı	Ünite	Doğrudan Verilecek Değerler	Kitapta yer alan değerler	Örtüşme Durumu
Birey ve Toplum	Birey ve Toplum	-Saygı -Sorumluluk	-Saygı -Sorumluluk -Sevgi, -Duyarlılık, -Yardımseverlik	✓ Saygı ✓ Sorumluluk
Kültür ve Miras	Kültür ve Miras	-Aile Birliğine Önem Verme -Kültürel Mirasa Duyarlılık -Vatanseverlik	-Saygı, -Dürüstlük, -Bilimsellik	✓ Aile Birliğine Önem Verme ✓ Kültürel Mirasa Duyarlılık ✓ Vatanseverlik
İnsanlar, Yerler, Çevreler	İnsanlar, Yerler, Çevreler	-Doğal Çevreye Duyarlılık	-Doğal Çevreye Duyarlılık -Hayvanseverlik, -Temizlik, -Sorumluluk, -Kültürel Mirasa Duyarlılık,	✓ Doğal Çevreye Duyarlılık
Bilim, Teknoloji	Bilim, Teknoloji	-Bilimsellik -Doğal Çevreye	-Bilimsellik -Doğal Çevreye	✓ Bilimsellik ✓ Doğal

ve Toplum	ve Toplum	Duyarlılık	Duyarlılık -Çalışkanlık, -Dürüstlük, -Sorumluluk, -Hayvanseverlik	Çevreye Duyarlılık
			-Sorumluluk -Tasarruf -Kültürel Mirasa Duyarlılık,	
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	-Sorumluluk -Tasarruf	-Yardımseverlik, -Vatanseverlik, -Dürüstlük, -Adil Olma, -Sağlıklı Olmaya Özen Gösterme	✓ Sorumluluk ✓ Tasarruf
			-Sorumluluk -Bağımsızlık -Eşitlik,	
Etkin Vatandaş lık	Etkin Vatandaş lık	-Sorumluluk -Bağımsızlık	-Saygı, -Yardımseverlik, -Özgürlük, -Sevgi, -Sağlıklı Olmaya Özen Gösterme	✓ Sorumluluk ✓ Bağımsızlık

			-Kültürel Mirada	
			Duyarlılık	✓ Kültürel
Küresel	Küresel	-Kültürel Mirasa		Mirasa
Bağlantılı	Bağlantılı	Duyarlılık	-Saygı	Duyarlılık
ar	ar	-Saygı	-Estetik,	✓ Saygı
			-Misafirperverlik,	
			-Yardımseverlik	

Görüldüğü üzere 4. sınıf düzeyinde programda yer alan değerler ile kitapta yer verilen değer örtüşmüştür. Aşağıda bu durum öğrenme bağlamında ayrıntılı bir şekilde betimlenmiştir.

4.1.1. Birey ve toplum öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *saygı ve sorumluluk* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 14) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 23 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı birey ve toplum öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 14’te yer almaktadır.

Tablo 14.

Birey ve Toplum öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Saygı	○		4x●		2x●	●			●	3x●
Sorumluluk			3x●					●	●	
Sevgi			2x●							
Duyarlılık			4x●					●		
Yardımseverlik			2x●					●		

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan vurgulanması öngörülen “saygı ve sorumluluk” değerlerine yer verilirken kitapta bu değerler haricinde “sevgi, sorumluluk, duyarlılık ve yardımseverlik” değerlerine de yer verildiği görülmektedir. Programda yer verilen “saygı ve sorumluluk” değerlerine yer verilme durumlarının ise kitap ile örtüştüğü söylenebilir.

Tablo 14’te görüldüğü üzere “saygı” değerine “okuma metinleri, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, gazete haberi, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “hazırlık soruları” başlığında ise dolaylı yoldan değinildiği, “bilgi notu, özlü sözleri yorumlayalım ve internet haberi” başlıklarında herhangi bir şekilde değinilmediği, “sorumluluk” değerine “okuma metinleri, gazete haberi ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “bilgi notu, özlü sözleri yorumlayalım, internet haberi ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında herhangi bir şekilde değinilmediği, “sevgi” değerine “okuma metinleri” başlığında doğrudan vurgu yapıldığı, diğer analiz birimi başlıklarında herhangi bir şekilde yer verilmediği, “duyarlılık” değerine “okuma metinleri ve gazete haberi” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, diğer analiz birimi başlıklarında herhangi bir şekilde yer verilmediği, “yardımseverlik” değerine “okuma metinleri ve gazete haberi” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, diğer analiz birimi başlıklarında herhangi bir şekilde yer verilmediği, “vatanseverlik” değerine ise sadece “okuma metinleri” başlıklarında dolaylı yoldan değinildiği görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı hazırlık soruları (HS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Bütün insanlar aynı özelliklere sahip olsaydı dünya nasıl bir yer olurdu?” (Tüysüz, 2019, s. 28). (Farklılıklara saygı)

Öğrenme alanı okuma metni (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Okulumu, öğretmenimi ve arkadaşlarımı çok seviyorum” (Tüysüz, 2019, s.17). (Öğretmen sevgisi- arkadaş sevgisi)

... “Merhaba ben Ayça. Satranç oynamayı çok seviyorum” (Tüysüz, 2019, s.19). (Sevgi)

... “Bu nedenle sorumlu davranarak onlara acılarını hatırlatacak hareketlerden kaçınmalıyız...” (Tüysüz, 2019, s.26) (Sorumluluk)

... “Vatanınıza ve milletinize sevginizi pekiştirecek, hak ve sorumluluklarınızın farkına varacak, insan hakları konusundaki duyarlılığınızı geliştireceksiniz” (Tüysüz, 2019, s.10). (Sorumluluk)

... “Bu nedenle onlara elimizden geldiğinde yardımcı olmamız gerektiğini düşünüyorum” (Tüysüz, 2019, s.19). (Yardımseverlik)

... “İçlerinden biri Türkçe bilmedikleri için derslerde biraz zorlandıklarını, öğretmenlerinin ve sınıf arkadaşlarının kendilerine yardımcı olduklarını ekledi” (Tüysüz, 2019, s. 26). (Yardımseverlik)

... “Ayrıca yoksul olduklarından tekerlekli sandalye alamayanlar için okulumuzda plastik kapak toplama kampanyası başlattım” (Tüysüz, 2019, s. 27). (Duyarlılık)

... “Özellikle tek başına yaşamak zorunda olan yardıma muhtaç, yaşlı ve kimsesiz insanları görünce çok üzülürüm” (Tüysüz, 2019, s. 25), (Duyarlılık)

... “Sağlıklı insan ilişkileri ancak farklılıklara saygı ile kurulabilir” (Tüysüz, 2019, s. 28). (Farklılıklara saygı)

... “Çünkü bedensel engeli olmak bir eksiklik değil farklılıktır” (Tüysüz, 2019, s. 29). (Engellilere saygı).

Öğrenme alanı pekiştirme soruları (PS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Farklılıklara saygı gösterilmez ise bunun sonuçları neler olabilir?” (Tüysüz, 2019, s. 29). (Farklılıklara saygı)

Öğrenme alanındaki birlikte yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değerlere “farklılıklara” (Bkz. Görsel 1) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Aşağıda farklılıklara saygının çeşitli tanımları verilmiştir. Siz de bu konuyla ilgili iki tanım yapınız ve noktalı yerlere yazınız.

Farklılıklara saygı: Farklılıkları zenginlik olarak görebilmektir.

Farklılıklara saygı: İnsanı doğuştan gelen değerlerine göre kabullenmektir.

Farklılıklara saygı: Herkesin kendi doğrularını yaşadığının farkında olmaktır.

Farklılıklara saygı:

Farklılıklara saygı:

Görsel 1. Etkinlik1

Yukarıdaki görselde farklılıklara saygının öneminin vurgulandığı çeşitli tanımlar yer almaktadır.

Öğrenme alanı gazete haberi (GH) başlığında yer alan değerlere “sorumluluk, duyarlılık ve yardımseverlik” (Bkz. Görsel 2) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Küçük Yüreklere Dev Kampanya

AYDIN'ın Gemencik ilçesi Bozköy İlkokulu 3A sınıfı öğrencileri harçlıklarından biriktirdikleri paraları hiç tanımadıkları bir yetim öğrenciye göndererek örnek davranış sergilediler.

Bozköy İlkokulu 3A sınıfının 15 öğrencisi, öğretmenleri Narin Sözen Oruç öncülüğünde sosyal sorumluluk projeleri kapsamında Samsun'daki bir ilkokulda eğitim gören, hiç tanımadıkları yetim öğrenci E... N...'ye yardımda bulunmak için kampanya düzenledi. Kampanya kapsamında öğrenciler, her gün harçlıklarından artırdıkları paraları kumbaraya attılar.

Narin Sözen Oruç, “Her Sınıfın Bir Yetim Kardeşi Olsun adını verdiğimiz proje ile öğrencilere değerler eğitimi vermeye çalışıyoruz. Bu sayede çocuklarımız hoşgörü, sevgiyi ve empati kurmayı öğreniyorlar.” dedi.

Görsel 2. Küçük Yüreklere Dev Kampanya

Yukarıdaki görselde gazete haberine yer verilmekte olup yetim bir öğrenciye harçlıklarını biriktirip yardım kampanyası düzenleyen öğrencilere yer verilmiştir.

Öğrenme alanı görselleri (ÖAG) başlığında yer alan değerlere “sorumluluk” (Bkz. Görsel 3), “farklılıklara saygı” (Bkz. Görsel 4) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 3. Ödev kontrolü

Öğrencilerin kendilerine verilen ödevi zamanında yapmaları sorumluluklarını yerine getirmiş olduklarını göstermektedir.

Görsel 4. Ampute Milli Takımı

Engelin bir eksiklik değil farklılık olduğu yukarıdaki görselde verilmiştir.

Ünite değerlendirme çalışmaları (ÜDÇ) başlığında yer alan değerlere “saygı” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Aşağıda verilen cümleleri kutucuklardaki sözcüklerden uygun olanlar ile tamamlayınız (Tüysüz, 2019, s. 31). (Saygı)

- Farklılıklara İnsanları oldukları gibi kabul edebilmektedir.

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Herkesin Bir Kimliği Var” konu başlıklı etkinlik incelendiğinde “sorumluluk” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “vatanseverlik”

değerine dolaylı yoldan değinildiği, “Herkesin Bir Öyküsü Var” konu başlıklı etkinlikte “sevgi” değerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir. “Nelerden Hoşlanıyorum? Neleri Yapabilirim?” konu başlıklı etkinlikte “sevgi” değerine okuma metni içerisinde doğrudan vurgu yapıldığı, “Onun Yerinde Olsaydım” konu başlıklı etkinlikte “saygı-farklılıklara saygı, yardımseverlik ve sorumluluk” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanında değerlerin en çok okuma metinleri (OM) başlığı aracılığıyla vurgulandığı görülürken, bilgi notu (BN), özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY) ve internet haberi (İH) başlıklarında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı görülmektedir.

4.1.2. Kültür ve Miras öğrenme alanı

Sosyal bilgiler programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *aile birliğine önem verme, kültürel mirasa duyarlılık ve vatanseverlik* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 14) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 27 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı kültür ve miras öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 15’de yer almaktadır.

Tablo 15.

Kültür ve miras öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Aile b. ö			4x●						2x●	
Kültürel m.d	●		12x●		4x○	○			14x●	5x●
Vatanseverlik	●		6x●		2x●	●			8x○	4x●
Saygı			3x●							
Dürüstlük			●							
Bilimsellik			○							
										Doğrudan ●
										Dolaylı ○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “aile birliğine önem verme, kültürel mirasa duyarlılık ve vatanseverlik değerlerine yer verilirken kitapta bu değerler haricinde “saygı, dürüstlük, bilimsellik” değerlerine de yer verildiği görülmektedir. Programda verilmesi öngörülen “aile birliğine önem verme, kültürel mirasa duyarlılık ve vatanseverlik” değerlere kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 15’de görüldüğü üzere “aile birliğine önem verme” değerine “okuma metinler ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıp diğer analiz birimi başlıklarında herhangi bir şekilde yer verilmediği, “kültürel mirasa duyarlılık” değerine “hazırlık soruları, okuma metinleri, pekiştirme soruları, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “vatanseverlik” değerine “hazırlık soruları, okuma metinleri, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz ve ünite değerlendirme soruları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı “öğrenme alanı görselleri” başlığında dolaylı yoldan değinildiği, “dürüstlük” değerine “okuma metinleri” başlığında doğrudan vurgu yapıp diğer analiz birimi başlıklarında herhangi bir şekilde yer verilmediği, son olarak “bilimsellik” değerine sadece “okuma metinleri” başlığında dolaylı yoldan değinildiği görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı hazırlık soruları (HS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Evinizde milli kültürünüzü yansıttığını düşündüğünüz eserler veya eşyalar var mıdır?” (s.38) (kültürel mirasa duyarlılık)

Öğrenme alanı okuma metni (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Uzun bir zamana yayılan bu yaşantıların sonucunda da milli kültür adı verilen, kendilerine özgü maddi ve manevi değerler meydana getirirler” (Tüysüz, 2019, s. 38). (Kültürel mirasa duyarlılık).

... “Anneannemin ve annemin anlattıklarından öğrendim ki kahve önemli kültür öğelerimizden biridir. Kahve pişirme ve sunuş tarzımız bile kendimize özgüdür” (Tüysüz, 2019, s. 39). (Kültürel mirasa duyarlılık).

... “Kızım genç kızların çeyiz hazırlamaları ve çeyizlerini sandıkta saklamaları Türk kültüründe bir gelenektir” (Tüysüz, 2019, s. 39). (Kültürel mirasa duyarlılık).

... “Milli kültürümüzü yansıtan öğeleri yalnızca evlerimizde değil çevremizde de görebiliriz. Bunlar mahallemizdeki bir yapı, şehrimizin meydanındaki bir anıt veya çarşıda pazarda satılan el işi ürünler olabilir.

Milli kültür öğelerimizi görebileceğimiz yerlerden biri de pek çok şehrimizde bulunan etnografya müzeleridir” (Tüysüz, 2019, s. 40). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Kasımiye Medresesi’ni gezerken başta giriş kapısı olmak üzere bu tarihi yapının bazı bölümlerinin tahrip olduğunu gördük. Kültürel mirasımıza duyarlı olmamız gerektiğini bir kez daha düşünerek medreseden ayrıldık” (Tüysüz, 2019, s. 42), (Kültürel mirasa duyarlılık).

... “Milli kültür öğelerimizden biri de çocuk oyunlarıdır. Çocuk oyunlarının geçmişi insanlık tarihi kadar eskidir” (Tüysüz, 2019, s. 44). (Kültürel mirasa duyarlılık).

... “Bugün bu vatansever Türk kadının mezar taşında şu cümleler yazılıdır:

“Yarınların sahibi ey gençlik,

İyi tanı ebedi sükunetle bu mezarda yatanı.

Hak için, bayrak için canın feda edip

Armağan etti bize bu mukaddes vatani (Tüysüz, 2019, s. 52). (Vatanseverlik).

... “Millî mücadelenin kazanılmasında Türk milletinin bağrından çıkan kahramanlarımızın payı büyüktür. Bu kahramanların başında “Ya İstiklal ya ölüm!” diyerek Millî Mücadele’yi başlatan Gazi Mustafa Kemal Atatürk gelir” (Tüysüz, 2019, s. 49). (Vatanseverlik)

... “Şahin beyin şehit düşmesinden sonra Antepliler kadın, çocuk, yaşlı demeden kahramanca savaşmaya devam ettiler” (Tüysüz, 2019, s. 54). (Vatanseverlik)

... “Fotoğraflara bakarken babaannemle birlikte geçmişe doğru uzun bir yolculuğa çıktım. Ben sordum, o cevapladı. Böylece aile büyüklerimi ve akrabalarımı daha yakından tanıdım” (Tüysüz, 2019, s. 35). (Aile birliğine önem verme).

... “Bu güzel geleneklerimiz aile bireyleri arasındaki saygıyı, aile birliğini ve akrabalık bağlarını güçlendirir” (Tüysüz, 2019, s. 43). (Aile birliğine önem verme).

... “Medresenin en dikkat çekici özelliklerinden biri yüksekliği bir metreden biraz fazla olan derslik kapılarıydı. Öğretmenimiz bunun nedeninin öğrencinin hocasının huzuruna girerken başını öne eğmesini sağlamak olduğunu söyledi” (Tüysüz, 2019, s.42). (Öğretmene saygı)

... “Çocuklarda en çok göze çarpan şey dürüstlük, doğru sözlülüktü” (Tüysüz, 2019, s. 51). (Dürüstlük).

Öğrenme alanındaki pekiştirme soruları (PS)başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Çevrenizde gördüğünüz ve etnografya müzelerinde sergilenmesi gerektiğini düşündüğünüz eserlere örnek verebilir misiniz?” (Tüysüz, 2019, s. 40). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Mustafa Kemal’in yerinde siz olsaydınız milli bilinci uyandırmak için neler yapardınız?” (Tüysüz, 2019, s. 50). (Vatanseverlik)

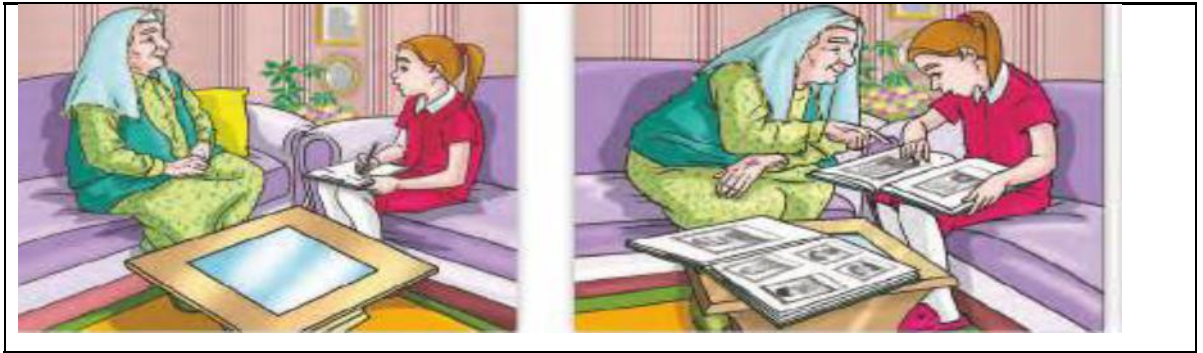
Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değerlere “vatanseverlik” (Bkz. Görsel 5) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 5. Etkinlik 2

Büyük Taarruz vatanı için canını ortaya koymaktan çekinmeyen binlerce vatanseverin mücadelesi sonucunda zafer kazanılmıştır.

Öğrenme Alanı Görseller (ÖAG) bölümünde yer alan değerlere “aile birliğine önem verme” (Bkz. Görsel 6), “kültürel mirasa duyarlılık” (Bkz. Görsel 7), “vatanseverlik” (Bkz. Görsel 8) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 6. Aile Albümü

Aile albümü akrabalık bağlarını kuvvetlendirmek için güzel bir araçtır.

Görsel 7. Kültür Miras Öğeleri

Yukarıdaki görselde yer alan kültürel miras öğelerimiz geçmişimiz ile bağ kurmamıza yardımcı olur.

Görsel 8. Millî Mücadele Dönemi Kahramanları

Millî mücadele dönemi kahramanları vatan uğruna canlarını hiçe saymaktan çekinmeyip halkı bilinçlendirmek için mücadele de ön saflarda yer almıştır.

Ünite değerlendirme çalışmaları (ÜDÇ) başlığında yer alan değerlere “kültürel mirasa duyarlılık ve vatanseverlik” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına “D”, yanlış olanların başına “Y” yazınız (Tüysüz, 2019, s. 59).

- (...) Saklambaç oyunu geçmişte karaguni adıyla anılmıştır. (Kültürel mirasa duyarlılık)

Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız (Tüysüz, 2019, s. 60).

Tarihi ve kültürel mirasın korunması için yapılması gerekenler neler olmalıdır? (Kültürel mirasa duyarlılık)

- Millî mücadele günlerinde yaşasaydınız vatanımızın kurtuluşu için hangi alanda neler yapmak isterdiniz? (Vatanseverlik)

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Ailemin Tarihi” konu başlıklı etkinlikte “aile birliğine önem verme ve kültürel mirasa duyarlılık” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Milli Kültür Öğelerimiz” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık” değerine doğrudan vurgu yapıldığı “saygı” değerine dolaylı yoldan değinildiği, “Geçmişten Günümüze Çocuk Oyunları” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “bilimsellik” değerine dolaylı yoldan değinildiği, “Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele” konu başlıklı etkinlikte ise “vatanseverlik ve dürüstlük” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanında değerlerin en çok okuma metinleri (OM) ve öğrenme alanı görselleri (ÖAG) başlıklarında vurgulandığı görülürken bilgi notu (BN), özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY), internet haberi (İH) ve gazete haberi (GH) başlıklarında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı görülmektedir.

4.1.3. İnsanlar yerler ve çevreler öğrenme alanı

Sosyal bilgiler programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *doğal çevreye duyarlılık* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 14) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 31 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 16’da yer almaktadır.

Tablo 16.

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaları

DEĞER	HS	BN	OM	ÖS	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
				Y						
Doğal ç.d			6x●		2x●	3x●			6x●	
Sorumluluk			3x○							
Kültürel m.d			3x●						3x●	
Temizlik			●							
Hayvanseverlik			●							
									Doğrudan	●
									Dolaylı	○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “doğal çevreye duyarlılık” değerine yer verilirken kitapta bu değer haricinde “sorumluluk, kültürel mirasa duyarlılık, temizlik, hayvanseverlik” değerlerine de yer verildiği görülmektedir. Programda verilmesi öngörülen “doğal çevreye duyarlılık” değerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 16’da görüldüğü üzere “doğal çevreye duyarlılık” değerine “okuma metini, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “sorumluluk” değerine “okuma metini” başlığında dolaylı yoldan değinildiği, “kültürel mirasa duyarlılık” değerine “okuma metini ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “temizlik” değerine “okuma metinleri” başlığında doğrudan vurgu yapıp başka herhangi bir analiz birimi başlığında yer verilmediği, son olarak “hayvanseverlik” değerine de sadece “okuma metini” başlığında doğrudan vurgu yapıp başka herhangi bir analiz birimi başlığında yer verilmediği görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı okuma metini (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Vişne ağacındaki sevimli serçeler hayatıma renk kattı. Onları tanıdıktan sonra kuşlara ve doğaya olan sevgimin daha da arttığını hissettim. Böylece doğadaki varlıklara ve doğal çevreye duyarlı olmamız gerektiğini daha iyi anladım” (Tüysüz, 2019, s. 72). (Doğal çevreye duyarlılık, hayvanseverlik).

... “Toprak kaymasını önlemek ve bunun zararlarından korunmak için ağaçlandırmaya önem verilmelidir. Ayrıca kayma tehlikesi olan yerlere ev yapılmamalıdır” (Tüysüz, 2019, s. 83). (Doğal çevreye duyarlılık)

... “Milli kültürümüz içinde destanlarımız, türküler ve şiirlerimiz önemli yer tutar. Bu eserlerde insanımızın acı tatlı anılarını, duygularını, gelenek göreneklerini dile getirir. Aynı zamanda yaşadığı bölgenin yer şekillerini, bitki örtüsünü, iklimini ve diğer coğrafi özelliklerini anlatır” (Tüysüz, 2019, s.80). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Yardım kuruluşlarının dağıtacağı yardım malzemelerinden ihtiyacınız kadarını alınız. O malzemelere başka insanların ihtiyacı duyduğunu unutmayınız” (Tüysüz, 2019, s. 89). (Sorumluluk)

... “Bulaşıcı hastalıkların ortaya çıkıp yayılması ihtimaline karşı temizlik kurallarına uyunuz, uymayanları uyarınız” (Tüysüz, 2019, s. 89). (Temizlik, sorumluluk).

Öğrenme alanı pekiştirme soruları (PS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “İnsanlar hangi hareketleriyle selin bir doğal afete dönüşmesine yol açabilir?” (Tüysüz, 2019, s.84). (Doğal çevreye duyarlılık)

Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değerlere “doğal çevreye duyarlılık” (Bkz. Görsel 9) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Doğal Unsurlar	Beşerî Unsurlar
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

Görsel 9. Etkinlik 3

Öğrenme Alanı Görseller (ÖAG) başlığında yer alan değerlere “doğal çevreye duyarlılık” (Bkz. Görsel 10), “kültürel mirasa duyarlılık” (Bkz. Görsel 11) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 10. Doğal afetler

İnsan hayatını büyük ölçüde etkileyen doğal afetlere dair farkındalık oluşturan görsellere yer verilmiştir.

Oltu Destanı	
Çıktım kalesine göründü bağlar, Cana can katıyor yazı Oltu'nun. Serviler dibinden deresi çağlar, Yıkanır ördeği kazı Oltu'nun.	Yelleri etrafa koku dağıtır, Has bahçesi sanki İrem Bağı'dır, Bu şen kasabanın Maden Çağı'dır, Tanınmış kömürü, tuzu Oltu'nun.
Doğusundan dağlar değer semaya, Güney Narman, kuzey şanlı Balkaya, Batıda rastlanır biraz ovaya, Meşhurdur Vakıflar Düzü Oltu'nun.	Asanatika kalesi vardır, Selçuk Türklerinden bir yadigârdır, Ne yazık bu yerde arazi dardır, Toprağa geçmiyor sözü Oltu'nun.
Şeref GÜRBÜZ	

Görsel 11. Oltu Destanı

Kültür miras öğelerinden biri olarak bilenen destanlar coğrafi bilgilerin aktarımında da kullanılmaktadır.

Görsel 12. Doğal güzellikler

Ülkemizin doğal güzelliklerine sahip çıkarak kültürel mirasımızı da korumuş oluyoruz.

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Yönlerimiz” ve “Yer Tarifi Yapalım” konu başlıklı etkinliklerde “doğal çevreye duyarlılık” değerine değinilmediği gibi herhangi başka bir değere de değinilmediği, “Çevremizde Neler Var?” konu başlıklı etkinlikte “doğal çevreye duyarlılık” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “hayvanseverlik” değerine dolaylı yoldan değinildiği, “Hava Durumu” konu başlıklı etkinlikte “doğal çevreye duyarlılık ve sorumluluk” değerlerine dolaylı yoldan değinildiği, “Yaşadığım Yer” konu başlıklı etkinlikte “doğal çevreye duyarlılık ve kültürel mirasa duyarlılık” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Doğal Afetlere Hazır Olalım” konu başlıklı etkinlikte ise “doğal çevreye duyarlılık” değerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlerin en çok okuma metini (OM) başlığında vurgulandığı görülürken, hazırlık soruları (HS), bilgi notu (BN), özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY), internet haberi (İH), gazete haberi (GH) ve ünite değerlendirme çalışmaları (ÜDÇ) başlıklarında herhangi bir değere yer verilmediği görülmektedir. Ayrıca “temizlik, sorumluluk, hayvanseverlik” değerlerine sadece okuma metini (OM) başlığında değinildiği görülmektedir.

4.1.4. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı

Sosyal bilgiler programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *bilimsellik ve doğal çevreye duyarlılık* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s.14) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 27 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 17’de yer almaktadır.

Tablo 17

Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaları

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Bilimsellik	3x●		10x○		3x○				14x●	8x●
Doğal ç.d	●		●		○	●	●			●

Sorumluluk	2x●	●
Dürüstlük	●	
Çalışkanlık	○	
Hayvanseverlik		●
	Doğrudan	●
	Dolaylı	○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “bilimsellik ve doğal çevreye duyarlılık” değerlerine yer verilirken kitapta bu değer haricinde “sorumluluk, hayvanseverlik, dürüstlük ve çalışkanlık” değerlerine de yer verildiği görülmektedir. Programda verilmesi öngörülen “bilimsellik ve doğal çevreye duyarlılık” değerlerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 17’de görüldüğü üzere “bilimsellik” değerine “okuma metni ve pekiştirme soruları” başlıklarında dolaylı yoldan değinildiği, “hazırlık soruları, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıp diğer analiz biri başlıklarında herhangi bir şekilde yer verilmediği görülmektedir. “Doğal çevreye duyarlılık” değerine “hazırlık soruları, okuma metni, birlikte yapıyoruz ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “pekiştirme soruları” başlığında dolaylı yoldan değinildiği, “sorumluluk” değerine “okuma metni ve pekiştirme soruları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıp diğer analiz birimi başlıklarında yer verilmediği, “dürüstlük” değerine sadece “okuma metinleri” başlığında doğrudan vurgu yapıldığı, “çalışkanlık” değerine sadece “okuma metni” başlığında dolaylı yoldan değinildiği, “hayvanseverlik” değerine sadece “internet haberi” başlığında doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı hazırlık soruları (HS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Ampulün icadı ve zaman içindeki gelişimi hakkında neler biliyorsunuz?” (Tüysüz, 2019, s. 104). (Bilimsellik)

... “Teknolojik ürünleri kullanırken kendimize, başkalarına ve doğaya zarar hangi zararları verebiliriz?” (Tüysüz, 2019, s.114). (Doğal çevreye duyarlılık)

Öğrenme alanı okuma metini (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Bu ürünler bilimdeki gelişmeler ve değişen ihtiyaçlara bağlı olarak zaman içinde iyileştirilerek daha kullanışlı hale getirilmiştir” (Tüysüz, 2019, s. 98). (Bilimsellik)

... “Elektriğin kullanılmadığı dönemlerde elbiseler kömürle ütülenirdi. Bu ütüler içlerine yanan kömür parçaları konularak ısıtılırdı” (Tüysüz, 2019, s.100). (Bilimsellik)

... “Günümüzde hastalıklar teknoloji ürünler yardımıyla tedavi edilmektedir” (Tüysüz, 2019, s. 97). (Bilimsellik)

... “İtalyan bilim insanı Marconi 19. Yüzyılın sonlarına doğru telsiz denilen haberleşme cihazını icat etti” (Tüysüz, 2019, s. 107). (Bilimsellik).

... “Hava kirliliği, gürültü, yeşil alanların azalması vb. çevre sorunları da teknolojik gelişmelere bağlı olarak daha fazla gündeme gelmektedir” (Tüysüz, 2019, s. 103). (Doğal çevreye duyarlılık)

... “Bazı sorumsuz kişiler 112’yi arayarak bu merkezde çalışanları meşgul ediyor...İnsanlar dürüstlüğü aykırı bu hareketleriyle başka insanların hayatlarını tehlikeye atıyorlar” (Tüysüz, 2019, s. 117). (Sorumluluk, dürüstlük)

... “Edison defalarca başarısızlığa uğramasına rağmen denemelerinden vazgeçmedi” (Tüysüz, 2019, s.104) (Çalışkanlık).

Öğrenme alanı pekiştirme soruları (PS)başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Ampulün insanlığa sağladığı faydalar hakkında neler söyleyebilirsiniz?” (Tüysüz, 2019, s.105). (Bilimsellik)

... “Teknolojik ürünleri yanlış kullanmanın zararlarına hangi örnekleri verebilirsiniz?” (Tüysüz, 2019, s. 118). (Doğal çevreye duyarlılık)

... “Anne babalar televizyon kullanımında çocuklarının yanlışlarını düzeltmek için neler yapmalıdır?” (Tüysüz, 2019, s.116). (Sorumluluk)

Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değerlere “doğal çevreye duyarlılık” (Bkz. Görsel 13) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Yapınız

Teknolojinin hayatımıza ve çevremize etkilerinin neler olduğunu düşününüz. Daha sonra da bu konuyla ilgili olarak vereceğiniz örnekleri aşağıdaki tabloya yazınız.

Teknolojik Gelişmeler	Olumlu Etkileri	Olumsuz Etkileri

Görsel 13. Etkinlik 4

Öğrenme alanı internet haberi (İH) başlığında yer alan değerlere “doğal çevreye duyarlılık ve hayvanseverlik” (Bkz. Görsel 14) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 14. Anadolu Rallisi

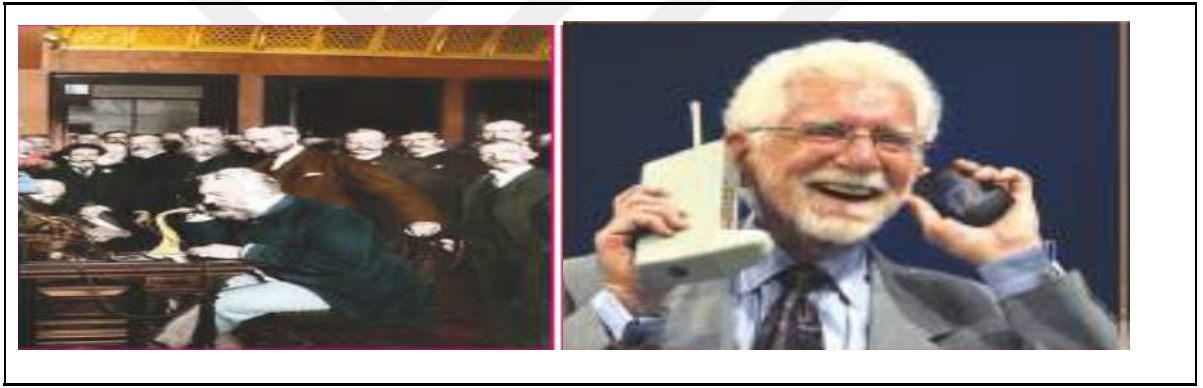
Doğal çevreye en büyük zararı insanoğlunun verdiğini destekler nitelikte bir habere yukarıda yer verilmiştir.

Öğrenme Alanı Görseller (ÖAG) başlığında yer alan değere “bilimsellik” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 15. Teknolojik gelişmeler

Teknolojik aletlerin gelişimi beraberinde yaşantımıza da birçok kolaylık getirmiştir.

Görsel 16. Telefonun gelişimi

Kitle iletişim araçlarının kuşkusuz en önemlisi olan telefonun icadı ve gelişimi ile uzaklar yakın olmuştur.

Görsel 17. Ampulün icadı

Ampulün icadı teknoloji alanında yapılmış hayatımızı bir hayli kolaylaştıran icatlardan biridir.

Ünite Değerlendirme Çalışmaları (ÜDÇ) başlığında yer alan değerlere “bilimsellik ve doğal çevreye duyarlılık” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına “D”, yanlış olanların başına “Y” yazınız (Tüysüz, 2019, s.119).

- (...) Teknolojik ürünler sayesinde hastalıkların tedavisi kolaylaşmıştır. (Bilimsellik)
- (...) Tansiyon aleti sağlık alanında kullanılan teknolojik bir üründür. (Bilimsellik)
- (...)Bilgisayarlar çevreye radyasyon yayan ürünlerdir. (Doğal çevreye duyarlılık)

Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız (Tüysüz, 2019, 120).

- Sizce ilk halinden günümüze kadar en köklü değişime uğraşım olan teknolojik ürün hangisidir? (Bilimsellik)

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Teknolojik Ürünler” konu başlıklı etkinlikte “bilimsellik” değerine dolaylı yoldan değinildiği, “Geçmişten Günümüze Teknoloji” konu başlıklı etkinlikte “bilimsellik” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Zaman İçinden Teknoloji” konu başlıklı etkinlikte “bilimsellik” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “çalışkanlık” değerine dolaylı yoldan değinildiği “İcat Çıkaralım” konu başlıklı etkinlikte “bilimsellik” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Zarar Vermeden Kullanalım” konu başlıklı etkinlikte “doğal çevreye duyarlılık, sorumluluk, dürüstlük ve hayvanseverlik” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok okuma metni (OM) başlığında vurgu yapıldığı, bilgi notu (BN), özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY) ve gazete haberi (GH) başlıklarında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı görülmektedir.

“Hayvanseverlik” değerine sadece gazete haberi (İH), “çalışkanlık ve dürüstlük” değerlerine ise sadece okuma metni (OM) başlıklarında yer verildiği görülmektedir.

4.1.5. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken sorumluluk ve tasarruf gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 15) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 29 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 18’de yer almaktadır.

Tablo 18

Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımada düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Sorumluluk			8x●			●			2x●	●
Tasarruf	2x○		12x●		4x●	●	●		4x●	4x●
Kültürel m.d			○							
Yardımseverlik			2x●				●			
Doğal ç.d	○				●					
Vatanseverlik			2x○							
Dürüstlük			●							
Adil olma			●							
Sağlıklı o.ö.v			2x○							
										Doğrudan ●
										Dolaylı ○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “sorumluluk ve tasarruf” değerlerine yer verilirken kitapta bu değerler haricinde “kültürel mirasa duyarlılık, yardımseverlik, doğal çevreye duyarlılık, vatanseverlik, dürüstlük, adil olma ve sağlıklı olmaya özen gösterme” değerlerine de yer verildiği görülmektedir. Programda verilmesi öngörülen “sorumluluk ve tasarruf” değerlerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 19’da görüldüğü üzere “sorumluluk” değerine “okuma metinleri, birlikte yapıyoruz, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “tasarruf” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, internet haberi, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “hazırlık soruları” başlığında dolaylı yoldan değinildiği,

“yardımseverlik” değerine “okuma metini ve internet haberi” başlığında doğrudan vurgu yapıldığı, “doğal çevreye duyarlılık” değerine “pekiştirme soruları” başlığında doğrudan vurgu yapıldığı, “hazırlık soruları” başlığında dolaylı yoldan değinildiği, “vatanseverlik” değerine “okuma metini” başlığında dolaylı yoldan değinilip başka herhangi bir analiz birimi başlığında yer verilmediği, “dürüstlük ve adil olma” değerlerine “okuma metini” başlığında doğrudan vurgu yapılarak başka herhangi bir analiz birimi başlığında yer verilmediği, “sağlıklı olmaya önem verme” değerine sadece “okuma metini” başlığında dolaylı yoldan değinildiği görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı hazırlık soruları (HS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Ayağını yorganına göre uzat sözüyle insanlara verilmek istenen mesaj nedir?” (Tüysüz, 2019, s.138). (Tasarruf)

... “Sizce hangi kaynakların bilinçsizce kullanılıp israf edilmesi canlıların yaşamını tehdit edebilir?” (Tüysüz, 2019, s.143). (Tasarruf, doğal çevreye duyarlılık)

Öğrenme alanı okuma metinlerinde (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Aile bütçemize bir ay boyunca ne kadar harcama yapacağımızı tahmini olarak yazdık. Buna göre her şey beklediğimiz gibi olursa bir miktar paramızın artacağı görülüyor. Artan paramızı harcamayıp tasarruf edeceğiz” (Tüysüz, 2019, s. 139). (Tasarruf).

... “Bunun için artık öğle yemeğimi evden getireceğim. Böylece tasarruflarıma her gün tost için ödediğim parayı da ekleyerek çok istediğim kol saatini alabileceğim” (Tüysüz, 2019, s. 140). (Tasarruf).

... “Bu nedenle tutumlu olmalı gereksiz yere para harcamamaya dikkat etmeliyiz.” (Tüysüz, 2019, s. 138). (Tasarruf).

... “Ayrıca aile bütçemizde açık oluşturacak şekilde aşırı ve gereksiz harcamalardan kaçınmalıyız.” (Tüysüz,2019, s. 133). (Tasarruf).

... “Gıda maddelerini yiyeceğimiz kadar almalı israf etmemeliyiz.” (Tüysüz, 2019, s. 141) (tasarruf).

... “Küçük önlemler alarak evimizdeki su israfını önleyebiliriz. Bu amaçla varsa evimizdeki bozuk muslukları tamir ettirmeli ve böylece suyumuzun boşa akmasının önüne geçmeliyiz.” (Tüysüz, 2019, s. 145). (Tasarruf).

... “Sorumluzca hareket edip gelirlerinden fazla harcama yapan ailelerin borçlanmak zorunda kalacaklarını unutmamalıyız.” (Tüysüz, 2019, s. 139). (Sorumluluk)

... “Sorumluluk duygusuyla hareket ederek zorunlu ihtiyaçlarımızı öncelik vermeli ihtiyacımız olmayan şeyleri satın almamalıyız.” (Tüysüz, 2019, s. 141). (Sorumluluk)

... “Tüketiciler olarak bunun hakkımız olduğunu bilmeli ve bu hakkı kullanmaktan çekinmemeliyiz.” (Tüysüz, 2019, s. 133). (Sorumluluk)

... “Babası Neşe’ye bir hafta boyunca harcaması için 35 TL harçlık verdi. Ancak Neşe, okul harlığının tamamını iki gün içinde harcadı.” (Tüysüz, 2019, s. 138). (Sorumluluk)

... “Markete gidince evde yaptığımız listedeki ürünleri okuyarak anneme yardımcı oldum.” (Tüysüz, 2019, s. 132). (Yardımseverlik)

... “Kullanmadığımız giysilerimizi Türk Kızılay’ı gibi yardım kuruluşlarının giysi toplama kutularına bırakmalıyız.” (Tüysüz, 2019, s. 147). (Yardımseverlik)

... “Rehberler turistlere tarihi ve kültürel varlıklarımız ile doğal güzelliklerimizi gezdirerek ülkemizin tanıtımında önemli rol oynarlar.” (Tüysüz, 2019, s. 129). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Alışverişlerimizde yerli malı tercih etmeliyiz.” (Tüysüz, 2019, s. 135). (Vatanseverlik)

... “Böyle durumlarda üretici firma dürüst ve adil olma ilkesi gereğı ürünü ya tamir eder ya da yenisiyle değiştirir.” (Tüysüz, 2019, s. 136). (Dürüstlük, adil olma)

... “Bunun için öncelikle beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarımızı gidermemiz gerekmektedir. Başka bir değışle sağlıklı biçimde hayatta kalabilmemiz su içmemize, yemek yememize ve olumsuz hava şartlarından korunmamıza bağıdır.” (Tüysüz, 2019, s. 122). (Sağılıklı olmaya önem verme)

Öğrenme alanı pekiştirme soruları (PS)başlığında yer alan değere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Harlığınızdan tasarruf edebilmek için neler yapıyorsunuz?” (Tüysüz, 2019, s.140). (Tasarruf)

... “İsraf nedeniyle su kaynaklarının azalmasının canlı yaşamına etkileri neler olabilir?” (Tüysüz, 2019, s.145). (Tasarruf, doğal çevreye duyarlılık)

Öğrenme alanındaki Birlikte Yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değere dair “tasarruf” (Bkz. Görsel 18), “sorumluluk” (Bkz. Görsel 19) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 20. Musul'a yardım

Türk Kızılay'ı ihtiyaç sahiplerine yardım etmek amacıyla kurulan bir sosyal yardım kuruluşudur.

Görsel 21. İsrif

Öğrenme Alanı Görseller (ÖAG) başlığında yer alan değere "sorumluluk ve tasarruf" dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 22. Alışveriş listesi

Alışveriş listesi hazırlamak gereksiz harcamalar yapmaktan kaçınmamızı sağladığı gibi aile bütçemize de katkı sağlamamıza yardımcı olur.

Görsel 23. Aile bütçesi

Harçlıklarından tasarruf etmek için babası ile birlikte bütçe oluşturan bilinci bir tüketici görseli yukarıda yer almaktadır.

Ünite değerlendirme çalışmaları (ÜDÇ) başlığında yer alan değerlere “tasarruf ve sorumluluk” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına “D”, yanlış olanların başına “Y” yazınız (Tüysüz, 2019, s. 149).

- (....) Aile bütçesinde ev kirası, mutfak, elektrik ve su giderlerine öncelik verilmelidir. (Sorumluluk

Aşağıdaki soruları cevaplayınız (Tüysüz, 2019, s. 150).

Aşağıdaki atasözlerinden hangisi insanları tutumlu olmaya ve tasarruf etmeye teşvik eden bir anlam taşımaz? (Tasarruf)

- Bir elin nesi var, iki elin sesi var Sakla samanı, gelir zamanı
- Ayağını yorganına göre uzat Damlaya damlaya göl olur

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “İsteklerimiz, İhtiyaçlarımız” konu başlıklı etkinlikte “yardımseverlik” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “tasarruf ve sağlıklı olmaya önem verme” değerlerine dolaylı yoldan değinildiği, “Ailemde ve Çevremde Ekonomik Faaliyetler” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık” değerine dolaylı yoldan değinildiği, “Bilinçli Tüketici Olalım” konu başlıklı etkinlikte “tasarruf ve sorumluluk” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “vatanseverlik” değerine dolaylı yoldan değinildiği, “Belgemizi Alalım” konu başlıklı etkinlikte “tasarruf” değerine doğrudan “dürüstlük, vatanseverlik ve adil olma” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Ayağımızı Yorganımıza Göre Uzatalım” konu başlıklı etkinlikte “tasarruf ve sorumluluk” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Tüketime ve İsrafa Hayır” konu başlıklı etkinlikte “tasarruf ve yardımseverlik” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok okuma metni (OM) başlığında vurgu yapıldığı görülmektedir. Bilgi notu (BN), özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY) ve gazete haberi (GH) başlıklarında herhangi bir değere yer verilmediği görülmektedir.

Sağlıklı olmaya önem verme, vatanseverlik, adil olma ve dürüstlük değerlerine ise sadece okuma metni (OM) başlığında yer verildiği görülmektedir.

4.1.6. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *sorumluluk ve bağımsızlık* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 16) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 21 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı etkin vatandaşlık öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 19’da yer almaktadır.

Tablo 19

Etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaları düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Sorumluluk	●		16x●		4x●	●			6x●	6x●
Bağımsızlık	○		7x●		●				2x●	2x●
Eşitlik			3x●							
Saygı			●							
Özgürlük			3x●		○					
Sevgi			2x●							
Sağlıklı o.ö.v			2x○							
Yardımseverlik			2x●							
									Doğrudan	●
									Dolaylı	○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “sorumluluk ve bağımsızlık” değerlerine yer verilirken kitapta bu değerler haricinde “eşitlik, saygı, özgürlük, sevgi, yardımseverlik ve sağlıklı olmaya önem verme” değerlerine de yer verildiği görülmektedir. Programda verilmesi öngörülen “sorumluluk ve bağımsızlık” değerlerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 19’da görüldüğü üzere “sorumluluk” değerine “hazırlık soruları, okuma metinleri, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan değinildiği, “bağımsızlık” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları, öğrenme alanı görseller ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “hazırlık soruları” başlığında dolaylı yoldan değinildiği, “eşitlik, sevgi ve yardımseverlik” değerlerine sadece “okuma metni” başlığında doğrudan vurgu yapıp diğer analiz birimi başlıklarında yer verilmediği,

“özgürlük” değerine “okuma metini” başlığında doğrudan vurgu yapıp “pekiştirme soruları” başlığında dolaylı yoldan değinildiği, “sağlıklı olmaya önem verme” değerine sadece “okuma metini” başlığında dolaylı olarak değinildiği görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı hazırlık soruları (HS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Sorumluluk sahibi bireylerin günlük hayattaki davranışlarına hangi örnekleri verebilirsiniz?” (Tüysüz, 2019, s.157). (Sorumluluk)

... “Ulusal egemenlik sözünden ne anlıyorsunuz?” (Tüysüz, 2019, s.167). (Bağımsızlık)

Öğrenme alanı okuma metini (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Aynı şekilde hiç kimse “Yerlere çöp atma özgürlüğüm var” veya “Toplu taşıma araçlarında yüksek sesle konuşurum” diyerek sorumsuzca davranamaz.” (Tüysüz, 2019, s. 157). (Sorumluluk)

... “Sorumluluk sadece bazı ev işlerinde anne babamıza yardım etmek değildir. Bunun dışında söylemlerimiz, kararlarımız ve hareketlerimiz de bizlere çeşitli sorumluluklar yükler” (Tüysüz, 2019, s. 158). (Sorumluluk)

... “Katıldığınız etkinliklerin ve üstlendiğiniz görevlerin gereği olarak da çeşitli sorumluluklar alırsınız” (Tüysüz, 2019, s. 160). (Sorumluluk)

... “Arkadaşlarıma başkan seçilirsem görevimi en güzel şekilde yapacağıma söz vermiştim. Şimdi bu sözümün gereklerini yerine getirmeye çalışıyorum.” (Tüysüz, 2019, s. “160). (Sorumluluk)

... “Çocuk Hakları Sözleşmesinde devletlere engelli çocukların saygınlıklarını güvence altına alma ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştırma görevi vermiştir” (Tüysüz, 2019, s. 156). (Engellilere saygı, sorumluluk)

... “Ancak onun eve gelişiyle birlikte sorumluluklarının arttığını da belirtmeliyim” (Tüysüz, 2019, s.159). (Sorumluluk)

... “Bana göre sorumluluk kişinin kendi davranışlarının sonuçlarına sahip çıkmasıdır” (Tüysüz, 2019, s. 159). (Sorumluluk).

... “Bunun üzerine kendilerine takıma girme kararımın bana yeni sorumluluklar yüklediğinin farkında olduğumu söyledim” (Tüysüz, 2019, s. 161). (Sorumluluk)

... “Ne kadar zengin ve refah içinde yaşarsa yaşasın, bağımsızlıktan yoksun bir ulus uygar insanlık karşısında uşak olmaktan öteye geçemez” (Tüysüz, 2019, s. 167). (Bağımsızlık, özgürlük)

... “Böyle bir ulus tutsak yaşamaktansa ölsün daha iyidir. O hâlde, ya bağımsızlık ya ölüm!” (Tüysüz, 2019, s. 167). (Bağımsızlık)

... “Ben milletimin ve ecdadımın en değerli mirası olan bağımsızlık aşkı ile dolu bir adamım” (Tüysüz, 2019, s. 167). (Bağımsızlık)

... “Binlercesine, yüzlerle karşı koyduk. Ama onlarda bir şey eksikti. Bu, vatan sevgisi, kardeşlik duygusu ve bağımsızlık isteğiydi” (Tüysüz, 2019, s. 169). (Bağımsızlık, vatan sevgisi)

... “İki gün süren kermeste yardımseverlik duygusuyla hareket eden öğrenci arkadaşlarımızdan ve velilerimizden büyük destek gördük” (Tüysüz, 2019, s. 165). (Yardımseverlik)

... “Önemli çocuk haklarından biri de eşitliktir. Çocuklar dili, dini, rengi, cinsiyeti veya soyu nedeniyle ayrımcılığa uğramamalıdır” (Tüysüz, 2019, s. 156). (Eşitlik)

... “Bence günümüzün en önemli sorunlarından biri de bazı çocukların sokakta yaşamak zorunda kalmalarıdır. Çocukların barınacak bir yer bulamayıp sokakta kalmaları ve yeterince beslenememeleri gerçekten çok üzücü bir durum” (Tüysüz, 2019, s. 155). (Sağlıklı olmaya önem verme)

Öğrenme alanındaki pekiştirme sorularında (PS) yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Evinizde hangi sorumlulukları üstleniyorsunuz?” (Tüysüz, 2019, s.157). (Sorumluluk)

... “İnsanların sorumluluklarını yerine getirmediklerinde karşılaştıkları durumlara hangi örnekleri verebilirsiniz? (Tüysüz, 2019, s.158). (Sorumluluk)

... “Kardeş okul uygulaması öğrencilerde hangi değerlerin ve becerilerin gelişmesine yardımcı olabilir?” (Tüysüz, 2019, s.165). (Yardımseverlik, sorumluluk)

... “Bağımsız bir ülkenin vatandaşı olmasaydınız hangi özgürlüklerden yararlanamazdınız?” (Tüysüz, 2019, s.168). (Bağımsızlık ve özgürlük)

Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değerlere “sorumluluk” (Bkz. Görsel 24) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Yapınız

Aşağıdaki hikâyeyi okuyunuz. Buraya kadar öğrendiklerinizden de yararlanarak hikâyenin devamında neler yaşanmış olabileceğini noktalı yerlere yazınız.

Her türlü zenginliğe sahip olmasına rağmen can sıkıntısından yakından bir prens vardı. Kardeşleri, arkadaşları gezer, ava gider, eğlenirken o odasına kapanır, otururdu. Hükümdar oğlunun bu hâline çok üzülürdü. Bir gün ülkesinin en bilge kişisini sarayına çağırıp ona oğlunun durumunu anlattı ve ondan bir çözüm bulmasını istedi. Bunun için bilgeye bir hafta süre verdi.

Yaşlı bilge üç beş gün düşünüp taşındı, aklına hiçbir çözüm gelmedi. Üzgün ve dalgın hâlde yürürken koyunlarını otlatan küçük bir çobanla karşılaştı.

Çoban, yaşlı bilgeye “Şu hayvanlara biraz göz kulak oluver de şu görünen köyden yiyecek alıp geleyim.” dedi. Bilge de kabul etti. Yaşlı bilge kafası karıştığı olaylarla meşgul bir hâlde hayvanlara göz kulak olurken bir koyun yavrusu uçurumdan aşağı yuvarlanıverdi. Kuzunun oradan kendi kendine kurtulması mümkün değildi. Bunun üzerine uçurumun dibine inen yaşlı bilge, kuzuyu sırtına bağlayıp tırmanmaya başladı. İlk hamlelerinde başarılı olamasa da yılmadı. Uğraştı, didindi, zorlandı ama sonunda kuzuyu yukarı çıkarmayı başardı. Bu arada kuzuyu kurtarma kaygısı yaşlı bilgenin kafasını öyle meşgul etmişti ki canını kurtarabilmek için kaçmakta olduğunu unutmuştu.

Bilge bu durumu fark edince “Demek ki bir kimse bir işle ciddi şekilde meşgul olursa can sıkıntısı çekmiyormuş.” diye düşünerek kaçma fikrinden vazgeçti. Hemen hükümdarın huzuruna çıkarak şunları söyledi:

“Hükümdarım, eğer oğlunuzun can sıkıntısından kurtulmasını, hayata bağlanmasını istiyorsanız ona bir sorumluluk yükleyin. Zamanını alan bir meşgulliyet verin. Oğlunuza yükleyeceğiniz sorumluluk ne derece ciddi, bu sorumluluğun sonuçları ne derece ağır olursa oğlunuz kendini o ölçüde can sıkıntısından kurtaracaktır. Oğlunuzun yaşama azmi de o derece artacaktır.”

Ekrem ACAR, Bağırıp Çağırmadan Çocuk Eğitimi, s. 73-74 (Düzenlenmiştir.).

Görsel 24. Etkinlik 7

Öğrenme alanı görselleri (ÖAG) başlığında yer alan değere “sorumluluk” (Bkz. Görsel 25) “bağımsızlık” (Bkz. Görsel 26) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 25. Sorumluluk üstleniyorum

Birey olarak birden fazla sorumluluğumuz vardır. Yukarıdaki görselde bize düşen sorumluluklardan bazıları yer almaktadır.

Görsel 26. 15 Temmuz gecesi

15 Temmuz Gecesi korkusuzca sokağa çıkan halk vatansever bir tutum sergilemiş ve hainlere fırsat vermemiştir. Yukarıdaki görselde korkusuzca tankların üzerine yürüyen insanlar yer almaktadır.

Ünite Değerlendirme Çalışmaları (ÜDÇ) başlığında yer alan değerlere “bağımsızlık ve sorumluluk” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına “D”, yanlış olanların başına “Y” yazınız (Tüysüz, 2019, s. 171).

- (...)Derslere zamanında girmek okuldaki sorumluluklarımızdan biridir.(sorumluluk)
- (...)Okulda düzenlenen törenlere katılmak sorumluluklarımızdan biridir.(sorumluluk)

Aşağıdaki soruları cevaplandırınız (Tüysüz, 2019, s. 172).

Aşağıdakilerden hangisi bağımsızlığımızın sembollerinden biri değildir? (Bağımsızlık)

- Milli marşımız Meclisimiz Okulumuz Bayrağımız

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Ben Çocuğum Haklarımla Varım” konu başlıklı etkinlikte “sorumluluk, eşitlik ve saygı” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “sağlıklı olmaya önem verme” değerine dolaylı yoldan değinildiği, “Sorumluluk Üstleniyorum” konu başlıklı etkinlikte “sorumluluk” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Eğitsel ve Sosyal Etkinliklere Katılıyorum” konu başlıklı etkinlikte “yardımseverlik ve sorumluluk” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Özgürlük ve Bağımsızlık” konu başlıklı etkinlikte “bağımsızlık, özgürlük ve sevgi” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok okuma metini (OM) başlığında vurgu yapıldığı görülmektedir. Bilgi notu (BN), özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY), internet haberi (İH) ve gazete haberi (GH) başlıklarında herhangi bir değere yer verilmediği görülmektedir.

Sevgi, sağlıklı olmaya önem verme, yardımseverlik, saygı ve eşitlik değerlerine ise sadece okuma metini (OM) başlığında yer verildiği görülmektedir. Birlikte yapıyoruz (BY) başlığında ise sadece “sorumluluk” değerine vurgu yapılmıştır.

4.1.7. Küresel bağlantılar öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken kültürel mirasa duyarlılık ve saygı gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 16) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 24 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı küresel bağlantılar öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 20’de yer almaktadır.

Tablo 20

Küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Kültürel m.d.	○		8x●						7x●	5x●
Saygı			3x●		2x●				3x○	2x●
Estetik			●							
Misafirperverlik			2x●							
Yardımseverlik			○				○			
									Doğrudan	●
									Dolaylı	○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “kültürel mirasa duyarlılık ve saygı” değerlerine yer verilirken kitapta bu değerler haricinde “estetik, misafirperverlik ve yardımseverlik” değerlerine de yer verildiği görülmektedir. Programda verilmesi öngörülen “kültürel mirasa duyarlılık ve saygı” değerlerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 21’de görüldüğü üzere “kültürel mirasa duyarlılık” değerine “hazırlık soruları” başlığında dolaylı yoldan değinildiği, “öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “saygı” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “öğrenme alanı görselleri” başlığında dolaylı yoldan değinildiği, “estetik” değerine “okuma metni” başlığında doğrudan vurgu yapıldığı, “misafirperverlik” değerine “okuma metni” başlığında doğrudan vurgu yapıp başka herhangi bir analiz birimi başlığında yer verilmediği, “yardımseverlik” değerine “okuma metni ve internet haberi” başlıklarında dolaylı yoldan değinildiği görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı hazırlık soruları (HS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Ülkeler arasındaki kültürel farklılıklar içinde size en ilginç geleni hangisidir?” (Tüysüz, 2019, s.193). (Farklılıklara saygı, kültürel mirasa duyarlılık)

Öğrenme alanı okuma metni (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Nüfusun bir bölümü Türklerden oluşan Bulgaristan ile Türkiye arasında güçlü tarihi ve kültürel bağlar vardır. Osmanlı döneminden kalma camiler, çeşmeler, köprüler ve benzeri eserler Türk kültürünün izlerini taşımaktadır” (Tüysüz, 2019, s. 177). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Tarihteki önemli Türk devletlerinden biri olan Büyük Selçuklu Devleti İran’da kurulmuştur. Bu nedenle İran toprakları Selçuklu döneminden kalma eserlere ev sahipliği yapmaktadır” (Tüysüz, 2019, s. 180). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Her ülkede olduğu gibi Macaristan’da da çocuk oyunları kültürün önemli bir parçasıdır” (s. 189) (kültürel mirasa duyarlılık)

... “Yunanistan’da pek çoğu günümüze kadar gelmemiş olsada, Osmanlı Dönemi’nden kalma tarihi eserler vardır” (Tüysüz, 2019, s. 178). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Bu yeme şeklinin insanlığın kültürel mirasının bir parçası olduğunu düşünüp o kültüre saygı duymalıyız” (Tüysüz, 2019, s. 194). (Farklılıklara saygı)

... “İnsan kendisinden farklı olana saygılı olursa karşısındaki de ona saygı duyar. Aksi halde aynı karşılığı alır ve karşılıklı saygı yerini çatışmaya bırakır. Bu nedenle daha yaşanılabilir bir dünya için insanlar birbirlerinin doğuştan gelen farklılıklarına saygılı olmalıdır” (Tüysüz, 2019, s. 195). (Farklılıklara saygı)

... “Ürdün’ün dünyaca ünlü turistik yerlerinden biri de tarihi Petra Antik Kenti’dir.” (s. 176) (estetik)

... “Japonlar misafirlerini, geçmişi yüzyıllar öncesine dayanan bir konukseverlik ile ağırlarlar” (Tüysüz, 2019, s. 191). (Misafirperverlik)

Öğrenme alanı pekiştirme soruları (PS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Sizce insanlar farklı kültürleri neden saygı göstermelidir?” (Tüysüz, 2019, s.195) (Farklılıklara saygı)

... “Ülkemizde insanların birbirine saygı göstermek için yaptıkları hareketlere ve söyledikleri sözlerle hangi örnekleri verebilirsiniz?” (Tüysüz, 2019, s.195). (Farklılıklara saygı)

Öğrenme alanı internet haberi (İH) başlığında yer alan değerlere “yardımseverlik” (Bkz. Görsel 27) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Kırgızistan'da Yuryevka Köyü Temiz İçme Suyuna Kavuştu

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), Kırgızistan'ın kuzeyindeki Yuryevka köyünün temiz içme suyu ihtiyacını karşılayan bir projeyi tamamladı.

Kırgızistan'ın Çüy İlinin Yuryevka köyünde 4500 kişi yaşıyor. Köyde su şebekesinin eskimesi nedeniyle köy halkı temiz içme suyuna erişim sıkıntısı yaşamaktaydı. TİKA tarafından gerçekleştirilen projeye 1400 metre uzunluğundaki su borusu çekilerek kuyular temizlendi. Kuyuların içindeki 10 vana yenilendi. Bir ay içerisinde tamamlanan proje sonucunda köylülerin evlerine içme suyu sağlandı.

Görsel 27. İçme suyu

Temiz suya ulaşabilmenin zor olduğu toplumlara yardım etmek insani görevlerimizden biridir.

Öğrenme Alanı Görseller (ÖAG) başlığında yer alan değere “kültürel mirasa duyarlılık” (Bkz. Görsel 28, 29) “saygı” (Bkz. Görsel 30) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 28. Petra Antik Kenti

Görsel 29. Kültürel öğeler

Yukarıdaki görsellerde kültürel miras öğelerimize yer verilmiştir.

Görsel 30. Farklarımız

Farklılıklarımızdır bizi biz yapan. Yukarıdaki görselde farklı kültürlerdeki yemek yeme alışkanlıklarına yer verilmiştir.

Ünite değerlendirme çalışmaları (ÜDÇ) başlığında yer alan değerlere “kültürel mirasa duyarlılık ve saygı” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına “D”, yanlış olanların başına “Y” yazınız (Tüysüz, 2019, s. 196).

- (...) *Ugroiskolo Macar çocuklarının oynadığı bir oyundur. (Kültürel mirasa duyarlılık)*
- (...) *İnsanların yemekleri ve beslenme şekilleri ülkelere göre farklılık gösterebilir. (Saygı)*

Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız (Tüysüz, 2019, s. 197).

- *Farklı kültürlerle saygı gösterilmediğinde ortaya çıkabilecek sonuçlar neler olabilir? (Saygı)*
- *Sizce ülkemizi diğer ülkelerden ayıran en farklı kültürel unsur nedir? (Kültürel mirasa duyarlılık)*

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Ülkeleri Tanıyalım” konu başlıklı etkinlikte “estetik” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Komşularımız” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Türk Cumhuriyetleri” konu başlıklı etkinlikte “yardımseverlik” dolaylı yoldan değinildiği, “Farklı Kültürler” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık, saygı ve misafirperverlik” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Dünya Farklılıkları Güzel” konu başlıklı etkinlikte “saygı” değerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok okuma metni (OM) başlığında yer verildiği görülmekte olup bilgi notu (BN), özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY), birlikte yapıyoruz (BY), internet haberi (İH), gazete haberi (GH) başlıklarında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı görülmektedir.

Misafirperverlik değerine sadece okuma metni (OM) başlığında vurgu yapıldığı, pekiştirme soruları (PS) başlığında sadece “saygı” değerine, hazırlık soruları (HS) başlığında sadece “kültürel mirasa duyarlılık” değerine vurgu yapıldığı görülmektedir.

4.2. Beşinci sınıf ders kitabının incelenmesi

Daha öncede belirtildiği üzere “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 4 kazanım, “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 5 kazanım, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 5 kazanım, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 5 kazanım, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 6 kazanım, “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında 4 kazanım, “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında 4 kazanım şeklinde yer almaktadır.

Öğrenme alanları, ağırlıklı olarak verilmesi öngörülen değerler, kitapta yer alan değerler ve örtüşme durumlarının analiz tablosu aşağıda sunulmuştur.

Tablo 21

Beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verilen değerler ve örtüşme durumları

Öğrenme Alanı	Ünite	Doğrudan Verilecek Değerler	Kitapta yer alan değerler	Örtüşme Durumu
Birey ve Toplum	Birey ve Toplum	-Bilimsellik	-Bilimsellik	✓ Bilimsellik
		-Aile Birliğine Önem Verme	-Aile Birliğine Önem Verme	✓ Aile Birliğine Önem Verme
		-Sorumluluk	-Sorumluluk	✓ Sorumluluk
			-Doğal Çevreye Duyarlılık, Tasarruf, -Yardımseverlik -Kültürel Mirasa Duyarlılık, Engellilere Saygı, -Sağlıklı Olmaya Önem Verme -Özgürlük	
Kültür ve Miras	Kültür ve Miras	-Estetik	-Estetik	✓ Estetik
		-Kültürel Mirasa Duyarlılık	-Kültürel Mirasa Duyarlılık	✓ Kültürel Mirasa Duyarlılık
			-Tarihsel Mirasa Duyarlılık -Dayanışma	

İnsanlar, Yerler, Çevreler	İnsanlar, Yerler, Çevreler	-Doğal Çevreye Duyarlılık -Dayanışma	---	✓	Doğal Çevreye Duyarlılık
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilim, Teknoloji ve Toplum	-Dürüstlük -Çalışkanlık -Bilim Etiği	-Dürüstlük -Çalışkanlık -Bilim Etiği -Bilimsellik, -Doğruluk, -Güvenilir Olmak,	✓ ✓	Bilim etiği Çalışkanlık
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	-Sorumluluk	-Sorumluluk -Dayanışma, -Kültürel Mirasa Duyarlılık, -Doğal Çevreye Duyarlılık	✓	Sorumluluk
Etkin Vatandaşlı k	Etkin Vatandaşlı k	-Özgürlük -Bağımsızlık	-Özgürlük -Bağımsızlık -Eşitlik -Yardımseverlik, -Doğal Çevreye Duyarlılık, -Bayrak Sevgisi -İstiklal Marşına Saygı	✓ ✓	Özgürlük Bağımsızlık

Küresel Bağlantılar	Küresel Bağlantılar	-Kültürel Mirasa Duyarlılık	-Kültürel Mirasa Duyarlılık -Tarihsel Mirasa Duyarlılık, -Bilimsellik, -Eşitlik	✓	Kültürel Mirasa Duyarlılık
---------------------	---------------------	-----------------------------	--	---	----------------------------

Görüldüğü üzere 5. Sınıf düzeyinde programda yer alan değerlerden “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanında kazanılması öngörülen “dayanışma” değerine, “bilim, teknoloji ve toplum” öğrenme alanında kazanılması öngörülen “dürüstlük” değerine kitaplarda yer verilme durumunun öğrenme alanları bazında ele alındığında örtüşmediği görülmektedir.

4.2.1. Birey ve toplum öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *bilimsellik, aile birliğine önem verme ve sorumluluk* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 17) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 23 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı birey ve toplum öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 22’de yer almaktadır.

Tablo 22

Birey ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Bilimsellik			2x○			●			●	
Aile b.ö	●		4x●		●				●	
Sorumluluk			15x●	●	2x●	2x●				5x●
Doğal ç.d.			2x●						●	

Tasarruf	○		
Yardımseverlik	4x●		
Kültürel m.d.	●		●
Engellilere saygı	●		
Sağlıklı o.ö.v	○		●
Özgürlük	●		
		Doğrudan	●
		Dolaylı	○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “bilimsellik, sorumluluk ve aile birliğine önem verme” değerlerine yer verilirken kitapta bu değerler haricinde “doğal çevreye duyarlılık, tasarruf, yardımseverlik, kültürel mirasa duyarlılık, engellilere saygı, sağlıklı olmaya önem verme ve özgürlük değerlerine de yer verildiği görülmektedir. Programda vurgulanması öngörülen “sorumluluk ve aile birliğine önem verme” değerlerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 22’de görüldüğü üzere “bilimsellik” değerine “okuma metni” başlığında dolaylı yoldan değinildiği, “birlikte yapıyoruz ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir. “Aile birliğine önem verme” değerine “hazırlık soruları, okuma metni, pekiştirme soruları ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “sorumluluk” değerine “okuma metni, özlü sözleri yorumlayalım, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “doğal çevreye duyarlılık” değerine “okuma metni ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “tasarruf” değerine “okuma metni” başlığında dolaylı yoldan değinildiği, “yardımseverlik, kültürel mirasa duyarlılık ve engellilere saygı” değerlerine sadece “okuma metni” başlığında doğrudan vurgu yapıp herhangi başka bir analiz birimi başlığında yer verilmediği, sağlıklı olmaya önem verme” değerine “okuma metni” başlığında dolaylı yoldan değinildiği, “ünite değerlendirme

alışmaları” başlığında doğrudan vurgu yapıldığı, “özgürlük” değerine ise sadece “okuma metini” başlığında dolaylı yoldan değinildiği görölmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı hazırlık soruları (HS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Ailenizle birlikte hangi faaliyetleri yapıyorsunuz?” (Şahin, 2019, s. 18). (Aile birliğine önem verme)

Öğrenme alanı okuma metini (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Haklarını ve sorumluluklarını bilen ve bunlara göre hareket eden kişiler etkin birer vatandaşdır” (Şahin, 2019, s. 11). (Sorumluluk).

... “Uzun süre oyunlar oynadığımız, zamanı paylaştığımız, hoşça vakit geçirdiğimiz arkadaş grubu içerisindeki üzerimize düşen göre ve sorumlulukları yerine getirmeliyiz” (Şahin, 2019, s. 20). (Sorumluluk).

... “Sorumluluk bireylerin yaptığı davranışların sonuçlarını üstlenmesidir” (Şahin, 2019, s. 23). (Sorumluluk)

... “Okulla ilgili çalışmaları zamanında ve eksiksiz yapmak, okul eşyalarını düzenli bir şekilde kullanmak, okulun ortak bir yaşam alanı olduğunu bilerek hareket etmek, okul kurallarına uymak da sorumluluklarımız arasındadır” (Şahin, 2019, s. 23). (Sorumluluk)

... “Üstlendiğimiz rollerin gerektirdiği sorumlulukları yerine getirmenin bilinci ile hareket etmeliyiz.” (Şahin, 2019, s. 25). (Sorumluluk)

... “Öğretmenimin bana verdiği görevleri zamanında yerine getiririm” (Şahin, 2019, s. 23). (Sorumluluk)

... “Dede, babaanne, anneanne, amca, dayı, hala, teyze vb. akrabalarımızla vakit geçirmek, onları ziyaret etmek bizi mutlu eder” (Şahin, 2019, s. 20). (Aile birliğine önem verme).

... “Onlar sayesinde bebeklikten çocukluğa, çocukluktan yetişkinliğe geçeriz. Bu nedenle aileyi, içinde yer aldığımız ne önemli grup olarak niteliyebiliriz” (Şahin, 2019, s. 19). (Aile birliğine önem verme).

... “Ayşe ev işlerinde aile büyüklerine yardım etmeyi çok sever” (Şahin, 2019, s. 18). (Yardımseverlik)

... “Daha sonra eşyalarını eve yerleştirirken öğretmenimize yardımcı olduk” (Şahin, 2019, s. 15). (Yardımseverlik).

... “Sosyal bilgiler dersi sayesinde teknolojik ürünleri doğaya zarar vermeden kullanmayı öğrendim” (Şahin, 2019, s. 10). (Doğal çevreye duyarlılık).

... “Sosyal bilgiler dersi, bilim ve teknolojinin insan hayatı üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini öğrenmemizi sağlar” (Şahin 2019, s. 12). (Bilimsellik).

... “Sosyal bilgiler dersi milli kültürümüzü oluşturan temel öğeleri ve süreçleri kavramamıza, millet olma bilincimizin gelişmesine katkı sağlar” (Şahin, 2019, s. 13). (Kültürel mirasa duyarlılık).

... “Taraflar devletler zihinsel ya da bedensel özürli çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul eder” (Şahin, 2019, s. 27). (Engellilere saygı).

... “Sağlık bakanlığı tarafından yapılan bu aşılarda başta difteri, boğmaca, tetanos, çocuk felci, menenjit, kızamık, sarılık olmak üzere çocukların çeşitli hastalıklardan korunmasını sağlamaktadır” (Şahin, 2019, s. 29). (Sağlıklı olmaya önem verme).

... “Ait olduğu grup veya kurumlarda çocukların düşüncelerini özgürce ifade etmelerinin engellenmesi çocuk haklarının ihlaline örnektir” (Şahin, 2019, s. 27). (Özgürlük).

Öğrenme alanı özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Vatanımı en çok seven, görevini en iyi yapandır” (Şahin, 2019, s.23). (Sorumluluk)

Öğrenme alanı pekiştirme soruları (PS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Ayşe ve ailesi hangi konularda ortak hareket etmektedir?” (Şahin, 2019, 2019, s.19). (Aile birliğine önem verme)

... “Ayşe ve ailesi sahip oldukları hakların farkında olan bireyler olarak görev ve sorumluluklarını yerine getiriyor mu?” (Şahin, 2019, s.19) (sorumluluk)

Öğrenme alanındaki Birlikte Yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değerlere “bilimsellik” (Bkz. Görsel 31) “sorumluluk” (Bkz. Görsel 32) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Sıra Sizde

Aşağıda, insanların karşılaştığı bazı olaylar verilmiştir. Bu olayları, bir olayın çok boyutluluğu açısından değerlendirerek düşüncelerinizi defterinize yazınız.

- Mehmet Bey ve ailesinin oturduğu evin yakınına bir alışveriş merkezi açılmıştır.
- Bolu'da etkisini artıran kar yağışından dolayı kar kalınlığı 50 cm'ye ulaşmıştır. Valiliğin aldığı karar sonucu okullar il genelinde 2 gün tatil edilmiştir.
- Rize'de etkili olan sağanak yağıştan dolayı sel meydana gelmiştir.

Görsel 31. Etkinlik 8

Aşağıdaki tabloda 11 yaşındaki bir çocuğun içinde bulunduğu sosyal grup veya kurumda sahip olduğu roller verilmiştir. Tabloya göre bireyin görev ve sorumluluklarını noktalı yerlere yazınız.

Grup veya Kurum	Sahip Olunan Rol	Rolün Gerektirdiği Görev ve Sorumluluklar
Okul	Öğrenci	
Aile grubu	Çocuk	
Akraba grubu	Torun	
Müzik kulübü	Solist	
Futbol takımı	Kaleci	

Görsel 32. Etkinlik 9

Öğrenme alanı görselleri (ÖAG) başlığında yer alan değere “bilimsellik” (Bkz. Görsel 33), “aile birliğine önem verme” (Bkz. Görsel 34), “doğal çevreye duyarlılık” (Bkz. Görsel 35), “kültürel mirasa duyarlılık” (Bkz. Görsel 36) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 33. Bilimsellik

Görsel 34. Aile birliği

Görsel 35. Doğal çevre

Görsel 36. Hacivat ile Karagöz

Ünite Değerlendirme Çalışmaları (ÜDÇ) bölümünde yer alan değerlere “sorumluluk ve sağlıklı olmaya önem verme” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başına “D”, yanlış ise “Y” yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin doğrularını defterinize yazınız (Şahin, 2019, s. 30).

- (...) Haklarımızı kullanırken yerine getirmemiz gereken görev ve sorumluluklarımız da vardır. (Sorumluluk)

Aşağıdaki cümlelerde verilen boşlukları, kutucuklarda verilen ifadelerden uygun olanları ile tamamlayınız (Şahin, 2019, s. 30).

- Her çocuğun hizmetinden yararlanma hakkı vardır. (Sağlıklı olmaya önem verme).

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Sosyal Bilgiler Dersinden Öğrendiklerimiz” konu başlıklı etkinlikte “doğal çevreye duyarlılık ve kültürel mirasa duyarlılık” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “bilimsellik” değerine dolaylı yoldan değinildiği, “Yeni Okulum” konu başlıklı etkinlikte “bilimsellik” değerine dolaylı yoldan değinildiği, “Hak

ve Sorumluluklarımız” konu başlıklı etkinlikte “sorumluluk ve aile birliğine önem verme” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Çocuk Hakları” konu başlıklı etkinlikte “engellilere saygı” değerine doğrudan vurgu yapıldığı “özgürlük, ve sağlıklı olmaya önem verme” değerlerine dolaylı yoldan değinildiği görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok okuma metni (OM) başlığında yer verildiği görülmekte olup bilgi notu (BN), internet haberi (İH), gazete haberi (GH) başlıklarında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde en fazla vurgulanan değer “sorumluluk” “bilimsellik, tasarruf, sağlıklı olmaya önem verme ve özgürlük” değerlerine dolaylı yoldan değinildiği görülmektedir.

4.2.2. Kültür ve miras öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *estetik ve kültürel mirasa duyarlılık* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 17) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 29 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı kültür ve miras öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 23’te yer almaktadır.

Tablo 23

Kültür ve miras öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Estetik	●		4x●						2x●	
Kültürel m.d	3x●		14x●	●		3x●			16x●	6x●
Tarihsel m.d	●		13x●			3x●			19x●	10x●
Dayanışma			4x●		2x●	●			3x●	
										Doğrudan ●
										Dolaylı ○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “estetik ve kültürel mirasa duyarlılık” değerlerine yer verilirken kitapta bu değerler haricinde “tarihsel mirasa duyarlılık ve dayanışma” değerlerine de yer verildiği görülmektedir. Programda vurgulanması öngörülen “estetik ve kültürel mirasa duyarlılık” değerlerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 23’te görüldüğü üzere “estetik” değerine “hazırlık soruları, okuma metni ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “kültürel mirasa duyarlılık” değerine “hazırlık soruları, okuma metni, özlü sözleri yorumlayalım, birlikte yapıyoruz, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “tarihsel mirasa duyarlılık” değerine “hazırlık soruları, okuma metni, birlikte yapıyoruz, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “dayanışma” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı hazırlık soruları (HS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Çevrenizdeki doğal güzelliklerden hangilerini biliyorsunuz?” (Şahin, 2019, s. 40). (Estetik)

... “Günlük hayatımıza yerleşmiş kültürel unsurlar nelerdir?” (Şahin, 2019, s. 54). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Üzerinde yaşadığımız topraklarda geçmişte hangi uygarlıklar yaşamıştır?” (Şahin, 2019, s.34). (Tarihsel mirasa duyarlılık)

Öğrenme alanı okuma metni (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Yemekler, halk oyunları, mimarı yapılar, geleneksel el sanatları, kıyafetler, halk ozanları ve türküler ülkemizin kültür özelliklerini oluşturan unsurlara örnektir” (Şahin, 2019, s. 45). (Kültürel mirasa duyarlılık).

... “Yeni doğan bebeği görmeye gitme, asker uğurlama, kız isteme, hasta ziyaret etme, büyüklerin elini öpme, nişan ve düğün merasimleri yapma gelenek ve göreneklerimiz arasında sayılabilir” (Şahin, 2019, s. 47). (Kültürel mirasa duyarlılık).

... “Dini, milli ve mevsimlik bayramlarımız bir arada yaşamamıza katkı sağlayan kültürel öğelerdir” (Şahin, 2019, s. 50). (Kültürel mirada duyarlılık).

... “Nevruz’un Anadolu’da ve Orta Asya’da köklü ve zengin bir kültürel geçmişi bulunmaktadır” (Şahin, 2019, s. 51). (Kültürel mirasa duyarlılık).

... “Kültürel unsurlarımızdan birisi de yemeklerimizdir” (Şahin, 2019, s. 56). (Kültürel mirasa duyarlılık).

... “Bayramlarda aile büyüklerinin elini öpme geleneği geçmiş dönemlerden bize aktarılan kültürel bir değerdir” (Şahin, 2019, s. 54). (Kültürel mirasa duyarlılık):

... “Hıdırellez, her yıl 6 Mayıs tarihinde kutlanan mevsimlik bir bayramımızdır” (Şahin, 2019, s. 51). (Kültürel mirasa duyarlılık).

... “El sanatları insanların duygularını yansıttığı, kendi ihtiyaçlarını karşılamak için uğraştığı ve becerilerini sergilediği kültürel özelliğimizdir” (Şahin, 2019, s. 48). (Kültürel mirasa duyarlılık).

... “Çatalhöyük Antik Kenti, Konya ilinde yer alan tarihi bir mekandır” (Şahin, 2019, s. 41). (Tarihsel mirasa duyarlılık).

... “Bu eser tarihin ilk taş kemerli köprüsü olarak bilinmektedir” (Şahin, 2019, s. 41). (Tarihsel mirasa duyarlılık):

... “Osmanlı Devleti padişahı Yıldırım Beyazıt tarafından yaptırılan Ulu Camii, Bursa’nın sembolü olan tarihi eserlerden biridir” (Şahin, 2019, s. 43). (Tarihsel mirasa duyarlılık).

... “Hititler Sümerlerden öğrendikleri çivi yazısını, Mısırlılardan öğrendikleri hiyeroglif yazıyı kullandılar” (Şahin, 2019, s.35) (Tarihsel mirasa duyarlılık)

... “Friglerin yaptığı fibula denen çengelli iğne, günümüzde kullanılan çengelli iğnelerin tarihteki ilk örneğidir” (Şahin, 2019, s. 36). (Tarihsel mirasa duyarlılık)

... “Kazılarda madenlerden yapılmış eserlerin bulunması o bölgede yaşamış uygarlıkların maden işlemeciliğinde ileri olduklarını göstermektedir” (Şahin, 2019, s. 34). (Tarihsel mirasa duyarlılık)

... “Doğada insan eli değmeden oluşan, gezip görülebilecek eşsiz güzellikteki yerler ve unsurlar doğal varlık olarak nitelendirilir” (Şahin, 2019, s. 40). (Estetik).

... “Uzungöl, Trabzon ilinin Çaykara ilçesine bağlı eşsiz güzellikte bir beldedir” (Şahin, 2019, s. 40). (Estetik).

... “Yaz mevsiminde açan çiçekler şelaleye ayrı bir güzellik katmaktaydı” (Şahin, 2019, s. 44). (Estetik).

... “Her yıl ülkemizde coşkuyla kutlanan bu bayramlarda bir araya gelerek birlik ve beraberliğimizi milletçe gösterme günüdür” (Şahin, 2019, s.51). (Dayanışma).

... “Bu nedenle halk oyunları; insanların sosyalleşmesine, kendilerini toplum içinde ifade etmesine, milli birlik ve beraberliklerinin kuvvetlenmesine önemli katkılar sağlar” (Şahin, 2019, s. 46). (Dayanışma).

Öğrenme alanı özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Kültürün ilk basamağı ana dili iyi konuşmak ve yazmaktır” (Şahin, 2019, s. 55). (Kültürel mirasa duyarlılık)

Öğrenme alanındaki pekiştirme sorularında (PS) yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Bayramların bir arada yaşamamız açısından önemi nedir?” (Şahin, 2019, s.51). (Dayanışma)

Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değerlere “tarihsel mirasa duyarlılık” (Bkz. Görsel 37), “kültürel mirasa duyarlılık” (Bkz. Görsel 38), “dayanışma” (Bkz. Görsel 39) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Uygarlıklar	İnsanlık Tarihine Katkıları
Sümerler	
Babililer	
Asurlar	

Görsel 37. Etkinlik 10

.....

.....

.....

.....

.....

Görsel 38. Etkinlik 11

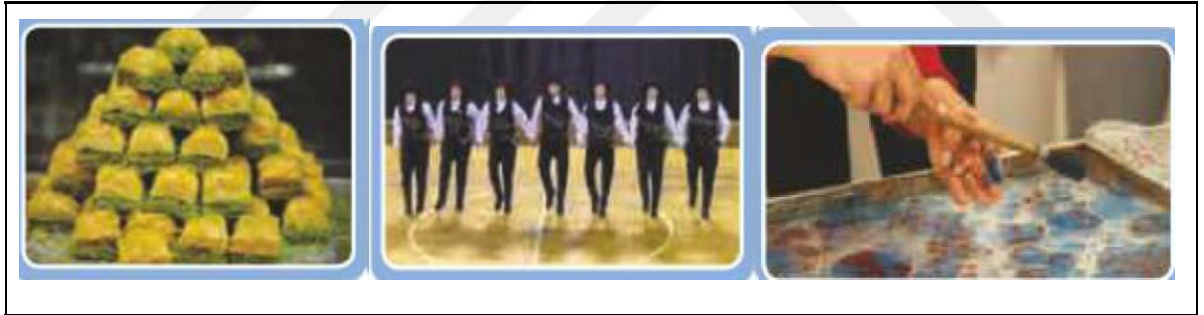
Sıra Sizde

Kültürel unsurlar insanların kaynaşması, dayanışması, birlik ve beraberlik içinde yaşaması açısından önemlidir. Aşağıda kültürel unsurlarımızdan bazıları verilmiştir. Bu günlerde siz ve çevrenizdeki insanlar neler yapmaktasınız? Gözlemlerinizi defterinize yazınız.

- Ramazan Bayramı
- Askere uğurlama törenleri
- 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı
- Düğünler

Görsel 39. Etkinlik 12

Öğrenme Alanı Görseller (ÖAG) analiz birimi başlığında yer alan değere “kültürel mirasa duyarlılık” (Bkz. Görsel 40, 41, 42), “tarihsel mirasa duyarlılık” (Bkz. Görsel 43, 44, 45), “dayanışma” (Bkz. Görsel 46, 47), “estetik” (Bkz. 48, 49)dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

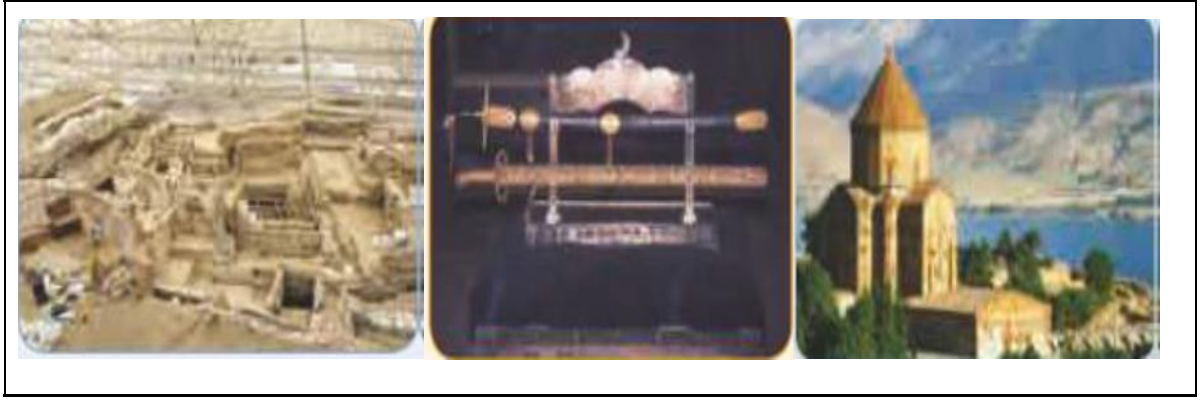

Görsel 40. Baklava

Görsel 41. Horon

Görsel 42. Ebru Sanatı

Kültürel miras öğelerimiz denilince aklımıza hiç kuşkusuz yemeklerimiz, yöresel oyunlarımız, el sanatlarımız gelmektedir.

Görsel 43. Çatalhöyük

Görsel 44. Kılıç

Görsel 45. Akdamar Kilisesi

Tarihsel mirasımızı geçmişten bugüne dek koruyabilmek geçmiş ile bağlarımızın kuvvetlenmesine ve geleceğe daha sağlam adımlarla geçmişimizi bilerek ilerlememize olanak sağlar.

Görsel 46. Şenlik

Görsel 47. Bayramlaşma

Şenlikler ve bayramlar insanları bir araya getirip birlik ve beraberliği sağlamak için önemli birer araçtır.

Görsel 48. Uzungöl

Görsel 49. Manyas Kuş Cenneti

Dünyamızın daha yaşanılır bir yer olabilmesi ancak doğal güzelliklerimize sahip çıkmak ile mümkün olacaktır.

Ünite Değerlendirme Çalışmaları (ÜDÇ) başlığında “kültürel mirasa duyarlılık, tarihsel mirasa duyarlılık ve estetik” sorumluluk ve sağlıklı olmaya önem verme” değerlerine vurgu yapıldığı görülmektedir.

Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başına “D”, yanlış ise “Y” yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin doğrularını defterinize yazınız (Şahin, 2019, s. 58).

- (....)Ülkemiz bir çok uygarlığa ev sahipliği yaptığı için çeşitli kültürel özelliklere sahiptir. (Kültürel mirasa duyarlılık)

Aşağıdaki cümlelerde verilen boşlukları, kutucuklarda verilen ifadelerden uygun olanları ile tamamlayınız (Şahin, 2019, s. 58).

- Geçmişte yaşamış insan topluluklarının kalıntılarının bulunduğu yapılara ve alanlara denir. (Tarihsel mirasa duyarlılık)

Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruları cevaplayınız (Şahin, 2019, s. 62).

Doğada insan eli değmeden oluşan, gezilip görülebilecek eşsiz güzellikteki yer ve unsurlara doğal varlık adı verilir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi doğal varlık değildir? (Estetik)

- Peri Bacaları
- Uludağ
- Uzungöl
- Van Kalesi

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Uygarlıkları Öğreniyorum” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık ve tarihsel mirasa duyarlılık” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Çevremizdeki Güzellikler” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa

duyarlılık ve estetik” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Kültürel Zenginliğimiz” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Kültürümüzü Tanıyalım” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık ve dayanışma” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Geçmişten Günümüze Kültürümüz” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık” değerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok öğrenme alanı görseli (ÖAG) başlığında yer verildiği görülmekte olup bilgi notu (BN), internet haberi (İH) başlıklarında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde en fazla vurgulanan değer “tarihsel mirasa duyarlılık” olduğu, estetik, kültürel mirasa duyarlılık ve dayanışma” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

4.2.3. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *doğal çevreye duyarlılık ve dayanışma* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 17) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 29 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 24’te yer almaktadır.

Tablo 24

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaları düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Doğal ç.d	2x●		5x●		5x●	2x●		4x●	10x●	5x●
Dayanışma								○		
										Doğrudan ●
										Dolaylı ○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “doğal çevreye duyarlılık ve dayanışma” değerine yer verilirken kitapta bu değerler haricinde herhangi bir değere yer verilmediği görülmektedir. Programda vurgulanması öngörülen “doğal çevreye duyarlılık” değerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü, “dayanışma” değerine yer verilme durumunun örtüşmediği görülmektedir.

Tablo 24’te görüldüğü üzere “doğal çevreye duyarlılık” değerine “hazırlık soruları, okuma metini, pekiştirme soruları, gazete haberi, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “dayanışma” değerine sadece “gazete haberi” bölümünde dolaylı yoldan değinildiği görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı hazırlık soruları (HS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Televizyonda doğal afetlerle ilgili bir video izlediğinizde neler hissediyorsunuz?” (Şahin, 2019, s.86). (Doğal çevreye duyarlılık)

Öğrenme alanı okuma metini (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Ormanlık alanlardaki ağaçların gelişigüzel kesilmesi, ormanların yakılması, dere yataklarına konut yapılması selin zararlarını artıran insan faaliyetlerine örnektir” (Şahin, 2019, s. 82). (Doğal çevreye duyarlılık).

... “Otomobillerin egzoz gazları, sanayi tesislerinin filtre edilmemiş bacalarından çıkan dumanlar, aşırı miktarda kullanılan deodorant ve spreylere hava kirliliğine sebep olur” (Şahin, 2019, s. 84). (Doğal çevreye duyarlılık).

... “Bitki örtüsünün bilinçsizce yok edilmesi erozyona sebep olur” (Şahin, 2019, 84). (Doğal çevreye duyarlılık)

Öğrenme alanı pekiştirme soruları (PS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Selin, toplum hayatı üzerindeki etkileri nelerdir?” (Şahin, 2019, s. 87). (Doğal çevreye duyarlılık)

Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değer “doğal çevreye duyarlılık” (Bkz. Görsel 50)dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Sıra Sizde	
Doğal afetler ve çevre sorunlarının zararlarından korunmak için bizlere düşen görevler nelerdir? Düşüncelerinizi aşağıdaki boş bırakılan yerlere yazınız.	
Deprem	Orman Yangınları
Hava Kirliliği	Küresel Isınma

Görsel 50. Etkinlik 13

Öğrenme alanı gazete haberi (GH) bölümünde yer alan değerler “doğal çevreye duyarlılık” (Bkz. Görsel 51), “dayanışma” (Bkz. Görsel 52) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

BASINDAN

Çığ düşen yollar yeniden ulaşılma açıldı.

Hakkâri'nin Şemdinli ilçesinde çığ düşmesi sonucu kapanan köy ve mezra yolları yeniden ulaşılma açıldı.

Hakkâri il genelinde kar yağışının etkisini kaybetmesi ve havanın ısınması ile birlikte inen çığlar birçok köy ve mezra yolunu ulaşılma kapattı. İl Özel İdaresi yetkilileri kış mevsimi boyunca il genelinde 55 iş makinesi ve 70 personel ile karla mücadele ettiklerini belirttiler.

Şemdinli ilçesine bağlı Kayalar köy yoluna inen çığla mücadele eden ekipler, zorlu doğa koşullarına adeta meydan okudular. Vatandaşlar araçlarında yolun açılmasını beklediler. Yapılan 4 saatlik çalışma sonucunda Şemdinli Kayalar köyü yolunun kardan temizlenerek yeniden ulaşılma açıldığı belirtildi.

5 Mart 2017 tarihli gazete haberinden düzenlenerek alınmıştır.

Görsel 51. Çığ düşmesi

Görsel 52. Heyelan

Öğrenme alanı görselleri (ÖAG) başlığında yer alan değere “doğal çevreye duyarlılık” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 53. Hava kirliliği

Görsel 54. Su kirliliği

Görsel 55. Toprak kirliliği

Görsel 56. Erozyon

Yukarıda insan eliyle bozulmuş doğal denge sonucunda ortaya çıkan bir takım doğa olayları ve çevreye verilen zararlara ait görseller yer almaktadır.

Ünite değerlendirme çalışmaları (ÜDÇ) başlığında yer alan değerlere “doğal çevreye duyarlılık” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başına “D”, yanlış ise “Y” yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin doğrularını defterinize yazınız (Şahin, 2019, s. 91).

- (...) Piknik alanlarında yakılan ateşin söndürülmemesi orman yangınlarına sebep olabilir.

Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

Aşağıdakilerden hangisi insanların doğal çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin sonucu olarak gösterilmez? (Şahin, 2019, s. 94).

- Suların kirlenmesi Deprem meydana gelmesi Toprağın kirlenmesi Küresel ısınma

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Yeryüzü Şekilleri, İklimin İnsan Faaliyetlerine Etkisi, Nüfus ve Yerleşme” konu başlıklı etkinliklerde “doğal çevreye duyarlılık” değerine dolaylı yoldan vurgu yapıldığı, “Afetler ve Çevre Sorunları” konu başlıklı etkinlikte “doğal çevreye duyarlılık” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Doğal Afetlerim Yaşamımıza Etkisi” konu başlıklı etkinlikte “doğal çevreye duyarlılık” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “dayanışma

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok öğrenme alanı görselleri (ÖAG) başlığında yer verildiği görülmekte olup bilgi notu (BN), özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY), internet haberi (İH) başlığında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde en fazla vurgulanan değer “doğal çevreye duyarlılık” olduğu “dayanışma” değerine gazete haberi (GH) başlığında dolaylı yoldan değinildiği görülmektedir.

4.2.4. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre öğrenme alanları işlenirken *dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 18) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 21 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 25’te yer almaktadır.

Tablo 25

Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaları düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Dürüstlük										
Çalışkanlık			●					3x●		●
Bilim etiği	○		2x●			●				2x●
Bilimsellik	2x●		2x●	●					5x●	4x●
Doğruluk			5x●			●				
Güvenilir olmak			3x●							
										Doğrudan ●
										Dolaylı ○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği” değerine yer verilirken kitapta bu değerler haricinde “bilimsellik, doğruluk ve güvenilir olmak” değerlerine yer verildiği görülmektedir. Programda vurgulanması öngörülen “çalışkanlık ve bilim etiği” kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü “dürüstlük” değerine yer verilme durumunun ise örtüşmediği görülmektedir.

Tablo 25’te görüldüğü üzere “dürüstlük” değerine herhangi bir analiz birimi başlığında yer verilmediği görülmektedir. “Çalışkanlık” değerine “okuma metni, gazete haberi ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlığında doğrudan vurgu yapıldığı, “bilim etiği” değerine “okuma metni, birlikte yapıyoruz ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “hazırlık soruları” başlığında dolaylı yoldan değinildiği, “bilimsellik” değerine “hazırlık soruları, okuma metni, özlü sözleri yorumlayalım, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “doğruluk” değerine “okuma metni ve birlikte yapıyoruz” başlıklarında

doğrudan vurgu yapıldığı, “güvenilir olmak” değerine sadece “okuma metni” başlığında doğrudan vurgu yapıp herhangi bir analiz birimi başlığında yer verilmediği görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı hazırlık soruları (HS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Hangi bilim insanlarını biliyorsunuz? Bu bilim insanlarının yaptığı çalışmaların insanlığa katkıları nelerdir?” (Şahin, 2019, s. 106). (Bilimsellik)

Öğrenme alanı okuma metinleri (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Bu nedenle ulaştığımız bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini sorgulamalıyız” (Şahin, 2019, s. 100). (Doğruluk, güvenilir olmak).

... “Yasin okuduğu bilginin doğruluğundan şüphe ederek bu bilginin doğruluğunu ve güvenilirliğini çeşitli kaynaklardan araştırıyor. (s. 101) (doğruluk, güvenilir olmak).

... “Bir aleti, aygıtı ve yöntemi ilk kez bulma işine icat (buluş) adı verilir. Yeni bir buluş icat eden (ortaya koyan) kişiye ise mucit (buluş yapan) denir” (Şahin, 2019, s. 106). (Bilimsellik)

... “Bilim insanları gibi zorlukların üstesinden gelebilmeli, başarısızlıklar karşısında pes etmemeliyiz” (Şahin, 2019, s. 109). (Çalışkanlık)

... “Aynı zamanda araştırma yaparken bilimsel etiğe uygun davranmamız gerektiğini söyledi” (Şahin, 2019, s. 110). (Bilimsel etik).

Öğrenme alanı özlü sözleri yorumluyorum (ÖSY) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “İhtiyaç bütün icatların aynasıdır” (Şahin, 2019, s.106). (Bilimsellik)

Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değer “doğruluk” (Bkz. Görsel 57), “bilim etiği” (Bkz. Görsel 58) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Sıra Sizde

Sanal ortamda ulaştığınız bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgulamak niçin gereklidir? Düşüncelerinizi defterinize yazınız.

Görsel 57. Etkinlik 14

Sıra Sizde

Aşağıda verilen soruların cevaplarını defterinize yazınız.

- Yapacağınız çalışmalarda kullanabileceğiniz bilgi kaynakları nelerdir?
- Yapacağınız çalışmalarda yararlandığınız kaynakları göstermek ve kaynakların aslını korumak niçin önemlidir?

Görsel 58. Etkinlik 15

Öğrenme alanı gazete haberi (GH) başlığında yer alan değer “çalışkanlık” (Bkz. Görsel 59) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

PROF. DR. AZİZ SANCAR

Prof. Dr. Aziz Sancar, 1946 yılında Mardin'in Savur ilçesinde çiftçilikle uğraşan orta gelirli bir ailenin yedinci çocuğu olarak dünyaya geldi. Aziz Sancar, ilk ve orta öğrenimini Mardin'de tamamladı. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesinden birincilikle mezun oldu. TÜBİTAK bursuyla gittiği Amerika'da biyokimya eğitimi alan Sancar, ülkemize dönüp bir süre hekimlik yaptı. Ancak akıllı hâlâ bilimsel çalışmalardaydı. Amerika'ya tekrar dönerek çeşitli üniversitelerde çalışmaya devam etti. Karşılaştığı tüm zorluklara rağmen sabır ve kararlılıkla mücadele etti. Onun için bilimde başarılı olmanın yolu çok çalışmak ve çok okumaktan geçiyordu. Hayatının önemli bir kısmını laboratuvarlarda geçirdi. Aziz Sancar'ın araştırma ve gözlem yapmayı çok seven, eleştiriye açık, planlı ve objektif bir kişiliği vardır. Sancar, başarılı bir bilim insanında üç temel özelliğin bulunması gerektiğini söylemiştir: Bilgiye dayalı yaratıcılık, sıkı çalışmak ve başarısızlık karşısında asla pes etmemek. Aziz Sancar, DNA onarım mekanizmaları konusunda yaptığı buluş sayesinde 2015 Nobel Kimya Ödülü'ne layık görüldü.

Genel Ağ'dan düzenlenerek alıntılanmıştır (12.02.2018).

Görsel 59. Çalışkanlık

Prof. Dr. Aziz Sancar'ın da dediği gibi başarı ancak çok çalışmak ve pes etmemek ile gelir. Öğrenme alanı görselleri (ÖAG) başlığında yer alan değere “bilimsellik” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 60. Edison

Görsel 61. Graham Bell

Görsel 62. Einstein

Görsel 63. Aziz SANCAR

Yukarıdaki görsellerde bilim alanında yaptıkları çalışmalar ve buluşlar sayesinde insanlığa önemli miraslar bırakmış bilim insanlarına yer verilmektedir.

Ünite değerlendirme çalışmaları (ÜDÇ) başlığında yer alan değerlere “bilimsellik, bilim etiği ve çalışkanlık” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başına “D”, yanlış ise “Y” yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin doğrularını defterinize yazınız (Şahin, 2019, s. 113).

- (....) “Yeni bir buluş ortaya koyan kişiye mucit denir.” (Bilimsellik)
- (....) “Araştırmalarımızda yararlandığımız kaynakları, kaynakçaya yazarak bilimsel etiğe uygun davranırız.” (Bilim etiği)

Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruları cevaplayınız (Şahin, 2019, s. 115).

Buluş yapan kişilerde ve bilim insanlarında bulunması gereken bazı özellikler vardır.

Aşağıdakilerden hangisi bu özelliklerden değildir?

- Eleştiriye kapalı olma
- Sabırlı ve kararlı olma
- Yeniliklere açık olma
- Çalışkan olma

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Teknoloji ve Toplum” konu başlıklı etkinlikte “bilimsellik” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Doğru ve Güvenilir Bilgi” konu başlıklı etkinlikte “doğruluk ve güvenilir olmak” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Sanal Ortamda Güvenlik” konu başlıklı etkinlikte “güvenilir olmak” değerine dolaylı yoldan değinildiği, “Bilim İnsanlarının Ortak Özellikleri” konu başlıklı etkinlikte “bilimsellik ve çalışkanlık” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Bilimsel Etik” konu başlıklı etkinlikte “bilim etiği” değerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok okuma metni (OM) başlığında yer verildiği görülmekte olup bilgi notu (BN), pekiştirme soruları (PS) ve internet haberi (İH) başlıklarında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde en fazla vurgulanan değer “bilimsellik” olduğu “dürüstlük” değerine herhangi bir şekilde yer verilmediği görülmektedir.

4.2.5. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *sorumluluk* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 18) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 35 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 26’da yer almaktadır.

Tablo 26

Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Sorumluluk	●		6x●		2x●	●			●	●
Dayanışma			2x●	2x●	●					●
Kültürel m.d.			2x●						3x●	●
Doğal ç.d			●							●
										Doğrudan ●
										Dolaylı ○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “sorumluluk” değerine yer verilirken kitapta bu değer haricinde “dayanışma, kültürel mirasa duyarlılık, doğal çevreye duyarlılık” değerlerine yer verildiği görülmektedir. Programda vurgulanması öngörülen “sorumluluk” değerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 26’da görüldüğü üzere “sorumluluk” değerine “hazırlık soruları, okuma metni, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “dayanışma” değerine “okuma metni, özlü sözleri yorumlayalım, pekiştirme soruları ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “kültürel mirasa duyarlılık” değerine “okuma metni, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “doğal çevreye duyarlılık” değerine “okuma metni ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı hazırlık soruları (HS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Ailenizle gıda alışverişine gittiğinizde satın aldığınız ürünlerde nelere dikkat edersiniz?” (s.144) (Sorumluluk)

Öğrenme alanı okuma metini (OM)başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Sorumlu her birey, Kayra Enez Özenalp gibi yenilikçi fikirler geliştirmeli ve geliştirdiği fikirleri topluma yararlı olmak için uygulamaya çaba harcamalıdır” (Şahin, 2019, s. 143). (Sorumluluk).

... “Market reyonlarında bu tür ürünleri görürsek hemen market çalışanlarına haber vermeli ve bir vatandaş olarak onları uyarmalıyız” (Şahin, 2019, s. 145). (Sorumluluk)

... “Orman işçileri; kereste üretmek amacıyla kesilen ormanları yeniden ağaçlandırır, ormanların bakımını üstlenir” (Şahin, 2019, s. 128). (Sorumluluk)

... “Oğlum, bu listeye sürekli tükettiğimiz ve evimizde yakın zamanda tükenebilecek ürünleri yazıyorum. Hazırladığım liste sayesinde daha hızlı alışveriş yapıyor, ihtiyacımız olmayan ürünleri satın almıyorum” (Şahin, 2019, s. 144). (Sorumluluk)

... “İnsanlar, düğün, kına gecesi ve sünnet gibi sosyal aktivitelerini evlerinin önünde yapardı. Ailelerinden gördükleri kültürel değerleri korumaya özen gösterirlerdi” (Şahin, 2019, s. 133) (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Geri dönüşümü önemseydiğim için çevre alanında bir şeyler yapmalıyım diye düşündüm. Çünkü insanoğlu olarak çevreyi sürekli kirletiyoruz fakat iş onu onarmaya geldiğinde maalesef aynı kararlılığı gösteremiyoruz” (Şahin, 2019, s. 139). (Doğal çevreye duyarlılık)

... “Annem, babam ve kardeşlerim hep birlikte bahçemizde lavanta yetiştirmeye karar verdik” (Şahin, 2019, s. 141). (Dayanışma)

... “Satın aldığı ürünün bütçesine uygun olup olmadığına dikkat eder. Aile bütçesini aşmayacak şekilde hareket eder” (Şahin, 2019, s. 147). (Sorumluluk, tasarruf).

Öğrenme alanı özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Bir elin nesi var iki elin sesi var” (Şahin, 2019, s. 140). (Dayanışma)

Öğrenme alanı pekiştirme soruları (PS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Yasin Sert ve Faiz Yoldaş iş birliği içinde olmasaydı bu iş fikri hayata geçebilir miydi?” (Şahin, 2019, s.139). (Dayanışma)

... “Bilinçli tüketiciler alışveriş esnasında nasıl olmalı?” (Şahin, 2019, s.145). (Sorumluluk)

Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değer “sorumluluk” (Bkz. Görsel 64) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Sıra Sizde

Aşağıda, satın alınan ürünlerle ilgili çeşitli durumlar verilmiştir. Öğrendiklerinizden yararlanarak bilinçli bir tüketicinin yapması gerekenleri defterinize yazınız.

1. Hatice Hanım satın aldığı bilgisayarı kutusundan çıkardığında ekranının kırık olduğunu görmüştür. Hatice Hanım'ın yerinde olsaydınız ne yapardınız?
2. Yasemin, okuldan eve geldiğinde annesinin kapıdan satış yöntemiyle ütü satın aldığını öğrenmiştir. Ancak annesi ütüyü aldığına pişman olmuştur. Yasemin'in yerinde olsaydınız ne yapardınız?
3. Serkan Bey'in aldığı televizyon 6 ay sonra arızalanmıştır. Bunun üzerine Serkan Bey garanti belgesi ve faturayla birlikte ürünü satın aldığı yere gitmiştir. Ancak satıcı Serkan Bey'in sorunuyla ilgilenmemiştir. Serkan Bey'in yerinde olsaydınız ne yapardınız?
4. Hakan Bey marketten etiket fiyatı 8 TL olan peynirden almıştır. Marketten aldığı fişi kontrol ettiğinde peynirin fiyatının fişte 10 TL yazdığını görmüştür. Hakan Bey'in yerinde olsaydınız ne yapardınız?

Görsel 64. Etkinlik 16

Öğrenme alanı görselleri (ÖAG) başlığında yer alan değere “sorumluluk ve kültürel mirasa duyarlılık” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 65. Bilinçli tüketici

Görsel 66. Market alışverişi

Bireylerinin bilinçli birer tüketici olabilmelerinin en birinci kuralı sorumluluklarının bilincinde olarak hareket etmektedir.

Görsel 67. Düğün merasimi

Görsel 68. Sümela Manastırı

Yukarıdaki görsellerde kültürel miras öğelerimize yer verilmektedir.

Ünite değerlendirme çalışmaları (ÜDÇ) başlığında yer alan değerlere “kültürel mirasa duyarlılık, doğal çevreye duyarlılık, sorumluluk ve dayanışma” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başına “D”, yanlış ise “Y” yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin doğrularını defterinize yazınız (Şahin, 2019, s. 149).

- (....)“Turizm faaliyetleri sayesinde insanlar tarihi ve doğal güzellikleri tanır, eğlenir ve dinlenirler.” (Kültürel mirasa duyarlılık, doğal çevreye duyarlılık)

Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruları cevaplayınız (Şahin, 2019, s. 152)

Aşağıdakilerden hangisi bilinçli bir tüketicinin yapması gereken bir davranış değildir? (Sorumluluk)

- Garanti belgesini onaylatır.
- Alışverişten sonra fiş alır.
- Ürünlerin son kullanma tarihini kontrol eder.
- Ambalajı yırtık olan ürünleri satın alır.
 - Bir elin nesi var, iki elin sesi var.
 - Birlikten kuvvet doğar.
 - Yalnız ta, duvar olmaz.

Yukarıda verilen atasözlerimizle aşağıdakilerden hangisinin önemi vurgulanmaktadır? (Dayanışma)

- Araştırma yapmanın
- Cömertliğin
- İş birliğinin
- Tüketicimin

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Çevremizdeki Faaliyetler” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık” değerine dolaylı yoldan değinildiği, “Ekonomik Faaliyetler Meslekleri Etkiler” konu başlıklı etkinlikte “sorumluluk, dayanışma ve kültürel mirasa duyarlılık” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim Ağı” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık, dayanışma ve sorumluluk” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Bilinçli Tüketici” konu başlıklı etkinlikte “sorumluluk” değerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok okuma metni (OM) başlığında yer verildiği görülmekte olup bilgi notu (BN), internet haberi (İH) ve gazete haberi (GH) başlığında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde en fazla vurgulanan değer “sorumluluk” olduğu, sorumluluk değeri vurgulanırken görsel öğelerden yeterince yararlanılmadığı görülmektedir.

4.2.6. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *özgürlük ve bağımsızlık* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 19) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 25 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı etkin vatandaşlık öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 27’de yer almaktadır.

Tablo 27

Etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Özgürlük			6x●		●	2x●				
Bağımsızlık			6x●						●	2x●
Eşitlik			3x●							●
Yardımseverlik			2x●			2x●			2x●	
Doğal ç.d.			●							

Bayrak sevgisi	2x●	●	●	●	2x●	
İstiklal	2x●	2x●	●	●	2x●	●
Marşı'na saygı						
					Doğrudan	●
					Dolaylı	○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “özgürlük ve bağımsızlık” değerlerine yer verilirken kitapta bu değer haricinde “eşitlik, sağlıklı olmaya önem verme, yardımseverlik, dayanışma, doğal çevreye duyarlılık, Türk bayrağına ve İstiklal Marşı'na saygı” değerlerine yer verildiği görülmektedir. Programda vurgulanması öngörülen “özgürlük ve bağımsızlık” değerlerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü

Tablo 27’de görüldüğü üzere “özgürlük” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları ve birlikte yapıyoruz” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “bağımsızlık” değerine “okuma metni, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “eşitlik” değerine “okuma metni ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “yardımseverlik” değerine “okuma metni, birlikte yapıyoruz ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “doğal çevreye duyarlılık” değerine “okuma metni” başlığında doğrudan vurgu yapıldığı, “bayrak sevgisi” değerine “okuma metni, birlikte yapıyoruz, internet haberi, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “İstiklal Marşı'na saygı” değerine “hazırlık soruları, okuma metni, özlü sözleri yorumlayalım, birlikte yapıyoruz, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” bölümlerinde doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı hazırlık soruları (HS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “İstiklal Marşı'nı söylemek size hangi duyguları yaşıyor?” (Şahin, 2019, s. 172). (Türk bayrağına ve İstiklal Marşı'na saygı)

Öğrenme alanındaki okuma metini (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Anayasamıza göre insanların temel hak ve özgürlükleri sebepsiz yere sınırlandırılama” (Şahin, 2019, s. 170). (Özgürlük)

... “Başkalarının temel haklarını kısıtlayan veya özgürlük alanlarını sınırlandıran kişiler suç işler” (Şahin, 2019, s. 169). (Özgürlük)

... “Milletimiz kurulan devletlerin altında bağımsız ve hür yaşamıştır” (Şahin, 2019, s. 172). (Bağımsızlık)

... “29 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruldu. Böylece devletimiz bağımsızlığını tüm dünyaya ilan etti” (Şahin, 2019, s. 172) (Bağımsızlık)

... “Ülkemizdeki eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetmeksizin herkese açıktır” (Şahin, 2019, s. 154). (Eşitlik)

... “Darüşşafaka cemiyeti annesi ve babası hayatta olmayan, maddi olanakları yetersiz, yetenekli öğrencilere karşılıksız eğitim olanağı sağlamak amacıyla kurulmuştur” (Şahin, 2019, s. 160). (Yardımseverlik)

... “TEMA vakfı ülkemizin en önemli sorunlarından biri olan erozyonla mücadele etmek için ağaçlandırma kampanyaları düzenler, vatandaşları erozyonla mücadele konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapar” (Şahin, 2019, s. 161). (Doğal çevreye duyarlılık)

... “Bayrak bir milletin bağımsız olduğunu gösteren önemli bir semboldür. Bayrağımız rengini bu vatan için şehit olan vatandaşlarımızın kanlarından almıştır” (Şahin, 2019, s. 173). (Bayrak sevgisi)

... “Milli marş kesinlikle para ile satılmaz” (Şahin, 2019, s. 174). (İstiklal Marşı’na saygı)

Öğrenme alanı özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Bu şiir bana değil milletime aittir” (Şahin, 2019, s. 174). (İstiklal Marşı’na saygı)

Öğrenme alanı pekiştirme soruları (PS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Temel hak ve özgürlüklerin korunmadığı bir dünyada yaşam nasıl olurdu?” (Şahin, 2019, s. 171). (Özgürlük)

Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değer “özgürlük” (Bkz. Görsel 69), “yardımseverlik” (Bkz. Görsel 70) “bayrak sevgisi ve İstiklal Marşı’na saygı” (Bkz. Görsel 71) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Sıra Sizde

Aşağıda verilen temel hak ve özgürlükleri kullanmanın sizler için önemi nedir? Düşüncelerinizi kutucuklara yazınız.

Özel Hayatın Gizliliği Hakkı	Katılım ve Düşünce Özgürlüğü

Görsel 69. Etkinlik 17

Sıra Sizde

Aşağıda verilen soruların cevaplarını araştırarak düşüncelerinizi defterinize yazınız.

1. Mahallenizden geçmekte olan belediye otobüsü son zamanlarda saatinde gelmemektedir. Bu sorunun giderilmesi için ne yapılması gerekmektedir?
2. Komşunuz Ayşe Teyze uzun zamandır tek başına yaşamaktadır. Kimsesi olmayan Ayşe teyze artık evinde ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelmiştir. Bu konuda Ayşe teyzeye nasıl yardımcı olabilirsiniz?
3. İlkokulu aynı sınıfta okuduğunuz bir arkadaşınızın ailesi onu ortaokula kayıt yaptırmamıştır. Bu arkadaşınızın eğitim ihtiyacının karşılanması için neler yapılmalıdır?

Görsel 70. Etkinlik 18

Sıra Sizde

Bayrağımızın ve İstiklâl Marşımızın önemiyle ilgili bir kompozisyon yazınız.

Görsel 71. Etkinlik 19

İnternet Haberi (İH) başlığında yer alan değer “bayrak sevgisi” (Bkz. Görsel 72) dair

Okuma Metni

Türk Bayrağı Kanunu

Madde 7 – Türk bayrağı; yırtık, sökükle, yamalı, delik, kirlili, soluk, buruşuk veya layık olmadığı manevi değeri zedeleyecek herhangi bir şekilde kullanılamaz. Resmi yemin törenleri dışında her ne maksatla olursa olsun masalara, kürsülere örtü olarak serilemez. Oturulan veya ayakla basılan yerlere konulamaz. Bu yerlere ve benzeri eşyaya bayrağın şekli yapılamaz. Elbise veya üniforma şeklinde giyilemez.

Hiçbir siyasi parti, teşekkül, dernek, vakıf ve tüzükte belirlenecek kamu kurum ve kuruluşları dışında kalan kurum ve kuruluşun amblem, flama, sembol ve benzerlerinin ön veya arka yüzünde esas veya fon teşkil edecek şekilde kullanılamaz.

Türk bayrağına sözle, yazı veya hareketle veya herhangi bir şekilde hakaret edilemez, saygısızlıkta bulunulamaz. Bayrak yırtılamaz, yakılamaz, yere atılamaz, gerekli özen gösterilmeden kullanılamaz.

Bu kanuna ve tüzüğe aykırı fiiller yetkililerce derhâl önlenir ve gerekli soruşturma yapılır.

Genel Ağ'dan düzenlenerek alıntılanmıştır (25.01.2018).

örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 72. Türk Bayrak Kanunu

Öğrenme Alanı Görseller (ÖAG) başlığında yer alan değere “bağımsızlık, yardımseverlik, bayrak sevgisi ve İstiklal Marşı'na saygı” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 73. Cumhuriyeti böyle kazandık

Yukarıdaki görselde genci, yaşlısı, şalvarlısı, takım elbiselisi, saçlısı sakallısı demeden Türk milletinin verdikleri bağımsızlık mücadelesi resmedilmiştir.

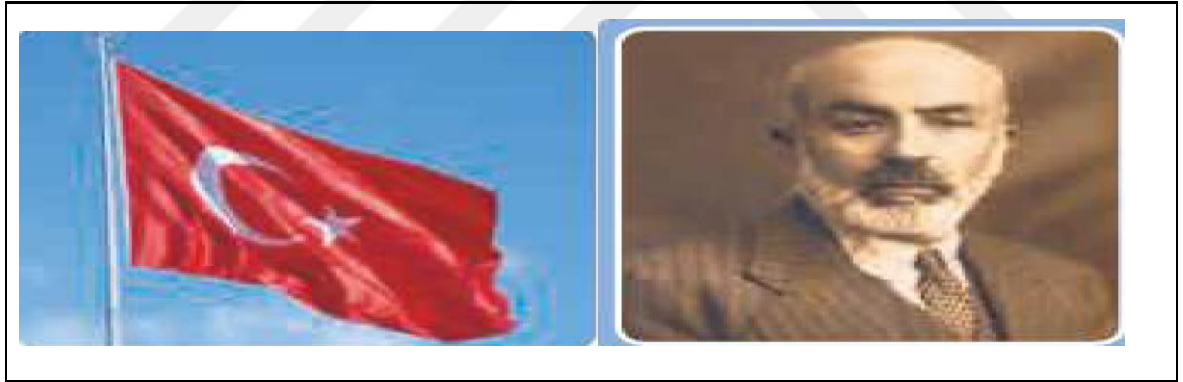

Görsel 74. Darüşşafaka

Görsel 75. Mehmetçik Vakfı

Görsel 76. LÖSEV

Dayanışma, yardımlaşma ve iş birliği içerisinde toplum yararına hareket eden kuruluşlara sivil toplum kuruluşları denir.

Görsel 77. Türk bayrağı

Görsel 78. Mehmet AKİF ERSOY

Milli birlik ve beraberliğin, bağımsızlığın en önemli sembolleri Türk bayrağı ve İstik Marşı'dır.

Ünite değerlendirme çalışmaları (ÜDÇ) başlığında yer alan değerlere “bağımsızlık, eşitlik, bayrak sevgisi ve İstiklal Marşı’na saygı” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başına “D”, yanlış ise “Y” yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin doğrularını defterinize yazınız (Şahin, 2019, s. 175).

- (...) “Türk bayrağını temiz bir şekilde ve özenli olarak kullanmalıyız” (Bayrak sevgisi)
- (...) “Bir milletin bağımsız ve hür şekilde yaşamasına, başka bir devlete bağımlı olmadan karar verebilmesine milli bağımsızlık denir” (Bağımsızlık)
- (...) 18 yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme, seçilme ve halk oylamasına katılma hakkına sahiptir” (Eşitlik)

Aşağıda verilen soruların cevaplarını defterinize yazınız (Şahin, 2019, s. 178).

- Bayrağımızın ve İstiklal Marşı’mızın bizler için önemi nedir?” (Bayrak sevgisi, İstiklal Marşı’na saygı)

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Halka Hizmet Veren Kurumlar” konu başlıklı etkinlikte “eşitlik, yardımseverlik, doğal çevreye duyarlılık” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Yaşadığım Yerin Yönetimi” konu başlıklı etkinlikte “bağımsızlık” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Temel Haklarımızı Öğrenelim” konu başlıklı etkinlikte “özgürlük” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Bayrağımız ve İstiklal Marşı” konu başlıklı etkinlikte “bayrak sevgisi ve İstiklal Marşı’na saygı” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok okuma metni (OM) başlığında yer verildiği en fazla vurgulanan değer ise “İstiklal Marşı’na saygı” olduğu görülmektedir. Bilgi notu (BN) ve gazete haberi (GH) başlıklarında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı tespit edilmiştir.

4.2.7. Küresel bağlantılar öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *kültürel mirasa duyarlılık* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 19) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 21 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı küresel bağlantılar öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 28’de yer almaktadır.

Tablo 28

Küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Kültürel mirasa duyarlılık	●		5x●			●			4x●	4x●
Tarihsel mirasa duyarlılık	●		4x●			●	●		6x●	5x●
Bilimsellik			4x●							
Eşitlik			○							
									Doğrudan	●
									Dolaylı	○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “kültürel mirasa duyarlılık” değerine yer verilirken kitapta bu değer haricinde “tarihsel mirasa duyarlılık, bilimsellik ve eşitlik, değerlerine yer verildiği görülmektedir. Programda vurgulanması öngörülen “kültürel mirasa duyarlılık” değerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 28’de görüldüğü üzere “kültürel mirasa duyarlılık” değerine “hazırlık soruları, okuma metni, birlikte yapıyoruz, internet haberi öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “tarihsel mirasa duyarlılık” değerine “hazırlık soruları, okuma metni, birlikte yapıyoruz, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “bilimsellik” değerine sadece “okuma metni” başlığında doğrudan vurgu yapıldığı, “eşitlik” değerine de sadece “okuma metni” başlığında doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı hazırlık soruları (HS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Turizm faaliyetleri insanlar arasındaki etkileşimi nasıl sağlar?” (Şahin, 2019, s. 188). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Lidyahıların hangi icadı günümüzde bütün insanlar tarafından kullanılmaktadır?” (Şahin, 2019, s. 191). (Tarihsel mirasa duyarlılık)

Öğrenme alanı okuma metini (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Bu süreçte kendilerine uygun bir otelde konaklar, kültürümüze ait yemeklerin tadına bakarlar” (Şahin, 2019, s. 189). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Bizlerde yabancı turistlerden onların dillerini, kültürlerini, yaşam biçimlerini ve dünyaya bakış açılarını öğrenmeye çalışırız. Bu sayede kültürler arasında etkileşim meydana gelir.” (s. 190) (kültürel mirasa duyarlılık)

... “Türk ve Yunan insanının çok ortak özelliği vardır. Yemeklerimiz, yaşayışımız, oyunlarımız, insanlarımız, kullandığımız birçok kelime benzer” (Şahin, 2019, s. 189). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Çorum’da yaşayan birinin Kars’taki Ani Harabeleri’ni, Rize’de yaşayan birinin Çanakkale Şahitleri Abidesi’ni görmeye gitmesi turizmdir” (Şahin, 2019, s. 188). (Tarihsel mirasa duyarlılık)

... “Sultanahmet Camii, Mevlâna Müzesi, İshak Paşa Sarayı ülkemize gelen turistlerin ziyaret ettikleri yerlerdendir” (Şahin, 2019, 190). (Tarihsel mirasa duyarlılık)

... “Ali Kuşçu yaptığı gözlemler sonucunda Ay’ın haritasını çıkaran ilk gökbilimcidir” (Şahin, 2019, s. 192). (Bilimsellik)

... “Yunus Emre; dil, din, ırk ve sosyal statü ayrımı yapılmaksızın her insanın değerli olduğunu savunur” (Şahin, 2019, s. 193). (Eşitlik)

Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değer “kültürel mirasa duyarlılık ve tarihsel mirasa duyarlılık” (Bkz. Görsel 79), dair örnek aşağıda sunulmuştur:

Sıra Sizde

Aşağıda verilen soruların cevaplarını defterinize yazınız.

- Ortak miras nedir ve özellikleri nelerdir?
- Ortak mirasın insanlar için önemi nedir?

Görsel 79. Etkinlik 20

Öğrenme alanı internet haberi (İH) başlığında yer alan değer “kültürel mirasa duyarlılık” (Bkz. Görsel 80) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Kapımı açık bırakıp uyuyabilirim.

2007 yılında Brezilya'dan Türk folklorik dansları konusunda kısa süreli eğitim almak için Türkiye'ye gelen ve Kapadokya'yı ziyaret ettikten sonra bölgede yaşamaya karar veren dans eğitmeni Maria Clara Lagoeiro Sussekind (Mariya Kılara Lageyro Suzekind) ise Türk misafirperverliğine hayranlık duyduğunu anlattı. Sussekind "Bu kültür, bu insanlar, bu toprak kalbime girdi ve burada devamlı yaşamaya karar verdim. Burası çok güvenli bir yer. Brezilya'dan arkadaşlarım buraya geldiğinde şaşırıyor. Akşamları bütün satıcılar sattığı eşyaları dışarıda bırakıp gidiyor. Ben 10 senedir buradayım ve buradaki insanlar hep bu şekilde yaşıyor. Herhangi bir sıkıntıyla karşılaşmıyor. Gerçekten burası çok güvenli, sakın, harika bir yer. Buranın manzarasını başka hiçbir yerde bulamazsınız." dedi.

Genel Ağ'dan düzenlenerek alıntılanmıştır (11.02.2018).

Görsel 80. Kapadokya

Öğrenme alanı görselleri (ÖAG) başlığında yer alan değere “kültürel mirasa duyarlılık ve tarihsel mirasa duyarlılık” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 81. Tatlı

Görsel 82. Yaprak sarması

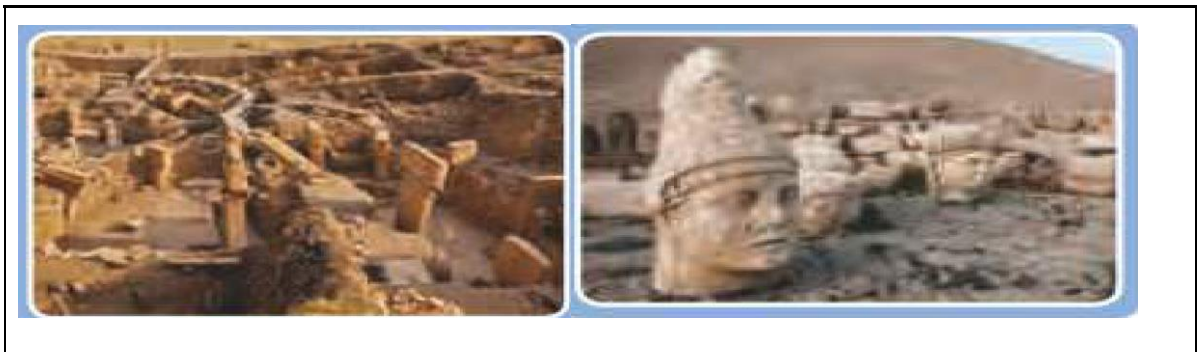
Yukarıda Türk kültürüne ait olup dünyaca ünlü olan yemeklerimiz yer almaktadır.

Görsel 83. Büyük Kanyon

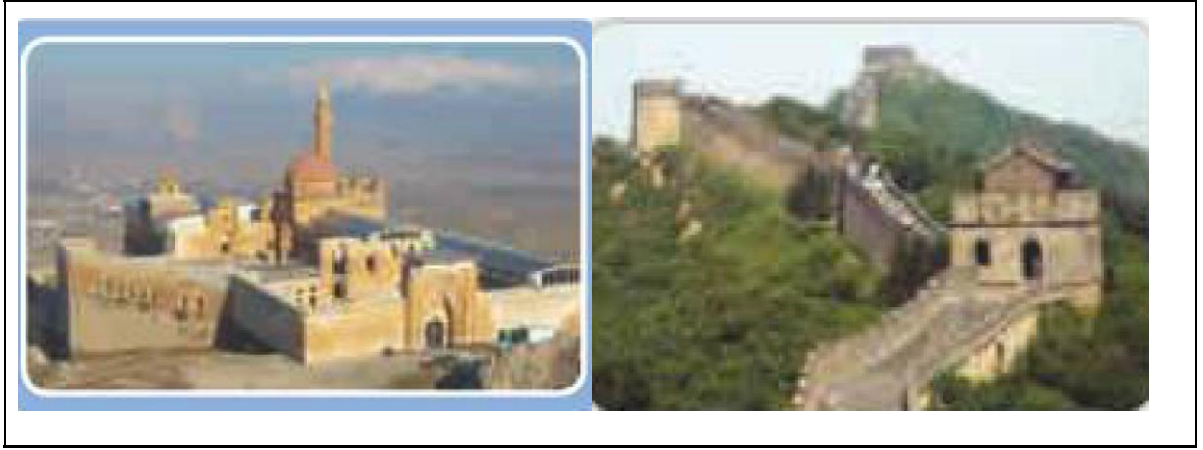
Görsel 84. Victoria Şelalesi

Yukarıdaki görsellerde yer alan doğal güzelliklerden ikisi de UNESCO tarafından Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır.

Görsel 85. Göbeklitepe

Görsel 86. Nemrut Dağı

Görsel 87. İshak Paşa Sarayı

Görsel 88. Çin Seddi

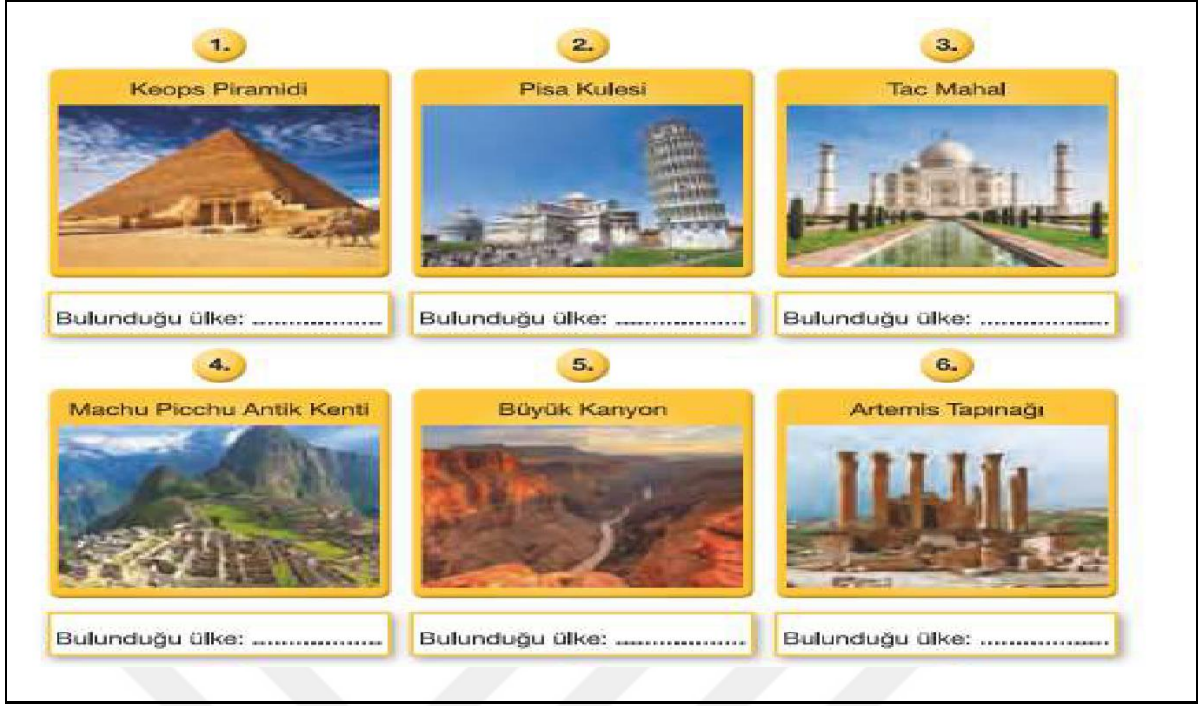
Tarihsel miras öğeleri bir ülkenin turizm faaliyetlerini etkileyen en önemli unsurlardan olması sebebiyle ekonomik anlamda da bulunduğu bölgeye katkı sağlamaktadır.

Ünite Değerlendirme Çalışmaları (ÜDÇ) bölümünde yer alan değerlere “kültürel mirasa duyarlılık ve tarihsel mirasa duyarlılık” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başına “D”, yanlış ise “Y” yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin doğrularını defterinize yazınız (Şahin, 2019, s. 196).

- (....) “Victoria Şelalesi insanlığa ait olan doğal bir ortak mirastır.” (Kültürel mirasa duyarlılık)
- (....) “İnsanlığın tarih boyunca sonraki kuşaklara bıraktığı maddi ve manevi değerlerin tümüne ortak miras adı verilir.” (Tarihsel mirasa duyarlılık)

Aşağıda verilen ortak miras öğelerinin hangi ülkede bulunduğunu araştırarak noktalı yerlere yazınız (Şahin, 2019, s. 197). (Kültürel mirasa duyarlılık, tarihsel mirasa duyarlılık)

Görsel 89. Ünite Değerlendirme Çalışması

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Yaşadığım Yerin Ülke Ekonomisine Katkısı” konu başlıklı etkinlikte “tarihsel mirasa duyarlılık” değerine dolaylı yoldan değinildiği, “Ekonomik İlişkilerde Teknoloji” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık” değerine dolaylı yoldan değinildiği, “Turizm ve Uluslararası İlişkiler” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık ve tarihsel mirasa duyarlılık” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Ortak Mirasımız” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık, tarihsel mirasa duyarlılık, bilimsellik” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “eşitlik” değerine dolaylı yoldan değinildiği görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok okuma metni (OM) başlığında yer verildiği en fazla vurgulanan değer ise “tarihsel mirasa duyarlılık” olduğu görülmektedir. Bilgi notu (BN), özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY), pekiştirme soruları (PS) ve gazete haberi (GH) başlıklarında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı tespit edilmiştir.

4.3. Altıncı sınıf ders kitabının incelenmesi

Daha öncede belirtildiği üzere “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 5 kazanım, “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 5 kazanım, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 4 kazanım, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 4 kazanım, “Üretim, Dağıtım ve

Tüketim” öğrenme alanında 6 kazanım, “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında 6 kazanım, “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında 4 kazanım şeklinde yer almaktadır.

Öğrenme alanları, ağırlıklı olarak verilmesi öngörülen değerler, kitapta yer alan değerler ve örtüşme durumlarının analiz tablosu aşağıda sunulmuştur.

Tablo 29

Altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verilen değerler ve örtüşme durumları

Öğrenme Alanı	Ünite	Doğrudan Verilecek Değerler	Kitapta yer alan değerler	Örtüşme Durumu
Birey ve Toplum	Birey ve Toplum	-Dayanışma -Yardımseverlik	-Dayanışma	
			-Yardımseverlik	
			-Sorumluluk	✓ Dayanışma
			-Kültürel Mirasa Duyarlılık	✓ Yardımseverlik
Kültür ve Miras	Kültür ve Miras	-Kültürel Mirasa Duyarlılık	-Saygı	
			-Kültürel Mirasa Duyarlılık	
			-Tarihsel Mirasa Duyarlılık	✓ Kültürel Miras
			-Eşitlik	Duyarlılık
			-Saygı	
			-Bilimsellik	
İnsanlar, Yerler,	İnsanlar, Yerler,	-Doğal Çevreye Duyarlılık	-Dayanışma	
			-Doğal Çevreye Duyarlılık	○ Doğal Çevreye Duyarlılık

Çevreler	Çevreler	-Vatanseverlik	-Vatanseverlik	
			-Bilimsellik	
			-Tarihsel Mirasa	
Bilim,	Bilim,	-Bilimsellik	Duyarlılık	✓ Bilimsellik
Teknoloji	Teknoloji		-Dürüstlük	
ve Toplum	ve Toplum		-Saygı	
			-Vatanseverlik	
Üretim,	Üretim,	-Vatanseverlik		✓ Vatanseverlik
Dağıtım ve	Dağıtım ve	-Doğal Çevreye	-Vatanseverlik	✓ Doğal Çevreye
Tüketim	Tüketim	Duyarlılık	-Doğal Çevreye	Duyarlılık
		-Sorumluluk	Duyarlılık	✓ Sorumluluk
			-Sorumluluk	
Etkin	Etkin		-Eşitlik	
Vatandaşlık	Vatandaşlık	-Eşitlik	-Demokrasi	
			Bilinci	
			-Özgürlük	✓ Eşitlik
			-Saygı	
			Vatanseverlik	
Küresel	Küresel	-Kültürel Mirasa	-Kültürel Mirasa	✓ Kültürel
Bağlantılar	Bağlantılar	Duyarlılık	Duyarlılık	Mirasa
			-Barış	Duyarlılık
			-Dayanışma	

Görüldüğü üzere 6. sınıf düzeyinde programda yer alan değerler ile kitapta yer verilen değer örtüşmüştür. Aşağıda bu durum öğrenme bağlamında ayrıntılı bir şekilde betimlenmiştir.

4.3.1. Birey ve toplum öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *dayanışma ve yardımseverlik* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 20) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 32 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı birey ve toplum öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 30’da yer almaktadır.

Tablo 30

Birey ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Dayanışma	2x●		5x●		4x●	2x●	●		3x●	2x●
Yardımseverlik	●	●	4x●		●	●	●		2x●	2x●
Sorumluluk			3x●		●	●			6x●	●
Kültürel mirasa duyarlılık	●		4x●						5x●	2x●
Saygı	●		2x●		2x●	●			●	●
Doğrudan										●
Dolaylı										○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “dayanışma ve yardımseverlik” değerine yer verilirken kitapta bu değer haricinde “sorumluluk, kültürel mirasa duyarlılık ve “saygı” değerlerine yer verildiği görülmektedir. Programda

vurgulanması öngörülen “dayanışma ve yardımseverlik” değerlerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 30’da görüldüğü üzere “dayanışma” değerine “hazırlık soruları, okuma metni, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, internet haberi, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “yardımseverlik” değerine “hazırlık soruları, bilgi notu, okuma metni, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, internet haberi, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “sorumluluk” değerine “okuma metinleri, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “kültürel mirasa duyarlılık” değerine “hazırlık soruları, okuma metni, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “saygı” değerine “hazırlık soruları, okuma metni, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı hazırlık soruları (HS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Gelenek ve göreneklerimizden bildiklerinizi yazınız” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 17). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Ülkemizi bir çiçek bahçesine benzetebilir miyiz? Bahçeyi oluşturan farklılıklar bütünü olarak düşünürsek neler söyleyebiliriz?” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 27). (Saygı -farklılıklara-)

... “Aile içi yardımlaşma ve dayanışmaya örnek davranışlar nelerdir?” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 33). (Dayanışma)

... “Bildiğiniz sosyal yardım kuruluşları hangileridir?” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 33). (Yardımseverlik)

Öğrenme alanı bilgi notu (BN) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Ücretsiz aranabilen “Alo 144 Sosyal Yardım Hattı” ile sosyal yardıma ihtiyacı olan vatandaşlarımıza profesyonel destek sağlanmaktadır” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 37). (Yardımseverlik)

Öğrenme alanı okuma metni (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Hayatta bazen yalnız iken yapamayacağımız, üstesinden gelemeyeceğimiz işler vardır. Böyle zamanlarda iş birliği yapmak, gücümüzü ve yeteneklerimizi birleştirmek gerekir” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 33). (Dayanışma)

... “Komşuların birbirine yemek verme, aşure gününde aşurelerin dağıtılması, cenaze evlerine yemek götürülmesi, düğünlerde hediye verilmesi vb. gibi davranışlar Türk toplumunda yardımlaşma ve dayanışma örnekleridir” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 34). (Dayanışma)

... “Baş başa vermeyince taş yerinden kalkmaz” diyen atalarımız düşmanlarına karşı birlik içinde hareket etmişlerdir” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 34). (Dayanışma)

... “Kızılay, afetlerde ve olağan dönemlerde korumasız ve ihtiyaç sahiplerine yardım sağlamak, toplumda yardımlaşmayı geliştirmek ve kan ihtiyacını karşılamak amacıyla hizmet vermektedir” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 37). (Yardımseverlik)

... “Çevremizde bulunan yardıma muhtaç kişilere yardım etmek ve destek olmak dinimiz tarafından bize yüklenen bir görevdir” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 19). (Yardımseverlik)

... “Nesilden nesle aktarılan gelenek ve göreneklerimiz bize ait yiyecekler, giyecekler, el sanatları, düğünler, spor müsabakaları vb. oluşur” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 23). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Ülkemizde Karabük’te Safranbolu, Ankara’da Beypazarı, Çorum’da İskilip, Sakarya’da Taraklı evleri vb. kültürümüzü yansıtan mimari eserlere örnektir” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 24). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Anne ve babama yardım etmek, onların sevgilerine layık olmak, ablalarımı örnek alıp onlardan iyi şeyler öğrenmek benden beklenen davranışlardı. Ben de bir çocuk olarak sorumluluklarımı yerine getirmeye çalıştım” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 15). (Sorumluluk)

... “Milletimiz tarih boyunca kurduğu devletlerin bünyesinde farklı dinleri, mezhepleri ve etnik kökenleri barındırmıştır. Günümüzde bu farklılıklara duyulan saygıya en güzel örnek Hatay ilimizdir” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 31). (Saygı -farklılıklara-)

Öğrenme alanı pekiştirme soruları (PS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Komşuluk ilişkilerinin toplumsal birlik ve dayanışmaya katkıları hakkında neler söyleyebilirsiniz?” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 19). (Dayanışma)

... “Gelenek ve göreneklerimizden biri olan düğünlerimizin toplumsal birlik ve dayanışmaya katkısı hakkında neler söyleyebilirsiniz?” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 23). (Dayanışma)

... “Sadaka taşlarına para bırakan ve buradan para alan kişilerin duyguları hakkında neler söyleyebilirsiniz?” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 35). (Dayanışma, yardımseverlik)

... “Günümüzde sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici benzer uygulamalar var mıdır?” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 35). (Dayanışma, yardımseverlik)

... “Yardımlaşma ve dayanışmanın önemi hakkında neler söyleyebilirsiniz?” (Kaplan ve diğerleri, s. 36).
(Dayanışma, yardımseverlik)

... “Rolleri değiştikçe Hüseyin Bey’in sorumluluklarının da değişmesi ile ilgili ne söyleyebilirsiniz?”
(Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 15). (Sorumluluk)

... “Günümüzde insanların dini, etnik mezhep ayrımı yapmadan bir arada barış ve huzur içinde yaşaması için gerekli hususlar nelerdir?” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 31). (Saygı -farklılıklara-)

Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değer dayanışma (Bkz. Görsel 90), yardımseverlik (Bkz. Görsel 91), sorumluluk (Bkz. Görsel 92) ve saygı (Bkz. Görsel 93) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Sıra Sizde

Aşağıda, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetler verilmiştir. Sınıfınızda beşer kişilik gruplar oluşturunuz. Her bir grup bu faaliyetlerden birini ya da sizin düşündüğünüz bir faaliyeti seçerek yönerge doğrultusunda gerçekleştiriniz. Yaptığınız çalışmayla ilgili sunu hazırlayarak sınıfta paylaşınız.

Faaliyet konuları:

- * Okulum içi ve bahçesini güzelleştirmek amacıyla faaliyetler başlatalım.
- * Edindiğimiz kardeş okul için kitap kampanyası başlatalım.
- * Velilerimizi kan bağışına yönlendiren bir kampanya düzenleyelim.
- * İhtiyaç sahiplerine yardım edelim.
- * Sokak hayvanlarını besleyelim ve koruyalım.
- *
- *

Faaliyetinizin adı:

Faaliyetinizin planı:

Görsel 90. Etkinlik 21

Sıra Sizde

Öğrencilerin Simit Parası İhtiyaç Sahiplerini Sevindiriyor

Niğde, Yunus Emre Anadolu Lisesi öğretmen ve öğrencilerinin kurduğu Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Kulübü üyelerinin başlattığı “Haftada 1 TL Bağış” kampanyası kapsamında, bağış kutusunda toplanan paralarla her ay ihtiyaç sahibi yedi aile sevindiriliyor. Okulda oluşturulan yardım köşesine koydukları bağış kutusuna, gönüllülük esasıyla her hafta bir lira bağış yapan öğrenciler, belirledikleri ihtiyaç sahibi yedi aileye ayda 300'er TL veriyor.

Ayrıca üç aydır faaliyetlerini sürdüren kulüp üyeleri, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğünden de isimlerini aldıkları ihtiyaç sahibi ailelere ulaşarak onlara maddi destek sağlıyor; artan parayla aldıkları oyuncakları Sevgi Evlerinde barınan çocuklara hediye edip onların yüzünün gülmesine vesile oluyor.

Genel Ağ haberi 06/11/2017 (Düzenlenmiştir.)

1. Yukarıda öğrencilerin yaptığı faaliyetin amacını söyleyiniz.
2. Yardım alan aileler ve Sevgi Evlerindeki çocuklar neler hissetmiş olabilir? Söyleyiniz.
3. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Kulübünün yaptığı bu faaliyeti toplumsal birlik ve dayanışma açısından değerlendiriniz.
4. Siz de okulunuzda yaptığınız benzer faaliyetlere örnekler veriniz.

Görsel 91. Etkinlik 22

Sıra Sizde

Aşağıdaki tabloya içinde bulunduğunuz grup ya da kurum adlarını, buradaki rollerinizi ve sizden beklenen davranışları yazınız.

	Grup ya da Kurum Adı	Rolüm	Beklenen Davranış
1	Aile	Çocuk	Anne ve babama yardımcı olmak
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			

Görsel 92. Etkinlik 23

L.26.

Kilimlerdeki desenlere tek tek baktığımızda bir anlam ifade etmezler. Desenler bir araya gelince zenginliğe dönüşür. Renkler desenleri, desenler motifleri, motifler de kilimi oluştururken farklılıklar bir sanata dönüşmüştür.

Verilen ifade ile kilimi ilişkilendirerek “Hepimiz aynı kilimin desenleriyiz.” konulu bir kompozisyon yazınız.

Görsel 93. Etkinlik 24

Öğrenme alanı internet haberi (İH) başlığında yer alan değer dayanışma (Bkz. Görsel 94) yardımseverlik (Bkz. Görsel 95) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Asalet ve Merhametin Simgesi Sadaka Taşları

"Bir elin verdiği diğer el görmeyecek." sözünün canlanmış hâlidir sadaka taşları.

Osmanlı Devleti'nde insan merkezli mahalle anlayışının en güzel yansımalarından olan sadaka taşlarından Edirne'de de bir adet bulunmaktadır. Genellikle cami etrafında bulunan ve üzerinde para koyabilecek bir oyugu bulunan sadaka taşları, mesaisine akşam karanlığında başlardı. Dar ve çıkmaz sokaklı Osmanlı mahallesine karanlık çöktüğünde canlanırdı sadaka taşları.

Sadaka taşlarına para bırakıldıktan sonra ihtiyacı olan kişi sadaka taşından sadece ihtiyacı kadarını alır ve diğer ihtiyaç sahiplerini de düşünürdü. Hatta 17. yüzyılda İstanbul'u anlatan bir Fransız gezgin, karşılaştığı medeniyet karşısında çok şaşırması olduğundan olacak ki takip etmiş, sadaka taşında bulunan paraların tam bir hafta boyunca yerinde kaldığını belirtmiştir.

Genel Ağ haberi 05/10/2017 (Düzenlenmiştir.)

Görsel 94. Merhamet simgesi

Tarihin Büyük İnsani Yardım Kampanyası

Takvimler 23 Ekim 2011'i gösterdiğinde acı haber Van'dan geldi. Önce 7.2 ardından 9 Kasım 2011'de 5.6 ile iki büyük deprem yaşayan Van'ın hemen her yerinden feryatlar yükselmeye başladı. Yüzlerce ev yıkıldı, on binlerce hasar gördü, 644 vatandaşımız hayatını kaybetti.

Depremi hemen ardından bölgeye ulaşan Türk Kızılayı çadır kentlerde yüz binlerce insana hizmet verdi. Aynı anda ihtiyaç malzemelerinin dağıtımını da Van ve Erciş'te gerçekleştirdi.

Ülke genelinde tüm yardımsever vatandaşlarımız birlik ve beraberlik içerisinde yardım kampanyaları düzenledi. Türkiye'nin dört bir yerinden yapılan yardımlar Van'a ulaştı.

Genel Ağ haberi 24/01/2017 (Düzenlenmiştir.)

131- Van Depremi Sonrasında Yapılan Yardımlar

Görsel 95. İnsani yardım kampanyası

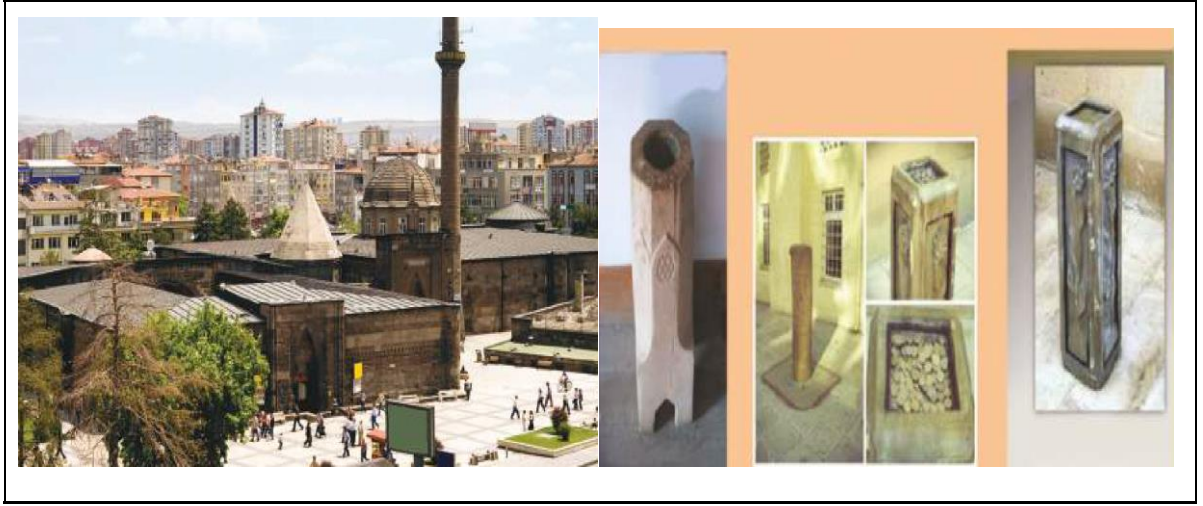
Öğrenme alanı görselleri (ÖAG) başlığında yer alan değere “dayanışma, yardımseverlik, sorumluluk, kültürel mirasa duyarlılık ve saygı” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 96. Dayanışma

Görsel 97. İmece usulü

Görsel 98. Hunat Hatun Külliyesi

Görsel 99. Sadaka taşları

Tarih boyunca Türkler yardımlaşma ve dayanışmanın ne güzel örneklerini sergilemişlerdir. Yukarıdaki görsellerde de vakıf kültürü ve dayanışmanın önemi vurgulanmaktadır.

Görsel 100. Baba ve kızı

Görsel 101. Öğretmen

Görsel 102. Kütüphane

Birey toplumda birden çok rol üstlenir ve bu roller gereği birtakım sorumlulukları vardır. Yukarıdaki görselde sorumluluklara örnek verilmiştir.

Görsel 103. Kültürel yemeklerimiz

Görsel 104. Gelin ve damat

Nesilden nesle aktarılan gelenek ve göreneklerimiz içerisinde yemeklerimiz ve düğün merasimlerimizde yer almaktadır.

Görsel 105. Renkli çiçekler

Görsel 106. Kilise

Farklılıklar sayesinde birbirimizi tamamlar ve bir bütün oluruz. Farklılıklara saygı duymalı ve hoşgörülü davranmalıyız.

Ünite değerlendirme çalışmaları (ÜDÇ) başlığında yer alan değerlere “dayanışma, yardımseverlik, sorumluluk, kültürel mirasa duyarlılık ve saygı” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başına “D”, yanlış ise “Y” yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin doğrularını defterinize yazınız (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 43).

- (....) “Sosyal yardım, ihtiyaç sahiplerinin yiyecek, giyecek, yakacak, tedavi, ilaç vb. gibi ihtiyaçlarının karşılıksız temin edilmesidir.” (Yardımseverlik)
- (....) “Bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan duyguya saygı denir.” (Saygı)
- (....) “Toplumun kurum ve kuruluşlarıyla ortak değerlerde birleşmesi ve birlikte hareket etmesine toplumsal dayanışma denir.” (Dayanışma)
- (....) “Gelenek ve görenekler bizi bir araya getirip ortak duygularda buluşmamızı sağlar.” (Kültürel mirasa duyarlılık)
- (....) “Sorumluluk üyesi olduğumuz grupta üstlendiğimiz rollerin gereklerini yerine getirmektir.” (Sorumluluk)

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Toplumdaki Rollerim” konu başlıklı etkinlikte “sorumluluk” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Bizi “Biz” Yapanlar” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık, yardımlaşma ve dayanışma” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Kır Çiçekleri Gibiyiz Rengarek” konu başlıklı etkinlikte “saygı” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Bir Elin Nesi Var İki Elin Sesi Var” konu başlıklı etkinlikte “dayanışma ve yardımseverlik” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Hak, Özgürlük ve Sorumluluk” konu başlıklı etkinlikte “sorumluluk” değerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok okuma metinleri (OM) başlığında yer verildiği en fazla vurgulanan değer ise “dayanışma” olduğu görülmektedir. Özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY) ve gazete haberi (GH) başlıklarında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı tespit edilmiştir.

4.3.2. Kültür ve miras öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *kültürel mirasa duyarlılık* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 20) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 55 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı kültür ve miras öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 31’de yer almaktadır.

Tablo 31

Kültür ve miras öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Kültürel mirasa duyarlılık			10x●		5x●	3x●	2x●		5x●	3x●
Tarihsel mirasa duyarlılık		●	5x●		●				8x●	2x●
Eşitlik			4x●		●				●	
Saygı			3x●							
Bilimsellik		●	4x●							
Dayanışma			3x●						3x●	
										Doğrudan ●
										Dolaylı ○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “kültürel mirasa duyarlılık” değerine yer verilirken kitapta bu değer haricinde “tarihsel mirasa duyarlılık, eşitlik, saygı, bilimsellik ve dayanışma” değerlerine yer verildiği görülmektedir. Programda vurgulanması öngörülen “kültürel mirasa duyarlılık” değerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 31’de görüldüğü üzere “kültürel mirasa duyarlılık” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, internet haberi, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “tarihsel mirasa duyarlılık” değerine “bilgi notu, okuma metni, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “eşitlik” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları, öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “saygı” değerine “okuma metni” başlığında

doğrudan vurgu yapıldığı, “bilimsellik” değerine “bilgi notu, okuma metni, pekiştirme soruları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “dayanışma” değerine “okuma metni ve öğrenme alanı görselleri” analiz biri başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı bilgi notu (BN) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Moğolistan’da abidelerin bulunduğu alan Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) tarafından Orhun Müzesi haline getirilmiştir” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 56). (Tarihsel mirasa duyarlılık)

... “Türkler bir müddet sonra “On İki Hayvanlı Türk Takvimi’ni oluşturmuşlardır” (Kaplan ve diğerleri, s. 63). (Bilimsellik)

Öğrenme alanı okuma metni (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Türkler barınak ihtiyaçlarını üzeri kalın keçe örtülerle kaplanan çadırlarla sağlamışlardır” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 49). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Ancak kalabalık Çin nüfusu içinde Türklerin milli kültürlerini kaybederek yok olmalarını önlemek amacıyla bu topraklara Türkleri yerleştirmedim” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 50). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Sözlü edebiyat Orta Asya’da çok gelişmiştir. Yaşam biçimlerini anlatan savlar (atasözü), ölenler için söylenen sagular (ağıt), koşuk adı verilen şiirler ve meşhur destanları vardır” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 51). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Nevruz Bayramı’nın Anadolu’da ve Türk kültürünün yayıldığı bölgelerde son derece köklü ve zengin bir geçmişi vardır” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 78). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Halka hizmet Hakk’a hizmettir.” Düşüncesiyle hareket eden yöneticiler, han, hamam, kervansaray, türbe, camii, mescit, hastane vb. yapılar inşa etmişlerdir” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 75). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Mengücekliler tarafından Sivas Divriği’de yapılan Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası UNESCO tarafından 1985 yılında Dünya Miras Listesi’ne alınmıştır” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 86). (Tarihsel mirasa duyarlılık)

... “Başlıca silahları ok, yay, kılıç, mızrak, kalkan, gürz vb. olmuştur” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 51). (Tarihsel mirasa duyarlılık)

... “Sınıf farklılıkları ve kölelik yoktu. Kadın hem devlet yönetiminde hem de sosyal hayatta önemli bir role sahipti” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 60). (Eşitlik)

... “Ey insanlar!... Arap’ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap üzerine üstünlüğü olmadığı gibi; kırmızı tenlinin siyah üzerine, siyahın da kırmızı tenli üzerine bir üstünlüğü yoktur” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 68). (Eşitlik)

... “Bir bilim merkezi olan Beytül Hikme bu dönemde kurulmuştur. Beytül Hikme dönemin en büyük bilimsel araştırma ve tercüme merkezidir” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 70). (Bilimsellik)

... “Hükümdarlar bilim insanlarını destekleyerek bilimsel çalışmalarında onlara her türlü imkânı sunmuştur. Gazne hükümdarı Sultan Mahmut’un bilim insanı Biruni için kullandığı “sarayımın en değerli hazinesi” ifadesi bu durumun en güzel örneğidir” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 77). (Bilimsellik)

... “Güzel huy ve iyi özelliklerle bezenmiş çocuklar böyle olurlar ve anne ile babalarına saygı gösterirler” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 62). (Saygı -anne ve babaya-)

... “Mutasavvıflar İslam dininin özünü Anadolu insanına aktararak milletimizin birliğini ve bütünlüğünü korumasında önemli rol oynadılar” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 94). (Dayanışma)

Öğrenme alanı pekiştirme soruları (PS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Konargöçer yaşantı içerisinde çadırların Türkler için önemi nedir?” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 49). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Pazırık Halısı, Türk kültürünün hangi alanında bize bilgi vermektedir?” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 54). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Orhun Yazıtları’nın Türk tarihi açısından önemi nedir?” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 57). (Tarihsel mirasa duyarlılık)

... “Hakan bir emir vereceği zaman “Hakan ve Hatun buyuruyor ki!” diye başladılar. Hakanın kullandığı bu ifadeden yola çıkarak Türklerde devlet yönteminde kadının rolünü açıklayınız.” (s. 60) (eşitlik)

Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değer “kültürel mirasa duyarlılık” (Bkz. Görsel 107) ve (Bkz. Görsel 108) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Sıra Sizde

Hun hükümdarı ile evlenen Çinli prensesin yazdığı şiiri okuyunuz.

Yurdundan ayrıldım kara bağlarım
Şimdi de Hunların çadın yerim
Ocağım kül oldu ona ağlarım,
Dünyaya gelmemiş olmak isterim
Yünden ip yapar, keçe giyerler
Gözümde beter gelir, gönüme kötü,

Koyunun etini yerler,
İçemem bakırla sunulan sütü
Davulu her gece durmaz döverler,
Dönerler ta güneş doğana kadar.
Fırtına bozkırda gök gibi gürlür,
Yollar toz duman boğana kadar.

Safa ÖCAL, "Türk Dünyası Araştırmaları" / s.163 (Düzenlenmiştir.)

Hunların yaşantılarını dile getiren şürden yola çıkarak, aşağıdaki açıklamalarda istenen cevapları aşağıdaki kutucuklara yazınız.

a) Hunların barmakları	b) Hunların dokumaları, kıyafetleri
c) Hunların yiyecekleri	ç) Hunların çalgıları
d) Hunların madenleri	e) Hunların yaşadığı coğrafyanın bitki örtüsü

Görsel 107. Etkinlik 25

Sıra Sizde

Uygurların Yaşamı

Uygurlar kış gelince Turfan'a gelip otururlar ve bahar gelince de Karabalğasun şehrine göç ederlerdi. Uygurların başkenti olan Karabalğasun, aynı zamanda bir ilim ve sanat merkeziydi. Turfan şehri ticaret yollarının kesiştiği bir merkez olması bakımından önemliydi. Bundan dolayı birçok yabancı tüccar ve ticaret kolonileri vardı. Kervan işletmek, tüccarları kontrol ederek vergi almak onları zenginleştiriyordu. Ayrıca türlü milletten insanlarla karşılaşp onların dillerini de öğrenen Uygurların, dünya görüşleri de geliyordu. Kültür ve medeniyette çok önemli ilerlemeler gösteren Uygurların, mani ve buda dini hakkındaki bilgileri Çinlilerden çoktu.

Bahaddin ÖGEL, "Türk Kültürünün Gelişme Çağları", s.205-206 (Düzenlenmiştir.)

Metinden yola çıkarak Uygurların ekonomik, kültürel ve dini yönleriyle ilgili öğrendiklerinizi aşağıdaki kutucuklara yazınız.

EKONOMİK:

KÜLTÜREL:

DİNİ:

Görsel 108. Etkinlik 26

Öğrenme alanı internet haberi (İH) başlığında yer alan değer "kültürel mirasa duyarlılık" (Bkz. Görsel 109) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Pazırık Halısı

Dünyanın en eski halılarından biri olan Pazırık Halısı, MÖ III. yüzyılda Asya Hun Türkleri tarafından dokunduğu kabul edilmektedir. Rus arkeolog C.I. Rudenko tarafından 1947-1949 yılları arasında Sibirya'da Altay Dağları eteklerinde, Türklere ait olan Pazırık kurganındaki oda şeklindeki mezarlardan çıkarılmıştır. Oda mezarının içine su dolup buzullaşması sonucu bugüne kadar gelmiştir. Günümüzde ise Leningrad Ermitaj Müzesinde (Rusya) sergilenmektedir. Halı yaklaşık olarak 1.89x2 m ebatında olup, yün malzeme ve Türk düğüm tekniği ile (Gördes düğümü) dokunmuştur. Halıda hayvan figürleri ile bitkisel ve geometrik motifler kullanılmıştır. Günümüzde Niğde'de tekrar dokunan Pazırık Halısı, Niğde Valiliğinde sergilenmeye başlanmıştır.

2.9: Pazırık Halısı-Leningrad Ermitaj Müzesi-Rusya

Görsel 109. Pazırık Halısı

Asya Hunları tarafından yapılmış dünyanın en eski halılarından biri olan Pazırık Halısı kültürel miras öğelerimiz içinde yer almaktadır.

Öğrenme alanı görselleri (ÖAG) başlığında yer alan değere “kültürel mirasa duyarlılık, tarihsel mirasa duyarlılık, eşitlik, bilimsellik ve dayanışma” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 110. Çadır

Görsel 111. Bayat Kilimi

Görsel 112. Nevruz

Yerleşik hayat öncesinde Türklerin yaşadıkları çadırlar, baharı müjdeleyen Nevruz bayramı, Türklere ait ilk patentli kilim Bayat Kilimi kültürel miras öğelerimiz arasında yer almaktadır.

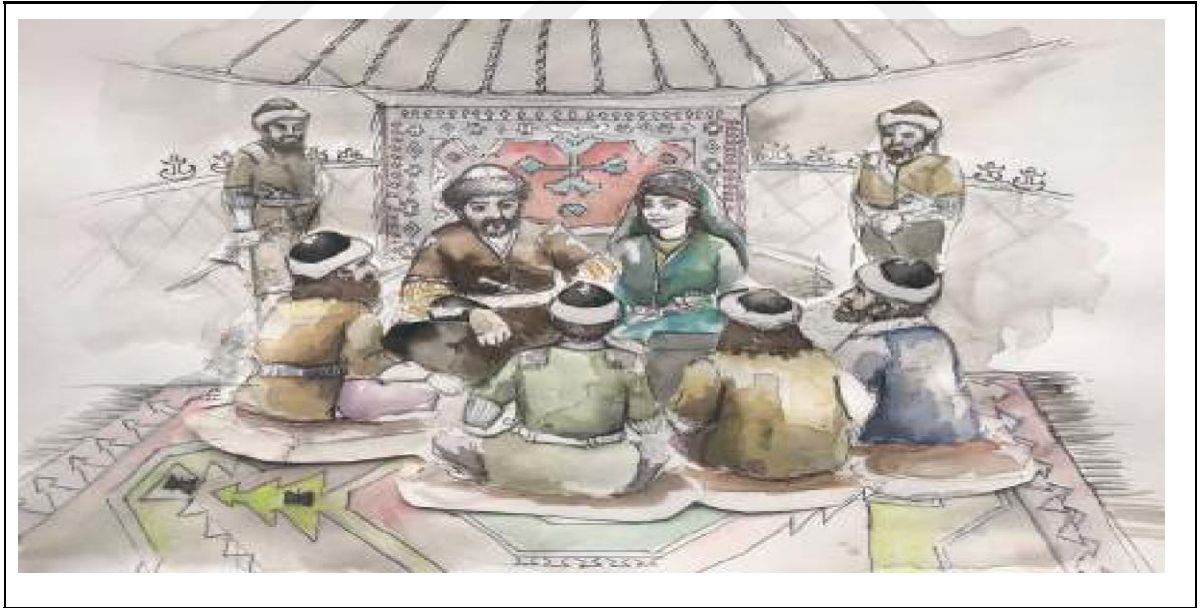

Görsel 113. Çin Kalesi

Görsel 114. Orhun Abideleri

Görsel 115. Ribat-ı Melik

Yukarıda verilen görseller tarihsel miras öğeleridir.

Görsel 116. Kurultay

Devlet yapısında hukukun üstünlüğünün hâkim olmasına bir örnek olarak Kurultaylar bulunmaktadır.

Görsel 117. Mutasavvıflar

İslam dininin özünü Anadolu insanına yaymayı kendilerine görev bilen ve birlik beraberliğin simgesi olan mutasavvıflar yukarıdaki görselde yer almaktadır.

Ünite değerlendirme çalışmaları (ÜDÇ) başlığında yer alan değerlere “kültürel mirasa duyarlılık ve tarihsel mirasa duyarlılık” dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başına “D”, yanlış ise “Y” yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin doğrularını defterinize yazınız (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 100).

- (....)Eski Türklerde devletin başındaki kağana Tanrı tarafından verildiğine inanılan güce kut denir.” (Kültürel mirasa duyarlılık)
- (....) “Orhun Abideleri Asya Hun Devleti zamanında yazılmıştır.” (Tarihsel mirasa duyarlılık)

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Türklerin Ana Yurdu Orta Asya” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık, tarihsel mirasa duyarlılık ve eşitlik” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “İslamiyet’in Doğuşu” konu başlıklı etkinlikte “eşitlik, dayanışma ve bilimsellik” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Türkler İslamiyet İle Tanışıyor” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık, bilimsellik ve dayanışma” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Yeni Yurt Anadolu” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık, tarihsel mirasa duyarlılık ve dayanışma” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Tarihi Yollar” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık” değerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok okuma metni (OM) başlığında yer verildiği en fazla vurgulanan değer ise “kültürel mirasa duyarlılık” olduğu görülmektedir. Hazırlık soruları (HS), özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY) ve gazete haberi (GH) başlıklarında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı tespit edilmiştir.

4.3.3. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *vatanseverlik ve doğal çevreye duyarlılık* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 21) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 28 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 32’de yer almaktadır.

Tablo 32

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaları

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Vatanseverlik										
Doğal çevreye duyarlılık			○							
										Doğrudan ●
										Dolaylı ○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “vatanseverlik ve doğal çevreye duyarlılık” değerine yer verilirken kitapta bu değer haricinde herhangi bir değere rastlanmamıştır. Programda vurgulanması öngörülen “vatanseverlik” değerine kitaplarda yer verilmediği görülürken “doğal çevreye duyarlılık” değerine de sadece bir kez yer verilmesi sebebi ile örtüşmenin tam olarak sağlanmadığı görülmektedir.

Tablo 32’de görüldüğü üzere “vatanseverlik” değerine herhangi bir analiz birimi başlığında yer verilmediği, “doğal çevreye duyarlılık” değerine ise “okuma metni” başlığında ise sadece bir kez doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı okuma metini (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Yaşanılan iklimin özelliklerine bağlı olarak giyindiğimiz kıyafetler, içinde yaşadığımız evlerin yapı malzemeleri ve ekonomik faaliyetlerde çeşitlilik göstermektedir” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 125). (Doğal çevreye duyarlılık)

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Dünya’nın Neresindeyiz?, Ülkemizin Coğrafi Özellikleri, Ülkemizin Beşeri Coğrafyası” konu başlıklı etkinliklerde herhangi bir değere vurgu yapılmadığı, “Farklı İklimler, Farklı Yaşamlar” konu başlıklı etkinlikte “doğal çevreye duyarlılık” değerine “okuma metini” başlığında dolaylı yoldan değinildiği görülmektedir.

“Hazırlık soruları, (HS), bilgi notu (BN), özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY), pekiştirme soruları (PS), birlikte yapıyoruz (BY), internet haberi (İH), gazete haberi (GH), öğrenme alanı görselleri (ÖAG) ve ünite değerlendirme çalışmaları (ÜDÇ) başlıklarında herhangi bir değere yer verilmediği tespit edilmiştir.

4.3.4. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *bilimsellik* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 21) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 22 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 33’te yer almaktadır.

Tablo 33

Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaları

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Bilimsellik	●	●	9x●		3x●	●	●		8x●	3x●
Tarihsel mirasa duyarlılık			2x●						2x●	●

Dürüstlük	2x●	●	●	●	2x●	●
Saygı		●	●	●		●
Vatanseverlik	2x●		●	●		●
						Doğrudan ●
						Dolaylı ○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “bilimsellik” değerine yer verilirken kitapta bu değer haricinde “tarihsel mirasa duyarlılık, dürüstlük saygı ve vatanseverlik” değerlerine yer verildiği görülmektedir. Programda vurgulanması öngörülen “bilimsellik” değerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü görülmektedir

Tablo 33’te görüldüğü üzere “bilimsellik” değerine “hazırlık soruları, bilgi notu, okuma metni, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, internet haberi, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “tarihsel mirasa duyarlılık” değerine “okuma metinleri, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “dürüstlük” değerine “okuma metinleri, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, internet haberi, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “saygı” değerine “pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, internet haberi ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “okuma metinleri, birlikte yapıyoruz, internet haberi ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı hazırlık soruları (HS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Teknolojinin sürekli değişmesi ve ilerlemesi hayatımızı nasıl etkilemektedir?” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 143). (Bilimsellik)

Öğrenme alanındaki bilgi notları (BN) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Yapay zekâ bilgisayarın veya bilgisayarın kontrolündeki bir robotun çeşitli faaliyetleri zeki canlılara benzer şekilde yerine getirme kabiliyetidir” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 145). (Bilimsellik)

Öğrenme alanı okuma metini (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Nanoteknoloji, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından hazırlanan Vizyon 2023 Programı’na öncelikli alanlardan biri olarak alınmıştır” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 139). (Bilimsellik)

... “TÜBİTAK bünyesinde, tam elektrikli, menzili uzatılmış elektrikli gibi farklı hareket sistemleri ile çalışan 4 prototip (model) araç geliştirilmiştir” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 140). (Bilimsellik)

... “Savunma sanayinde milli üretim ile SOM Füzesi, Güdüm Kiti, Hassas Güdüm Kitleri gibi önemli projeler hayata geçirilmiştir” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 142). (Bilimsellik)

... “Bilim insanları yeni buluşlar yapmış ve teknolojinin gelişmesini sağlamışlardır. Bu çalışmalar sayesinde bilim ve teknoloji günümüzdeki seviyesine ulaşmıştır” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 143). (Bilimsellik)

... “Eski kültür ve uygarlıklardan kalan her türlü alet, malzeme, ev eşyaları ve sanat yapıtları gibi maddi kalıntıları inceleyen kazı bilimidir” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 137). (Tarihsel mirasa duyarlılık)

... “Çünkü bazı insanlar büyük emeklerle ortaya çıkarılan ürünleri taklit edebilir, hatta kendi ürünleriymiş gibi satabilirler” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 150). (Dürüstlük)

... “Buluş veya ürün ortaya çıkaran kişilerin gelir kaybı olduğu gibi devletin de vergi kaybı olur” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 150). (Vatanseverlik)

Öğrenme alanındaki pekiştirme soruları (PS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Teknolojinin daha da geliştirdiği icatlar insanların hayatını nasıl etkileyecektir?” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 143). (Bilimsellik)

... “Bandrolün korsan ürünlerle mücadele de önemi nedir?” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 151). (Dürüstlük ve vatanseverlik)

Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değerlere “bilimsellik” (Bkz. Görsel 118), “dürüstlük, saygı ve vatanseverlik” (Bkz. Görsel 119) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Sıra Sizde

Aşağıda verilen teknolojik gelişmelerin gelecekte hayatımızı nasıl etkileyeceğine dair düşüncelerinizi boşluklara yazınız.

4.17: Çip (elektronik devrelerin yerleştirildiği yarı iletken malzeme)

4.18: Uçan Araçlar

Görsel 118. Etkinlik 27

Sıra Sizde

Aşağıda bir yazarın yaşadığı olayı anlatan metni okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

Size, yazdığım bir kitapla ilgili yaşadıklarımı anlatmak istiyorum. Aylarca emek verdiğim kitabımı sonunda bitirmiştin. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığından telif hakkını aldım. Bir yayınevi ile anlaşarak kitabımı bastırdım ve okuyucularına sundum. Ancak kitaplarımın okuyucularına ulaşmadığını öğrendiğimde çok üzüldüm ve hayal kırıklığına uğradım. Bir müddet sonra Enniyet Müdürlüğü'nün yaptığı bir operasyonda benim kitabımın da içinde olduğu birçok korsan kitabın ele geçirildiğini öğrendim.

O zaman anladım ki; benim aylarca verdiğim emek, hırsızlar tarafından çalınmıştır. Korsan diye tabir edilen bu emek hırsızları benim iznim olmadan kitabımı çoğaltarak satmış ve haksız bir şekilde kazanç elde etmişti. Bu durum hem benim hem de devletimizin maddi ve manevi olarak kayıplara uğramasına neden oldu. Bu kayıpların olmaması için biz kitapseverler korsana karşı dikkatli olmalı, üzerinde bandrolü bulunmayan kitapları satın almamalıyız.

Komisyon tarafından yazılmıştır.

1. Yazarın yerinde siz olsaydınız ne hissederdiniz? Duygularınızı paylaşınız.
2. Bu olumsuzluğun yaşanmaması için kitapseverler olarak bizlere ne gibi görevler düşmektedir? Açıklayınız.

Görsel 119. Etkinlik 28

Öğrenme alanı internet haberi (İH) başlığında yer alan değerlere “bilimsellik” (Bkz. Görsel 120), “dürüstlük, saygı ve vatanseverlik” (Bkz. Görsel 121) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

İnsansı Robotlar Öğretmenlik İçin Kodlanıyor

Türk yazılım mühendisleri, insansı robotu öğrencilere rehberlik edecek ve kodlama öğretecek bir öğretmen gibi programlamaya başladı.

İnsansı robot, öğrencilere rehberlik hizmeti vermesi için bir araştırma geliştirme projesi kapsamında programlanıyor. Programlama yazılımlarının ardından robot, duygudaşlık yeteneğini kullanarak çocukların sorunlarını, korkularını, duygu durumlarını, eğitimle ilgili düşüncelerini, yetenek ve ilgilerini yapay zekâ ile depolayacak. Robot, öğrencilerden topladığı verileri, özel yazılımı sayesinde işleyerek arka plandaki rehber öğretmene durumu rapor hâlinde sunabilecek.

Genel Ağ haberi 23/11/2017 (Düzenlenmiştir.)

4 15- İnsansı Robot

Görsel 120. Yapay zekâ

Teknolojinin hızla gelişmesi ile birlikte insansı robotlar üretilmeye başlanmıştır.

İSTANBUL'DA 15 İLÇEDE KORSAN YAYINLA MÜCADELE

İstanbul Güvenlik Şube Müdürlüğü ekipleri, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na muhalefet suçu kapsamında 15 ilçede korsan kitap ve CD ele geçirdi. Ekipler, 40 adrese eş zamanlı baskın düzenledi. Yapılan baskında bandrolstiz kitaplar, CD çoğaltma makineleri ele geçirildi. 30 kişi hakkında 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na muhalefet suçundan işlem başlatıldı.

Genel Ağ haberi 26/11/2017 (Düzenlenmiştir.)

Görsel 121. Korsan yayın

Kişisel hakları saklı olan yayınların izinsiz yapılmasına korsan yayın denir.

Öğrenme alanındaki öğrenme alanı görsellerinde (ÖAG) yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 122. Milli füzeler

Görsel 123. Güneş enerjisi

Görsel 124. Akıllı şehir

İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren hayatımızı kolaylaştırmak için birtakım çalışmalar yapılmıştır. Yukarıdaki görsellerde bilim ve teknoloji alanında yapılmış gelişmelere örnekler yer almaktadır.

Görsel 125. Arkeologlar

Görsel 126. Kazı buluntuları

Eski kültürlere ait her türlü alet, malzeme, eşya gibi kalıntıları arkeoloji bilimi inceler. Bu kalıntılar ise kültürel miras değeri olarak adlandırılır.

Görsel 127. Karekod

Görsel 128. Barkod

Görsel 129. Telif hakkı

Yukarıda yer alan görseller korsan ürünlerle mücadele için önemlidir.

Öğrenme alanı ünite değerlendirme çalışmalarında (ÜDÇ) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başına “D”, yanlış ise “Y” yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin doğrularını defterinize yazınız (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 155).

- (....) Nanoteknoloji günümüzde yanmayan, buruşmayan, ıslanmayan kumaşların üretilmesinde kullanılan teknolojidir.” (Bilimsellik)
- (....) Geçmiş toplumlara ait bulguların ortaya çıkarılmasında arkeoloji bilimi önemlidir.” (Tarihsel mirasa duyarlılık)

Aşağıdaki soruların cevaplarını ilgili alana yazınız (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 156).

- Korsan ürünlerin topluma ve devlete olan yararlarını yazınız.” (Dürüstlük, saygı, vatanseverlik)

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Hayatımızdaki Sosyal Bilimler” konu başlıklı etkinlikte “bilimsellik ve tarihsel mirasa duyarlılık” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Bilim ve Teknolojide Değişim” ve “Bilimsel Çalışma Yapıyoruz” konu başlıklı etkinliklerde “bilimsellik” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Emeğe Saygı Duyuyorum” konu başlıklı etkinlikte “dürüstlük, saygı ve vatanseverlik” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok okuma metni (OM) başlığında yer verildiği en fazla vurgulanan değer ise “bilimsellik” olduğu görülmektedir. Özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY) ve gazete haberi (GH) başlıklarında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı tespit edilmiştir.

4.3.5. Üretim, tüketim ve dağıtım öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *vatanseverlik, doğal çevreye duyarlılık ve sorumluluk* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 21) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 30 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 34’te yer almaktadır.

Tablo 34

Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Vatanseverlik			3x●		●				●	●
Doğal çevreye duyarlılık			10x●		2x●	2x●			2x●	●
Sorumluluk			3x●		●				●	●
									Doğrudan	●
									Dolaylı	○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “vatanseverlik, doğal çevreye duyarlılık ve sorumluluk” değerlerine yer verilirken kitapta bu değer haricinde herhangi bir değere rastlanmamıştır. Programda vurgulanması öngörülen “vatanseverlik, doğal çevreye duyarlılık ve sorumluluk” değerlerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 34’te görüldüğü üzere “vatanseverlik” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “doğal çevreye duyarlılık” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında

doğrudan vurgu yapıldığı, “sorumluluk” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı okuma metni (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Bizlere düşen görev verimli tarım alanlarına sahip çıkmak, doğal varlıkları korumaktır” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 161). (Doğal çevreye duyarlılık)

... “Denizlerdeki kirlenme, zamansız ve usulsüz avlanma yöntemleri balıkçılığa olumsuz etki etmektedir” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 164). (Doğal çevreye duyarlılık)

... “Orman varlığını korumak için ağaçların kaçak kesimi engellenmeli, ağaçlandırma çalışmaları sistemli hale getirilmeli” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 166). (Doğal çevreye duyarlılık)

... “Dünyada nüfus hızla artarken sınırlı olan doğal kaynaklar da insanlar tarafından bilinçsizce tüketilip yok edilmektedir” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 173). (Doğal çevreye duyarlılık)

... “Gelecek nesillere daha yaşanılabilir bir dünya bırakabilmek amacı ile hayatımızın her alanında çevreye duyarlı ve bilinçli birer tüketici olmalıyız” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 174). (Doğal çevreye duyarlılık)

... “Vergi vermek bir vatandaşlık görevidir” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 181). (Vatanseverlik, sorumluluk)

... “Çalışan her vatandaş geliri oranında vergi vermek zorundadır” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 180). (Vatanseverlik, sorumluluk)

Öğrenme alanı pekiştirme soruları (PS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi hangi sorunlara yol açar?” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 174). (Doğal çevreye duyarlılık)

... “Çocuk sevgiyle, devlet vergiyle büyür!” sözünden hareketle vergi vermenin ülke ekonomisine katkısı hakkında neler söyleyebilirsiniz?” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 181). (Vatanseverlik, sorumluluk)

Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değerlere “doğal çevreye duyarlılık” (Bkz. Görsel 130)dair örnek aşağıda sunulmuştur:

Sıra Sizde

Aşağıda verilen ifadelerden doğru olanı “✓”, yanlış olanı “X” sütununun altına işaretleyiniz.

	✓	X
1. Fosil enerji kaynakları kömür, petrol, doğal gazdır.>	☒	☐
2. Rüzgâr enerjisi, yenilenemeyen enerji kaynağıdır.>	☐	☐
3. Atmosferi en fazla kirlüten fosil enerji kaynağı taş kömürüdür.>	☐	☐
4. Yenilenebilir enerji kaynakları çevre dostudur.>	☐	☐
5. Ülkemiz petrol bakımından zengin bir ülkedir.>	☐	☐

Görsel 130. Etkinlik 29

Öğrenme alanındaki öğrenme alanı görselleri (ÖAG) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 131. Kirlenmiş bir dere

Görsel 132. Tahrip edilmiş orman

Nüfusun hızla artması doğal kaynakların insanlar tarafından bilinçsizce tüketilip yok edilmesine neden olmaktadır.

Görsel 133. Afiş çalışması

Çalışan ve maddi geliri olan her vatandaş vergi vermekle görevlidir. Vergi vermek bir vatandaşlık görevidir.

Öğrenme alanındaki ünite değerlendirme çalışmaları (ÜDÇ) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başına “D”, yanlış ise “Y” yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin doğrularını defterinize yazınız (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 187).

- (...) Alışveriş yaptığımız iş yerlerinden alışveriş sonunda mutlaka fiş/fatura almalıyız.” (Vatanseverlik, sorumluluk)

Aşağıdaki soruların cevabını ilgili alana yazınız (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 189).

- “Vatandaşlık görevi olan vergilerimizi düzenli olarak vermediğimizde ne tür sorunlarla karşılaşırız?” (Vatanseverlik, sorumluluk)

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

Yenilenemeyen enerji kaynakları yandıklarında karbondioksit gazı açığa çıkarırlar. Bu zararlı gazların atmosferde birikmesi küresel ısınma ve asit yağmurları dediğimiz olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına neden olur. Bu olumsuz durumların yaşanmaması için çevre dostu alternatif enerji kaynaklarının kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.

Buna göre aşağıda verilen enerji kaynaklarından hangisi alternatif enerji kaynakları içinde yer alır? (Doğal çevreye duyarlılık)

- Doğal gaz Kömür Petrol Rüzgâr

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Ülkemizin Kaynakları ve Ekonomik Faaliyetler” konu başlıklı etkinlikte “doğal çevreye duyarlılık” değerine doğrudan vurgu

yapıldığı, “Kaynaklarımızı Doğru Kullanıyorum” konu başlıklı etkinlikte “doğal çevreye duyarlılık” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Yatırım ve Pazarlama” konu başlıklı etkinlikte “doğal çevreye duyarlılık” değerine dolaylı yoldan değinildiği, “Vergilerimiz Kazançlarımızdır” konu başlıklı etkinlikte “vatanseverlik ve sorumluluk” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Nitelikli İnsan Gücü” ve “Mesleğimi Bilinçli Şekilde Seçiyorum” konu başlıklı etkinliklerde “sorumluluk” değerine dolaylı yoldan değinildiği görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok okuma metni (OM) başlığında yer verildiği en fazla vurgulanan değer ise “doğal çevreye duyarlılık” olduğu görülmektedir. Hazırlık soruları (HS), bilgi notu (BN), özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY), internet haberi (İH) ve gazete haberi (GH) başlıklarında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı tespit edilmiştir.

4.3.6. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *eşitlik* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 22) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 36 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı etkin vatandaşlık öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 35’te yer almaktadır.

Tablo 35

Etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Eşitlik	●		8x●			●	●		3x●	2x●
Demokrasi bilinci			6x●		2x●		●		2x●	
Sorumluluk			5x●		2x●					2x●
Vatanseverlik			5x●				●			
									Doğrudan	●
									Dolaylı	○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “eşitlik” değerine yer verilirken kitapta bu değer haricinde “demokrasi bilinci, özgürlük, sorumluluk ve vatanseverlik” değerlerine yer verildiği görülmektedir. Programda vurgulanması öngörülen “eşitlik” değerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 35’te görüldüğü üzere “eşitlik” değerine “hazırlık soruları, okuma metni, birlikte yapıyoruz, internet haberi, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “demokrasi bilinci” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları, internet haberi ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “özgürlük” değerine “okuma metni” başlığında dolaylı yoldan değinildiği, “sorumluluk” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “vatanseverlik” değerine “okuma metni ve internet haberi” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı hazırlık soruları (HS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Seçimlerde her vatandaşın oy kullanma hakkına sahip olması demokrasinin hangi özelliğini gösterir?” (s. 208) (eşitlik)

Öğrenme alanı okuma metni (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Mustafa Kemal ile birlikte Türk kadını eğitim, hukuk, çalışma, toplumsal yaşam ve aile yaşamında eşit haklara sahip olarak yerini almıştır” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 218). (Eşitlik)

... “Medeni Kanun’un kabul edilmesiyle, toplumsal ve ekonomik hayatta kadın erkek eşitliği sağlanmıştır” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 219). (Eşitlik)

... “Kadın sosyal hayatın her alanında yer alır; at biner, kılıç kuşanır ve üretime katkı sağlardı” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 218). (Eşitlik)

... “Türklerde kadın erkek ayrımı yapılmamıştır” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 217). (Eşitlik)

... “Vatandaş olma bilincine sahip insanlar sorumluluklarının farkındadırlar” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 215). (Sorumluluk)

... “Hak ve sorumluluklarını bilen bir vatandaş üzerine düşen sorumluluğu gereği gibi yerine getirerek ülke güvenliği ve geleceğine katkıda bulunur” (kaplan ve diğerleri, 2019, s. 215). (Sorumluluk)

... “Vergi vermenin bir vatandaşlık görevi olduğunu bilirler” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 215). (Sorumluluk, vatanseverlik)

... “15 Temmuz gecesinde yediden yetmişe çocuğu, genci, yaşlısı, kadını ve erkeğiyle vatanını savunan aziz milletimiz demokrasi etrafında birleşti” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 211). (Vatanseverlik, demokrasi bilinci)

... “Anne ve babanın aile veya çocuklarla ilgili kararlarda çocukların fikrini alması ve onlara eşit muamelede bulunması demokratik bir ailede görülen davranıştır” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 209). (Demokrasi bilinci)

... “Demokratik bir yaşam biçiminde insanlar birbirlerinin haklarına saygı gösterir, kanun ve kurallar çerçevesinde yaşam sürerler” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 208). (Demokrasi bilinci)

Öğrenme alanı pekiştirme soruları (PS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Oligarşinin demokrasiye benzeyen ve demokrasinden ayrılan yönleri nelerdir?” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 194). (Demokrasi bilinci)

... “15 Temmuz gecesi halkımızın birlik ve beraberlik içerisinde darbeye karşı çıkmasını demokrasi bilinci açısından nasıl yorumlarsınız?” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 201). (Demokrasi bilinci)

... “Temel hak ve özgürlüklerin kullanılabilmesi için vatandaşa düşen görevler nelerdir?” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 215). (Sorumluluk)

Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değerlere “eşitlik” (Bkz. Görsel 134) dair örnek aşağıda sunulmuştur:

Sıra Sizde

Dünden bugüne Türk kadını başlıklı bir pano çalışması yapınız. Çalışmanıza başlamadan önce gruplar oluşturunuz. Her grup aşağıda verilen maddelerden birini seçerek panosunu hazırlamalıdır.

- Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletlerinde kadınının yeri
- Türk tarihinden örnek kadınlarımız
- Cumhuriyet Dönemi Türk kadınının siyasi, sosyal ve ekonomik yönden gelişimi
- Cumhuriyet Dönemi Türk kadınlarından örnekler
- Günümüzde kadınlara yönelik olumlu gelişmelerle (pozitif ayrımcılık) ilgili örnekler
- Günümüzde kadınlara yönelik olumsuz gelişmelerle (şiddet, cinsiyet ayrımı) ilgili örnekler

Öğrenme alanı internet haberi (İH) başlığında yer alan değerlere “eşitlik” (Bkz. Görsel 135), vatanseverlik ve demokrasi bilinci (Bkz. Görsel 136) dair örnek aşağıda sunulmuştur:

Manş Denizi'ni yüzerek geçen ilk Türk kadını Nesrin Olgun Arslan, o günden bu güne Türk kadını dünyada temsil etmenin gururunu yaşıyor.

İngiltere ile Fransa arasında Manş Denizi'ni, 1979 yılında 15 saat 47 dakikada yüzerek geçen ve bunu başaran ilk Türk kadını unvanını alan Arslan, uluslararası yarışmalara katılarak, Türk kadının övünç kaynağı oldu. Kariyerinde birçok ilki gerçekleştiren ve rekor kıran millî yüzücü, dünyanın farklı sularında kulaç atarak Türk kadınına ilham kaynağı olmaya devam ediyor.

Genel Ağ haberi 23/04/2019 (Düzenlenmiştir.)

Görsel 135. Nesrin Olgun

O Gece Ne Oldu?

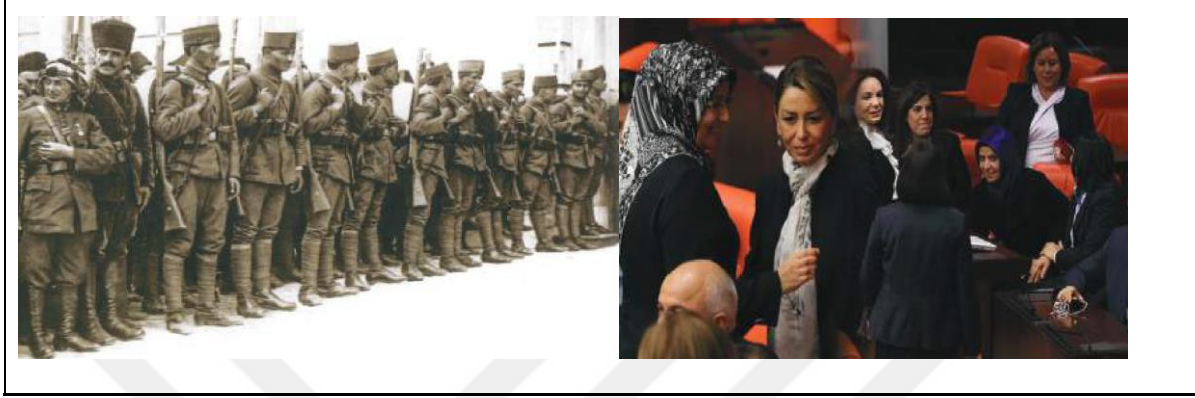
15 Temmuz'ı 16 Temmuz'a bağlayan gecede neler yaşandığını o geceyi bizzat yaşamış olan gazetilerden Ersay DİLER'in anlatımıyla öğrenelim.

15 Temmuz gecesi eşim ve çocuklarımla evde otırıyordum. Televizyon kanallarında Boğaziçi Köprüsü'nün tanklar tarafından kapatıldığı haberleri vardı. Kanalları değiştirmeye devam ettim. Haberlerde darbe girişiminde bulunulduğu söyleniyordu. TRT kanalını açtığımda kadın sunucunun darbe bildirisini okuduğunu gördüm. Ailemi, çocuklarımı, geleceğimi, ilkeni düşündüm. Darbenin gerçekleşmesini istemediğim için ne yapabileceğimi düşünmeye başladım. Bir an önce kendimi sokağa atmak istedim ve dışarı çıkmak için hazırlandım. Ailemle vedalaştım. Tam sokağa çıkacağım esnada, arkadaşım beni aradı. Cumhurbaşkanımız bir televizyon kanalında cep telefonundan görüntülü görüntü ile halkın sokağa çıkması gerektiğini söylemiş. Ben zaten hazırdım. Arkadaşım geldi yola çıktık. Aracımızla Boğaziçi Köprüsü'nün Avrupa'ya geçiş yoluna geldik. Köprü yolu kapalıydı. Bir mahşeri insan kalabalığı... Bu arada F 16 uçakları üzerimizden alçak geçiş yaptılar. Çok güçlü bir patlama sesi meydana geldi. Herkes kendini aniden yerlere attı. Bayılmışım. Gözümü açtığımda bir hastane odasıdaydım. Yaralanmışım. Yanında eşim vardı. İlk sorum darbenin gerçekleşip gerçekleşmediği oldu. Gerçekleşmediğini duyunca çektiğim acıların hepsini unuttuğum. Allah'ıma vatanımız, milletimiz ve evlatlarımız güvende olduğu için hamdettim.

Genel Ağ haberi 01/11/2017 (Düzenlenmiştir.)

Görsel 136. Darbe Gecesi

Öğrenme alanındaki öğrenme alanı görselleri (ÖAG) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 137. Kara Fatma Birliği

Görsel 138. Kadın milletvekilleri

Kadının sosyal hayatın her alanında yer almasına örnek olarak yukarıdaki görseller verilmiştir.

Görsel 139. Seçim sandığı

Görsel 140. Meclis

Egemenliğin kaynağını millettten alan yönetim şekli Cumhuriyet'te yöneticiler seçimle iş başına gelir.

Öğrenme alanındaki ünite değerlendirme çalışmaları (ÜDÇ) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başına “D”, yanlış ise “Y” yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin doğrularını defterinize yazınız (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 224).

- (....) “Türk kadını Medeni Kanun ile sosyal ve ekonomik anlamda erkeklerle aynı hakları elde etmiştir.” (Eşitlik)
- (....) “Haklarımız ve sorumluluklarımız anayasa ile güvence altına alınmıştır.” (Sorumluluk)

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Geçmişten Günümüze Yönetim Biçimleri” konu başlıklı etkinlikte “eşitlik ve demokrasi bilinci” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Demokratik Devlet Organları” konu başlıklı etkinlikte “eşitlik” değerine dolaylı yoldan değinildiği, “Karar Alma Sürecinde Bende Varım” konu başlıklı etkinlikte “eşitlik ve demokrasi bilinci” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Demokrasi Her Yerde” konu başlıklı etkinlikte “demokrasi bilinci ve vatanseverlik” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Haklarımız ve Sorumluluklarımız Güvencede” konu başlıklı etkinlikte “sorumluluk” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Dünden Bugüne Türk Kadını” konu başlıklı etkinlikte “eşitlik” değerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok okuma metni (OM) başlığında yer verildiği en fazla vurgulanan değer ise “sorumluluk” olduğu görülmektedir. Bilgi notu (BN), özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY) ve gazete haberi (GH) başlıklarında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı tespit edilmiştir.

4.3.7. Küresel bağlantılar öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *kültürel mirasa duyarlılık* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018: 22) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 28 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı küresel bağlantılar öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 36’da yer almaktadır.

Tablo 36

Küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Kültürel mirasa duyarlılık			6x●		2x●	●			●	3x●

Barış	2x●				●
Dayanışma	3x●	2x●	2x●	3x●	
Yardımseverlik	●	2x●		3x●	2x●
				Doğrudan	●
				Dolaylı	○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “kültürel mirasa duyarlılık” değerine yer verilirken kitapta bu değer haricinde “barış, dayanışma ve yardımseverlik” değerlerine yer verildiği görülmektedir. Programda vurgulanması öngörülen “kültürel mirasa duyarlılık” değerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 36’da görüldüğü üzere “kültürel mirasa duyarlılık” değerine “okuma metini, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “barış” değerine “okuma metini ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “dayanışma” değerine “okuma metini, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, internet haberi” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “yardımseverlik” değerine “okuma metini, pekiştirme soruları, internet haberi ve öğrenme alanı görselleri” analiz birimi başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı okuma metini (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Dizi ve sinema filmi, sosyal medya vb. yerlerde “trend”, “ikon” vb. popüler kelimeler sıkça kullanılır olmuştur. Sonuçta bu durum bir kültür erozyonuna yol açmaktadır” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 251). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Oyuncakçıların raflarında milli tarihimize ve kültürümüze ait Battal Gazi, Malkoçoğlu, Keloğlu, Nasreddin Hoca vb. kahramanlarımızın yerini popüler kültürün oyuncakları almaktadır” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 251). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Popüler kültürün bizi olumsuz yönde etkilemesinin önüne geçmenin yolu iyi bir medya okuryazarı olmak ve bizi “biz” yapan kültürel değerlerimize sahip çıkıp onları yaşatmaktır” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 252). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Mustafa Kemal Atatürk, 2. Dünya Savaşı’na giden süreci isabetli bir şekilde tahlil ederek bölgesel iş birliği çabalarına hız vermiştir” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 231). (Dayanışma)

... “Hem doğu sınırı hem de batı sınırının güvenliği ve iş birliği için önemli adımlar atmıştır” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 231). (Dayanışma)

... “Türkiye müslümanlar arası yardımlaşma ve dayanışma konusunda öncü olmuştur” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 243). (Yardımseverlik, dayanışma)

... “Cumhuriyetin ilk yıllarında barışa verdiği önemi dış politikanın her alanına yansıtmıştır” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 231). (Barış)

Öğrenme alanı pekiştirme soruları (PS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Geçmişte popüler olup günümüzde popülerliğini yitiren müzik, film vb. bildiklerinizi söyleyiniz” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 250). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “TİKA ve TÜRKSOY’un Türk Cumhuriyetleriyle olan ilişkilerimize katkıları nelerdir?” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 232). (Dayanışma)

... “Türkiye olarak Suriyeli mültecilere sahip çıkmamızı insani değerler açısından açıklayınız.” (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 235). (Yardımseverlik)

Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değerlere “kültürel mirasa duyarlılık” (Bkz. Görsel 141), “dayanışma” (Bkz. Görsel 142) dair örnek aşağıda sunulmuştur:

Aşağıdaki sorulardan size uygun olan tercihi işaretleyiniz.

SORULAR		✓	✓	✓
1	Gün içerisinde televizyon veya Genel Ağ başında (sosyal medya dâhil) ne kadar süre geçiriyorsunuz?	1 saatten az ()	1-3 saat arası ()	3 saatten fazla ()
2	Evinizde herhangi bir film veya çizgi film kahramanının resminin basılı olduğu eşya var mı?	Evet ()	Hayır ()	Kararsızım ()
3	Marka tercihiniz var mı?	Evet ()	Hayır ()	Kararsızım ()
4	Hazır yemek (fast food) tarzı yiyecekleri seviyor musunuz?	Evet ()	Hayır ()	Kararsızım ()
5	Kayıflet seçimi yaparken televizyondaki popüler kişileri örnek alıyor musunuz?	Evet ()	Hayır ()	Kararsızım ()
6	Alışveriş yaparken reklamlardan etkilendiğiniz oluyor mu?	Evet ()	Hayır ()	Kararsızım ()
7	Televizyon film ve dizilerindeki yaşantılara özendiğiniz oluyor mu?	Evet ()	Hayır ()	Kararsızım ()
8	Hangi tür müzik seversiniz?	Pop ()	Halk ()	Sanat ()

Sorulara verdiğiniz cevaplardan yola çıkarak popüler kültürün hayatınızdaki etkisini yorumlayınız. Ulaştığınız sonuçları aşağıdaki boşluğa yazınız.

.....

.....

Görsel 141. Etkinlik 31

Sıra Sizde

Ülkemizin dış politikada izlediği yolu belirleyen Atatürk, Sovyetler Birliği'nin dağılacakını tahmin etmiştir. Bunun için Sovyetler Birliği'nde yaşayan kardeşlerimizle manevi köprülerimizi sağlam tutarak yakınlaşmamızı söylemiştir. 1991 yılına gelindiğinde bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetleri (Azerbaycan, Türkmenistan, Kuzgistan, Özbekistan, Kazakistan) ile Türkiye arasında kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkiler hızla gelişmiştir. Azerbaycan ile Türkiye arasındaki Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı iki kardeş ülkenin ekonomik dayanışmasının bir göstergesidir.

İsmet BOZDAĞ, "Atatürk'ün Sofrası" s.26-27 (Düzenlenmiştir.)

Mustafa Kemal Atatürk'ün, yukarıdaki paragrafta "manevi köprüler" olarak neyi kastettiğini açıklayınız.

Görsel 142. Etkinlik 32

Öğrenme alanı internet haberi (İH) başlığında yer alan değerlere "dayanışma" (Bkz. Görsel 143), "yardımseverlik" (Bkz. Görsel 144) dair örnek aşağıda sunulmuştur:

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)

TİKA 24 Ocak 1992 yılında T.C. Dışişleri Bakanlığına bağlı olarak kurulmuştur. Kuruluş amacı özellikle Türk dilinin konuşulduğu ülkeler, komşu ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerle ekonomik, sosyal, kültürel iş birliği oluşturmaktır. TİKA yurt dışında Türkçe öğrenimini destekler. TİKA Türkoloji Projesi buna örnektir. TİKA, Orhun Anıtları'nın bölgedeki olumsuz koşullardan korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla Orhun Müzesi'ni inşa etmiştir. Özellikle Türk Cumhuriyetlerinden hem okumak hem de staj yapmak için gelen öğrenciler TİKA projeleri sayesinde karşılıklı eğitim ve öğretim almaktadırlar.

Genel Ağ haberi 11/12/2017 (Düzenlenmiştir.)

7.4- TİKA Logosu

Görsel 143. TİKA

TİKA barışçıl bir dış politika izleyen ülkeler arasında oluşturulmuş iş birliklerine örnektir.

Türkiye Suriyeli Mültecilere Sahip Çıkıyor

Türkiye konumu itibarıyla oldukça önemli bir coğrafyadadır. Bu konumu yüzünden de geçmişten günümüze sık sık mülteci kabulüyle karşılaşmış bir ülkedir. Mülteciler daha çok savaş vb. zorunlu nedenlerle ülkelerinden ayrılan insanlardır. Günümüzde ise sınır komşumuz Suriyeli mülteciler ülkelerindeki iç savaş nedeniyle yurdumuza sığınmışlardır.

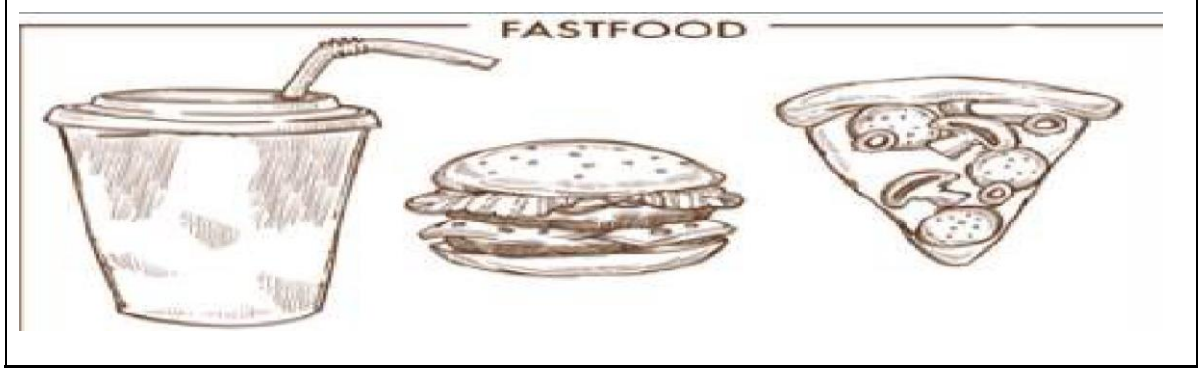
Sınır komşumuz Suriye'de 2011 yılı mart ayında başlayan olaylar büyük bir uyumsuzluğa dönüşmüş; bu olaylar gerek Suriye'nin, gerek bu ülke ile ikili ilişkilerimizin ve coğrafyanın gündemini yeniden belirlemiştir.

Türkiye, bu zor dönemde Suriye halkının yanında kararlılıkla durmuştur. Türkiye'de 3,5 milyondan fazla geçici koruma kapsamında Suriyeli mülteci vardır. Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması, ülkede akan kanın durması, sürecin barışçıl bir şekilde sonuçlandırılması Suriye'deki gelişmeler karşısında ülkemizin ilk günden bu yana izlediği politikanın temelini oluşturmaktadır.

Genel Ağ haberi 10/08/2018 (Düzenlenmiştir.)

Görsel 144. Mülteciler

Öğrenme alanı öğrenme alanı görselleri (ÖAG) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 145. Fastfood

Popüler kültürün olumsuz etkilerinden biri de sağlıksız beslenmenin hayatımızın merkezine kadar girmiş olmasıdır.

Öğrenme alanı ünite değerlendirme çalışmaları (ÜDÇ) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başına “D”, yanlış ise “Y” yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin doğrularını defterinize yazınız (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 225).

- (...) Belli bir dönem için geçerli olan, hızlı üretilen ve hızlı tüketilen kültürel öğelerin bütününe popüler kültür denir.” (Kültürel mirasa duyarlılık)

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz (Kaplan ve diğerleri, 2019, s. 256)

“Dünya milletlerinin mutluluğuna çalışmak, kendi huzur ve mutluluğuna çalışmak demektir.” Atatürk yukarıdaki sözü ile aşağıdakilerden hangisinin üzerinde durmuştur?

- Dünya barışı Ekonomik iş birliği Vatan sevgisi Sanayileşme

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Milli Dış Politikamız” konu başlıklı etkinlikte “barış, dayanışma ve yardımseverlik” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Dış Alım, Dış Satım” konu başlıklı etkinlikte herhangi bir değere yer verilmediği, “Türkiye Beklenilendir” konu başlıklı etkinlikte “yardımseverlik, barış ve dayanışma” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Popüler Kültür ve Biz” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık” değerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok okuma metini (OM) başlığında yer verildiği en fazla vurgulanan değer ise “kültürel mirasa duyarlılık” olduğu görülmektedir. Hazırlık soruları (HS), bilgi notu (BN), özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY) ve gazete haberi (GH) bölümlerinde herhangi bir değere vurgu yapılmadığı tespit edilmiştir.

4.4. Yedinci sınıf ders kitabının incelenmesi

Daha öncede belirtildiği üzere 7. Sınıf sosyal bilgiler öğretim programında; “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 4 kazanım, “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 5 kazanım, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 4 kazanım, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 4 kazanım, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 6 kazanım, “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında 4 kazanım, “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında 4 kazanım şeklinde yer almaktadır.

Bu öğrenme alanları doğrultusunda, programda ağırlıklı olarak verilmesi öngörülen değerler ile kitapta yer alan değerler ve örtüşme durumlarının analiz tablosu Tablo 37’de sunulmuştur.

Tablo 37

Yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer verilen değerler ve örtüşme durumları

Öğrenme Alanı	Ünite	Doğrudan Verilecek Değerler	Kitapta yer alan değerler	Örtüşme Durumu
Birey ve Toplum	Birey ve Toplum	-Özgürlük -Sorumluluk -Özgürlük -Sorumluluk	-Özgürlük	○ Özgürlük
			-Kültürel Mirasa	
			Duyarlılık	
			-Dayanışma	
			-Yardımseverlik	
			-Saygı	
Kültür ve	Kültür ve	-Kültürel	-Kültürel Mirasa	✓ Kültürel

Miras	Miras	Mirasa Duyarlılık -Estetik -Hoşgörü -Adalet -Eşitlik -Vatan sevgisi -Bilimsellik	Duyarlılık -Estetik -Hoşgörü -Adalet -Eşitlik -Vatan sevgisi -Bilimsellik	Mirasa Duyarlılık ○ Estetik
İnsanlar, Yerler, Çevreler	İnsanlar, Yerler, Çevreler	-Özgürlük	-Özgürlük -Bilimsellik -Toplumsal Olaylara Duyarlılık	✓ Özgürlük
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilim, Teknoloji ve Toplum	-Bilimsellik	-	✓ Bilimsellik
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	-Dayanışma -Dürüstlük -Çalışkanlık	-Dayanışma -Dürüstlük -Çalışkanlık -Doğal Çevreye Duyarlılık -Kültürel Mirasa Duyarlılık -Tarihsel Mirasa Duyarlılık -Bilimsellik -Sorumluluk	✓ Dayanışma ✓ Çalışkanlık

			-Barış	
			-Demokrasi Bilinci	
			-Adalet	
			-Eşitlik	
Etkin	Etkin	-Barış	-Bağımsızlık	-
Vatandaşlık	Vatandaşlık		-Sorumluluk	
			-Saygı	
			-Özgürlük	
			-Yardımseverlik	
			-Barış	
			-Saygı	
			Kültürel Mirada	
			Duyarlılık	
Küresel	Küresel	-Barış	-Doğal Çevreye	✓ Barış
Bağlantılar	Bağlantılar	-Saygı	Duyarlılık	
			-Toplumsal Olaylara	
			Duyarlılık	
			-Eşitlik	

4.4.1. Birey ve toplum öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *özgürlük ve sorumluluk* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 23) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 24 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı birey ve toplum öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 38’de yer almaktadır.

Tablo 38

Birey ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Özgürlük						○				
Sorumluluk										
Kültürel mirasa duyarlılık			2x●		●					
Dayanışma					●		●			
Yardımseverlik					●		●			
Saygı			●				2x●			
										Doğrudan ●
										Dolaylı ○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “özgürlük ve sorumluluk” değerlerine yer verilirken kitapta bu değer haricinde “kültürel mirasa duyarlılık, dayanışma, yardımseverlik ve saygı” değerlerine yer verildiği görülmektedir. Programda vurgulanması öngörülen “sorumluluk” değerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüşmediği, “özgürlük” değerine ise dolaylı yoldan “düşünceyi açıklama özgürlüğü” şeklinde değinildiği örtüşmenin sağlanamadığı görülmektedir.

Tablo 38’de görüldüğü üzere “sorumluluk” değerine herhangi bir analiz birimi başlığında değinilmediği, “özgürlük” değerine “birlikte yapıyoruz” başlığında, dolaylı yoldan değinildiği, “kültürel mirasa duyarlılık” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “dayanışma ve yardımseverlik” değerlerine “pekiştirme soruları ve internet haberi” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “saygı” değerine “okuma metni ve internet haberi” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı okuma metini (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Öğretmenimiz kitle iletişim araçlarının kültürümüze etkisi hakkında çevremizdeki büyüklerimiz ile mülakat yapmamızı istedi” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 23). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Neler yoktu ki... Saklambaç, mendil kapmaca, çelik çomak” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 23). (Kültürel mirasa duyarlılık)

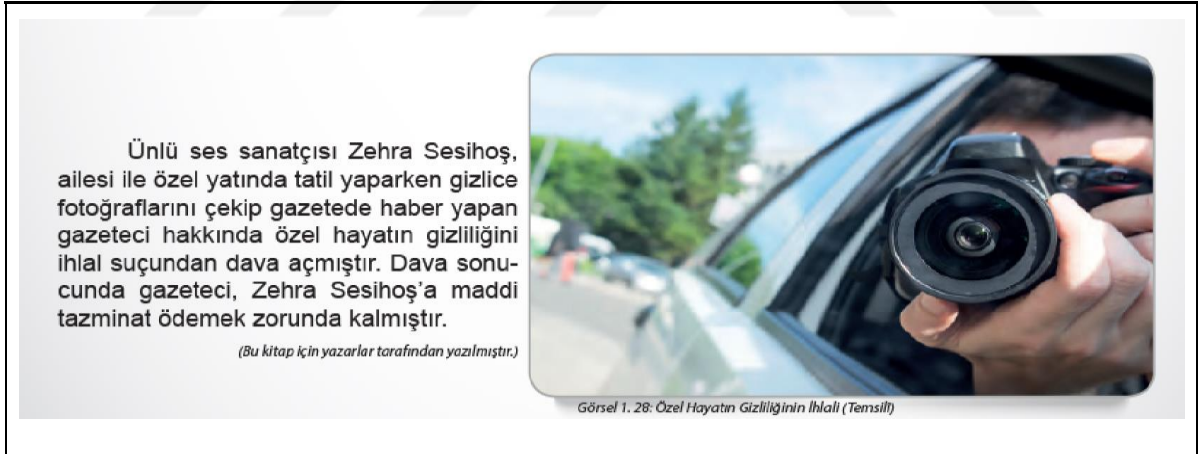
... “Toplum içinde yaşayan bütün bireylerin özel hayatlarını basın yoluyla açığa çıkarıp, yayılmasının önüne geçmek için özel hayatın gizliliği hakkının korunması gerekmektedir” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 32). (Saygı -özel hayatın gizliliğine-)

Öğrenme alanındaki pekiştirme sorularında (PS) yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Mülakatta hangi kültürel değerlerimizden bahsedilmektedir?” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 23). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Yardımlaşma ve dayanışma duygusunun oluşturulmasında kitle iletişim araçlarının önemi nedir?” (Açıl ve diğerleri, s. 25). (Dayanışma ve yardımseverlik)

Öğrenme alanı internet haberi (İH) başlığında yer alan değerlere “saygı” (Bkz. Görsel 146), “dayanışma ve yardımseverlik” (Bkz. Görsel 147) dair örnek aşağıda sunulmuştur:

Görsel 1. 28: Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali (Temsil)

Görsel 146. Özel hayat

Görsel 147. Van depremi

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “İletişime Başlıyorum” ve “Çevremle İletişim Kuruyorum” konu başlıklı etkinliklerde herhangi bir değere değinilmediği, “Dünyayı Evimize Getiren Kutu: Televizyon” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık, dayanışma ve yardımlaşma” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Düşünüyorum, Düşündüğümü Açıklıyorum” konu başlıklı etkinlikte “özgürlük” değerine dolaylı yoldan değinildiği, “Doğru Bilgi Alırsak Gelişiriz” konu başlıklı etkinlikte “özgürlük” değerine dolaylı yoldan değinildiği, “Benim Hayatım, Benim Özelim” konu başlıklı etkinlikte “saygı” değerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok internet haberi (İH) başlığında yer verildiği en fazla vurgulanan değer ise “saygı” olduğu görülmektedir. Hazırlık soruları (HS), bilgi notu (BN), özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY), gazete haberi (GH), öğrenme alanı görselleri (ÖAG) ve ünite değerlendirme çalışmaları (ÜDÇ) başlıklarında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı tespit edilmiştir.

4.4.2. Kültür ve miras öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *kültürel mirasa duyarlılık ve estetik* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 23) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 40 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı kültür ve miras öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 39’da yer almaktadır.

Tablo 39

Kültür ve miras öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Kültürel mirasa duyarlılık			11x●		●	3x●			9x●	
Estetik			○							
Hoşgörü			3x●		2x●				●	
Adalet			2x●							
Eşitlik			3x●		●					
Vatan sevgisi		○	●	●						
Bilimsellik			4x●		2x●				3x●	
										Doğrudan ●
										Dolaylı ○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “kültürel mirasa duyarlılık ve estetik” değerine yer verilirken kitapta bu değer haricinde “hoşgörü, adalet, eşitlik, vatan sevgisi ve bilimsellik” değerlerine yer verildiği görülmektedir. Programda vurgulanması öngörülen “kültürel mirasa duyarlılık” değerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 39’da görüldüğü üzere “kültürel mirasa duyarlılık” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “estetik” değerine “okuma metni” başlığında dolaylı yoldan değinildiği, “öğrenme alanı görselleri” başlığında doğrudan vurgu yapıldığı, “hoşgörü” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “adalet” değerine “okuma metni” başlığında doğrudan vurgu yapıldığı,

“eşitlik” değerine “okuma metini ve pekiştirme soruları” başlığında doğrudan vurgu yapıldığı, “bilimsellik” değerine “okuma metini, pekiştirme soruları ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “vatan sevgisi” değerine “bilgi notu” başlığında dolaylı yoldan değinildiği, “okuma metini ve özlü sözleri yorumlayalım” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanındaki bilgi notu (BN) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Gaza ve gazilik, tarihimizde o kadar önemli bir yere sahiptir ki hala savaşlarda ve terörle mücadele sırasında ölenlere şehit, sağ dönenlere gazi denilmektedir.” (s. 49) (vatan sevgisi)

Öğrenme alanındaki okuma metini (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Osmanlı uygarlığı Balkanlardaki yaşamı etkilemiştir. Giyim kuşam, yeme içme, bir evin düzeni ve mobilyası vb. ile ilgili iki yüze yakın kelime Osmanlı kökenlidir” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 41). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Osmanlı Devleti, hüküm sürdüğü topraklarda yaşayan toplumların kültürlerine saygı gösterirken atalarından miras aldığı Türk kültürünü de yaşatmıştır” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 80). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Osmanlı Devleti’nde kahve kültürü önemli bir yere sahipti” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 81). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Pek çok kadın, evlenme gününden bir gün önce gelinin annesi tarafından davet edilir. Onlar şenlik yaparak vakit geçirirler ve gelini hamama götürürler” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 81). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Osmanlı toplumunda yemek az yenirdi. Ziyafetler de bu nedenle sadeydi. Bunun sağlık ve güzellik için yararlı olduğu bilinirdi” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 82). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Türk evlerinde hat sanatıyla süslenmiş levhalar öneme sahipti” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 83). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “İbrahim Müteferrika sadece bilimsel eserlerin matbaada basılması koşuluyla şeyhülislamdan da olumlu görüş belirten bir fetva aldı” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 75). (Bilimsellik)

... “İlk telgraf hattı, yabancı tüccar ve bankerlerin ihtiyacını karşılaması için İstanbul’da kuruldu” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 77). (Bilimsellik)

... “Bahçeler çiçeklerle özellikle lalelerle donatıldı” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 75). (Estetik)

... “Yönetilenler, günlük yaşamlarında sosyal sınıf farkı olmadan birlik ve beraberlik içinde yaşarlardı” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 44). (Eşitlik)

... “Osmanlı Devleti’nde uygulanan adaletli yönetim sayesinde insanlar mutlu ve barış içinde yaşardı.” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 44). (Adalet)

... “Osmanlı Devleti ele geçirdikleri yerlerde halkın inançlarına asla dokunmaz, onlara din hürriyeti sağlardı” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 61). (Hoşgörü)

... “Millî Mücadele’de Antep halkının gösterdiği yiğitlik ve kahramanlık bu şehrin “gazi” ünvanı almasını sağlamıştır” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 48). (Vatan sevgisi)

Öğrenme alanı özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi

Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 58). (Vatan sevgisi)

Öğrenme alanı pekiştirme soruları (PS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Balkanlarda Türk adları taşıyan yemek ve tatlı çeşitlerinin olması neyin göstergesidir?” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 41). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Osmanlı Devleti’nde uygulanan millet sistemini, insan hakları, din ve vicdan hürriyeti açısından değerlendiriniz” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 61). (Hoşgörü, eşitlik)

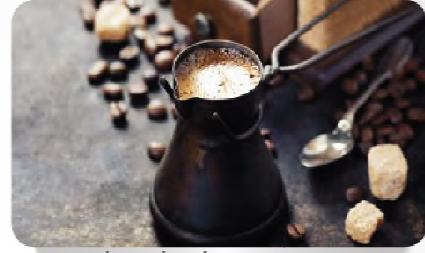
... “Avrupa’nın bilimsel çalışmalarda, Müslüman bilim adamlarını örnek almasını nasıl değerlendiriyorsunuz? (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 67). (Bilimsellik)

Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değerlere “kültürel mirasa duyarlılık” (Bkz. Görsel 148)dair örnek aşağıda sunulmuştur:

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Osmanlı Devleti'nde kahve kültürü önemli bir yere sahipti. Eve misafir geldiğinde kahve ve kahvenin yanında su ikram edilirdi. Misafir önce kahveyi içerse tok demektir. Kahveden önce suyu içerse misafirin aç olduğu anlaşılırdı ve hemen misafire sofraya kurulurdu.

Görsel 2. 89: Kahve Kültürü

Misafire aç olup olmadığı neden direkt sorulmamıştır?

Siz olsaydınız misafirinizin ihtiyaçlarını sormak için nasıl bir yöntem bulurdunuz?

Türk misafirperverliğinin günümüzde de devam ettiğine dair kendiniz veya çevrenizden örnekler veriniz.

Görsel 148. Etkinlik 33

Öğrenme alanındaki öğrenme alanı görselleri (ÖAG) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

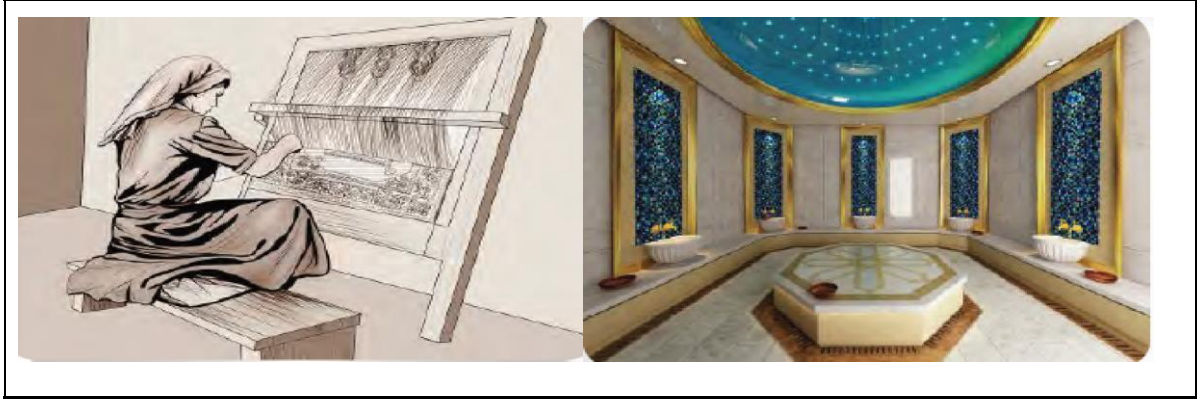

Görsel 149. Bayram

Görsel 150. Düğün alayı

Bayramlar ve düğünler insanların bir araya gelmesini sağlayan önemli kültür öğelerindendir.

Görsel 151. Halı dokuyan kadın

Görsel 152. Hamam

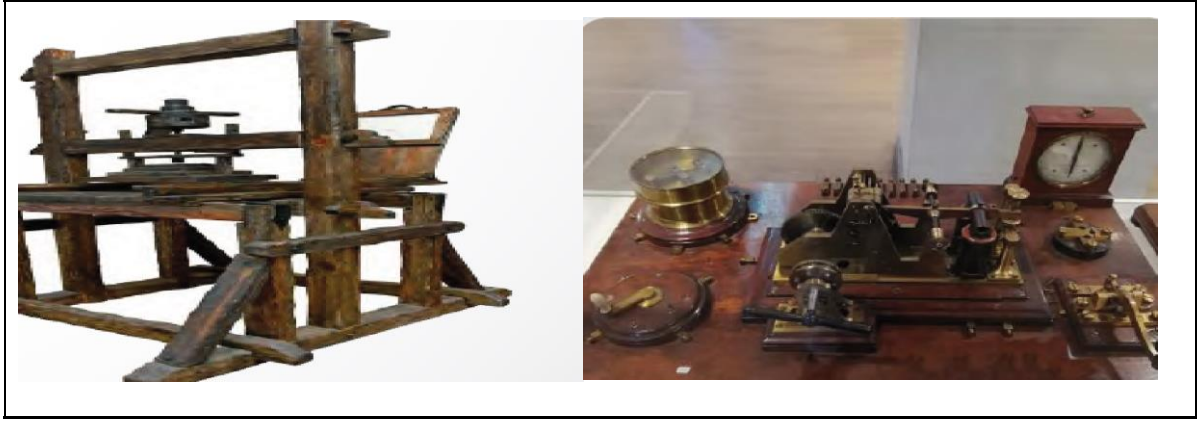
Türk kültüründe geleneksel el sanatları önemli bir yere sahiptir. Hamamlar Türk kültüründe temizliğe verilen önemi kanıtlar niteliktedir.

Görsel 153. Musa heykeli

Görsel 154. Gravür

Yukarıda yer alan Rönesans döneminde yapılan çalışmalar kültürel mirasa örnek niteliğindedir.

Görsel 155. Matbaa

Görsel 156. Telgraf makinesi

Matbaa ve telgrafın kullanılmaya başlanması ile Osmanlı Devleti'nde sosyal hayat ve bilim anlamında birçok değişiklik meydana gelmiştir.

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Bir Devlet Doğuyor” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık, adalet ve eşitlik” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Osmanlı Fetih Siyaseti” konu başlıklı etkinlikte “vatan sevgisi, kültürel mirasa duyarlılık, hoşgörü, adalet ve eşitlik” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Avrupa Gelişiyor, Osmanlı ve Diğer Devletler Etkileniyor” konu başlıklı etkinlikte “estetik, bilimsellik, eşitlik” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Kültürümle Varım” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık” değerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok okuma metni (OM) başlığında yer verildiği en fazla vurgulanan değer ise “kültürel mirasa duyarlılık” olduğu görülmektedir. Hazırlık soruları (HS), bilgi notu (BN), internet haberi (İH), gazete haberi (GH), ve ünite değerlendirme çalışmaları (ÜDÇ) başlıklarında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı tespit edilmiştir.

4.4.3. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken özgürlük gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 23) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 28 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 40'tayer almaktadır.

Tablo 40

İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Özgürlük			2x●		●	●			●	●
Bilimsellik			2x●					●	2x●	
Doğal çevreye duyarlılık			2x●		2x●	2x●			2x●	
Toplumsal olaylara duyarlılık			2x●		2x●				●	
									Doğrudan	●
									Dolaylı	○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “özgürlük” değerine yer verilirken kitapta bu değer haricinde “bilimsellik, doğal çevreye duyarlılık ve toplumsal olaylara duyarlılık” değerlerine yer verildiği görülmektedir. Programda vurgulanması öngörülen “özgürlük” değerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü görülmektedir.

Tablo 40’ta görüldüğü üzere “özgürlük” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “bilimsellik” değerine “okuma metni, gazete haberi ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “doğal çevreye duyarlılık” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “toplumsal olaylara duyarlılık” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı okuma metni (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Yerleşme özgürlüğünün kısıtlanabileceği durumlardan biri “sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmektir” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 115). (Özgürlük)

... “Bilim ve teknolojinin gelişimine katkıda bulunabilecek nitelikli insanların çalışmalarını yapmak için bir ülkeden başka bir ülkeye gitmesi beyin göçünü ifade eder” (Açıl ve diğerleri 2019, s. 106). (Bilimsellik)

... “Kentleşmeyle sanayi tesisleri ve kalabalık nüfusun ürettiği atıklar çevre kirliliğini artırmaktadır” (Açıl ve diğerleri, 2019, s.111). (Doğal çevreye duyarlılık)

... “Türkiye son yıllarda komşu ülkelerde yaşanan savaşlar yüzünden göç eden milyonlarca insanı kabul etmektedir” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 110). (Toplumsal olaylara duyarlılık)

Öğrenme alanı pekiştirme soruları (PS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Seyahat etmeniz engellenseydi ne hissederdiniz?” (Açıl ve diğerleri, 2019, s.113). (Özgürlük)

... “Beyin göçünün önlenmesi için neler yapılabilir?” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 106). (Bilimsellik)

... “Şehrinizde gerçekleştirilen Kentsel Dönüşüm Projesi var mı? Varsa şehrin görüntüsünü nasıl değiştirdiğini tartışınız” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 11). (Doğal çevreye duyarlılık)

... “Suriyeli göçmenlerin ülkemize daha kolay uyum sağlamaları ve daha iyi koşullarda yaşam sürmeleri için neler yapılmalıdır?” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 110). (Toplumsal olaylara duyarlılık)

Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değerlere “özgürlük” (Bkz. Görsel 157), “doğal çevreye duyarlılık” (Bkz. Görsel 158) dair örnek aşağıda sunulmuştur:

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Bir milyon kişi karantinada

Dünya Sağlık Örgütü sözcüsü, Ebola salgınının görüldüğü ülkelerdeki hastaların virüsü başka bölgelere taşımasını engellemek için buralardaki ilgili kuruluşlarla iş birliği yapıldığını belirtti. Bu ülkelerdeki hükümetlerin salgının yaygın olarak görüldüğü yerlerde karantina alanları oluşturduğunu ifade eden sözcü, insanların ülkenin başka bölgelerine seyahat etmelerinin engellendiğini kaydetti.

Dünya Sağlık Örgütü sözcüsü, karantinada tutulan insanların yiyecek ve temiz su gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğine işaret etti. Sözcü, Birleşmiş Milletler özellikle de Dünya Gıda Programı ile çalışarak bu insanların ihtiyaçlarının karşılanması için çaba sarf ettiklerini belirtti.

Ebola virüsünün görüldüğü ülkelerdeki karantina uygulaması, hangi hakların kullanılmasını engellemektedir? Yazınız.

.....

.....

Karantina uygulanan ülkelerde yaşayan insanlar, hangi sorunlarla karşılaşır? Yazınız.

.....

Görsel 3.39: Karantina

(Genel Ağ Haberi, 2014, para. 1-2)

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Aşağıdaki görsellerde göç nedeni ile ortaya çıkan olumsuzluklar anlatılmaktadır. Bu olumsuzlukların ortaya çıkmasının nedenlerini ilgili alanlara yazınız.

KÜRESEL ISINMA

Göçler sonucu kentler aşırı büyür bundan dolayı büyük şehirlerin bulunduğu alanlarda ısı adaları oluşur. Büyük şehirlerin etrafında ısınma artar. Daha sıcak, daha kurak ve yağışlar açısından daha belirsiz bir iklim ortaya çıkar.

TRAFFİK SORUNLARI

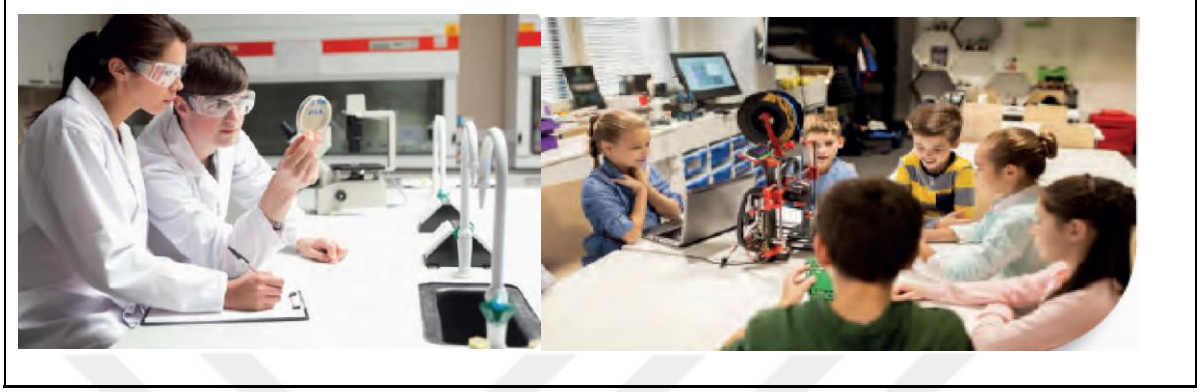
Öğrenme alanındaki öğrenme alanı görselleri (ÖAG) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 159. Boşaltılmış yerleşim alanı

Görsel 160. Çarpık kentleşme

Savaşlar ve iç çatışmalar göçün sebepleri olarak gösterilirken çarpık kentleşme göçün sonuçlarına örnek niteliğindedir. Şehirlerde hızla artan nüfus çarpık kentleşmeyi zorunlu kılmıştır.

Görsel 161. Bilim insanları

Görsel 162. Beyin gücü

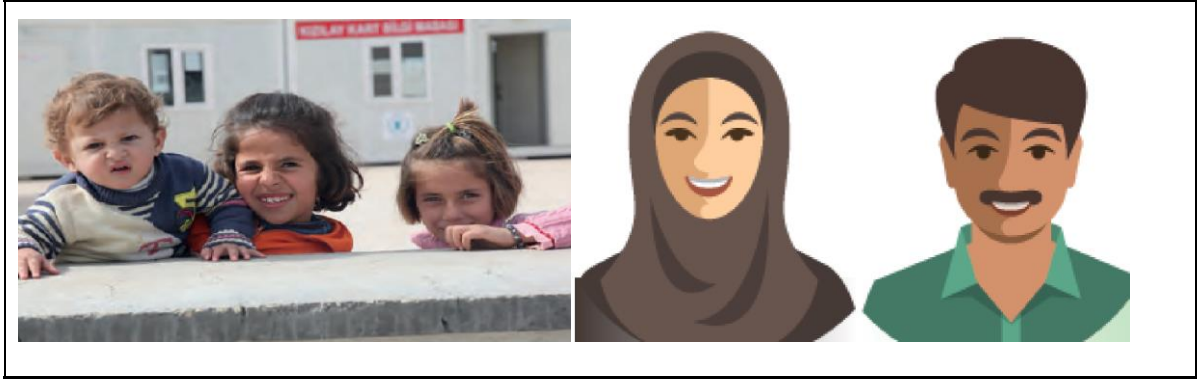
Bilimsel çalışmaların kısıtlanması beyin göçünü ortaya çıkarır.

Görsel 163. Hava kirliliği

Görsel 164. Atıklardan oluşan kirlilik

Sanayileşme beraberinde çevre kirliliğini getirir.

Görsel 165. Suriyeli çocuklar

Görsel 166. Göçmenler

Zulüme maruz kalan insanların vatanlarını terk edip başka ülkelere sığınmasına iltica denir. Yukarıdaki görselde Suriye’den iltica etmiş mültecilere yer verilmiştir.

Öğrenme alanındaki ünite değerlendirme çalışmalarında (ÜDÇ) yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başına “D”, yanlış ise “Y” yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin doğrularını defterinize yazınız (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 116).

- (....) *Seyahat özgürlüğünün kısıtlanması ile birçok insan sorun yaşar.* (Özgürlük)

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Geçmişten Günümüze İnsan Yerleşimi” konu başlıklı etkinlikte “doğal çevreye duyarlılık” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “bilimsellik” değerine dolaylı yoldan değinildiği, “Türkiye Nüfusunun Özellikleri” konu başlıklı etkinlikte “bilimsellik ve doğal çevreye duyarlılık” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Neden Göç Ediyoruz” konu başlıklı etkinlikte “doğal çevreye duyarlılık, bilimsellik ve toplumsal olaylara duyarlılık” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Türkiye’de Göçün Sonuçları” konu başlıklı etkinlikte “doğal çevreye duyarlılık” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğümü Kullanıyorum” konu başlıklı etkinlikte “özgürlük” değerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok okuma metni (OM) başlığında yer verildiği en fazla vurgulanan değer ise “doğal çevreye duyarlılık” olduğu görülmektedir. Hazırlık soruları (HS), bilgi notu (BN), özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY) ve internet haberi (İH) başlıklarında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı tespit edilmiştir.

4.4.4. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *bilimsellik* ve *özgürlük* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 24) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 23 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 41’de yer almaktadır.

Tablo 41

Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansıma düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Bilimsellik	●	2x●	20x●		●	4x●	●		8x●	10x●
Özgürlük									○	
									Doğrudan	●
									Dolaylı	○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “bilimsellik ve özgürlük” değerlerine yer verilirken kitapta bu değerler haricinde herhangi bir değere değinilmediği görülmektedir. Programda vurgulanması öngörülen “bilimsellik” değerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü, “özgürlük” değerine yer verilme durumunun ise örtüşmediği görülmektedir.

Tablo 41’de görüldüğü üzere “bilimsellik” değerine “hazırlık soruları, bilgi notu, okuma metni, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, internet haberi, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “özgürlük” değerine ise sadece “öğrenme alanı görselleri” başlığında dolaylı yoldan değinildiği görülmektedir

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı hazırlık soruları (HS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Geçmişten günümüze kadar bilgi nasıl korunup aktarılmış olabilir?” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 120). (Bilimsellik)

Öğrenme alanı bilgi notları (BN) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Alfabe kelimesinin kökeni Yunan alfabesindeki ilk iki harf olan “alfa” ve “beta” kelimelerinin yan yana getirilerek okunmasına dayanır” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 124). (Bilimsellik)

Öğrenme alanı okuma metini (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Her zaman kendini koruyup geliştirecek bir bilgi arayışı ve öğrenme azmi içindedir çünkü karşılaşılan sorunları çözmek için insanın bilgiye ihtiyacı vardır” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 120). (Bilimsellik)

... “İnsanlık tarihinin belki de en önemli buluşlarından biri olan yazının icadı ile de bilginin kayıt altına alınması ve kalıcılığı mümkün olmuştur” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 121). (Bilimsellik)

... “Bilginin kalıcılığında önemli yeri olan mürekkep MÖ. 2500lerde Çin’de icat edildi” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 124). (Bilimsellik)

... “Baskı yönetimin uygulanması ile kitaplar çok sayıda ve seri halde basılarak bilimsel fikirlerin çok daha hızlı yayılması sağlandı” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 125). (Bilimsellik)

... “İslâmiyet’in bilim ve araştırmaya yönelik teşvik edici tutumu, Müslüman bilim insanların ibadet aşkıyla bilimsel çalışmalara dört elle sarılmasını sağlamıştır” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 128). (Bilimsellik)

... “Beytü’l Hikme isimli akademide bilimsel çalışmalar yapması için bütün imkanlar sunuldu” (Açıl ve diğerleri, 2019, s.128). (Bilimsellik)

... “Bilimin devletler ve uluslar için gerekli olduğunu sadece bu bilim sayesinde devletlerin doğuşları, gelişmeleri ve yıkılışlarının öğrenilebileceğini savundu” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 130). (Bilimsellik)

... “Kısa sürede birçok şehirde matbaalar kuruldu. Bilim insanları, düşünürler, din adamları ve siyasetçiler fikirlerini çok geniş kitlelere ulaştırabildi” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 133). (Bilimsellik)

... “Dünya’nın yuvarlak olmasının bilimsel olarak ispat edilmesi ile kilise eski gücünü yitirdi. Bilimsel çalışmaların önündeki engel kalktı” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 135). (Bilimsellik)

... “Buhar gücüyle çalışan araçlar, bilim alanındaki ilerlemeler sayesinde daha teknik özelliklerle donatılarak yolcu ve yük taşımacılığında kullanılmaya başlandı” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 137). (Bilimsellik)

Öğrenme alanı pekiştirme soruları (PS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Bilim insanları Dünya ile ilgili çalışmalarını açıklamasaydı bilimsel alanda ne durumda olurduk?” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 136). (Bilimsellik)

Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değere “bilimsellik” (Bkz. Görsel 167, 168) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

BİRLİKTE YAPIYORUZ	
Avrupa'da yaşanan gelişmelerin bilimsel birikime nasıl katkı sağladığını ilgili alanlara yazınız.	
Avrupa'daki Gelişmeler	Gelişmelerin Etkisi
Matbaanın İcadı	Siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda gelişmeler yaşanmasını sağladı. İncil çevirilerinin basılması ile gerçekler ortaya çıktı, kökleşmiş yanlışlar yıkıldı.
Dünya'nın Yuvarlak Olduğunun Bilimsel Olarak İspatı	
Kütle Çekim Kanun'unun Keşfedilmesi	
Buhar Makinesinin İcadı	

Görsel 167. Etkinlik 36

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Günümüzde bilimi geliştirme görevini üstlenmiş Türk bilim insanlarından bazılarının isimleri verilmiştir. Bu bilim insanlarının çalışmalarını araştırarak ilgili alanlara yazınız.

Prof. Dr. Aydoğan ÖZCAN (1978-...)

Tıp alanında bir buluş yaptı. Özcan, cep telefonlarını taşınabilir laboratuvara çevirecek bir cihaz geliştirdi. Bu cihaz pek çok hastalığı teşhis edebilecek sıradan testler yapılabiliyor.

Prof. Dr. Remziye HİSAR (1902-1992)

.....

.....

.....

Muazzez İlimiye ÇİĞ [Sümerolog (1914-...)]

.....

.....

.....

Prof. Dr. Fuat SEZGİN (1924-2018)

.....

.....

.....

Görsel 168. Etkinlik 37

Öğrenme alanı internet haberi (İH) başlığında yer alan değerlere “bilimsellik” (Bkz. Görsel 169)dair örnek aşağıda sunulmuştur:

HABERLER HABERLER HABERLER HABERLER HABERLER HABERLER HABERLER

HABERLER HABERLER HABERLER

Bir yazılım şirketinin katkılarıyla geliştirilen Shibuya Mirai (Şibuya Mira) isimli sohbet botu (sohbet eden insan görünümlü bilgisayar), Japonya'nın Shibuya bölgesinden vatandaşlık aldı. Mesajlaşma uygulamasında kullanılan sohbet botu, 7 yaşındaki bir erkek çocuğu gibi bilinçlendi.

Yapay zekâ çocuk Shibuya Mirai, şirketin yapay zekâyı geliştiren ekibiyle beraber bir basın toplantısında vatandaş ilan edildi. Yaşadığımız dünya, iyiden iyiye bilim kurgu filmlerinde gördüğümüz gibi olmaya başladı.

(Genel Ağ Haberi, 2017, para. 1-2)

Shibuya Şehri

Özel İkamet Kartı

Adı	Mirai Shibuya
Adres	1-chome Udagawa-cho, Şibuya-cho
Doğum Tarihi	28 Nisan 2010
İkamet Tarihi	4 Kasım
Profil	İlkokul 1. sınıf öğrencisi, 7 yaşında. Hobi: Fotoğrafçılık, insanlarla sohbet etmek. Lütfen istediğiniz konuda onunla konuşmaktan çekinmeyin.

Bu özel ikamet kartı, Temel Siail Kanunu temel alınarak verilerin ikamet kartıdır. Kopya değildir.

Şibuya-ku, Baş Takeshi Hasebe

渋谷区
ちがいを
ちからに
変える街

Görsel 169. Shibuya Miral

Öğrenme alanındaki öğrenme alanı görselleri (ÖAG) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 170. Dünya teorisi

Görsel 171. Teknolojik ürünler

Görsel 172. Piri Reis'in Dünya haritası

Görsel 173. Düz Dünya anlayışı

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte bilimsel çalışmalar hız kazanmıştır.

Öğrenme alanındaki ünite değerlendirme çalışmalarında (ÜDÇ) yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere ilgili kelimeleri yazınız.

Beyt'ül-Hikme	papirüs	Newton	Sümer
buhar makinesi	Fenike	Galileo	

1. Kütle Çekim Kanunu'nu bulmuştur.
2. Günümüz fabrikalaşmasının temeli icat edilince atılmıştır.
3. Günümüzde kullandığımız alfabe Uygarlığı tarafından bulunmuştur.
4. Abbasiler, bilimsel çalışmaların yapılması için adında bir akademi kurmuştur.
5. Mısırlılar yazılarını Nil Nehri kenarında yetişen bitkiden yapılan üzerine yazmıştır.

Görsel 174. Ünite değerlendirme çalışması 20

C. Aşağıdaki eşleştirmeleri yapınız.

1. Robot biliminde çalışmalar yaptı.	☐ el-Hâzinî
2. Sosyolojinin (toplum bilimi) kurucusu olarak bilinir.	☐ el-Cezerî
3. XV. yüzyılda Avrupa'da hareketli harflerle baskı tekniğini geliştirdi.	☐ el-Harezmi
4. Kitâbü Mîzânî'l-hikme adlı eserinde yer çekiminin varlığından bahsetti.	☐ İbn-i Haldûn
5. İngiltere'de maden ocaklarını basan suyu dışarı pompalamayı sağlayan bir makine geliştirdi.	☐ Thomas Savery
	☐ Johannes Gutenberg

140

Görsel 175. Ünite değerlendirme çalışması 21

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Kıl Tabletten Tablet Bilgisayar”, “Işık Doğudan Yükselir”, “Karanlıktan Aydınlığa” ve “Özgür Düşünce ve Bilim” konu başlıklı etkinliklerde “bilimsellik” değerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok okuma metni (OM) analiz birimi başlığında yer verildiği en fazla vurgulanan değer ise “bilimsellik” olduğu görülmektedir. Özlü Sözleri Yorumlayalım (ÖSY) ve Gazete Haberi (GH) analiz birimi başlıklarında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı tespit edilmiştir.

4.4.5. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *dayanışma, dürüstlük ve çalışkanlık* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 24) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 30 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 42’de yer almaktadır.

Tablo 42

Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Dayanışma		●	6x●		4x●	●			4x●	●
Dürüstlük			○							
Çalışkanlık			3x●		●	●				●
Doğal çevreye duyarlılık			○			●			●	
Kültürel mirasa duyarlılık		●	3x●		●				6x●	
Tarihsel mirasa duyarlılık			3x●						●	
Bilimsellik			4x●		●				4x●	
Sorumluluk			2x●		●					
Tasarruf			○							
Yardımseverlik			○							
										Doğrudan ●
										Dolaylı ○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “dayanışma, dürüstlük ve çalışkanlık” değerine yer verilirken kitapta bu değer haricinde “doğal çevreye duyarlılık, kültürel mirasa duyarlılık, tarihsel mirasa duyarlılık, bilimsellik ve sorumluluk” değerlerine yer verildiği görülmektedir. Programda vurgulanması öngörülen “dayanışma, çalışkanlık” değerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü “dürüstlük” değerine yer verilme durumunun örtüşmediği görülmektedir.

Tablo 42’de görüldüğü üzere “dayanışma” değerine “bilgi notu, okuma metni, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, öğrenme alanı görselleri ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “dürüstlük” değerine “okuma metni” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “çalışkanlık” değerine “okuma metni ve pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz ve ünite değerlendirme çalışmaları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “doğal çevreye duyarlılık” değerine “birlikte yapıyoruz ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “okuma metni” analiz birimi başlığında dolaylı yoldan değinildiği, “kültürel mirasa duyarlılık” değerine bilgi notu, okuma metni, pekiştirme soruları ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “tarihsel mirasa duyarlılık” değerine “okuma metni ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “bilimsellik” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “sorumluluk” değerine “okuma metni ve pekiştirme soruları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “tasarruf ve yardımseverlik” değerlerine “okuma metni” başlığında dolaylı yoldan değinildiği görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı bilgi notu (BN) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Borçlanan işleri yolunda gitmeyen bir usta diğer esnaflar tarafından desteklenirdi. Buna rağmen durumu düzelmezse esnaf, alacaklılarına borçlarına karşılık mallarını verirdi. Esnafın iflas ettiği de top atılarak duyurulurdu. Bu topun atılması iflas eden esnafın borçluları tarafından rahatsız edilmemesi anlamına gelirdi” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 162). (Dayanışma)

... “İlmiye sınıfına ulema denilmiştir. Ulema kelimesi Arapça alim kelimesinin çoğulu olup alimler anlamına gelmektedir” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 160). (Kültürel mirasa duyarlılık)

Öğrenme alanı okuma metni (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Bu teşkilatın en önemli vazifesi, toplumun sosyal ve ekonomik yönleri ile bir bütün halinde yaşamasını ve insanlar arasında iş birliğini sağlamaktır” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 161). (Dayanışma)

... “Yardımlaşma ve dayanışma toplumda yaşayan insanları birbirine bağlayan bir değerdir.” (s. 154) (dayanışma)

... “Meslek odaları günümüzde Ahi ve Lonca teşkilatlarının devamı niteliğindedir. Bu odalar esnaflar arasında dayanışmayı sağlayarak mesleki eğitimin gelişmesine katkıda bulunur” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 163). (Dayanışma)

... “Bu alan da 18. yy en önemli icadı Jhon Kay’ın yaptığı “Uçan Mekik” adlı dokuma tezgahı oldu” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 149). (Bilimsellik)

... “Bilgi üretiminin ve teknolojinin gelişmesi, ekonomide bilgi sektörünü gündeme getirmiştir” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 152). (Bilimsellik)

... “Tımar sahipleri, ordunun asker ihtiyacını karşılamamaya ve toprağı düzgün işletmemeye başladı” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 147). (Çalışkanlık)

... “Geçmişten günümüze el emeği ile yapılan bazı meslekler vardır. Bu meslekler bulunduğu yörenin kültürel miras ve özelliklerini taşır” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 166). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Anadolu verimli toprakları sebebiyle her dönem yerleşim yeri olarak seçilmiştir. Bu yerleşim alanlarından biri de Diyarbakır’daki Çayönü’dür” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 144). (Tarihsel mirasa duyarlılık)

... “Akıllı sulama sistemleri ile toprağın istediğı su miktarı ayarlanabilmekte ve böylece su israfının önüne geçilmektedir” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 148). (Tasarruf, doğal çevreye duyarlılık)

... “Bu görevliler toprak ve çiftçinin güvenliğini sağlamaktan sorumlu olmuştur” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 146). (Sorumluluk)

Öğrenme alanı pekiştirme soruları (PS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Bir elin nesi var, iki elin sesi var atasözünden ne anlıyorsunuz?” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 154). (Dayanışma)

... “Ülkelerin gelişmesinde vakıfların rolü ne olmuştur?” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 154). (Dayanışma)

... “Osmanlı Devleti’nde yaşayan bir yönetici olsaydınız üretimde sürekliliğı sağlamak için neler yapardınız?” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 146). (Çalışkanlık)

... “Yaşadığınız ilde Ahilik Haftası ile ilgili ne tür etkinlikler yapılmaktadır?” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 161). (Kültürel mirasa duyarlılık)

... “Geçmişte yapılan icat ve keşiflerin günümüz teknolojisine katkısı neler olabilir?” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 149). (Bilimsellik)

Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) yer alan değere “dayanışma” (Bkz. Görsel 176), “çalışkanlık” (Bkz. Görsel 177), “doğal çevreye duyarlılık” (Bkz. Görsel 178) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Bir vakıf kurmak isteseydiniz vakfınızın:

Adı ne olurdu?

Kuruluş amacı ne olurdu?

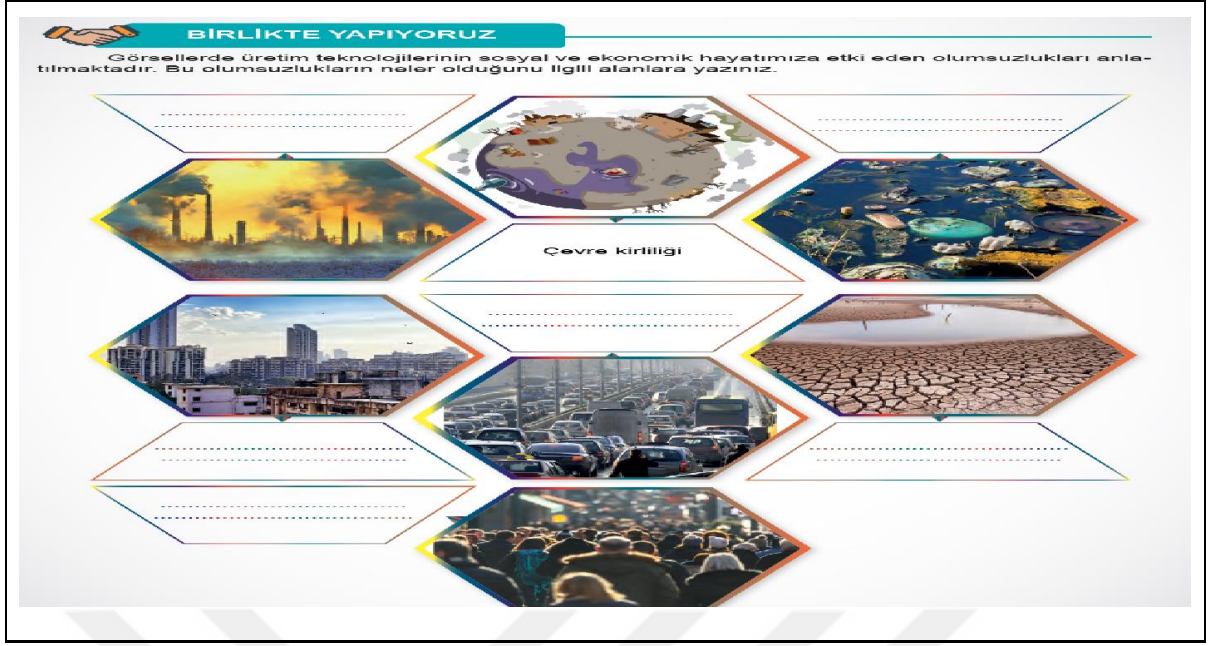
Faaliyet alanı neler olurdu?

Görsel 176. Etkinlik 38

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Osmanlı Devleti Dönemi'nde yaşayan bir yönetici olsaydınız üretimde sürekliliği sağlamak için hangi planlamaları yapardınız? İlgili alana yazınız.

Görsel 177. Etkinlik 39

Görsel 178. Etkinlik 40

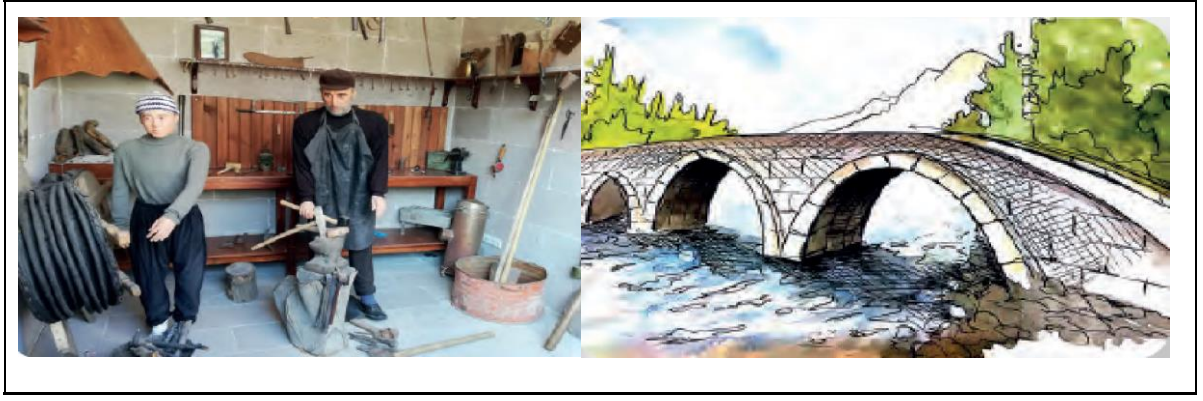
Öğrenme alanındaki öğrenme alanı görselleri (ÖAG) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 179. Kızılay

Görsel 180. SERÇEV

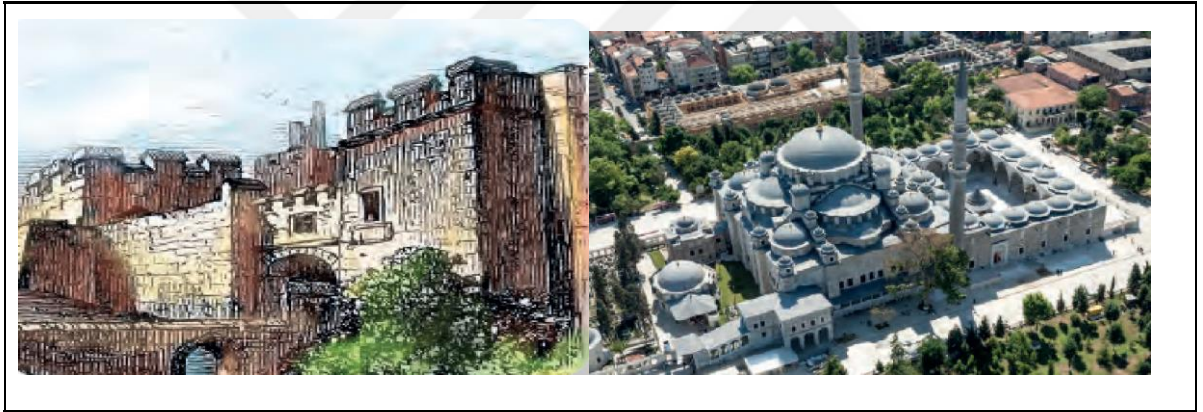
Sivil toplum kuruluşları yardıma muhtaç insanlara destek sağlar.

Görsel 181. Demirci ustası ve çırak

Görsel 182. Köprü (temsili)

Usta çırak ilişkisi Türk toplumunda başarının, çalışkanlığın, meslek ahlakının anahtarı olarak görülmektedir.

Görsel 183. Kale (temsili)

Görsel 184. Fatih Camii ve Külliyesi

Yukarıdaki görsellerde tarihsel ve kültürel mirasımız içerisinde yer alan unsurlara yer verilmiştir.

Görsel 185. Devlet Su İşleri

Görsel 186. Atıklar

Devlet Su İşleri tarımsal faaliyetleri desteklemek amacıyla kurulmuştur. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte sosyal ve ekonomik hayatımıza etki eden olumsuz sonuçlar oluşmuştur. Bunlardan biri olan su kirliliğine yukarıda yer verilmiştir.

Görsel 187. Meslek eğitimi

Görsel 188. Teknoloji

Görsel 189. Buharlı lokomotif

Öğrenme alanındaki ünite değerlendirme çalışmalarında (ÜDÇ) yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Aşağıdaki ifadeler doğru ise ifadelerin başına “D”, yanlış ise “Y” yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz ifadelerin doğrularını defterinize yazınız (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 172).

- (....) “Osmanlı Devleti iktâ sistemi ile üretimde sürekliliği sağlamış ve ordunun asker ihtiyacını karşılamıştır.” (Çalışkanlık)
- (....) “Sivil toplum kuruluşları kâr amacı olmayan, gönüllülük esasına dayalı çalışmalarda bulunan kuruluşlardır.” (Dayanışma)

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Üretim ve Yönetimin Temeli Toprak” konu başlıklı etkinlikte “tarihsek mirasa duyarlılık ve çalışkanlık” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “doğal çevreye duyarlılık” değerine dolaylı yoldan değinildiği, “Üretim Yolculuğu” konu başlıklı etkinlikte “bilimsellik ve doğal çevreye duyarlılık” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Yardımlaşma ve Dayanışma Kültürümüz” konu başlıklı etkinlikte “dayanışma” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “yardımseverlik” değerine dolaylı yoldan değinildiği, “Geçmişten Geleceğe Mesleki Eğitim” konu başlıklı etkinlikte “dayanışma, çalışkanlık, dürüstlük ve kültürel mirasa duyarlılık” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Hayalimdeki Meslek” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Teknoloji ve Değişen Dünya” konu başlıklı etkinlikte “bilimsellik” değerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok okuma metni (OM) başlığında yer verildiği en fazla vurgulanan değer ise “dayanışma” olduğu görülmektedir. Hazırlık soruları (HS), özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY), internet haberi (İH) ve gazete haberi (GH) başlıklarında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı tespit edilmiştir.

4.4.6. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *barış* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 25) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 26 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı etkin vatandaşlık öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 43’te yer almaktadır.

Tablo 43

Etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Barış										
Demokrasi bilinci			3x●		2x●				4x●	

Adalet	3x●	2x●				
Eşitlik	7x●	2x●	2x●	●	4x●	●
Bağımsızlık	3x●	●				
Sorumluluk	●				●	
Saygı	2x●					
Özgürlük	●					
Yardımseverlik			●	●		
						Doğrudan ●
						Dolaylı ○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “barış” değerine yer verilirken kitapta bu değer haricinde “demokrasi bilinci, adalet, eşitlik, bağımsızlık, sorumluluk, saygı, özgürlük ve yardımseverlik” değerlerine yer verildiği görülmektedir. Programda vurgulanması öngörülen “barış” değerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüşmediği görülmektedir.

Tablo 43’te görüldüğü üzere “barış” değerine öğrenme alanı içerisinde herhangi bir şekilde yer verilmediği, “demokrasi bilinci” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “adalet” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “eşitlik” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz, internet haberi ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “bağımsızlık” değerine “okuma metni ve pekiştirme soruları başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “sorumluluk” değerine “okuma metni ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “saygı ve özgürlük” değerlerine “okuma metni” başlığında doğrudan vurgu yapıldığı, “yardımseverlik” değerine “birlikte yapıyoruz ve internet haberi” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı okuma metini (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Cumhuriyetin ilanından sonra çıkarılan Tevhid-i Tedrisat ve Medeni Kanun ile Türk kadınına ekonomik, sosyal ve kültürel alanda birçok hak tanınmıştır” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 187). (Eşitlik)

... “Kadınlarımız erkekler gibi her türlü öğrenim ve eğitim olanaklarından yararlanacak ve her türlü mesleği yapabilecektir” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 187). (Eşitlik)

... “Bu fermanı gayrimüslim azınlıklara devlet kurumlarında memur olma, askeri okullara girme ve asker olma hakkı getirmiştir” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 179). (Eşitlik)

... “Demokratik toplumlarda antidemokratik uygulamaların sona ermesi için toplum içindeki bireyin demokrasi kültürünü en iyi şekilde benimsemesi gerekir” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 196). (Demokrasi bilinci)

... “Benim tabiatım da adildir. Ben işleri adalet üzerine hallederim, bey ve kul diye ayırmam” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 177). (Adalet)

... “Yönetme gücü halkın temsilcisi kabul edilen meclise geçmiştir” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 180). (Bağımsızlık)

... “Öğrenci olarak birtakım sorumluluklarım olduğunu bilir ona göre hareket ederim” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 197). (Sorumluluk)

... “Kendi fikirlerimi dile getirirken başkalarının fikirlerine de saygı duyarım” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 197). (Saygı)

... “Devlet herkesin hak ve özgürlüklerini güvence altına alır. Kimse bu hak ve özgürlüklere dokunamaz” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 182). (Özgürlük)

Öğrenme alanı pekiştirme soruları (PS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Atina’daki demokrasi uygulamalarını günümüzdeki demokrasi uygulamaları ile karşılaştırınız” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 176). (Demokrasi bilinci)

... “Eski Türk devletlerinde kadına verilen önem kurultaydaki hangi uygulamadan anlaşılmaktadır?” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 177). (Eşitlik)

... “1215 yılında imzalanan Magna Carta ile Sened-i İttifak arasındaki benzerlik nedir?” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 178). (Adalet)

... “Büyük Millet Meclisinin açılması, ülkemizde demokrasinin hangi ilkesinin gerçekleştiğini göstermektedir?” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 184). (Bağımsızlık)

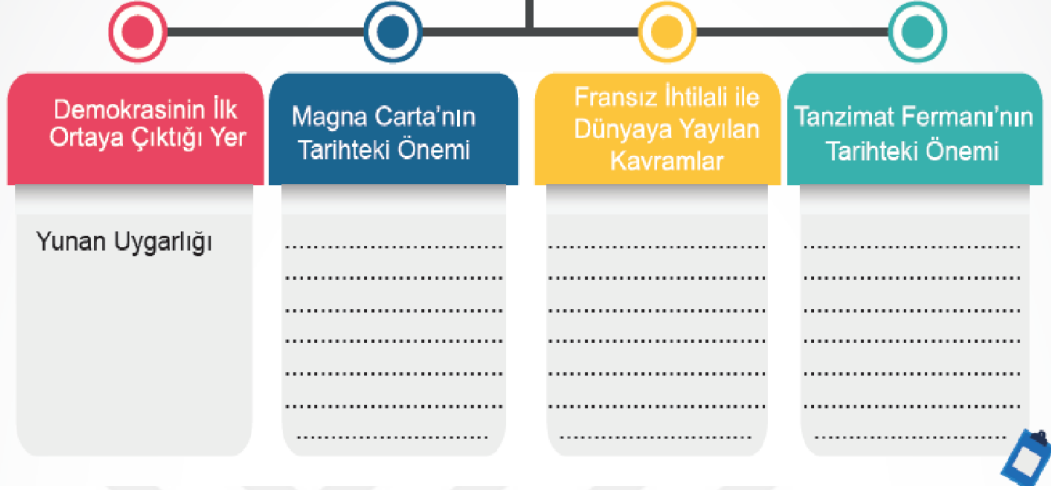
Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) yer alan değere “eşitlik” (Bkz. Görsel 190), “yardımseverlik” (Bkz. Görsel 191) dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Aşağıda boş bırakılan yerlere gerekli bilgileri yazınız.

DEMOKRASİNİN GELİŞİMİ

Görsel 190. Etkinlik 41

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Sosyal Yardımda Artı Dönem

"Sosyal Yardım Artı Dönemi"nin öne çıkan özelliklerinden biri de yardıma ihtiyacı olan kesimlere yerinde ulaşımın artırılması olacak. Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) görevlileri, ailelere tek tek ulaşarak engelli, yaşlı, kadın ve çocuklara yönelik sosyal risk unsurlarını bire bir değerlendirecek.

Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2002 yılı verilerine göre sosyal yardım ve hizmetlere ayrılan bütçe yaklaşık 32 kat artırılarak, 1,6 milyar liradan 50,8 milyar liraya yükseltildi. Bu dönemde ihtiyaç sahibi vatandaşlara yaklaşık 240 milyar lira sosyal yardım yapıldı.

(Genel Ağ Haber, 2018, para. 6-9)

T.C. AİLE, ÇALIŞMA VE
SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI

Görsel 6. 29

Aşağıdaki soruları sınıfta tartışarak soruların cevaplarını ilgili alanlara yazınız.

Devletimiz haberde yer alan yardıma ihtiyacı olan vatandaşlar dışında kimlere yardım ederek sosyal devlet anlayışını yerine getirir?

.....

Devletimiz hangi kurumlar aracılığı ile sosyal devlet anlayışını yerine getirir?

.....

Görsel 191. Etkinlik 42

Öğrenme alanındaki internet haberi (İH) yer alan değerlere “eşitlik” (Bkz. Görsel 192) dair örnek aşağıda sunulmuştur:

Görsel 192. İlk kadın muhtar

Kadınların siyasi alanda varlığının kabul görmesi eşitlik kavramının en önemli örneklerindedir.

Öğrenme alanındaki öğrenme alanı görselleri (ÖAG) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Görsel 193. TBMM'nin açılışı

Görsel 194. Seçim

Demokratik toplumlarda yönetilenler halk tarafından seçilmektedir. Yukarıdaki görseller demokratik uygulamalara örnek teşkil etmektedir.

Görsel 195. Hatun ve Hakan

Görsel 196. Cumhuriyet Balosu

Yukarıda verilen görseller kadının toplumsal hayattaki rolü ve kadın erkek eşitliğine örnek niteliğindedir.

Görsel 197. Ev temizliği

İş bölümü yapan aile bireylerinin demokrasi kültürünün ve sorumluluklarının bilincinde olduğu görülmektedir.

Öğrenme alanındaki ünite değerlendirme çalışmaları (ÜDÇ) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

3. “İster oğlum, akrabam; ister yolcu, geçici misafir olsun, benim için hepsi birdir, hüküm verirken hiçbirinde fark gözetmem.”

Yûsuf Has Hâcib’in Türk töresinin bazı özelliklerini yansıttığı yukarıdaki sözü, demokrasinin aşağıda yer alan özelliklerinden hangisini göstermektedir?

A) Eşitlik

B) Millî egemenlik

C) Özgürlük

D) Siyasi partiler

Görsel 198. Ünite değerlendirme çalışması 23

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Demokrasinin Tarihteki Yolculuğu” konu başlıklı etkinlikte “demokrasi bilinci, adalet, özgürlük, eşitlik ve bağımsızlık” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Atatürk ve Demokrasi” konu başlıklı etkinlikte “eşitlik, bağımsızlık ve demokrasi bilinci” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Türkiye Cumhuriyeti’nin Nitelikleri” konu başlıklı etkinlikte “yardımseverlik ve demokrasi bilinci” değerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Huzur Demokrasi İle Gelir” konu başlıklı etkinlikte “özgürlük, demokrasi bilinci ve sorumluluk” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok okuma metni (OM) analiz birimi başlığında yer verildiği en fazla vurgulanan değer ise “eşitlik” olduğu görülmektedir. Hazırlık Soruları (HS), bilgi notu (BN), özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY) ve gazete haberi (GH) başlıklarında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı tespit edilmiştir.

4.4.7. Küresel bağlantılar öğrenme alanı

Sosyal bilgiler öğretim programına göre bu öğrenme alanı işlenirken *barış ve saygı* gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanılması (MEB, 2018, s. 25) öngörülmüştür. Öğrenme alanına ders kitabı içerisinde 18 sayfada yer verilmiştir. Bu bağlamda 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı küresel bağlantılar öğrenme alanı analiz edilmiştir. Konu ile ilgili analizler Tablo 44’te yer almaktadır.

Tablo 44

Küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan değerlerin ders kitabına yansımaya düzeyi

DEĞER	HS	BN	OM	ÖSY	PS	BY	İH	GH	ÖAG	ÜDÇ
Barış			●		●	●				
Saygı			●							
Kültürel mirasa duyarlılık					2x●	●				
Doğal çevreye duyarlılık			4x●			●			2x●	
Toplumsal olaylara duyarlılık			●				●		●	
Eşitlik			●							
										Doğrudan ●
										Dolaylı ○

Öğrenme alanı içerisinde programda doğrudan kazandırılması öngörülen “barış ve saygı” değerine yer verilirken kitapta bu değer haricinde “kültürel mirasa duyarlılık, doğal çevreye duyarlılık, toplumsal olaylara duyarlılık ve eşitlik” değerlerine yer verildiği görülmektedir. Programda vurgulanması öngörülen “barış” değerlerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü “saygı” değerine kitaplarda yer verilme durumunun ise örtüşmediği görülmektedir.

Tablo 44’te görüldüğü üzere “barış” değerine “okuma metni, pekiştirme soruları, birlikte yapıyoruz” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “saygı” değerine sadece “okuma metni” başlığında bir kez doğrudan vurgu yapıldığı, “kültürel mirasa duyarlılık” değerine “pekiştirme soruları” başlığında doğrudan vurgu yapıldığı, “doğal çevreye duyarlılık” değerine “okuma metni, birlikte yapıyoruz ve öğrenme alanı görselleri” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “toplumsal olaylara duyarlılık” değerine “okuma metni ve

internet haberi” başlıklarında doğrudan vurgu yapıldığı, “eşitlik” değerine sadece “okuma metini” başlığında doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Analiz birimi başlıkları verilerek örneklendirilmiştir.

Öğrenme alanı okuma metini (OM) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “İnsanoğlu gün geçtikçe doğal çevreden daha fazla yararlanarak doğal kaynakları hızla tüketmeye ve doğaya zarar vermeye başlamıştır” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 213). (Doğal çevreye duyarlılık)

... “Küresel iklim değişikliğinin yaşanmaması için; daha az enerji tüketerek çöplerimizi geri dönüşüm kutularına atarak ve olabildiğince az yakıt kullanarak dünyamıza yardım edebiliriz” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 215). (Doğal çevreye duyarlılık)

... “Türkiye, dünyada farklı kültürlerle her dönem saygı ve güvene dayalı ilişkiler geliştirmiştir” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 204). (Saygı)

... “Dünyada kalıcı bir barışın sağlanmasında öncü olan ülkemiz, ortak değerleri geliştirmek için uluslararası roller üstlenmiştir” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 204). (Barış)

... “Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmenlere yönelik Türkiye’nin insancıl yaklaşımı ve izlediği politikalar ise tüm dünyada hayranlık uyandırmıştır” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 218). (Toplumsal olaylara duyarlılık)

... “Ülkemizde eşitlik olduğunu düşünüyorum çünkü haklarımız anayasamızla güvence altına alınmıştır.” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 212). (Eşitlik)

Öğrenme alanı pekiştirme soruları (PS) başlığında yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

... “Dünya milletlerinin huzuru ve refahı için çalışmanın ülkemize katkıları nelerdir?” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 206). (Barış)

... “Türk kültürüne ait destanın, UNESCO tarafından kültür mirası listesine alınması neden önemlidir?” (Açıl ve diğerleri, 2019, s. 205). (Kültürel mirasa duyarlılık)

Öğrenme alanı birlikte yapıyoruz (BY) başlığında yer alan değere “barış” (Bkz. Görsel 199), “kültürel mirasa duyarlılık” (Bkz. Görsel 200), “doğal çevreye duyarlılık” (Bkz. Görsel 201) örnekler aşağıda sunulmuştur:

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Görsel 7.3: Mustafa Kemal Atatürk

"İnsan, mensup olduğu milletin varlığını ve saadetini düşündüğü kadar bütün cihan milletlerinin huzur ve refahını da düşünmeli ve kendi milletin saadetine ne kadar kıymet veriyorsa bütün dünya milletlerinin saadetine hadım olmaya elinden geldiği kadar çalışmalıdır çünkü dünya milletlerinin saadetine de çalışmak diğer bir yoldan kendi huzur ve saadetine çalışmak demektir. Dünyada ve dünya milletleri arasında sükün, vuzuh ve iyi geçim olmazsa bir millet kendi için ne yaparsa huzurdan mahrumdur. En uzakta zannettiğimiz bir hadisenin bize bir gün tesir etmeyeceğini bilemeyiz. Bunun için beşeriyetin hepsini bir vücut ve her milleti bunun bir uzvu addetmek icap eder. Bir vücudun parmağının ucundaki acıdan diğer bütün aza müteessir olur."

Mustafa Kemal ATATÜRK
17 Mart 1937

Yukarıda Mustafa Kemal Atatürk'ün Romanya Dışişleri Bakanı ile yaptığı görüşmesinden bir bölüm okudunuz.

Mustafa Kemal Atatürk'e göre uluslararası ilişkilerde izlenmesi gereken yöntem nedir?

Görsel 199. Etkinlik 43

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Aşağıdaki tabloya önce merak ettiğiniz kültürleri yazınız. Daha sonra o kültürle ilgili ne bildiğinizi yazınız. Gerekli araştırmaları yaptıktan sonra neler öğrendiklerinizi yazarak çeşitli kültürlerle karşı kalıp yargılarınızı sorgulayınız.

Çeşitli Kültürler	Bildiklerim	Öğrendiklerim
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		

Görsel 200. Etkinlik 44

BİRLİKTE YAPIYORUZ

Aşağıda ülkelerin günümüzde yaşadığı sorunlar ile ilgili görseller verilmiştir. Bu sorunların çözümüne yönelik önerilerinizi aşağıdaki ilgili alanlara yazınız.

Günümüz Dünya Sorunları

Çözüm Önerileri

Küresel İklim Değişimi: İnsanların tüketim alışkanlıklarının değişmesi, halkın bilinçlenmesi, fosil yakıt kullanımının azaltılması önerilebilir.

Tsunami:

.....

.....

.....

.....

Görsel 201. Etkinlik 45

Öğrenme alanındaki internet haberi (İH) yer alan değere “toplumsal olaylara duyarlılık” (Bkz. Görsel 202)dair örnek aşağıda sunulmuştur:

HABERLER HABERLER HABERLER

HABERLER HABERLER HABERLER HABERLER HABERLER HABERLER HABERLER

Görsel 7. 18: Geçici Koruma Altındakilerin Kampı

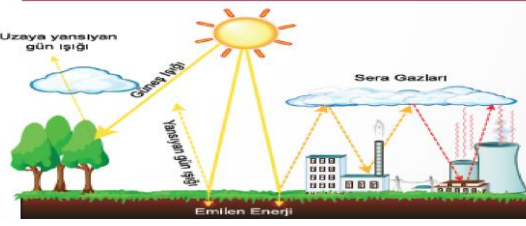
3.5 milyon Suriyeliye Kalıcı Konut Verilecek.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye’de yaşayan yaklaşık 3.5 milyon Suriyeli için kalıcı konutlar yapılacağını açıkladı. Erdoğan, “Suriyeli vatandaşları kalıcı konutlara yerleştireceğiz. Artık evlerde yaşayacaklar.” dedi.

(Genel Ağ Haberi, 2018, para. 3)

Görsel 202. Geçici kamp

Öğrenme alanındaki öğrenme alanı görsellerinde (ÖAG) yer alan değerlere dair örnekler aşağıda sunulmuştur:

Uzaya yansıyan gün ışığı
Güneş Işığı
Sera Gazları
Emilen Enerji

Görsel 203. Sera etkisi

Görsel 204. Yanardağ patlaması

İnsanoğlunun doğal kaynakları bilinçsizce tüketmesi bazı küresel sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Yukarıdaki görseller küresel sorunlara örnek niteliğindedir.

Görsel 205. Göç

Görsel 206. Açlık

Savaşlar sebebi ile iltica etmek ve açlık günümüzün en önemli dünya sorunları arasında yer almaktadır.

Öğrenme alanı genel olarak incelendiğinde “Türkiye ve Dünya” konu başlıklı etkinlikte “barış, saygı ve kültürel mirasa duyarlılık” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Yanlış Bildiğimiz Doğrular” konu başlıklı etkinlikte “kültürel mirasa duyarlılık ve eşitlik” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı, “Günümüz Dünya Sorunlarına Çözümler” konu başlıklı etkinlikte “doğal çevreye duyarlılık ve toplumsal olaylara duyarlılık” değerlerine doğrudan vurgu yapıldığı görülmektedir.

Öğrenme alanı içerisinde değerlere en çok okuma metni (OM) başlığında yer verildiği en fazla vurgulanan değer ise “doğal çevreye duyarlılık” olduğu görülmektedir. Hazırlık soruları (HS), bilgi notu (BN), özlü sözleri yorumlayalım (ÖSY), gazete haberi (GH) ve ünite değerlendirme çalışmaları (ÜDÇ) başlıklarında herhangi bir değere vurgu yapılmadığı tespit edilmiştir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada 2018 tarihli sosyal bilgiler öğretim programı ve program doğrultusunda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan 4, 5, 6, ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarına değerlerin yansıtılma düzeyleri incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Literatür incelenmiş ve yapılan diğer çalışmaların sonuçlarına yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve tartışma

Bu araştırma sonucunda;

- Dördüncü sınıf düzeyinde 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı uyarınca vurgulanması öngörülen “saygı, sorumluluk, aile birliğine önem verme, kültürel mirasa duyarlılık, vatanseverlik, doğal çevreye duyarlılık, bilimsellik, tasarruf, bağımsızlık” değerlerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüştüğü;
- Dördüncü sınıf ders kitabında tüm öğrenme alanları baz alındığında en fazla vurgulanan değer “sorumluluk” olduğu;
- Değerlerin en fazla okuma metni aracılığıyla vurgulandığı;
- Beşinci sınıf düzeyinde 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı uyarınca vurgulanması öngörülen “bilimsellik, aile birliğine önem verme, sorumluluk, estetik, kültürel mirasa duyarlılık, doğal çevreye duyarlılık, dayanışma, dürüstlük, çalışkanlık, bilim etiği, özgürlük, bağımsızlık” değerlerinden “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında vurgulanması öngörülen “dayanışma” değerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüşmediği;
- Beşinci sınıf ders kitabında tüm öğrenme alanları baz alındığında en fazla vurgulanan değer “kültürel mirasa duyarlılık” olduğu;
- Değerlerin en fazla okuma metni aracılığıyla vurgulandığı;
- Altıncı sınıf düzeyinde 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı uyarınca vurgulanması öngörülen “dayanışma, yardımseverlik, kültürel mirasa duyarlılık, vatanseverlik, doğal çevreye duyarlılık, bilimsellik, sorumluluk, eşitlik” değerlerinden “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında vurgulanması öngörülen “vatanseverlik ve doğal çevreye duyarlılık” değerlerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüşmediği;

- Altıncı sınıf ders kitabında tüm öğrenme alanları baz alındığında en fazla vurgulanan değerin “kültürel mirasa duyarlılık” olduğu
- Değerlerin en fazla okuma metni aracılığıyla vurgulandığı;
- Yedinci sınıf düzeyinde 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı uyarınca vurgulanması öngörülen “özgürlük, sorumluluk, kültürel mirasa duyarlılık, estetik, bilimsellik, dayanışma, dürüstlük, çalışkanlık, barış ve saygı” değerlerinden “Birey ve Toplum” öğrenme alanında “sorumluluk ve özgürlük”, “Kültür ve Miras” öğrenme alanında “estetik”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında “dürüstlük”, “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında “barış”, “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında “saygı” değerlerine kitaplarda yer verilme durumunun örtüşmediği;
- Yedinci sınıf ders kitabında tüm öğrenme alanları baz alındığında en fazla vurgulanan değerin “bilimsellik” olduğu;
- Değerlerin en fazla okuma metni aracılığıyla vurgulandığı;
- Dört sınıf düzeyinde de en az vurgulanan değerin “dürüstlük” olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tüm sınıf düzeylerinde değerlerin en fazla okuma metni aracılığıyla vurgulandığı görülmektedir. Literatür incelendiğinde Demir ve İşcan (2007) çalışmalarında bu bulguya paralel olarak ilköğretim 1., 2. ve 3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarını değerler eğitimi açısından inceledikleri çalışmalarında değerlerin daha çok okuma metinleri ile verildiği sonucuna ulaşmışlardır. İlköğretim seviyesindeki öğrenciler için değerlerin okuma metinlerinden ziyade görsel materyaller ve etkinlikler aracılığıyla daha fazla vurgulanmış olmasının değerin kazandırılması açısından daha etkili olacağı düşünülmektedir.

Tüm sınıf düzeylerinde “dürüstlük” değerinin en az vurgulanan değer olduğu görülmektedir. Literatür incelendiğinde Çetinkaya ve Metin (2018), Ecerkale ve Bayrak (2018), Kuzucu (2018), Kahya (2018) çalışmalarında bu bulguya paralel olarak dürüstlük değerinin kitaplarda en az yer verilen değerlerden biri olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ahlaklı bireyler sağlıklı bir toplum yapısının olmazsa olmazıdır. Bir arada huzur ve güven içerisinde yaşayabilmenin en önemli etkenlerinden biri olan dürüstlük değerinin öğrenciler tarafından kazanılması önem arz etmektedir. Dürüstlük değerini kazanmamış bir bireyin birçok değeri kazanma konusunda da eksik kalacağı düşünülmektedir. Bu sebeple dürüstlük değerinin kitaplar içerisinde daha fazla vurgulanması gerekmektedir.

Tüm sınıf düzeylerinde öğretim programında vurgulanması öngörülen değerler haricinde birçok değere yer verildiği görülmektedir. Güçlü (2019) sosyal bilgiler ders kitaplarını değerler eğitimi açısından incelediği çalışmasında bu bulguya paralel bir sonuca ulaşmıştır. Ders kitaplarında öğretim programında vurgulanması öngörülen değerler haricinde değerlere yer verilmesi ders kitaplarının yazar inisiyafinde hazırlandığı fikrini doğrular.

Dördüncü sınıf düzeyinde en fazla vurgulanan değer “sorumluluk” olması sonucu ile literatürde paralellik gösteren çalışmalara rastlanmıştır. Uçar (2019) hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında değerler eğitimi adlı çalışmasında en fazla vurgu yapılan değer “sorumluluk” olduğu, Doğan ve Gülüşen (2011), Çetinkaya ve Metin (2018), Kuzucu (2018)’nin araştırmalarında inceledikleri ders kitaplarında en çok verilen değer sorumluluk olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır. Değişen ve gelişen dünya düzeni toplumsal yozlaşmayı da beraberinde getirmiştir. Bu yozlaşma ile birlikte sorumluluk almaktan kaçınan ve sorumluluklarının bilincinde olmayan bir neslin yetiştiği görülmektedir. Sorumluluk yüklemekten imtina eden aileler ise bu durumun asıl müsebbibi olmaktadır. Ders kitaplarında sorumluluk değerinin vurgulanması bu sebeple önem arz etmektedir. Sorumluluk almaktan kaçınmayan ve sorumluluklarının bilincinde olan bireyler yetişmesine katkı sağlamaktadır.

Beşinci ve altıncı sınıf ders kitaplarında en fazla vurgulanan değer “kültürel mirasa duyarlılık” olması sonucu ile literatürde paralellik gösteren bu sonucu destekler nitelikte çalışmalara rastlanmıştır. Taşdemir (2018) bu bulguya paralel bir sonuca ulaşmıştır. Özellikle her iki çalışmada da “kültürel mirasa duyarlılık” değerinin “kültür ve miras” öğrenme alanında en fazla vurgulandığı görülmektedir. Türk kültürünün gelecek kuşaklara aktarılması ve milli şuurun canlı tutulması için bireylerin “kültürel mirasa duyarlılık” değerini kazanmış olmaları gerekmektedir. Geleceğe daha emin ve sağlıklı adımlar atabilmenin en birinci yolu geçmiş ile bağ kurabilmektedir. Bu sebeple “kültürel mirasa duyarlılık” değerinin bireyler tarafından kazanılması önem arz etmektedir. Ayrıca bu değeri kazanmış bireylerde “saygı, sorumluluk ve vatanseverlik” gibi değerlerin de kazanılması açısından önemli olduğu söylenebilir.

Altıncı sınıf ders kitabında coğrafya konularının yer aldığı “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında özellikle konu ile paralellik gösteren “doğal çevreye duyarlılık” değerine dolaylı yoldan değinildiği sonucuna ulaşılmıştır. Aydın (2019) tarafından yapılan çalışmada bu bulguya paralel bir sonuca ulaşılmıştır. Coğrafya konularının daha çok

öğrencilerin akademik yetkinliklerini artırmaya yönelik olduğu görülmektedir. Hızla gelişen teknoloji ile birlikte insan yaşamında da birçok değişiklik meydana gelmiştir. Gelişen teknoloji ile birlikte sanayileşme, ulaşım araçlarının artması beraberinde birçok sorunu ortaya çıkarmıştır. Bu sorunların başında ise çevre kirliliği gelmektedir. Gelişen teknoloji ile birlikte sanayileşmenin de her geçen gün daha fazla artması köylerden kentlere göçü beraberinde getirmiştir. Bu göçler kentlerde yaşayan insan sayısı arttırdığı için daha fazla konut ihtiyacı duyulmuştur. Bu da yeşil alanların yok edilip yerine çok katlı apartmanların dikilmesine neden olmuştur. Tüm bu yaşananlar beraberinde hava kirliliği, yeşil alanların azalması gibi sonuçlar doğurmuştur. Hal böyle olunca gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakabilmek için çevremize ve doğamıza sahip çıkmalıyız. Bu da ancak birey tarafından “doğal çevreye duyarlılık” değerinin kazanılması ile mümkün olmaktadır. Bu sebeple ders kitaplarında “doğal çevreye duyarlılık” değerine gereken önemin verilmesi kaçınılmazdır.

Yedinci sınıf ders kitabı “Kültür ve Miras” öğrenme alanında vurgulanması öngörülen “estetik” değerine kitapta yer verilmediği görülmektedir. Kuş, Merey ve Karatekin (2013), çalışmalarında bu bulguya paralel bir sonuca ulaşmışlardır.

Yedinci sınıf ders kitabı “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında vurgulanması öngörülen “barış” değerine kitapta herhangi bir şekilde yer verilmediği görülmektedir. Güzel (2013) çalışmasında bu bulguya paralel bir sonuca ulaşmıştır. Küresel sorunların en önemlilerinden olan savaşlar ve iç çatışmaların hızla arttığı günümüz dünyasında “barış” değerinin bireyler tarafından kazanılması büyük önem arz etmektedir. İnsanların bir arada yaşayabilmesi, özellikle ırkçılık, ayrılıkçı amaçlar taşıyan terör hareketlerinin önlenmesi ancak ve ancak insanlar arasında barışın sağlanması ile mümkün olacaktır. Bu da barış değerinin önemini gözler önüne sermektedir. Bu sebeple öğrenme alanı içerisinde programda vurgulanması öngörüldüğü halde “barış” değere herhangi bir şekilde yer verilmemiş olması büyük eksiklik olarak görülebilir.

Yedinci sınıf ders kitabında program tarafından “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında vurgulanması öngörülen “saygı” değerinin ders kitabına yansıma düzeyinin örtüşmediği sonucuna ulaşılmıştır. Kahya (2018) yaptığı Türkçe ders kitaplarında değerlerin verilme düzeylerini araştırdığı çalışmasında ise “saygı” değerinin sıklıkla vurgulandığı görülmekte olup sonucun yapılan çalışma ile örtüşmediği tespit edilmiştir. Araştırmaların birbiri ile örtüşmemesinin sebebi olarak ise ders kitapların farklı branşlara ait olması ile ortaya

çıkmiş olduğu söylenebilir. Her toplumun kendi gelenek ve görenekleri doğrultusunda belirlemiş olduğu bazı değeri vardı. Toplumlar arası sağlıklı, güvenli ve dosthane ilişkilerin kurulabilmesinin en birinci basamağı sayğıdan geçmektedir. Birbirine sayğı duymayan bireylerin olduğu toplumlarda çatışma ortamlarının oluşması kaçınılmazdır. Bu sebeple insanlar arasında diyalogun kıtalar arasında bile bu kadar kolay sağlanabildiğı 21. yüzyıl şartlarında sağlıklı bir iletişim için “sayğı” değeri kazanılması şarttır denilmesi yersiz olmayacaktır. Öğrenme alanında “sayğı” değeri gereken önemin verilmemesi büyük bir eksiklik olarak görülebilir.

Literatür genel olarak incelendiğinde ders kitaplarında değeri yansıtılma düzeylerinin araştırıldığı çalışmaların sosyal bilgiler dersi üzerine çok fazla olmadığı, farklı branşlarda bu alanda çalışmaların geliştirildiğı, sosyal bilgiler alanında değeri yansıtılma düzeylerinin ele alındığı çalışmaların daha çok öğretmen ve öğrenci görüşleri üzerine olduğu görülmektedir.

5.2. Öneriler

Bu başlık altında araştırma sonuçlarından hareketle birtakım öneriler getirilmiştir.

5.2.1. Akademisyenlere

- Eğitim fakültelerinde öğretmen adaylarını materyal ve etkinlik geliştirme konusunda teşvik etmelidirler.
- Öğretmen adayları özellikle okul deneyimi derslerine giren öğretim elemanları tarafından değeri eğitiminin önemi konusunda desteklenmeli

5.2.2. MEB’e

- Ders kitaplarında değeri eğitimi ile ilgili etkinliklerin sayısı artırılmalı
- Değeri eğitiminin olumlu sonuç vermesi için birbirleri ile bağlantılı olan değeri bir arada verilmeli
- Değeri eğitiminin eğitimin tüm kademelerinde verilmesi ve tüm ders programlarına eklenmeli
- Okullarda yapılan değeri eğitimi faaliyetlerine okul öncesi öğretmenleri ve öğrencilerinin de dahil edilmeli

5.2.3. Öğretmenlere

- Öğretmenlerin eğitim öğretim yılının başında ders kitaplarını incelemeleri ve eksik gördükleri kısımlar ile ilgili önlemler almalı
- Ders kitaplarındaki etkinlik eksiklerini gidermek için kendileri etkinlik hazırlamalı
- Kitaplardaki bu eksikliğe karşın öğretmen-öğrenci-veli iş birliği yapılmalı ve değerlerin pekiştirilmesi sağlanmalı

KAYNAKLAR

- Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A., Kılıç, S. (2019). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. İzmir: Çağlayan Matbaası.
- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim ikinci kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. (Doktora tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 190366).
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 6(16), s. 9-27. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/302506>
- Akyol, Ş. (2010). *İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan sevgi temasının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 257355).
- Akyüz, Y. (2015). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aktepe V, Tahiroğlu M. (2016). Değerler eğitimi yaklaşımları ve etkinlik örnekleri. *The Journal Of Academic Social Science Studies Dergisi*. 3(42), s. 361-384.
- Aladağ, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyine etkisi*. (Doktora tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 278337).
- Arslan, M. (2007). Türk eğitim sisteminde değerler sorunu ve eğitim programlarına yansımaları. R. Kaymakcan ve diğerleri (Ed.), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*. (s. 635-656). İstanbul: Dem Yayınları.
- Arslan, M. (2019). *Değerlerin kazandırılma sürecinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 546087).
- Aslan, E. (2016). Geçmişten günümüze sosyal bilgiler. D. Dilek (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitimi*. 1. Baskı. (ss. 3-48). Ankara: Pegem Akademi.
- Arslan, Z.Ş. ve Yaşar, F.T. (2007). Yükselen değer kavramı üzerine eleştirel bir yaklaşım. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*. 1 (1), s. 8-11.

- Avcı, E (2011). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretmenlerinin karakter eğitimine yönelik özyeterliliklerinin incelenmesi*. (Doktora tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 298407).
- Aydın, M. (2011). Değerleri, işlevleri ve ahlak. *Eğitime Bakış Dergisi*. 7 (19), s. 39-45.
- Aydın, H. (2019). *Coğrafya ders kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi ve coğrafya öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 601352).
- Balcı, N. (2008). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminin etkililiği*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 231772).
- Bakioğlu ve Sılay, (2013). *Yüksek öğretim ve öğretmen yetiştirmede karakter eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Baraka, E. P. (2008). Citizenship Education in Egyptian Public School: What Values to Teach and in which Administrative and Political Contexts?. *Journal of Education for International Development*, 3(3). Misr University fir Sciences & Technology.
- Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A ve Evirgen, Ö.F. (2014). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretmen kılavuzu*. Ankara: MEB Yayınları.
- Beldağ, A. (2012). *İlköğretim yedinci sınıf sosyal bilgiler dersindeki değerlerin kazanılma düzeyinin çeşitli değişkenler üzerinden incelenmesi. Erzurum ili örneği*. (Doktora tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 319663).
- Berkowitz, M.W. (2014). *Quantum character: commentary on “the study of character development: towards test of a relational developmental systems model”* by Richard M. Lerner and Kristina Schmid Callina. *Human development*, 57 s. 354-359.
- Bilgili, A.S. (2016). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. 8. Baskı. s.2-36. Ankara: Pegem Yayınları.
- Can, B. (2019). *2005 ve 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 579152).
- Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 257573).

- Cevizci, A. (2002). *Etiğe giriş*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Ceyhan, E. ve Yiğit, B. (2003). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. 1. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Connolly, S. ve Penn- Edwards, S. (2005). Teaching Values Education: An intrinsic case study. Griffith University, Centre for Applied Language Literacy & Communication Studies, 2, s. 13-25.
- Cura, A. (2009). *Türk dili ve edebiyatı öğretim programına göre hazırlanan ders kitaplarındaki metinlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 600754).
- Çakmak, Ö. (2019). *Beşinci Sınıf Düzeyinde Hazırlanan Değer Eğitimi Etkinliklerinin Uygulanabilirliği ve Başarısı Üzerine Bir Durum Çalışması*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 563309).
- Çalışkan, A. (2016). *İlköğretim 100 temel eser içerisinde yer alan dünya edebiyatına ait eserlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 430687).
- Çelikleş, G.B. (2019). *2018 sosyal bilgiler öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi: Tokat İli Örneği*. (Yüksek lisans tezi) YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 580112).
- Çelikten, F. (2019). *Nezihe Meriç'in çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 553037).
- Çenesizoğlu, S. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ahlak eğitimine yönelik algı ve görüşlerinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 577322).
- Çetinkaya, S. ve Metin, U. (2018). Değerler eğitimi açısından 2017-2018 eğitim öğretim döneminde kullanılan 2. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarının incelenmesi. H. Adıyaman (Ed.), *3.Uluslararası Türk Coğrafyası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi Bildiriler Kitabı*. s. 318-328. Kütahya: Academia Yayınları.
- Demir, F. (2018). *Değer öğretimi yaklaşımlarına göre hayat bilgisi dersinde değerler eğitimi*. (Doktora tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 527974).

- Demir ve İşcan (2007). Hayat Bilgisi Dersinde Değerler ve Değerler Eğitimi. 1. *Ulusal İlköğretim Kongresi*. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü, Ankara.
- Demircioğlu, İ. Tokdemir, M. (2008). Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 6(15), s.69-88. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/302515>
- Doğan, B. Gülüşen, A. (2011). Türkçe ders kitaplarındaki (6-8) metinlerin değerler bakımından incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(2) s.75-102. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/717514>
- Doğanay, A. (2006). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi. C Öztürk (Ed.), *Değer Eğitimi*. s. 255-286. Ankara: Pegem Akademi.
- Doğanay, A. (2007). Değerler eğitimi. C Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. s. 255-286. Ankara: Pegem Akademi.
- Doğanay, A. (2009). Değerler eğitimi. C Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi*. 1. Baskı, s. 225-256. Ankara: Pegem Akademi.
- Doğanay, A. (2015). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.) içinde, *Sosyal bilgiler öğretimi-Demokratik vatandaşlık eğitimi*. s. 225-256. Ankara: Pegem Akademi.
- Dönmez, C. (2003). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Ecerkale, N. Bayrak, Ö. (2018). Türkçe yedinci sınıf ders kitabındaki metinlerin değerler bağlamında incelenmesi. *The Journal of International Lingual, Social and Education Sciences*, 4(2), s. 277-287. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/560461>
- Ecerkale, N. (2019). *MEB yayınları Türkçe 7. Ve 8. sınıf ders kitabındaki metinlerin değerler bağlamında incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 572117).
- Erden, M. ve Akman, Y. (1997). *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretme*. Ankara: Arkadaş.
- Erden, M. (2015). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Arkadaş Yayınları.

- Ertürk, S. (1984). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Yelkentepe Yayınları.
- Eryılmaz, E. (2019). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının uygulanabilirliği hakkında öğretmen görüşleri*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 585972).
- Gerekten, H. (2018). *Beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki atasözlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 528943).
- Gömleksiz, M. N. ve Cüro, E. (2011). Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerlere ilişkin öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 8(1), s. 95-132.
- Güçlü, H. (2019). *Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi açısından değerlendirilmesi*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 579934).
- Güneş, F. (2015). Değerler eğitiminde yaklaşım ve modeller. *Eğitimde Gelecek Arayışları: Düünden Bugüne Türkiye’de Beceri, Ahlak ve Değerler Eğitimi Sempozyumu*, s. 1-20. Bartın.
- Güzel, D. (2013). *3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarının temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 345892).
- Harland, T ve Pickering, N. (2011). *Values in higher education teaching*. New York: Routledge.
- Hardwick, S.A.(2017). *Ethical principles and character traits in children’s literature*. Doctor of Philosophy. Capella University, Minneapolis.
- Heyneman, S.P. (2006). The Role of Textbooks in a Moders System of Education. In Bralavsky, Cecilia (Ed.), *Textbooks and the quality learning for all. Some lesson learned from enternatioal experience* (s. 31-93). Geneva: International Bureau of Education.
- Hölelekli, H. ve Gündüz, T. (2007). Üstün yetenekli çocukların değer yönelimleri ve eğitimleri. R. Kaymakcan (Ed.), *Değerler ve Eğitimi*. s. 371-396. İstanbul: Dem Yayıncılık.

- Hudd, S.S. (2005). Character education in a consuming society: *The insights o Albert Schweitzer. Encounter education for meaning and social justice*, 18 (4), s. 29-35.
- İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği*. (Doktora Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 229089).
- Kafadar, T. (2019). *Türkiye, ABD ve Fransa'nın sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitaplarının değerler eğitimi boyutunda karşılaştırılması*. (Doktora tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 537775).
- Kahya, A. (2018). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin değerler eğitimi bakımından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 511380).
- Kaliyeva, A. (2015). *Türkçe ve İngilizce ders kitaplarında değerler eğitimi*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 418042).
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*. s 187, s.138-145. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/442731>
- Kaplan, F., Kuru, H., Yıldırım, C., Yılmaz, M. (2019). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. İzmir: Çağlayan Matbaası.
- Karakoç, V. (2019). *Ortaokul müzik ders kitaplarında yer alan şarkıların müziksel özellikler ve değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 567991).
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Katılmış, A. (2010). *Sosyal bilgiler derslerindeki bazı değerlerin kazandırılmasına yönelik bir karakter eğitimi programının geliştirilmesi*. (Doktora tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 261973).
- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2016). *Ahlak, değerler ve eğitimi*. İstanbul: Dem Yayıncılık.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi*. (Doktora Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 226377).
- Keskin, Y. (2010). Sosyal bilgiler öğretiminde değerlerin rolü. *Değerler Eğitimi Uluslararası Konferansı* s. 68-102. İstanbul: İl Milli Eğitim Müdürlüğü.

- Keskin, Y. (2015). Tarih dersi öğretim programı ve ders kitaplarında değerler eğitimi. *International Periodical For The Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 10/7 p. 659-674. Erişim adresi: <https://app.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/TWpVME9EQTBOQT09>
- Keskin, Y., Kırtel, A., Coşkun Keskin, S. (2015). Examining some values in the social studies programme applied in Turkey in terms of their relations. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*. s. 197-915. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.07.280>
- Keskin, Y. (2016). Değer sınıflaması üzerine aksiyonel bir deneme. *Turkish Studies International Academic Journals Dergisi*, Volum 11/3 p. 1485-1510. Doi: 10.7827/TurkishStudies.9467.
- Keskin, Y. Ve Coşkun Keskin, S. (2019). A. Atik (Ed.), *Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programları Bağlamında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim ve Mevcut Durum*. 1. Basım. Ankara: Gece Akademi.
- Keskin, Y.ve Coşkun Keskin, S. (2020). Modern ve çok kültürlü toplumlarda değerler krizi ve eğitim. A. Katılmış, H. Ekşi (Ed.). *Karakter ve değerler eğitimi*. 1. Baskı, s. 24. Ankara: Nobel Akademik.
- Kulantaş, N. (2007). 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Öğrenci Ders ve Çalışma Kitapları ile Öğretmen Kılavuz Kitaplarının Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. (Doktora tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 206956).
- Kurtdede Fidan, N. (2013). Sınıf Öğretmeni Adayların Geleceğe Yönelik Değerler Eğitimi Tasarıları. *International Journal of Eurasia Sociel Sciences*, 7, s.161- 180.
- Kuş, Z., Merey, Z., ve Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15(45) s. 59-76.
- Kuzucu, C. (2018). *İlkokul dördüncü sınıf insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi ile sosyal bilgiler ders kitaplarının temel insani değerler açısından karşılaştırılması*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 504080).
- Kirkit, M. (2019). *Sosyal bilimler disiplinlerinin sosyal bilgiler programlarına ve ders kitaplarına yansımaları*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 562386).

- Kirchenbaum, H. (2000). From values clarification character education: A personel journey. *Journal of Humanistic Counseling, Education & Development*, 39 (1), s. 4-20.
- Leming, J.S. (2008). Resarch and practice in moral and character education. Loosely coupled phenomena. In T. Lovat, R. Loomey, N. Clement (Ed.), *International research handbook on values education and student wellbeing*. s. 91-111. Springer.
- Lovat, T. (2010). The new values education: a pedagogical imperative for student wellbeing. T. Lovat, R. Toomey and N. Clement (Ed.). *International research handbook on values education and student wellbeing*. s. 3-18. London: New York: Springer Science.
- MEB (2005). Millî Eğitim Bakanlığı. Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.
- MEB (2018). Millî Eğitim Bakanlığı. Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_06/13140945_SOSYAL_BYLGYLER_SUNU.pdf
- Meydan, H. (2012). *İlköğretim okullarında değerler ve karakter eğitimi*. (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 326038).
- Meydan, H. (2014). Okulda değer eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1), s.93-108. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/40229>
- Mondal, B.C. (2017). Inculcating human values among school student through effective teaching. *Journal of Social Sciences*, 13 (2), s. 102-107.
- Necdet, A. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Eğitim Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 6, s. 46-73.Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/69992>
- Özcan, F.F. (2012). *Dirkheim ve Dewey'in ahlak eğitimine ilişkin görüşlerinin karşılaştırılması*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 313313).
- Özdaş, F. (2013). *Okullarda değerler eğitimi ve istenmeyen öğrenci davranışlarına ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. (Doktora tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 349352).

- Öztürk, C. (2007). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*. s. 21-50. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Öztürk, (2012). *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi*. 3. Baskı, s. 1-31 Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Robinson-Lee, W. (2008). *A framework for understanding character education in middle school*. (Doktora tezi). Walden University.
- Schwartz, S.H. (2015). Basic individual values: Sources and consequences. D. Sander, T. Brosch (Ed.), *Handbook of value*. Oxford: Oxford University Press.
- Simmons, C. (1999). A comparative study of educational and cultural determinants of adolescent values. *Journal of Beliefs & Values*, 20 (2), s. 208-218. <https://doi.org/10.1080/1361767990200206>
- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (2018). (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6, ve 7. sınıflar).
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. 6. Baskı. Ankara: Anı Yayınları.
- Şahin, E. (2019). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara: Anadol Yayıncılık.
- Şimşek, S. (2016). *Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenleri için sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Anı Yayınları.
- Tahiroğlu, M. (2014). Farklı yönleriyle değerler eğitimi. R. Turan, K. Ulusoy (Ed). *Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi etkinlik örnekleri: İlkokul 4. sınıf*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tahiroğlu, M. ve Çetin, T. (2015). Değer öğretiminde kullanılan yöntemler. M. Gündüz (Ed.), *Değerler Eğitimi*. s. 19-44. Ankara: Maya Akademi Yayıncılık.
- TDK (2018). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Taşdemir, M. (2018). *Ortaokul altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitabı metinlerinin kültürel mirasa duyarlılık değeri açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 532586).
- Tay, B. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretimin Dünü, Bugünü ve Yarını. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed). *Sosyal bilgilerin temelleri içinde*. s.3-20. Ankara: Maya Akademi Yayıncılık.

- Tazebay, A., Çelenk, S., Tertemiz, N., Kalaycı, N. (2000). *İlköğretim Programları ve Gelişmeler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Thornberg, R. (2008). The lack of professional know ledge in values education. *Teaching and Teacher Education*, 24(7) s. 1791- 1798:
- Topkaya, Y. (2011). *Sosyal bilgiler programında yer alan değerlerin ders kitaplarına yansıma düzeylerinin değerlendirilmesi*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 280024).
- Tüysüz, S. (2019). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara: Tuna Matbaacılık.
- Uçar, H.F. (2019). *İlkokul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında değer eğitimi*. (Yüksek lisans tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No: 567695).
- Ulusoy, K. (2014). Sosyal bilgilerde ders kitapları. B. Tay, A. Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi*. s. 193-194-213-214. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Ulusoy, K. Ve Dilmaç, B. (2015). *Değerler Eğitimi*. (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Ülken, H.Z. (2002). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Whitney, I. B. (1986). *The status of values education in the middle and junior high school of tennessee*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Tennessee University, United States.
- Yalçınkaya, E. ve Uslu, S. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine giriş. R. Sever (Ed.), *Sosyal bilgiler tarihçesi ve temel eğitimdeki yeri içinde* s. 19-40. Ankara: Pegem Akademi.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitime genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*. 19, s. 499-527.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 6. Basım. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. 10. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yiğittir, S. (2015). Dünya’da değer eğitimi. M. Gündüz (Ed.), *Değerler Eğitimi*. s. 267-284. Ankara: Maya Akademi Yayıncılık.